

PhD értekezés

Dr. Szabó Krisztián

**MISKOLC
2010.**

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

Dr. Szabó Krisztián

TANÚVÉDELEM A MAGYAR BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

PhD értekezés

A Doktori Iskola vezetője: Dr. habil Bragyova András egyetemi tanár

A doktori program címe: A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra

A doktori alprogram címe: A bűnügyi tudományok fejlődési irányai

Tudományos vezető: Dr. Róth Erika egyetemi docens

Külső konzulens: Dr. habil Kardos Sándor egyetemi docens

MISKOLC

2010.

A tudományos vezető véleménye
dr. Szabó Krisztián: *Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban*
című PhD dolgozatáról

Szabó Krisztián mintegy hét éves kutatómunkájának eredményeit foglalja össze PhD dolgozatában. Kutatása kezdetén még csak a szakirodalom tanulmányozása kapcsán szerzett élményei, a munkahelyén, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Büntető Eljárásjogi Tanszékén öt körülvevő, a tudomány és a gyakorlat terén egyaránt magas szinten tevékenykedő szakemberek és – bízom benne - a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskolájának tagjai valamint a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatói inspirálták. Az utóbbi években már praktizáló ügyvédként is tapasztalta a tanúvédelem fontosságát és nem utolsósorban az európai elvárásoknak megfelelő hazai jogszabályok alkalmazása terén mutatkozó hibákat, hiányosságokat, nehézségeket.

A választott téma aktualitása annak ellenére sem vonható kétségbe, hogy igazán újat a múlt század '80-as éveiben lehetett mondani, írni e téren, amikor Európa országaiban szinte egy időben jelent meg a tanú védelmét szolgáló intézkedések iránti sürgetés. A tanú a büntetőeljárás során kiemelkedő szerepet játszik a bizonyításban, a jogszabályok azonban még két évtizeddel ezelőtt is inkább csak a kötelezettségeit hangsúlyozták, igyekezve biztosítani, hogy a közreműködésével zajló bizonyítás zökkenőmentesen, ésszerű időn belül lefolytatható legyen, s kevés szó esett az állam azon kötelezettségéről, hogy az igazságszolgáltatást segítőket meg kell(ene) védenie a várható zaklatástól, a rájuk leselkedő sérelmekről.

Hosszan lehet értekezni arról, hogy mi tette szükségessé a tanú védelmét és azt milyen formában biztosítják a világ különböző országaiban; Szabó Krisztián ezt – a rendelkezésre álló keretek között a hazai és külföldi szakirodalmi

forrásokra támaszkodva – meg is teszi. Fontos kérdés viszont annak eldöntése – és itt már a jogalkalmazó jut elsődleges szerephez – hogy mely esetben melyik tanúvédelmi eszköz a legalkalmasabb a kívánt cél eléréséhez. A mérlegelésnél korántsem utolsó szempont, hogy miként vélekedik a tanú saját biztonságáról, mennyire akadályozza esetleges félelme a hatóságokkal való együttműködésben, milyen hatások érik a büntetőeljárás során, miként bánik vele a hatóság. Ennek felmérésére Szabó Krisztián kérdőíves felmérést végzett, amelynek eredményei, az eredmények értékelése a dolgozat fontos, értékes részét képezik.

A tanúvédelem kérdését 180 hazai és külföldi forrásmunkára támaszkodva végezte el a jelölt, aki emellett az Európai Emberi Jogi Bíróság tanúvédelmet érintő ítélkezési gyakorlatát is bemutatja.

Nem tiszte a tudományos vezetőnek, hogy fejezetről fejezetre haladva összefoglalja a jelölt dolgozatának lényegi megállapításait, ezt megtette Szabó Krisztián a bevezető és a záró gondolatok körében.

A jelölt lelkiismeretes, önálló kutatómunka alapján a választott témáról komplex képet vázolt fel és a teljesség igényével igyekezett ismertetni, elemezni a felmerült kérdéseket. Publikációs tevékenysége jórészt a kutatott témakörre koncentrálódik, eredményeit rendszeresen törekedett közzétenni.

Megállapítható, hogy az értekezés hiteles adatokat tartalmaz, az abban foglalt tudományos eredmények a pályázó eredményei, az értekezés a formai követelményeknek megfelel.

Mindezek alapján a jelölt tudományos vezetőjeként a benyújtott dolgozat nyilvános vitára bocsátását javaslom.

Miskolc, 2010. március 1.

Dr. Róth Erika
egyetemi docens
tudományos vezető

Tartalomjegyzék

Gyakori rövidítések jegyzéke	9
Bevezető gondolatok	11
I. Fejezet: A tanúvédelem általános kérdései	17
1. A tanúvédelem alkotmányos alapjai	17
2. A tanúvédelem rövid története	24
3. A tanúvédelem alapfogalmai	34
3.1. A tanú fogalma	34
3.2. A koronatanú avagy az együttműködő terhelt	42
3.3. A megfélemlítés fogalma	48
3.4. A tanúvédelem fogalma	51
4. A tanúvédelem helye a jogrendszerben	58
II. Fejezet: A szervezett bűnözéssel szembeni tanúvédelmi eszközök	62
1. Büntető anyagi jogi eszközök	73
1.1. Hamis tanúzás	78
1.2. Hamis tanúzásra felhívás	79
1.3. Hatósági eljárás akadályozása	80
1.4. Vesztegetés	81
1.5. Bűnszervezetben részvétel	82
2. Büntető eljárásjogi eszközök	85
2.1. Külön nem nevesített büntető eljárásjogi eszközök	85
<i>A) Az írásbeli tanúvallomás</i>	87
<i>B) Tanúvédelmi rendelkezések a felismerésre bemutatással kapcsolatban</i>	90
<i>C) A szembesítés mellőzése tanúvédelmi okból</i>	92
<i>D) Előzetes letartóztatás elrendelése a tanúvédelmi okból</i>	94
<i>E) A védő kizárása az eljárásból a tanúk megfélemlítése esetén</i>	97
<i>F) Távoltartás elrendelése tanúvédelmi okból</i>	98

<i>G) Értesítés mellőzése egyes nyomozási cselekmények esetén tanúvédelemi okból</i>	101
<i>H) Zárt tárgyalás elrendelése az eljárásban részt vevő személyek vagy a tanú védelme érdekében</i>	102
<i>I) A tanú zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatása</i>	105
<i>J) A tanú befolyásolására alkalmas kérdések tilalma</i>	113
<i>K) A vádlott eltávolítása a tárgyalóteremből a tanú kihallgatása idején</i>	113
<i>L) A katonai szolgálatot töltő tanú más szolgálati helyre történő átvezénylése vagy áthelyezése</i>	117
<i>M) A tanú érdekében eljáró ügyvéd</i>	120
<i>N) A védő jelenléti joga a tanúkihallgatásoknál nyomozási szakban</i>	123
2.1.1. Nemzetközi kitekintés	127
<i>A) A francia szabályozás</i>	127
<i>B) A német szabályozás</i>	129
2.2. A tanú személyi adatainak, illetve nevének zártan kezelése	135
2.2.1 A tanú személyi adatainak zártan kezelése más eljárási törvényeinkben	146
<i>A) Az Sztv. tanúvédelmi rendelkezései</i>	146
<i>B) A Ket. tanúvédelmi rendelkezései</i>	147
<i>C) A Pp. tanúvédelmi rendelkezései</i>	152
2.2.2. Nemzetközi kitekintés	156
<i>A) A francia szabályozás</i>	156
<i>B) A német szabályozás</i>	157
2.3. A különösen védett tanú	159
<i>A) A különösen védetté nyilvánítás feltételei</i>	162
<i>B) A különösen védett tanú vallomására vonatkozó szabályok</i>	166
<i>C) Az anonim tanú az Ajánlásban és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiben</i>	180
2.3.1. Nemzetközi kitekintés	201

<i>A) A francia szabályozás</i>	201
<i>B) A német szabályozás</i>	209
3. Rendészeti jellegű eszközök	213
3.1. Külön nem nevesített rendészeti eszközök	216
3.2. A 34/1999. (II. 26.) kormányrendelet, a tanúk fizikai védelme	217
3.2.1. A személyi védelem eszközei	224
3.3. A 2001. évi LXXXV. törvény, a magyar Tanúvédelmi Program	227
3.3.1. A Védelmi Programban történő részvétel	229
3.3.2. Az egyes óvintézkedések	237
<i>A) A lakóhely illetve a tartózkodási hely megváltoztatása, illetve a Programba bevont fogva tartottnak az elhelyezéséül szolgáló büntetés-végrehajtási intézetből másik büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítása</i>	237
<i>B) A személyi védelem</i>	239
<i>C) Adatzárlat, a nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresések jelzésének előírása</i>	239
<i>D) A névváltoztatás</i>	240
<i>E) Ideiglenes és végleges és személyazonosság-csere</i>	241
<i>F) Nemzetközi együttműködésben való részvétel</i>	244
3.4. Gyakorlati tapasztalatok	248
3.5. Nemzetközi kitekintés	252
<i>A) A francia szabályozás</i>	252
<i>B) A német szabályozás</i>	253
III. Fejezet: Tanúvédelmi eszközök a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében	259
1. Büntető anyagi jogi eszközök	280
1.1. Zaklatás	284
2. Büntető eljárásjogi eszközök	289

2.1. A soron kívüli eljárás a Be. 64/A. § alapján	292
2.2. A gyermekkorú tanúk kihallgatására vonatkozó speciális szabályok	295
2.3. Zárt tárgyalás elrendelése erkölcsi okból és az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében	306
3. Rendészeti jellegű eszközök	308
3.1. A Telefontanú Program	309
3.2. Ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás	310
3.3. A gyermekvédelmi intézményrendszerrel kapcsolatos rendelkezések	314
4. Nemzetközi kitekintés	316
4.1. A francia szabályozás	316
4.2. A német szabályozás	317
IV. Fejezet: A tanúvédelem társadalmi kérdései	320
1. A tanú vallomását befolyásoló tényezők	325
2. Empirikus kutatási adatok	330
Záró gondolatok	338
Idegen nyelvű összefoglaló	350
Irodalomjegyzék	352
Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletei	368
Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények	369
Szerzőségi Nyilatkozat	370

Gyakori rövidítések jegyzéke

<i>Ajánlás</i>	az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 13. számú Ajánlása a tanúk megfélemlítéséről és a védelemhez való jogról
<i>Alkotmány</i>	a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény
<i>Be.</i>	a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
<i>Be. Kommentár</i>	JAKUCS Tamás [szerk.], <i>Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez</i> , Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.
<i>Be. Magyarázat</i>	HOLÉ Katalin - KADLÓT Erzsébet [szerk.], <i>A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata</i> , I-VII. kötet, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2007.
<i>Bp.</i>	a Bünvádi Perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk
<i>Btk.</i>	a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
<i>BÜSZ</i>	14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól
<i>CPP</i>	Code De Procedure Penale (A többször módosított 1959. március 2. napján hatályba lépett francia büntető perrendtartási törvénykönyv)
<i>Egyezmény</i>	az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény
<i>EJEB</i>	az Emberi Jogok Európai Bírósága

<i>Ket.</i>	a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
<i>Kormányrendelet</i>	34/1999. (II. 26.) Korm. rendelet a büntetőeljárásban résztvevők, valamint az eljárást folytató hatóság tagjai személyi védelme elrendelésének feltételeiről és végrehajtásának szabályairól
<i>Nyor.</i>	23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól
<i>Palermói Egyezmény</i>	Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény
<i>Pp.</i>	a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
<i>Ptk.</i>	a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
<i>Rtv.</i>	a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény
<i>StPO.</i>	Strafprozeßordnung (A többször módosított 1877. február 1. napján hatályba lépett német büntető perrendtartási törvénykönyv)
<i>Sztv.</i>	a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény
<i>Tvdt.</i>	a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény

Bevezető gondolatok

Noha napjainkban már nem élvez olyan kitüntetett szerepet a tanúvédelem témaköre a büntető eljárásjog tudományában, mint az 1990-es évek közepén, mégsem mondhatjuk, hogy aktualitását veszítette volna a kérdéskör. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy hazánkban legutóbb éppen a polgári perrendtartás szabályai közé iktattak a tanú védelmére vonatkozó rendelkezéseket¹, vagyis a tanú védelmének jelentősége napjainkban már túlmutat a büntető eljárásjog területén. Nem mindegy ugyanis, hogy a tanú *„milyen társadalmi és jogi környezetben teszi meg vallomását, mennyire működik és működhet közre aktívan az igazság kiderítésében.”*² Nem tagadható, hogy a tanúvédelmi intézkedések egyáltalán nem elhanyagolható jelentőségűek a bűnüldözésben, különös tekintettel a szervezett bűnözés és a családon belül elkövetett bűncselekmények elleni küzdelemre.

Kétségtelen tény, hogy hazánkban a tanúvédelem büntető anyagi és eljárásjogi szabályozása tulajdonképpen egy szűk évtizeden belül megtörtént, az egyes eszközök alkalmazási gyakorlata többé-kevésbé kialakultnak tekinthető, ennek következtében a tudományos érdeklődés is értelemszerűen csökkent a korábbi időszakhoz képest. Kijelenthetjük azt is, hogy a *„hatályos jogszabályokban meghatározott tanúvédelmi intézkedések mára rendszerré álltak össze.”*³

Ez a folyamat teljesen egybevág az utóbbi tizenöt-húsz év európai jogfejlődésével, melynek során egyes államok, mint például Olaszország, Belgium és nem utolsósorban Magyarország egységes nemzeti tanúvédelmi programot alkottak, míg más államok, mint például az Egyesült Királyság vagy

---

¹ A vonatkozó szabályokat megállapította a 91/2007. (XI. 22.) AB határozatra figyelemmel a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. törvény

² VARGA Zoltán, *A tanúvédelem*, Magyar Jog, 2001, 5. szám, 268.

³ KERTÉSZ Imre, *A még különösebben védett tanú*, Belügyi Szemle, 2001, 11. szám, 29.

Németország regionális vagy helyi szinten rendezték a tanúvédelem kérdését. Az egyes államok jogrendszereinek és a területükön jelen lévő szervezett bűnözés természetének és kiterjedésének eltérő volta ellenére az általuk alkalmazott alapvető tanúvédelmi eszközök nagymértékben hasonlatosak. Természetesen ezeken belül az egyes jogintézményekre vonatkozó részletszabályok országról országra változnak.

Megítélésem szerint a tanúvédelem jelentősége a tanúvallomások bizonyításban betöltött nélkülözhetetlen szerepére tekintettel továbbra is megkérdőjelezhetetlen, és nem elhanyagolható kérdéskör a már meglévő intézményrendszer működésének, hatékonyságának, gyakorlati problémáinak feltérképezése sem. A tanúvallomás ugyanis nem csak egy a bizonyítási eszközök közül, hanem az egyik leggyakoribb, legfontosabb és legnélkülözhetetlenebb bizonyítékforrás, hiszen a bizonyítékok nagy része többnyire tanúvallomásokból származik.⁴ Teljes mértékben helytálló RÓTH Erika azon állítása, miszerint jelentőségét tekintve csak a terhelt beismerő vallomása előzi meg a tanúvallomás értékét, a gyakoriság szempontjából pedig feltétlenül az első helyen áll.⁵ Minderre figyelemmel a tanút nem lehet úgy kezelni, mint „*az eljárás tárgyát, akiből egyszerűen, nem is mindig a legszabályosabb eszközökkel, kipréselik az eljárás szempontjából fontos tényeket, adatokat, de magára hagyják és ha akaratlanul is, kiszolgáltatják annak a bűnözőnek, aki ellen tanúskodott.*”⁶

Nem vitatható, hogy olyan kérdéskörrel és eszközrendszerrel beszélhetünk a tanúvédelem kapcsán, amely nemcsak a büntető eljárásjog határain terjeszkedik túl, de a jogtudományon kívül eső területekre is eljuthatunk annak vizsgálata során. Ezzel kapcsolatban maradéktalanul egyetérték KERTÉSZ Imrével, aki szerint a megfelelő tanúvédelmi rendszer kialakításához „*a jogi keretek*

---

⁴ LIZICZAY Sándor, *A tanúvallomás mint okirati bizonyíték a magyar büntetőeljárás jogban*, Magyar Jog, 2001, 6. szám, 321.

⁵ RÓTH Erika, *Hogyan és kitől védjük a tanút?* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bíbor Kiadó, Bp., 2001, 119.

megteremtése sem elegendő, szükség van a jogszabályok végrehajtásához a megfelelő logisztikai háttér, infrastruktúra és - mindenekelőtt - a humán erőforrások megteremtésére.”⁷ BÓCZ Endre ehhez hasonlóan úgy véli, alapvető érdeke az igazságszolgáltatás szereplőinek, hogy „együttérzéssel, empátiával kezeljék a tanút, megkönnyítsék számára a kényszerű szerep betöltését és ez nem korlátozódhat csupán a "tanúvédelem" hagyományos értelmezése nyomán jogilag is szabályozott legszélsőségesebb esetekre.”⁸

Nem csupán a megfelelő jogi eszközrendszer kialakítása tehát a feladat, hanem szükséges az is, hogy azt lehetőség szerint adekvát módon és hatékonyan alkalmazzák az eljáró hatóságok, amihez elengedhetetlen a megfelelő pénzügyi és műszaki feltételek biztosítása. Mindenképpen elkerülendő a jogalkotó számára, hogy a tanúvédelem kérdésében a közvélemény az igazságszolgáltatást tehetetlennek, felkészületlennek érezze.

Meg kell azonban különböztetni a tanú védelmét, illetőleg a tanú kíméletét szolgáló jogi és egyéb eszközöket. Míg a tanúvédelem alapvetően jogtudományon belüli, elsősorban büntető eljárásjogi kérdéskör, addig a tanú kíméletének problematikája jóval túlmutat a jog határain, hiszen ez utóbbinak számos egyéb társadalmi összetevője van, csakúgy, mint az állampolgárok általános biztonságérzetének. Példának okáért az, hogy milyen magatartást tanúsít a kihallgatást végző hatóság eljáró tagja, vagy milyen a bírósági épületek kialakítása⁹, nyilvánvalóan nem a tanúvédelem jogi eszközeivel megoldható kérdés, sőt nem is elsősorban jogi kérdés, ugyanakkor a tanú biztonság- és komfortérzetét alapvetően befolyásolhatja. Pontosan emiatt nyilvánvaló összefüggés is van a két terület között, hiszen a tanú biztonságérzetét - és ezen

---

⁶ FARKAS Ákos – RÓTH Erika, *Tanúvédelem a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1992, 10. szám, 583.

⁷ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 32.

⁸ BÓCZ Endre, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési és egyéb gyakorlati kérdései a magyar büntető igazságszolgáltatásban* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 65.

⁹ Már az Ajánlás előkészítő munkálatai során felmerült annak szükségessége, hogy a bírósági épületekben megfelelően elkülönített várakozó helyiségeket alakítsanak ki a vád és a védelem tanúi részére. V.ö.: BÓCZ Endre, *A tanúvédelem és az Európa Tanács*, Rendészeti Szemle, 1994, 8. szám, 9.

keresztül az általa tett vallomás hitelt-érdemlőségét és tartalmát - olykor olyan szubjektív tényezők befolyásolhatják, amelyeket nem, vagy nem elsősorban jogi eszközökkel lehet megfelelően orvosolni.

Mindezekre a körülményekre tekintettel hangsúlyozni kívánom, hogy a dolgozatomban kizárólag a jogtudomány keretein belül maradva, elsősorban büntető eljárásjogi szemszögből vizsgálom a tanúvédelem jogintézményét, minthogy más tudományterületekre merészkednem kompetencia hiányában nem volna szerencsés. A dolgozat IV. fejezetében az értekezés elkészítése során elvégzett kérdőíves felmérés eredményeit is jogi megközelítésből értékelem és elemzem, azoknak szociológiai, illetve más egyéb vonatkozásait nem érintem.

Ami a dolgozat szerkezeti felépítését illeti, annak első fejezetében vizsgálom a tanúvédelem általános kérdéseit, melynek keretén belül a jogintézmény alkotmányos alapjainak, történetének és alapfogalmainak rögzítése és elemzése az elsődleges célom. Szintén szükségesnek tartom a rendszerszemléletű megközelítés alkalmazásával a tanúvédelem jogrendszerben történő elhelyezését.

A második és harmadik fejezetben kerül sor az egyes tanúvédelmi eszközök bemutatására, ahol az Ajánlás felosztásának megfelelően külön fejezetben elemzem a szervezett bűnözéssel és a családon belül elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben igénybe vehető tanúvédelmi eszközöket. Annál is indokoltabb ezen eszközök külön vizsgálata, mivel - bár az általuk megoldandó probléma (ti. a tanúk kíméletének és védelmének kérdése) eredendően közös - a cél elérése érdekében igénybe vehető eszközök szükségszerűen eltérőek. Amíg az egyes jogintézmények igen hatékonyak lehetnek mondjuk a szervezett bűnözéssel összefüggésben, addig teljességgel hatástalanok és értelmetlenek a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében. Tekintettel arra, hogy nemzeti jogunknak meg kell felelnie nemzetközi kötelezettségeinknek, ezért nélkülözhetetlennek tartom az Európa Tanács és az Európai Unió vonatkozó dokumentumainak ismertetését, és az Emberi Jogok

Európai Bírósága vonatkozó joggyakorlatának bemutatását is, továbbá ezekkel összevetve a hazai megoldások vizsgálatát.

A dolgozat negyedik fejezetében a tanúvédelem társadalmi vetületeit vizsgálom, amely a jog tudományán túlmutató körben teszi lehetővé bizonyos következtetések levonását. A tanúvédelem ugyanis nemcsak az igazságszolgáltatási és a rendőri szervek számára jelent kihívást, de az állampolgárok általános biztonságérzetével összefüggésben tanúként tanúsított magatartásuk már alapvető társadalmi jelenségekre is felhívja a figyelmet. Megítélésem szerint fontos, hogy az állampolgárok tudják és érezzék, hogy amennyiben eleget tesznek tanúskodási kötelezettségüknek, úgy az állam képes őket megfelelő és hatékony védelemben részesíteni az esetleges fenyegetésekkel szemben, ezáltal pedig megfélemlítés nélkül tehetik meg vallomásukat. A tanúvédelem társadalmi kérdéseivel összefüggésben azonban csak a dolgozat témájához szorosan kapcsolódó, jogi relevanciával bíró eredményeket emelem ki, hiszen amennyiben ezen túlmenően az általam nem művelt más társadalomtudományok területére merészkednék, úgy a dolgozat - reményeim szerint - koherens szerkezeti felépítése és büntető eljárásjogi szemlélete sérülne.

A dolgozatomban mindvégig maradéktalanul igyekszem megfelelni a címben jelzett témaválasztásnak, ezért a széleskörű nemzetközi kitekintést mellőzve kizárólag a büntetőeljárásban alkalmazható magyar tanúvédelmi eszközöket mutatom be, kiemelve a praktikum szempontjából felmerülő legfontosabb kérdéseket is. Természetesen röviden szükséges kitérni a büntetőeljáráson kívüli magyar tanúvédelmi rendelkezésekre annak érdekében, hogy ezáltal a teljes kapcsolódó magyar joganyag feldolgozásra kerüljön. Minthogy nemzetközi kitekintés nélkül jogi tárgyú PhD értekezés hazánkban elképzelhetetlennek tűnik, mindenképpen indokoltnak tartom két alapvetően kontinentális jogrendszerű európai állam, a Német Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság tanúvédelmi rendelkezéseinek lényegre törő ismertetését. A német jogrendszer vizsgálatát azért tartom indokoltnak, mert ahogy CSÁK Zsolt

találón megfogalmazza: „*Soha nem tagadott tény a magyar jogi megoldások bizonyos fajta "szinte történelminek nevezhető" kötődése a német jogi megoldásokhoz.*”¹⁰ A francia jog által biztosított tanúvédelmi lehetőségek ismertetését pedig az ebben a körben viszonylag szerény terjedelmű magyar szakirodalom indokolja.

A szélesebb körű nemzetközi kitekintést azonban mellőzöm egyrészt terjedelmi okok miatt, másrészt azért, mert viszonylag széles szakmai körben ismert azok működése, pedig megítélésem szerint egy alapvetően különböző történelmi, kulturális, társadalmi környezetben hatékonyan működő jogintézmény a hazai körülmények között akár teljességgel hatástalannak is bizonyulhat, ezért elsősorban a magyar tanúvédelem jogi eszközeinek és gyakorlati kérdéseinek a feltérképezése lehet hasznos vállalkozás. Ennek kapcsán a tanúvédelem szempontjából egyáltalán nem elhanyagolható szempont az egyes államok mérete, földrajzi elhelyezkedése, a beszélt nyelv(ek) kérdése, amelyek alapján nem túlzás azt állítani, hogy hazánk speciális helyzetére tekintettel elsősorban a nálunk alkalmazható tanúvédelmi eszközök vizsgálatát indokolt elvégezni.

---

¹⁰ CSÁK Zsolt, *A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében*, Magyar Jog, 2000, 2. szám, 77.

I. Fejezet:

A tanúvédelem általános kérdései

1. A tanúvédelem alkotmányos alapjai

Bizonyára nehezen lehetne vitába szállni BÓCZ Endre azon megállapításával, miszerint „*a tanúvallomás, a legrégebbi bizonyítási eszköz Achilles-sarka - az ti., hogy tanútól, tehát esendő és rendszerint védtelen, megfélemlíthető vagy megvásárolható embertől származik - régóta ismeretes [...]*.”¹¹ A tanúk megfenyegetése, megfélemlítése abból a célból, hogy ne tegyenek vallomást, vagy a vallomásuk ne legyen hátrányos a terhelt számára, szintén nem új keletű jelenség a büntetőeljárás történetében. Az a körülmény azonban, hogy „*a tanúk megfélemlítése az igazságszolgáltatás megbénításának kialakult módszerévé vált, a szervezett bűnözés találmánya, ami a XX. század utolsó évtizedeiben különösen elharapódzott*”¹², melynek okán a tanúk védelme világviszonylatban is egyre nagyobb problémát jelent.¹³

Hosszú időn keresztül a büntető eljárásjog alapvetően a kötelezettségek oldaláról szabályozta a tanúvallomás jogintézményét, egyfajta „*az állam, vagyis az igazságszolgáltatás érdekeit szolgáló és kikényszeríthető*”¹⁴ állampolgári kötelességként.¹⁵ A történeti szemlélet is ezt a megoldást erősítette, hiszen tanúvallomást tenni a büntetőeljárás során régóta állampolgári kötelezettséget

---

¹¹ BÓCZ Endre, *A tanúvédelemről*, Kriminológiai Közlemények, 1996, 54. szám, 105.

¹² KIRÁLY Tibor, *Büntetőeljárás jog*, Osiris Kiadó, Bp., 2001, 250.

¹³ Találón jegyzi meg ezzel kapcsolatban ARDAY Adrienn, hogy „*nem a leghálásabb szerep tanúnak lenni, eddig sem volt az, de most még hálátlanabb lett.*” ARDAY Adrienn, *A tanúvédelem egyes kérdései - avagy hogyan védjük "különösen" a tanút?*, Collega, 2001, 1. szám, 17.

¹⁴ CSÁK, *A különösen* [...], 76.

¹⁵ A tanú idézésre köteles a hatóság előtt megjelenni és az őt megillető mentességi okok fennállásának kivételével igazmondási kötelezettség terhe mellett vallomást tenni, mely kötelezettségek akár törvényi szankciókkal is kikényszeríthetők, de a tanú letartóztatására – első büntető perrendtartási törvényünkkel szemben – immár nincs lehetőség. A megjelenési kötelezettség azt is jelenti, hogy a tanúnak az idézésben megjelölt időpontban és olyan állapotban kell megjelennie, hogy kihallgatható legyen, ennek megsértése is szankcionálható.

jelent, kivéve azokat az eseteket, amikor különböző tanúzási akadályok állnak fenn, amelyek azonban értelemszerűen nem tanúvédelmi szempontok alapján kerültek meghatározásra. A tanúvallomás ily módon történő, egyoldalú állampolgári kötelezettségként való felfogásának az alapját többek között abban a magát sokáig tartó vélekedésben kereshetjük, amely szerint a tanúk megfenyegetését, elhallgattatását az amerikai gengszterperek vagy az olasz maffia elleni eljárások jellemzőjeként tarthatjuk számon. Napjainkra azonban lényegesen megváltoztak azok a körülmények, amelyek között ezt az állampolgári kötelezettséget a tanúknak teljesíteni kell, és könnyen előfordulhat, hogy „*a polgár erkölcsi kötelességtudatát elnyomja a biztonsága miatti aggodalom.*”¹⁶

Bár a fentiek miatt a tanúvallomás egyoldalú állampolgári kötelezettségként való felfogása - ahogy azt alább is láthatjuk majd - mára némileg megváltozott, ugyanakkor még ma is tényként állítható, hogy „*a tanú helyzetét az eljárási jog által szankcionálható és kikényszeríthető kötelezettségek túlsúlya jellemzi.*”¹⁷ A lassanként elindult változás egyik legfőbb okának tekinthetjük azt a kétségtelen tényt, miszerint az utóbbi huszonöt-harminc évben Európa számos államában a büntető igazságszolgáltatás egyik legjelentősebb problémájává vált a tanúvédelem kérdése. A tanúvallomást tévők fenyegetése, a velük szembeni fizikai erőszak, végső esetben életük kioltása, fizikai megsemmisítésük potenciális és egyre valóságosabb veszéllyé vált.

Általános tapasztalat, hogy amennyiben az állampolgárok az államhatalom tehetetlenségét és gyengeségét érzik - ti. azt, hogy az állam nem képes megfelelő védelemben részesíteni az állampolgári kötelességüknek megfelelően tanúvallomást tévő személyeket - úgy tanúként vagy a vallomás megtételét tagadják meg tekintet nélkül annak törvényi következményeire, vagy „*csak amnéziásan emlékeznek bizonyos eseményekre.*”¹⁸ A gyakorlati tapasztalatok az

---

¹⁶ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 106.

¹⁷ 91/2007. (XI. 22.) AB határozat 4.2. pontja

¹⁸ PAPP András, *A tanúvédelem és a személyi védelem szabályozásának összefüggései*, Kard és Toll, 2006, 2. szám, 132.

1990-es évek közepén azt mutatták, hogy „*az állampolgárok tanúkénti közreműködési készsége számos esetben kívánnivalókat hagy maga után.*”¹⁹ Ennek egyik oka pontosan az lehet, ha a tanút e minősége miatt fenyegetés éri, vagy hátrányos következményektől kell tartania.

Ez pedig már csak azért sem kívánatos, mert például „*a magyar büntetőeljárások tapasztalata azt mutatja, hogy az ügyek döntő részében a bizonyítás személyi bizonyítékokra, mindenekelőtt tanúvallomásokra épül*”²⁰, mivel az egyes ügyekben átlagosan öt-hét tanú szerepel. Erre figyelemmel nem túlzás az az állítás, miszerint a „*büntetőeljárás gyakorlatilag megghiúsítható, ha elejét veszik annak, hogy a tanú vallomása a bizonyítás anyagába kerülhessen vagy ott megfelelő bizonyító erővel jelentkezzen.*”²¹ Ebből is látható, hogy a tanúvédelmi intézkedések nemcsak a tanú érdekeit hivatottak szolgálni, de „*legalább olyan mértékben szolgálják a bűnüldözést és az igazságszolgáltatást.*”²²

A tanúk joggal várhatják el, hogy amennyiben eleget tesznek állampolgári kötelességüknek, és vallomást tesznek, akkor az államok garantálják számukra e kötelezettségük kockázatok nélküli teljesítését. Az Ajánlás indokolása szerint ezt lehet „*az állam olyan kötelezettségeként értelmezni, ami egyben a tanút megillető jog [...].*”²³ Már az előkészítő munkálatok során „*hangsúlyt kapott: el kell ismerni, hogy az államnak kötelessége a tanúk védelme.*”²⁴ Ez gyakorlatilag a büntetőügyek felderítésében történő közreműködés alkotmányos deklarációja és ennek mintegy ellentételeként a tanúvédelem alapvető szabályainak meghatározása, amely utat „*eddig még egyetlen ország sem választotta*”²⁵, noha a

---

¹⁹ VAVRÓ István, *A tanúvédelem eljárásjogi eszközeiről*, Rendészeti Szemle, 1993, 9. szám, 23.

²⁰ FENYVESI Csaba, *Védői jelenlét a nyomozásban*, Magyar Jog, 2001, 5. szám, 295.

²¹ BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 3.

²² KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 29.

²³ Az Európa Tanács R (97) 13. számú Ajánlásának indokolása 46. pontja, melynek magyar fordítása megjelent: Emberi Jogi Füzetek, 1999, 4. szám (Bírószági Határozatok 1999. évi 12. szám melléklete) Gyakorlatilag az Ajánlásban található álláspontot („Therefore, this responsibility to the state may be seen as the right of the witness [...]”) képviseli: GLUSCIC, Stjepan – KLEMENCIC, Goran – LJUBIN, Tajana – NOVOSEL, Dragan – TRIPALO, Drazen, *Procedural Protective Measures for Witnesses: Training Manual for Law-enforcement Agencies and the Judiciary*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2006, 16.

²⁴ BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 9.

²⁵ FARKAS – RÓTH, *Tanúvédelem [...]*, 584.

szakirodalomban is található erre vonatkozó javaslat.²⁶ Egyértelmű ugyanis, hogy a tanúskodás nem járhat az állampolgárok számára szükségtelen kockázatokkal, és „ezeknek a kizárása - de legalábbis minimalizálása - állami kötelezettség.”²⁷

A másik lehetőség - amint azt a hazai példa is mutatja -, hogy a tanúvédelem alkotmányos rögzítése nélkül nyer szabályozást a büntetőeljárás törvényben és más jogszabályokban a tanúvédelmi eszközrendszer. VARGA Zoltán álláspontja szerint annak megválaszolásánál, hogy alanyi jog-e a tanúvédelem, abból az elvi alapból kell kiindulni, miszerint a tanú védelemre jogosult, de csak és kizárólag olyan esetben, ha annak törvényi feltételei fennállnak, amely szempontból különböző megítélés alá esik, hogy a tanúvédelem mely formájáról kell döntenet.²⁸

Az előzőekben vázolt két megoldás mellett TILK Ferenc lehetséges módszernek tartja még, hogy a tanúvédelem szabályozása vonatkozásában „az adott állam alkotmánybírósága iránymutatást adjon az élethez és a személyi biztonsághoz fűződő jogok kapcsán benyújtott alkotmányos panaszok alapján”²⁹, vagy pedig a jogértelmezés révén a legfelsőbb bíróságok elvi iránymutatások vagy eseti döntések útján adjanak irányt a védelem megteremtéséhez.

Bármelyik megoldást választja is azonban a jogalkotó, a fenyegetett helyzetben lévő személyek tanúvallomására csak abban az esetben lehet számítani, ha az életük és a személyes integritásuk védelmét eredményesen szolgáló védelmi intézkedések léteznek az adott jogrendben. Ez többek között azt jelenti, hogy az eljáró „hatóságok kötelessége megvédeni azokat a személyeket, akik segítséget nyújtanak a büntetőeljárás céljainak megvalósulásában.”³⁰ A védelem jogainak tiszteletben tartása miatt viszont a tanúvédelem rendszerének megalkotása során tekintettel kell lenni arra, hogy azt a fair eljáráshoz fűződő

---

²⁶ Az államnak „ezt a kötelezettségét az alkotmányban, mint a legerősebb törvényben lenne szükséges lefektetni.” KEMÉNY Gábor, *Büntető eljárásjogunk tanúvédelemmel kapcsolatos módosításai, a bennük rejlő lehetőségek tükrében*, Belügyi Szemle, 2000, 10. szám, 96.

²⁷ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 106.

²⁸ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 269.

²⁹ TILK Ferenc, *A tanúvédelem mint új jogintézmény Magyarországon*, Belügyi Szemle, 2000, 12. szám, 50.

jogot legkisebb mértékben csorbító eszközökkel szükséges megvalósítani. Kijelenthető ugyanis, hogy „a büntetőeljárás jogalanyokat megillető jogok és kötelezettségek rendszerét a társadalom akkor tekinti igazságosnak, ha az egyes fő személyeket megillető jogok érvényesítése nem sérti a büntetőeljárás más fő személyének méltányolható eljárási érdekeit.”³¹ Ugyanakkor a jogalkotó a tanú védelmének és a terhelt teljes körű védekezési jogának összeütközése esetében az előbbit kell, hogy előnyben részesítse, a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogának biztosítása mellett.³²

Fentiek okán a tanú védelemhez való jogának alkotmányos deklarálása nélkül is az „államhatalom ily módon levezethető kötelezettsége a tanúvédelem megteremtése [...]”³³ Amennyiben jogilag kötelezővé és kikényszeríthetővé tesszük az állampolgár számára, hogy az adott bűnüggyel kapcsolatban „tudomásáról nyilvános eljárás során adjon számot, akkor az államnak biztosítania kell az eszközöket is, amelyek alkalmasak a tanúskodó személy fizikai és jogi megóvására.”³⁴ Ehhez hasonlóan ERDEI Árpád akként fogalmaz, hogy a tanúnak „a tanúzási kötelezettséget ellensúlyozó jogokat kell kapnia. Közöttük azt is meg kell találnunk, hogy módja legyen veszélyek nélkül tanúskodnia.”³⁵ Nem túlzás tehát azt állítani, hogy a tanúzási kötelezettségének eleget tévő állampolgár megvédését „erkölcsi kötelességként, az igazságszolgáltatás állami szerveinek erkölcsi kötelességeként kell elfogadnunk.”³⁶

---

³⁰ KERTÉSZ Imre - PUSZTAI László, *Quo vadis büntetőeljárás?*, Jogtudományi Közlöny, 1992, 3-4. szám, 179.

³¹ BORAI Ákos, *A tanúvédelem I. rész*, Rendészeti Szemle, 1994, 10. szám, 35.

³² Megjegyzést érdeme, hogy az elsősorban Angliában és Észak-Írországból támogatást nyerő ún. *crime control* büntetőeljárású modell hívei a tanúvédelem kevésbé alkotmányos eszközeinek alkalmazhatósága mellett foglalnak állást, mivel megítélésük szerint bizonyos bűncselekmények tekintetében a hatékony nyomozáshoz fűződő társadalmi érdek erőteljesebb, mint a védelem alkotmányos jogainak biztosításához és a fair eljárás megvalósításához fűződő érdek. Erről részletesen: GORZA Edina, *Tanúvédelem és szervezett bűnözés*, Belügyi Szemle, 1997, 7-8. szám, 23.

³³ PAPP, *i.m.*, 132.

³⁴ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 23. és GORZA Edina, *A tanúvédelem szerepe, jelentősége és lehetséges megoldásai az új büntető eljárási törvényben*, Ügyészek Lapja, 1997, 3. szám, 31.

³⁵ ERDEI Árpád, *Kommunikáció és újdonság a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1998, 12. szám, 721.

³⁶ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 29.

Az Ajánlásban is tükröződő felfogással - ti. az államnak kötelezettsége a tanúk védelme - nem azonos a magyar Alkotmánybíróság álláspontja, amely a már hivatkozott 91/2007. (XI. 22.) határozatban foglaltak alapján a következők szerint határozható meg: bár egyrészt az igazságszolgáltatás alkotmányos feladatának teljesítése, másrészt az élethez, testi épséghez, valamint a személyi szabadsághoz való alapvető jogok tekintetében fennálló állami intézményvédelmi kötelezettség alkotmányosan is megalapozza, hogy a büntetőeljárásban fontos szerepet betöltő tanú jogosult legyen a saját és hozzátartozóinak élete, testi épsége, személyes szabadsága ellen irányuló támadások vagy fenyegetések elleni védelemre, azonban *„a tanú, illetve a sértett ilyen védelemhez való joga [...] nem alkotmányos alapjog: sem közvetlenül az élethez és a szabadsághoz való alapvető jogból, sem közvetetten az állam intézményvédelmi kötelezettségéből, illetve a bíróság igazságszolgáltatási feladataiból nem vezethető le az állam alkotmányos kötelezettsége a tanúvédelmi rendszer szabályozására és működtetésére.”*³⁷ Ebből következően az Alkotmánybíróság ugyan a védelmi rendszert alkotmányosan megalapozottnak tartja, azonban rögzíti azt is, hogy *„a védelmi rendszer alkotmányos megalapozottsága nem azonos az Alkotmányból kényszerítően következő jogalkotói kötelezettséggel”*.³⁸ Ezzel szemben a magam részéről BÓCZ Endre álláspontjával értek egyet, miszerint *„az állam feladata, sőt kötelessége az igazságszolgáltatás olyan megszervezése, amelynek eredményeként a tanú életének, testi épségének, szabadságának, valamint a hozzá közelálló személyek biztonságának veszélyeztetése nélkül tehet őszinte és valóságű vallomást.”*³⁹

Az Alkotmánybíróság tehát csupán annak megállapítására szorítkozott, hogy a tanúvédelmi szabályok megalkotásakor a jogalkotó nem kerülhet szembe az Alkotmány rendelkezéseivel, ugyanakkor alkotmányos kötelezettsége ezen szabályok megalkotására vonatkozóan nincs. A jogalkotó szabadságában áll,

---

³⁷ 91/2007. (XI. 22.) AB határozat 3. pontja

³⁸ 91/2007. (XI. 22.) AB határozat 3. pontja

³⁹ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 106.

hogy mérlegelve az intézmény szükségességét meghatározza a védelmi rendszer személyi körét és feltételeit.

Megítélésem szerint bár formális jogi értelemben mindenképpen helytálló az Alkotmánybíróság határozatának indokolása, amelyben talán valamiféle elmozdulás is tapasztalható a korábbi, kizárólagos tanúzási kötelezettség talaján álló történeti szemlélethez képest, ugyanakkor egyáltalán nem történt meg az Ajánlás indokolásában említett államot terhelő tanúvédelmi kötelezettség elismerése. Ennek szükségessége pedig a fent kifejtettek alapján mindenképpen indokoltnak, és alkotmányosan igazolhatónak látszik azokban a büntetőügyekben, amelyekben a tanúk élethez és szabadsághoz való alapvető joga kerül veszélybe a tanúzási kötelezettség teljesítésekor.

Mindez indokolható akkor is, ha a tanúvédelem célját vizsgáljuk. A tanúvédelem ugyanis kettős célt szolgál: egyrészt a tanúvallomás megfélemlítés nélküli környezetben történő megtételét, másrészt éppen a tanú életének és testi épségének védelmét, amennyiben az első cél elérése nem lehetséges. Amennyiben ezt a második célt vesszük figyelembe, úgy mindenképpen kijelenthetjük, hogy az élethez és a szabadsághoz való alapvető jogból mégiscsak vonhatók le a tanúvédelemre vonatkozó következtetések. Megjegyzést érdemel az a tény is, hogy az Alkotmánybíróság idézett határozatában nem elsődlegesen ebből az aspektusból vizsgálta a kérdést, hanem a diszkrimináció megvalósulását állapította meg abban a vonatkozásban, hogy a Pp. szabályai nem tartalmazzak a Be. rendelkezéseihez képest a tanú védelmét szolgáló lehetőségeket, noha a tanúk jogállása mindkét eljárásban azonos. Ugyanakkor az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatára figyelemmel nehéz elképzelni, hogy a közeljövőben tartalmilag eltérő álláspontot foglalna el a tanúvédelem, mint államot terhelő kötelezettség kérdésében.

2. A tanúvédelem rövid története

A tanúvallomásnak az objektív igazság megállapításában betöltött kiemelkedő szerepét minden történelmi korszakban elismerték, s különösen az 1532. évi Constitutio Criminalis Carolina óta az egyik legfontosabb bizonyítási eszköznek tekintjük. Emiatt ellentmondásosnak érzem, hogy bár a tanú bizonyítási eljárásban betöltött szerepe igen jelentős, mégis hosszú időn keresztül az egyik legkiszolgáltatottabb volt a helyzete az eljárás szereplői közül. Ez hatványozottan igaz azokra a tanúkra, akik egyben a bűncselekmény sértettjei is.

Bár a tanúvédelem hatóköre szélesebb, de jelentőségére „*a szervezett bűnözéssel kapcsolatba hozható cselekmények ügyében folyó büntetőeljárások és tanúk megfélemlítésének gyakran felmerülő problémája hívta fel a gyakorló jogászok és jogtudósok figyelmét.*”⁴⁰ Ugyanakkor más tényezők is hozzájárultak ahhoz, hogy a tanúvédelem a jogtudományban és a joggyakorlatban is előtérbe kerüljön az utóbbi évtizedekben. Többek között:

- annak felismerése és elfogadása, hogy az igazságszolgáltatással együttműködők szerepe nélkülözhetetlen a szervezett bűnözéssel és a terrorizmussal kapcsolatos bűncselekmények esetében;
- a fedett nyomozók és informátorok alkalmazása a súlyos bűncselekmények felderítése körében, továbbá általában a titkos nyomozási eszközök térhódítása;
- a tanúk és különösen a sértett eljárási helyzetének szentelt növekvő figyelem;
- annak felismerése és elfogadása, hogy a tanúvallomástétel állampolári kötelezettségként történő felfogása csak abban az esetben fair, ha az állam garantálja annak megfélemlítés nélküli teljesítését.⁴¹

---

⁴⁰ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 24.

⁴¹ Erről részletesen: GLUSCIC – KLEMENCIC – LJUBIN – NOVOSIL – TRIPALO, *i.m.*, 35-37.

Amint azt korábban jeleztem, az 1970-es évek közepétől kezdődően Európa számos államában a büntető igazságszolgáltatás egyik legjelentősebb problémájává vált a tanúvédelem. A kérdéskört az Európa Tanács egy szakértői bizottsága - némi késéssel - 1994. áprilisa és 1996. októbere között tanulmányozta.⁴² A bizottság négy teljes ülést tartott, melynek eredményeként elfogadásra került az ajánlás és az indokolás tervezete, amelyet továbbítottak a Bűnözéssel Kapcsolatos Problémák Európai Bizottságához. A tervezeteket a Bizottság 1997. júniusában jóváhagyta, majd az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1997. szeptember 10-én elfogadta azokat, és megszületett "*A tanúk megfélemlítéséről és a védelemhez való jogról*" szülő R (97) 13. számú Ajánlás. A cél az volt, hogy a tanúk védelmével kapcsolatban az eljáró hatóságok részéről felmerülő igények és fegyverek egyenlőségének elve alapján a védelem jogai valamiféle egyensúlyba kerüljenek.⁴³

Az Ajánlás elsősorban a szervezett bűnözéssel összefüggésben, illetve a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében emeli ki a tanúk védelmének fontosságát, rámutatva arra a tényre, hogy leginkább a bűnözés e területein növekszik a tanúk megfélemlítésének kockázata, mivel e bűncselekmények esetében a tanúk által szolgáltatott bizonyítékok elengedhetetlenek az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonásához. Figyelembe kell azonban azt is vennünk, hogy *„a tanúk megfélemlítése nem csupán a szervezett bűnözéssel hozható összefüggésbe, minthogy a magányos bűnözők vagy akár csak alkalmi elkövetők ugyancsak szívesen kísérlik meg a tanúk elhallgattatását.”*⁴⁴

Egyes vélemények szerint *„az Európa Tanács a tanúvédelem tárgyában túlságosan is messze megy, ugyanakkor meglehetősen kevéssel éri be a védelem jogait illetően.”*⁴⁵ A magam részéről ugyanakkor úgy vélem, hogy az Ajánlás és

---

⁴² A kérdés jogi szabályozásának megoldására az első jelentősebb próbálkozás az USA 1970. évi Organized Crime Control Act-je és az azt kiegészítő 1984. évi Comprehensive Crime Control Act-je volt.

⁴³ BÓCZ Endre, *Emberi jogok - „titkos tanúk”*, Belügyi Szemle, 1996, 9. szám, 3.

⁴⁴ ERDEI, *Kommunikáció* [...], 715.

⁴⁵ KÜHNE, Hans-Heiner, *Tanúvédelem Európában* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 17.

annak indokolása a legalapvetőbb jelentőségű nemzetközi dokumentum ebben a témakörben, amely - ahogy azt a dolgozatban az egyes részekben bemutatni szándékozom - a legszélesebb körben foglalkozik a tanúvédelem kérdéseivel. Mi sem jelzi ezt jobban, mint az a körülmény, hogy az Európa Tanács 2005. április 20. napján kelt "*A tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködők védelméről*" szóló Rec (2005) 9. számú ajánlása gyakorlatilag semmi újdonságot nem tartalmaz hozzá képest, inkább csak néhol pontosítja, kiegészíti annak szabályait. Az Ajánlás jelentősége azért is megkerülhetetlen, mert „*a magyar jogi szabályozás szinte teljes összhangban van*” a rendelkezéseivel.⁴⁶

Megjegyzést érdemel még az Európa Tanács 2001. szeptember 19. napján kelt Rec(2001) 11. számú ajánlása⁴⁷, amely a szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemmel kapcsolatban arra bátorítja a részes államokat, hogy biztosítsanak hatékony nem eljárásjogi és egyéb védelmet a tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködők részére. Ezen túlmenően azonban ez az ajánlás nem tartalmaz a tanúvédelemhez kapcsolódó rendelkezéseket.

Hazánk Európai Unióhoz történt csatlakozására és arra tekintettel, hogy ezt megelőzően „*több, a kötelező acquis listán szereplő tanúvédelmi előírásnak kellett megfelelnie*”⁴⁸, röviden érdemes kitérni arra, hogy az 1990-es évek közepén született két állásfoglalás⁴⁹ a szervezett bűnözéssel kapcsolatos tanúvédelem tárgykörében. Kiemelendő, hogy „*az EU nem élt a quasi-jogalkotási*

---

⁴⁶ BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési [...]*, 62.

⁴⁷ Recommendation Rec(2001) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning guiding principles on the fight against organised crime

⁴⁸ HESZ Tibor - KÖHALMI László, *A tanúvédelem a terhelt védőjének aspektusából* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 102.

⁴⁹ A magyar szakirodalomban egyes fordítások alapján ajánlásként vagy határozatként is szokás megjelölni ezt a két dokumentumot, a magam részéről az állásfoglalás megjelöléssel értek egyet.

Ajánlásként jelöli a két dokumentumot: KÜHNE, *i.m.*, 16.

Állásfoglalásként jelöli a két dokumentumot: KERTÉSZ Imre, *A büntetőeljárásban résztvevők, az igazságszolgáltatást segítők védelmi programjáról szóló törvény tervezete* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 69.; CSERHÁTI Anita, *A tanúvédelem eljárásjogi eszközei. A Védelmi Program, Ügyészek Lapja*, 2006, 4. szám, 11.; TÓTH Márton Zoltán, *Tanúvédelem módja, a védelmi program, Rendészeti Szemle*, 2008, 2. szám, 65.; HESZ - KÖHALMI, *i.m.*, 102.; PAPP, *i.m.*, 131.

Határozatként jelöli: LIZICAY, *A tanúvallomás [...]*, 330.

hatáskörével, amit egyébként kizárólag rendeletek és irányelvek útján tehet meg. E helyett az ajánlás mellett tette le a voksot, amely közös álláspontot formálva, közvetlen kötelező erő nélküli puszta politikai állásfoglalás.”⁵⁰ A két dokumentum az 1995. november 23-i "A tanúk védelme a nemzetközi szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemben" címet viselő⁵¹ és az 1996. december 20-i "A nemzetközi szervezett bűnözéssel szemben folytatott küzdelemben a bírósági eljárás során együttműködő egyénekről" szülő⁵² állásfoglalás. Mindkét viszonylag rövid dokumentum - amelyek sem terjedelmükben, sem alaposságukban, sem jelentőségükben meg sem közelítik az Európa Tanács 1997-es Ajánlását - a szervezett bűnözéssel szemben ajánl meglehetősen nagy általánosságban és némileg homályosan bizonyos tanúvédelmi intézkedéseket a részes államok számára. Amíg azonban „az 1995-ös ajánlás némileg mélyebben, alaposabban fogalmaz, addig az 1996-os tulajdonképpen nem több, mint a tagállamok által a tanúvédelem szükségességéről alkotott álláspont megismétlése.”⁵³ Ennek ellenére a magam részéről egyetértek Fritz ZEDER véleményével, aki ezeket a dokumentumokat "tétova" felvetéseknek tartja, bár mindazonáltal elismeri, hogy rendkívül komplex feladat a tagállamok jelentősen különböző eljárási jogrendjét egymáshoz közelíteni.⁵⁴ Vélhetően éppen erre tekintettel rögzíti a Bizottság 2007. november 13-i munkadokumentuma, hogy az „elvégzett hatásvizsgálat alapján úgy látszik, hogy még nincs itt az ideje a közvetlen uniós szintű jogalkotásnak a tanúvédelem terén.”⁵⁵

Áttérve immár a tanúvédelem hazai fejlődésére, kiemelést érdemel, miszerint hazánkban már az Árpád-házi királyok alatt előírás volt, hogy a tanút a

---

⁵⁰ KÜHNE, *i.m.*, 16.

⁵¹ RESOLUTION OF THE COUNCIL of 23 November 1995 on the protection of witnesses in the fight against international organized crime (95/C 327/04)

⁵² COUNCIL RESOLUTION of 20 December 1996 on individuals who cooperate with the judicial process in the fight against international organized crime (97/C 10/01)

⁵³ KÜHNE, *i.m.*, 17.

⁵⁴ ZEDER, Fritz, *A büntetőjogi együttműködés jogi aktusai az Európai Unióban és azok államon belüli átültetése*, Magyar Jog, 1999, 11. szám, 687.

vallomástételben a félelem ne akadályozza.⁵⁶ A későbbiekben az 1486. évi XIV. törvénycikk rendelkezéseiből szintén megállapítható, hogy a nyilvánvalóan hamis tanúvallomás és eskütétel egyik legfőbb oka már akkoriban is a tanúk félelemérzete volt.⁵⁷ A későbbiekben WERBŐCZY István 1514-es Tripartituma is szól a tanúzási kötelezettségről, kiemelve azzal összefüggésben a megfélemlítés nélküli, szabad vallomástételt.⁵⁸ Kodifikált büntetőeljárás törvényeink azonban mégsem tartalmaztak tanúvédelemmel kapcsolatos szabályokat, sőt az 1896. évi XXXIII. törvénycikk 195. §-a a vallomástétel megtagadás esetére hat héttől hat hónapig terjedő letartóztatást tett lehetővé a tanúval szemben, amely rendelkezést GYÖRE István találóan "hatósági kényszervallatásnak" nevez.⁵⁹ Ezt vagy ehhez hasonló rendelkezést már sem az 1951. évi III. törvény, sem az 1962. évi 8. tvr., sem pedig az 1973. évi I. törvény nem tartalmazott, ugyanakkor a tanú védelmét szolgáló eszközök sem voltak fellelhetők bennük.

Hazai büntető eljárásjogunk tehát hosszú időn keresztül nem ismerte a tanú védelmét biztosító jogintézményeket, az 1990-es évek közepéig a tanú semmilyen védelemben nem részesült. A tanúvédelemmel kapcsolatos fordulatban meghatározó szerepet játszottak a rendszerváltással összefüggésben elindult társadalmi folyamatok és felbukkant újszerű jelenségek. Nem vitatható, hogy „a *"nagy nyitás"* negatív következményekkel is járt: a szervezett bűnözés - annak

---

⁵⁵ A Bizottság munkadokumentuma a tanúk, valamint az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelmének területére vonatkozó uniós jogszabály megvalósíthatóságáról, Brüsszel, 2007. november 13. [COM(2007)693], 9.

⁵⁶ NAGY Lajos, *Tanúbizonyítás a büntetőperben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1966, 208.

⁵⁷ "A közös tanuvallatás megejtésének módja és a szemügyre vételről" szóló 1486. évi XIV. törvénycikk 7.

§
⁵⁸ „Először (mondám) megkivántató a szabadság, hogy mindenik tanú szabadon és félelem nélkül önként és nem erőszakos kényszer alatt, hanem csupán törvényes megkérdezésre tegyen bizonyoságot a valóságra nézve, nehogy az igazság a fegyver között, elnémulni lássék.” Tripartitum, Második rész, 27. cím, 3. §

⁵⁹ Erről részletesen: GYÖRE István, *A tanú személyes adatai zárt kezelésének egyes problémái a magyar büntetőeljárásban*, Belügyi Szemle, 1995, 12. szám, 26. és NYÍRI Sándor, *A bizonyítási eszközökre vonatkozó tilalmak az új Büntetőeljárás törvényben*, Magyar Jog, 2001, 4. szám, 205.; ERDEI Árpád ezzel kapcsolatban a következőket írja: „Elgondolkozhatunk azon, segítené-e a büntetőeljárás időtartamának csökkentését, ha az idézéseket manapság könnyedén figyelmen kívül hagyó tanúkat hasonló szankciókkal fenyegetné a törvény (s azokat a hatóságok netán alkalmaznák is).” ERDEI Árpád, *Az 1896. évi Bp. bizonyítási rendszerének néhány sajátossága*, Magyar Jog, 1996, 11. szám, 657.

minden súlyos konzekvenciájával - jelentkezett a mindennapjainkban.”⁶⁰ A tanúvédelem igényének hazai megjelenése egyrészt a szervezett bűnözéssel mutat kétségtelen összefüggést, másrészt „*a nyomozó hatóságok kudarcainak azon típusával, amelyek a tanúk negatív attitűdjével, a tanúzási hajlandóság látványos csökkenésével kapcsolatosak.*”⁶¹

Magyarországon a „*bűnözés szervezettségének kérdése – a bűnözés minőségbeli változása folytán – az 1980-as évek elejétől vált igazán izgalmas témává, amely már kétségtelenül magánviselte ama bizonyos 'szervezett bűnözés' jónéhány ismérvét [...]. A kérdést illető szakmai vélemények a rendszerváltásig igen megosztottak.*”⁶² A szakmai vélemények megosztottsága abban rejlett, hogy a jelenség megfeleltethető-e a szervezett bűnözés Sutherland-féle definíciójának, melynek alapjául az ún. 'száraz törvény' (Volstead Act 1920) következményeként kialakult jelenség szolgált. Ennek értelmében a szervezett bűnözői csoportok tevékenysége a „*törvénytisztelő állampolgárok körében tömegesen jelentkező fizetőképes kereslet kielégítésére irányult olyan áruk és szolgáltatások (szeszes ital, később szerencsjáték, prostitúció, uzorakölcsön, majd kábítószer) előállításával és/vagy forgalmazásával, amelynek árusítását a törvény büntetés terhével tiltotta.*”⁶³ A hazai álláspont ebben az volt, hogy a magyarországi szervezett bűnözés nem felel meg ennek a meghatározásnak, de legalábbis más ismérvek jellemzik. BORAI Ákos ezzel kapcsolatban arra is rámutat, hogy az 1990-es éveket megelőzően a politika is szerepet kapott a szervezett bűnözés létezéséről (illetve nem létezéséről) folyó vitában⁶⁴, IRK Ferenc pedig ezen túlmenően egyenesen kijelenti, miszerint „*Magyarországon a szervezett formában elkövetett bűncselekmények be- vagy elismerése, vagy ellenkezőleg:*

---

⁶⁰ HORVÁTH András, *A szervezett bűnözés néhány gyakorlati tapasztalata*, Rendészeti Szemle, 1994, 10. szám, 3.

⁶¹ FARKAS Ákos, *A tanúvédelem Magyarországon a 90-es években* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 56.

⁶² BORAI Ákos, *A szervezett bűnözés büntetőjogi kérdései*, Rendészeti Szemle, 1992, 5. szám, 12.

⁶³ BÓCZ Endre, *A szervezett bűnözés néhány problémájáról*, Belügyi Szemle, 2001, 11. szám, 4.

⁶⁴ A jelenséget a szocializmustól idegennek tartották. V.ö.: BORAI, *A szervezett* [...], 12.

*tagadása mindig politikai döntés kérdése volt.*⁶⁵ A magam részéről úgy vélem, hogy alapvetően mégiscsak terminológiai kérdéstről van szó, amikor a szervezett bűnözésről beszélünk.

Az előzőekben jelzett polémiáktól függetlenül az 1990-es években már nyilvánvalóvá vált, hogy az egyre erőszakosabb, fegyveres elkövetések és az ún. maffia-típusú cselekmények hazánkban is megjelentek.⁶⁶ Nem túlzás azt állítani, hogy *„sokak számára szinte sokkoló felfedezésként hatott, hogy a körülmények változása nálunk is hétköznapi jelenséggé tette a tanúk megfélemlítését.”*⁶⁷ Annak ellenére, hogy a szervezett bűnözés jelenléte és gyors ütemű növekedése a bűnügyi statisztika mutatóiban csak részlegesen tükröződött, az 1990-es évek közepén már *„mind tudományos kutatások, mind gyakorlati vizsgálódások révén a szakemberek túlnyomó többsége - a közvéleménnyel együtt -”*⁶⁸ nem kételkedett abban, hogy ez a bűnözési kategória Magyarországon is gyökeret vert. Hazánkban ekkorra már a nagy tárgyi súlyú bűnügyekben folyamatosan problémaként jelent meg, hogy *„a bűncselekményekről konkrét tudomással bíró személyek - félve az eljárásban terheltként szereplő személyektől - nem vállalták tanúvallomásuk megtételét.”*⁶⁹ Míg tehát a rendszerváltásig a hazai szervezett bűnözésre vonatkozó szakmai álláspontok erőteljesen megoszlottak, addig a későbbiekben sajnálatos módon nálunk is kétségbe nem vonható realitássá vált a szervezett bűnözés működése és nemzetközivé válása.⁷⁰ Fentiek miatt akarva-akaratlanul a bűnözés elleni fellépés és az igazságszolgáltatás eredményességének egyik lényeges kérdése lett a tanúk védelme. Nem volt kétséges ugyanis, hogy a hagyományos büntetőeljárás eszközei a szervezett bűnözéssel szemben

---

⁶⁵ IRK Ferenc, *Szervezett bűnözés - veszély a régió fiatal demokráciáira*, Collega, 1998, 2. szám, 13.

⁶⁶ *„A tanúk megfélemlítése évekkel ezelőtt a krimifilmek izgalomfokozó fogása vagy a nyugati országok igazságszolgáltatásának általunk kikuncogott járás hibája volt. Ma szembe kell néznünk vele.”* VAVRÓ, *A tanúvédelem* [...], 23.

⁶⁷ ERDEI, *Kommunikáció* [...], 721.

⁶⁸ KATONA Géza, *A bűnözés helyzete és az igazságszolgáltatás reformja*, Magyar Jog, 1997, 11. szám, 641.

⁶⁹ KOPASZ Zsolt, *A különösen védett tanú vallomásának felhasználásával kapcsolatos kérdések*, http://www.nagy.hu/2001_1_15.htm (2004. május 14-i letöltés)

⁷⁰ Erről részletesen: BORAI, *A tanúvédelem I. rész*, 30-31.

hatástalanok, vagy legalábbis hatékonyságuk erőteljesen megkérdőjelezhető. Az akkor hatályos jogszabályok nem nyújtottak „*megfelelő védelmet a bizonyítás szempontjából döntő és releváns bizonyítékokat biztosító tanúknak*”⁷¹, noha az ilyen bűncselekmények már önmagukban is félelmet keltenek bennük, és „*a szervezett bűnözés térhódítása egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe hozta az ilyen bűncselekményekről tanúvallomást tevőket.*”⁷² Bizonyos esetekben a büntetőeljárásban résztvevő hatóságok tagjai sem voltak (sincsenek) biztonságban, hiszen az ő megfenyegetésüktől sem riadtak (riadnak) vissza a bűnözők.

Fentiekre tekintettel a közbiztonság fejlesztésének feladatairól szóló 1033/1994. (V. 6.) Korm. határozat 5. pontja a szervezett bűnözés elleni hatékonyabb fellépés érdekében már akként rendelkezett, hogy a büntetőeljárás törvénytervezet kidolgozásakor meg kell vizsgálni a tanúk és a bűnüldöző szervekkel együttműködő más személyek védelmének a lehetőségét a büntetőeljárásban és a büntetőeljáráson kívül, külön kiemelve a tanú személyi adatainak, esetleg a személyének titokban tartását. Rögzítésre került, hogy a megfelelő tanúvédelmi eszközök kidolgozása során figyelemmel kell lenni az Egyezménynek a tisztességes eljáráshoz való jogot biztosító 6. cikkében foglalt korlátokra.

A tanúvédelem intézményének alapköveit végül is az 1994. évi XCII. törvény tette le a tanú adatainak zárt kezelésére vonatkozó szabályok megalkotásával⁷³, majd évekig nem történt előrelépés ezen a területen, pedig ezek a „*kezdeti lépések bátortalanok, de azt is mondhatnánk semmitmondóak és hatástalanok voltak.*”⁷⁴ Hosszabb időn keresztül ugyanis sokszor formálisan és indokolatlanul alkalmazták ezt a lehetőséget, amelynek egyetlen kézzelfogható eredménye az lett, hogy sok boríték volt az aktában. Tény, hogy kezdetben a

---

⁷¹ PAPP, *i.m.*, 130.

⁷² TREMMEL Flórián, *Magyar Büntetőeljárás*, Dialog Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2001, 235.

⁷³ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 269.

⁷⁴ FARKAS, *A tanúvédelem* [...], 57.

szervezett bűnözés jelenlétére bizonyos gazdasági bűnügyek (így a hatalmas nemzetgazdasági károkat okozó olaj-bűnügyek) és vagyon elleni bűncselekmények (elsősorban szervezeten elkövetett gépkocsi-lopások) utaltak⁷⁵, amelyek a komolyabb tanúvédelmi eszközök igénybe vételét nem is sürgették - legalábbis a jogalkotó szerint.

*„A maga hol békés, hol kevésbé békés medrében folyó kodifikációs eljárást az 1995-ben megkezdődött bandaháború, leszámolások, bérgyilkos akciók, robbantások terelték más irányba.”*⁷⁶ A szigorúbb jogszabályok kidolgozásához a végső lökést az 1998. július 2-án Budapest belvárosában, az Aranykéz utca 2. számú ház előtt végrehajtott nagy erejű pokolgépes merénylet adta, melyben négy ember meghalt, huszonötén megsérültek. A merénylet célpontja és egyik áldozata az a vállalkozó volt, akit a rendőrség koronatanúként tartott számon az ún. olajmaffia-ügyben. Ez volt Magyarországon az első eset, hogy vétlen emberek is áldozatul estek alvilági leszámolásnak.

Ezt követően a komolyabb tanúvédelmi eszközök iránti igényre tekintettel, azok szükségessége és indokoltsága nyomán az 1998. évi LXXXVIII. törvény lehetővé tette kivételesen indokolt esetben a tanú nevének zárt kezelését, és beiktatta a tanú különösen védetté nyilvánításának lehetőségét büntetőeljárás szabályaink közé. FARKAS Ákos a tanúvédelem terén az áttörést éppen a különösen védett tanú jogintézményének létrehozásában látja.⁷⁷ A büntetőeljárásban résztvevők, valamint az eljárást folytató hatóság tagjai személyi védelme elrendelésének feltételeiről és végrehajtásának szabályairól szóló 34/1999. (II. 26.) Korm. rendelet alapján lehetségessé vált a tanúk személyi védelme, majd a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvénnyel elfogadásra került a magyar tanúvédelmi program.

---

⁷⁵ KATONA, *i.m.*, 644.

⁷⁶ PAPP, *i.m.*, 131.

⁷⁷ V.ö.: FARKAS, *A tanúvédelem* [...], 57.

A 2003. július 1. napján hatályba lépett büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény már külön cím alatt foglalkozik a tanúvédelem lehetőségeivel, és a védelmi eszközök körében nevesíti a tanú személyi adatainak zárt kezelését, a név zárt kezelését, a különösen védett tanúvá nyilvánítás lehetőségét, a személyi védelem igénybevételét, és rendelkezik a tanúvédelmi programról is, mely utóbbi két szint a fent megjelölt 34/1999. (II. 26.) Korm. rendeletben és a 2001. évi LXXXV. törvényben nyer részletes szabályozást.

3. A tanúvédelem alapfogalmai

A tanúvédelem alapfogalmainak meghatározásakor nemcsak a tanú fogalmát kell megvizsgálnunk, hanem mindemellett tisztázni kell azt is, hogy mit jelent a tanú megfélemlítése, a tanú védelme vagy akár a tanú kímélete. A dogmatikai kidolgozottság hiánya miatt a tanúvédelemmel kapcsolatos kérdések „szabályozása során meglehetősen bizonytalan jogi fogalmakkal”⁷⁸ találkozhatunk. Említést érdemel, hogy amíg a tanú és a megfélemlítés jogilag jól körülhatárolható és általánosan elfogadott fogalommal rendelkezik, addig a tanúvédelem definiálására kevesen vállalkoztak a hazai szakirodalomban.

3.1. A tanú fogalma

A tanúvédelem szempontjából a legalapvetőbb kérdés, hogy mely személyi körre terjedjen ki annak hatálya, vagyis először meg kell határoznunk a tanú fogalmát. Kiemelendő, hogy a védelemnek minden veszélyeztetett helyzetben lévő tanúra ki kell terjednie, függetlenül attól, hogy komolyabb vagy kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény miatt folyik büntetőeljárás, sőt mint azt láthatjuk majd, bizonyos esetekben a védelemben részesülők köre szélesebb a tanú hagyományos fogalmába tartozó személyekénél, vagyis e tekintetben nem ugyanazokat értjük "tanú" alatt, akiket a bizonyítás szempontjából.

A Be. 79. § (1) bekezdése szerint tanúként az a személy hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása *lehet*. Tanúként bárki kihallgatható nemre, korra, állampolgárságra tekintet nélkül, gyermekkorú személy tanúkénti meghallgatására azonban csak akkor nyújt lehetőséget a törvény, amennyiben a vallomása mással nem pótolható. A Be. tanúfogalma némileg eltér a korábbi büntetőeljárás törvényeink rendelkezéseitől, melyeket röviden szükséges áttekinteni.

Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk és az 1953. évi III. törvény még azt írta elő, hogy a tanúnak a „közvetlen észleleten” alapuló tények tekintetében kell vallomást tennie. Az 1962. évi 8. törvényerejű rendelet szerint tanúként azt kell kihallgatni, akinek az ügy eldöntéséhez szükséges tényről tudomása *van*. Mellőzte a törvényerejű rendelet azt a megszorítást, hogy a tanú tudomásának *közvetlen észleleten* kell alapulnia. Erre abból a megfontolásból került sor, hogy a szabad bizonyítási rendszerből következően az ún. származékos bizonyíték is alkalmas lehet a tényállás kiderítésére, gyakran a közvetlen tanúk vallomásának megerősítésére vagy megcáfolására. Ebben az esetben azonban a "hallomástanú" vallomása fokozott ellenőrzésre kell, hogy szoruljon.⁷⁹

Az 1973-as büntetőeljárás törvényünk tanú-fogalma a következő volt: „*Tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van.*” Mint azt fentebb láthattuk, a Be. meghatározása annyiban eltérő ez utóbbi rendelkezéshez képest, hogy a bizonyítandó tényről a tanúnak tudomása *lehet*, és nem *van*. Ennek indoka, hogy a kihallgatás előtt a hatóság még nem tudhatja, ténylegesen van-e tudomása a tanúnak ilyen körülményekről vagy nincs, ezért csak feltételezheti, hogy *lehet*. A Be. alapján tehát tanúként az a személy hallgatható ki, akiről *feltehető*, hogy a büntető ügyben releváns tényről tudomása van. Az ily módon történő meghatározás kétségtelen előnye, hogy „*a tanúként megidézett személy tanúként távozik, még akkor is, ha kiderül, hogy nincs tudomása a bizonyítandó tényekről*”⁸⁰, szemben a korábbi törvény rendelkezéseivel, amikor ez egyértelműen nem volt rögzíthető. A releváns tények köre szélesebb lehet, mint amely a büntetőjogi és a büntető eljárásjogi kérdések eldöntéséhez szükséges, mivel ide tartoznak a járulékos kérdések is, mint például a szülői felügyelet megszüntetése vagy a polgári jogi igény.

A fogalmi eltérés magyarázatához a szorosan vett témánk szempontjából egy kis kitérőt kell tennünk, és rögzíteni, hogy a Be. eredeti koncepciója az

---

⁷⁸ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 24.

⁷⁹ LIZICZAY Sándor, *A tanú fogalma*, Collega, 1999, 10. szám, 19.

ügyféli (angolszász) tárgyalási rendszer azon sajátosságára helyezte a hangsúlyt, miszerint bizonyítás csak a bíróság előtt folyik, a nyomozás során nem perrendszerű bizonyítékok összegyűjtése történik. A Be. előkészítésében közreműködő ERDEI Árpád is leszögezi: „a koncepcióban a tárgyalás kontradiktórius jellegének erősítése komoly hangsúlyt kapott”⁸¹, minthogy a jogviták eldöntésének legmegfelelőbb színtere a kontradiktórius tárgyalás. Ebben a rendszerben a tanú kihallgatására is csak a bírósági szakaszban került volna sor, ezért indokolt a *lehet* kifejezés használata a törvénytövegekben. A magam részéről a végül még a hatályba lépését megelőzően többször módosított Be. egyik legfőbb hiányosságát éppen abban látom, hogy ennek az eredeti koncepciónak nem sikerül érvényesülnie továbbra sem eljárási jogunkban.

Érdekes, hogy a Bp. a végül hatályba lépett Be. egységes eljárás felfogásával szemben - amely ERDEI Árpád szavaival éve implikálja a nyomozási és tárgyalási bizonyítás egyenértékűségét⁸² - a Be. eredeti tervezetéhez hasonlóan a nyomozás célját és jelentőségét csupán a vádemelés szükségességéről döntetni hivatott vádló tájékoztatásához szükséges adatok megszerzésében határozta meg. Éppen ezért bár a tanú kihallgatására mind az előkészítő eljárásban, mind a főtárgyaláson sor kerülhetett, a főtárgyaláson tett vallomás fontosabbnak volt tekinthető, melynek oka abban keresendő, hogy csak a főtárgyaláson felvett bizonyítás lehetett az ügyben hozott ítélet alapja.⁸³ Ez a magam részéről követendőnek tartott felfogás a hatályos törvény alapján lefolytatott eljárások gyakorlati tapasztalatai alapján úgy tűnik, hogy egy évszázaddal később nem tud utat törni magának, noha a Be. 164. § (2) bekezdésének második mondata szerint a nyomozás során a tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e.

---

⁸⁰ LIZICZAY, *A tanú* [...], 19.

⁸¹ ERDEI Árpád, *Nem a koncepció és nem is a mása - Etűd az 1998. évi XIX. törvény kialakulásának vizsgálatához* In: *De iuris peritorum meritis, Studia in honorem Endre Bócz*, [szerk. DOMOKOS Andrea - DERES Petronella], Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, Bp., 2007, 40.

⁸² ERDEI, *Az 1896. évi* [...], 656.

⁸³ Erről részletesen: ERDEI, *Az 1896. évi* [...], 656.

Az egységes eljárás, s ezen belül a nyomozási és tárgyalási szakasz bizonyítási egyenértékűségének elvét a magam részéről elutasítandónak tartom. Nem kétséges, hogy „a nyomozás és a tárgyalás közül az utóbbit kell a jelentősebbnek tartanunk, minthogy a bűnösség kérdésének eldöntése az eljárás tisztességét biztosító alapelvek teljes érvényesülése mellett csak itt valósulhat meg.”⁸⁴ Ezzel szemben tény az is, hogy FARKAS Ákos szavaival élve „általános - minden országban megfigyelhető - jelenség a nyomozó hatóságok jogkörének eszköztárának gyors bővülése, a büntetőeljárás nyomozási szakaszának egyre hangsúlyosabbá válása.”⁸⁵ A kérdéskörrel a védő tanúkihallgatásokkal kapcsolatos jelenléti jogával összefüggésben a dolgozat II. fejezetének 2.1. M) pontja alatt foglalkozom részletesebben.

Visszakanyarodva a tanú fogalmához, különbséget kell tennünk a tanú büntető eljárásjogi fogalma és a büntető anyagi jog tanú értelmezése között. Büntető eljárásjogi szempontból ugyanis kizárólag az eljárás megindítás után beszélhetünk tanúról, „amíg nincs büntetőeljárás, addig eljárásjogi értelemben nem lehet tanú senki. Merőben más a helyzet az anyagi büntetőjog, pl. a Btk. 242. §-a szempontjából.”⁸⁶ A Btk. 242. § által büntetni rendelt hamis tanúzásra felhívás esetében ugyanis a bűncselekmény elkövethető már akkor is, amikor az ügy még nincs folyamatban, ekként elvileg tanúként sem szerepelhet benne senki.

Kiemelést érdemel, hogy a személyi védelemmel kapcsolatos rendelkezések körében a Be. 98. § (1) bekezdése, továbbá ezzel összhangban a 34/1999. (II. 26.) Korm. rendelet 1. §-a a védelemben részesülők körét nem korlátozza az előzőekben meghatározott Be. 79. § (1) bekezdése szerinti fogalomnak megfelelő tanúk körére, hanem biztosítja azt a terhelt, a védő, a sértett, az egyéb érdekelt, a sértett és az egyéb érdekelt képviselői, a tanú, a szakértő, szaktanácsadó, a tolmács, a hatósági tanú illetve a felsoroltakra tekintettel más személy részére is.

---

⁸⁴ ERDEI Árpád, *Tilalmak a bizonyításban* In: *Tények és kilátások - Tanulmányok Király Tibor tiszteletére* [szerk. ERDEI Árpád], Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1995, 54.

⁸⁵ FARKAS Ákos, *Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után*, Európai Jog, 2001, 2. szám, 14.

⁸⁶ BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 7.

A Be. a tanúvédelmi programmal összefüggésben nem határozza meg a személyi kört, a Tvdt. alapján a védelem személyi hatálya kiterjed a büntetőeljárásban részt vevő tanú, sértett, terhelt, illetve ezen személyek hozzátartozója, továbbá az érintettre tekintettel fenyegetett helyzetben lévő más személy védelmére. Láthatjuk tehát, hogy a tanúvédelem szempontjából a védelemben részesíthetők köre jóval szélesebb, mint akik a Be. "hagyományos" tanú fogalmának hatálya alá esnek. Mindez azért indokolt, ugyanis amennyiben a tanúvédelem egyik célját a zavarmentes büntető igazságszolgáltatásban határozzuk meg, úgy a tanúk megfélemlítés elleni védelmi eszköztárát ki kell terjeszteni például a bírákra vagy a nyomozó hatóságok tagjaira is.⁸⁷

A tanúvédelemmel kapcsolatos nemzetközi dokumentumok sem a hagyományos, büntető eljárásjogi tanú-fogalmat használják, hanem annál szélesebb körben határozzák meg a védelemben részesítendő kört. Az Európai Unió Tanácsának 1995. november 23. napján kelt "A szervezett bűnözés elleni küzdelem során a tanúk védelméről" szóló 95/C/327/04. számú állásfoglalásának A/1. pontja értelmében tanúnak tekintendő minden olyan személy függetlenül jogi státuszától, aki olyan hírnek vagy információknak van a birtokában, melyet az illetékes hatóság az eljárás szempontjából fontosnak ítél meg, valamint alkalmasnak arra, hogy a közzététele esetén veszélyeztesse az illető személyt. A definíció külön tartalmazza tehát a "függetlenül jogi státuszától" fordulatot, ami egyértelművé teszi, hogy a védelemben részesülők köre szélesebb, mint az egyes államok bünvádi perrendtartásai által tanúként meghatározott személyeké.

A fenti állásfoglaláshoz hasonlóan az Ajánlás a tanú fogalmának meghatározásakor szintén figyelmen kívül hagyja a tételes jogi megoldásokat, és autonóm definíciót alkalmaz⁸⁸, amely szerint a tanú fogalmába tartozik minden

---

⁸⁷ BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 7.

⁸⁸ Ennek egyik oka, hogy a részes államok vonatkozásában a különböző jogrendszerek különbözőségére tekintettel lehetetlen vállalkozás egységesen felfogott tanú kifejezésről beszélni, hiszen például az angolszász tárgyalási rendszerben a terhelt is tanúvallomást tesz az eljárás során, míg a mi büntető eljárásjogunkban a terhelt nem tekinthető tanúnak, vallomása önállóan nevesített bizonyítási eszköz. Erről részletesen: BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 6-7.

olyan személy, aki a büntetőüggyel kapcsolatos információkkal rendelkezik.⁸⁹ A tanú fogalmának ily módon történő meghatározása mögött az a megfontolás húzódik meg⁹⁰, miszerint „*tanúnak lenni inkább funkció, mint státus.*”⁹¹ Ez a meghatározás jóval kiterjesztőbb értelmezést jelent, mint a büntetőeljárás törvényünk tanúfogalma, azonban teljes mértékben egybevágh az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió által alkalmazott megoldással, amelynek értelmében a védelem szempontjából mindenki tanú, akinek a büntetőeljárás szempontjából releváns információi vannak birtokában.⁹² Ebből a szempontból nincs jelentősége annak sem, hogy a vád vagy a védelem tanúiról van-e szó.⁹³

Az Európa Tanács 2005. április 20. napján kelt "*A tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködők védelméről*" szóló Rec (2005) 9. számú ajánlása akként pontosítja az Ajánlás tanúfogalmát, hogy tanú minden olyan a büntetőeljárás szempontjából releváns információval rendelkező személy, aki képes vallomást tenni (függetlenül jogi státuszától és attól, hogy közvetlenül vagy közvetett módon, szóban vagy írásban tesz vallomást a nemzeti jog szerint), ide nem értve az "igazságszolgáltatással együttműködő" fogalmába tartozó személyeket. Megállapítható, ez a meghatározás csupán annyival egészíti ki az eddigieket, hogy a "tanú" és az "igazságszolgáltatással együttműködő" fogalmát egyértelműen elválasztja egymástól.

Látható, hogy olyan egységes tanúfogalom, amely az Ajánlásban részes valamennyi állam részére maradéktalanul elfogadható lenne, nem alkotható a

---

⁸⁹ Az Ajánlás előkészítése során Litvánia a tanú fogalmát a legszélesebben, Luxemburg pedig bárkire kiterjedően javasolta értelmezni, akinek olyan tényről van tudomása, amely a bíróságot érdekelheti. Franciaország, Olaszország és Svédország óvott a tanú fogalmának további szélesítésétől, Görögország és Portugália pedig nem tekintette volna a védelem szempontjából a tanú fogalmába tartozónak az esküdteket (laikus bírakat). Svájc szerint tanúnak azt kell tekinteni, akit az egyes országokban tanúnak tekintenek. Erről részletesen: BÓCZ Endre, *Ismét a tanúvédelemről*, Belügyi Szemle, 1995, 6. szám, 4-5.

⁹⁰ Különös tekintettel az EJEB Kostovski kontra Hollandia ügyben tett azon megállapítására, miszerint tanúnak kell tekinteni minden olyan személyt, akinek a büntető igazságszolgáltatás számára releváns tényekről tudomása van, vagy egyébként helyzete folytán a büntetőeljárás keretében segíti a rendszer működését. V.ö.: BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 7.

⁹¹ BÓCZ, *Emberi [...]*, 7.

⁹² Erről részletesen: BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 107.

⁹³ Az Ajánlás indokolása 40. pontja

különböző jogrendszerek eltéréseire, a jogfelfogásbéli különbségekre tekintettel. Ebben a körben azonban nemcsak az angolszász és a kontinentális felfogás különbözik, hanem a kontinentális rendszeren belül is elkülöníthető a kelet-európai és a nyugat-európai szemlélet. Amíg a kelet-európai nézőpont szerint a büntetőeljárás a nyomozással kezdődik, addig a nyugat-európai aspektusból a vádemeléstől beszélhetünk róla, ennek megfelelően tehát tanúról, vagy tanúkihallgatásról sem lehet szó ezt megelőzően. Kelet-európai szempontból már a nyomozás során is szükséges lehet a tanúk védelme, noha a nyugat-európai és az angolszász felfogás szerint itt még tanúról sem beszélhetünk. Ezek az eltérések már önmagukban egy nagyon tág fogalmi meghatározást feltételeznek a tanúk vonatkozásában.

Ahogy azt már az előzőekben jeleztem, a magam részéről a nyomozás jelentőségének visszaszorítását tartom az egyik legfontosabb kérdésnek a hazai büntető eljárásjogban, ennek folyamatoként pedig a bizonyítás kizárólagosan bírói fórum előtt történő (vizsgálat és tárgyalás) lefolytatását. Csak ebben az esetben beszélhetünk ugyanis a közvetlen, szóbeli, nyilvános és kontradiktórius eljárás maradéktalan megvalósulásáról, amelyben perrendszerű bizonyítás nem folyik a nyomozás során. Éppen ezen garanciális elvek sérelme miatt tűnt sokáig elfogadhatatlannak az anoním tanú jogintézménye az angolszász tárgyalási rendszerben, holott nálunk épp ez az egész eljárás egyik legfontosabb jellemzője.

A tanúfogalom előzőekben kifejtett kiterjesztő értelmezése annak elsimerésén is alapul, hogy bár a tanúk biztonságának és védelmének garantálása általánosságban is jelentős feladat, de egyes tanúk számára még inkább indokolt és szükséges védelmi eszközök biztosítása, így például a gyermekek, a házastársak, a fedett nyomozók és más, különösen sebezhető személyek részére.⁹⁴

TREMMEL Flórián a "tág" tanúfogalommal kapcsolatban azonban felhívja a figyelmet arra, hogy alkalmazása révén „*látens multipozíció jöhet létre, s ezzel*

---

⁹⁴ VERMEULEN, Gert [szerk.], *EU standards in witness protection and collaboration with justice*, Maklu Publishers, Antwerp, 2005, 22.

együtt érdemi összeférhetetlenség.”⁹⁵ Arra tekintettel, hogy a tanúvédelem ilyen értelemben nem kizárólag a büntető eljárásjogi értelemben vett tanúkhöz kapcsolódik, javasolja az igazságszolgáltatásban közreműködők gyűjtőfogalmának bevezetését.⁹⁶

Minthogy a rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök esetében lazul fel leginkább a tanú "hagyományos" fogalma, ezért hangsúlyozni szükséges, hogy „*a rendészeti személyvédelem és a tanúvédelem csak részben fedik egymást*”⁹⁷, mivel a védelemben részesülők köre szélesebb, mint a tanú eljárásjogi fogalmába tartozó személyeké. RÓTH Erika szintén nem tartja szükségesnek az eljárásjogi védelem körét az Ajánlás tanúfogalmába tartozókra kiszélesíteni, álláspontja szerint „*az anyagi jogi védelem megfelelő lehetőséget biztosít az előbbi személyi kör befolyásolásának, megfélemlítésének szankcionálására.*”⁹⁸

Szükséges még megemlíteni, hogy a tanúk közül jelentőségük és súlyuk miatt kiemelendők az áldozat-sértett-tanúk - TREMMEL Flórián őket találóan „*első tanúnak*”, „*primus inter testes*”-nek nevezi⁹⁹-, akiknek a vallomása elméletileg nem bír több-kevesebb bizonyító erővel, mint más, egyéb tanúk vallomása.¹⁰⁰ Ennek ellenére a szakirodalom a tanúvallomás egyik sajátos formájaként kezeli a sértett vallomását¹⁰¹, sőt van olyan szerző, aki szerint szükséges lenne ezt önálló bizonyítási eszközként szabályozni.¹⁰² A magam részéről ezzel nem értek egyet, azonban az tény, hogy sértett-tanúkat például a később tárgyalandó ún. távoltartás

---

⁹⁵ TREMMEL Flórián, *A tanúvédelem rendszerszemléletű megközelítése* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 114.

⁹⁶ TREMMEL Flórián, *A tanúvédelem hazai körképe*, Jura, 2008, 1. szám, 147.

⁹⁷ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű* [...], 115.

⁹⁸ RÓTH, *Hogyan* [...], 116.

⁹⁹ V.ö.: FENYVESI Csaba - HERKE Csongor - TREMMEL Flórián, *Új magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2005, 172.

¹⁰⁰ GYÖRE István, *Áldozatvédelem - sértettvédelem*, Magyar Jog, 2001, 1. szám, 28.

¹⁰¹ A sértett vallomásának értékelésekor ugyanis figyelemmel kell lenni arra, hogy ő a büntetőügyben természetesen érintett, érdekelt, elfogult szereplő, és esetlegesen túlzásokkal teli vallomást tesz tőle független okokból kifolyólag. Erről részletesen: TÓTH Tihamér, *A sértett hatékonyabb jogvédelméről*, Rendészeti Szemle, 1991, 3. szám, 9.

¹⁰² TÓTH Tihamér, *i.m.*, 10.

keretében megkülönböztetett védelemben részesíti a Be., minthogy más tanúk védelme érdekében nem teszi lehetővé ezen kényszerintézkedés alkalmazását.

Korábban a hazai gyakorlatban előfordult olyan eset is, amikor a nyomozó hatóság azon indokolással nem engedélyezte a sértett-tanú kihallgatásán a védő jelenlétét - nem is idézte őt -, miszerint a sértett-tanú a büntetőeljárás olyan speciális alanya, aki nem a tanúkra vonatkozó szabályok szerint hallgatható ki. Bár emiatt az eljáró bíróság később eljárási szabálysértést állapított meg, azonban azt nem tekintette olyan mértékűnek, ami megalapozta volna a sértett-tanú így beszerzett vallomásának kizárását az értékelhető bizonyítékok köréből.¹⁰³

Összegezve az eddigieket leszögezhető, hogy tanúvédelmi rendelkezéseink többsége a büntetőeljárásban résztvevők (a terhelt, a védő, a sértett, az egyéb érdekelt, a sértett és az egyéb érdekelt képviselője, a tanú, a szakértő, a tolmács, a hatósági tanú, illetve a felsoroltak valamelyikére tekintettel más személy) védelmét szolgálja, ezért a tanú fogalmát illetően tapasztalható terminológiai eltérés ellenére megállapíthatjuk, hogy a védelemben részesülők köre adekvát az Ajánlásban meghatározottakéval.

3.2. A koronatanú avagy az együttműködő terhelt

A szervezett bűnözői csoportok zárt jellege és az általuk alkalmazott titkos kommunikációs eljárások meglehetősen megnehezítik azt, hogy a hagyományos bűnüldözési módszerekkel sikeresen lehessen felvenni a küzdelmet velük szemben.¹⁰⁴ Nem valószínű továbbá az sem, hogy egy egyszerű állampolgár olyan döntő információkkal rendelkezzen, amelyek alapján lehetőségessé válik a szervezett bűnözői csoportok kulcsfiguráinak letartóztatása és elítélése. Éppen

---

¹⁰³ Ezzel kapcsolatban lásd: FENYVESI Csaba, *A tanúvédelem és a védőügyvéd* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 85. és a BH 1997. 432. számú döntést.

¹⁰⁴ A titkos kommunikációval összefüggésben a tagok külön szavakat, kifejezéseket használnak annak érdekében, hogy kívülállók ne értsék annak valódi tartalmát. Például egy ügyben a "megjöttek a táncosnők" kifejezés azt jelentette, hogy "megérkeztek a fegyverek". Erről részletesebben: NÁNÁSI László,

ezért szükséges, hogy a szervezet egy-egy korábbi "bűnbánó" tagja együttműködjön az igazságszolgáltatással és vallomást tegyen korábbi bűntársai ellen, információkat adjon a bűnszervezet összetételéről, struktúrájáról, tevékenységéről, amelyért cserébe őt a hatóságok legtöbbször bevonják a tanúvédelmi programba, ennek keretében elrejtik, továbbá új személyazonosságot biztosítanak részére. Ebben a tekintetben a „*tanúk különleges körét képviselik [...] a koronatanúk.*”¹⁰⁵ A szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemben általában ők a legjelentősebb tanúk, akik meglehetősen közről figyelték egy-egy bűncselekmény megszervezését és elkövetését.¹⁰⁶ Természetesen az együttműködésért cserében nyújtott előnyök számos egyéb formában is jelentkezhetnek, mint például speciális fegyházban történő elhelyezés, vagy anyagi elégtétel nyújtása.¹⁰⁷

Nem kérdéses, hogy a fenti megoldás alkalmazásával bizonyos konfliktus alakul ki egyrészt a szervezett bűnözéstől veszélyeztetett társadalom védelmének követelménye, másrészt „*a büntetőjog és a büntető eljárásjog klasszikus értékeinek és elveinek védelme között.*”¹⁰⁸ Azonban nem kétséges, hogy a koronatanúk személyének titokban tartása és személyi biztonságuk megőrzése a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás fontos érdeke.¹⁰⁹ A jelzett konfliktus ellenére a nyomozó hatóságok részéről „*az utóbbi években észrevehető az a fajta törekvés, hogy súlyos bűncselekmények esetén igyekszik a vélelmezett elkövetői kör tagjait egyezségekkal, alkukkal - a kedvezőbb elbírálás reményében - vallomásra készíteni a bűntársakkal szemben.*”¹¹⁰

A fentiekre tekintettel szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy dolgozatomban elsősorban a hagyományos tanú fogalmába sorolható személyek

---

A szervezett bűnözés kérdései a magyar anyagi és eljárási büntetőjogban (Egy precedensügy tapasztalatai), Romániai Magyar jogtudományi Közlöny, 2006, 3. szám, 47.

¹⁰⁵ FARKAS - RÓTH, *Tanúvédelem* [...], 584.

¹⁰⁶ Erről részletesen: ARDAY, *i.m.*, 17.

¹⁰⁷ V.ö.: Az Ajánlás indokolásának 45. pontja

¹⁰⁸ WALTOS, Stanislaw, *A koronatanú - a büntetőjogi felelősség határvidéke*, Magyar Jog, 1993, 9. szám, 556.

¹⁰⁹ V.ö.: FARKAS - RÓTH, *Tanúvédelem* [...], 584.

védelmével foglalkozom, az ettől számos tekintetben alapvetően eltérő helyzetben lévő együttműködő terhelttel, koronatanúval kapcsolatos rendelkezésekre csak röviden utalok. A tanúk és a koronatanúk esetében értelemszerűen „*más és más a védendő személyek köre és személyi körülményeik, eltérnek egymástól a módszerek [...], nem hasonlít motiváltságuk, a jogalap is különböző [...]*.”¹¹¹ Nem kétséges ugyanis, hogy amíg például a koronatanúk számára akár a legkomolyabb védelmi intézkedések is elfogadhatók lehetnek, beleértve az új személyazonossággal nemzetközi együttműködés keretében történő elköltöztetésüket, vagy akár bizonyos plasztikai beavatkozásokat is, addig ezek a lehetőségek az "egyszerű" tanúk számára éppannyira lehetnek rémisztők, mint a szervezett bűnözői csoportok fenyegetései. A koronatanúkkal kapcsolatos kérdések részletes feltárása és elemzése, a jogintézmény háttérének részletes bemutatása akár külön értekezés témája is lehetne.

A koronatanú az angol eljárás terméke (*king's witness*)¹¹², mégis leggyakrabban az olasz jogból ismert "bűnbánó maffiózóra", az ún. "pentito"-ra gondolunk a kifejezés hallatán.¹¹³ Összességében azt mondhatjuk, hogy a koronatanú „*olyan elkövető, aki a társaira tett terhelő vallomás fejében jelentős büntetésenyhítésre számíthat.*”¹¹⁴ Az együttműködésnek számos oka lehet, mely

---

¹¹⁰ HESZ - KÖHALMI, *i.m.*, 105.

¹¹¹ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 45.

¹¹² Az angol eljárásban amennyiben magánszemély lépett fel vádlóként, akkor a vádirat benyújtása után, a grand jury eljárása alatt már nem volt aktív perjogi szerepe, nem kellett perbeszédet mondania, ezzel pedig „*tulajdonképpen nem más, mint első koronatanú (the principal witness of the Crown), még a vádhatározatban (bill of indictment) sincs felemlítve, csak a tanúk névsorában szerepel az első helyen.*” BALOGH Jenő - EDVI Illés Károly - VARGHA Ferencz, *A bűnvádi perrendtartás magyarázata*, I. kötet, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Bp., 1898, 48.; Erről részletesen lásd még: WALTOS, *i.m.*, 556.

¹¹³ Olaszországban 1991-ben hozták létre a maffiák bűnbánó tagjai és családjuk védelmét szolgáló programot. A Cosa Nostra azonban újabban tanúvédelmi ellenprogramot indított: „*ahelyett, hogy fenyegetéssel, bosszúval riasztaná vissza a bűnbánókat, ahogyan eddig tette, inkább családjuk bőkezű támogatásával igyekszik rávenni őket, hogy vonják vissza vallomásukat.*” Erről részletesen: CSÁNYI Csaba, *Gondolatok a tanúvédelemről* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 50.; A szervezett bűnözés olaszországi vonatkozásairól lásd részletesen: CARRER, Francesco, *A terrorizmus és a szervezett bűnözés Olaszországban*, Magyar Jog, 1991, 8. szám, 495-501. és GAMBETTA, Diego, *A maffia: a bizalomhiány ára*, Belügyi Szemle - Külföldi Figyelő, 2002, 97-115.

¹¹⁴ FARKAS Ákos, *Fejlődési tendenciák a büntetőjogban Európában*, Magyar Jog, 1994, 3. szám, 189.

körben kiemelés érdemel a saját család védelme, az enyhítő körülményként történő értékelés és a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének lehetősége.¹¹⁵

Az Európai Unió Tanácsa 1996. december 20-i "*A nemzetközi szervezett bűnözéssel szemben folytatott küzdelemben a bírósági eljárás során együttműködő egyénekről*" szóló állásfoglalásának A) pontja kifejezetten ösztönzi a tagállamokat, hogy az igazságszolgáltatással együttműködésre bátorító intézkedéseket fogadjanak el olyan személyek számára, akik bünszervezetben vagy szervezett bűnözéssel kapcsolatos bűncselekmény elkövetésében vettek részt.

Már az Ajánlás előkészületei során is a tanúfogalom kiterjesztő értelmezésének egyik oka az volt, hogy a bizottság olasz tagja „*mindvégig erőteljesen népszerűsítette az igazságszolgáltatással együttműködő maffiózók ('pentiti') védelmét, mint a veszélyes szervezett bűnözés elleni fellépés eredményessége szempontjából kardinális jelentőségű kérdést [...]*.”¹¹⁶ Az Ajánlás is hasonlóképp ösztönzi ezt a megoldást, hiszen 16. pontja alapján az igazságszolgáltatással együttműködő személyek számára indokolt biztosítani annak lehetőségét, hogy a tanúvédelmi programon keresztül speciális intézkedésekkel legyen biztosítható védelmük és bizonyos kedvezményekben részesüljenek. Az Ajánlás szerint az igazságszolgáltatással együttműködő személynek kell tekinteni minden olyan személyt, aki ellen nyomozás folyik vagy akit elítéltek bünszervezethez tartozás, vagy szervezett bűnözés körében elkövetett bűncselekmény miatt, aki együttműködik a bűnüldöző hatóságokkal és információkat szolgáltat magáról a bünszervezetről vagy az egyes bűncselekményekről. Ezzel első olvasatra nagymértékben hasonlatos az Európa Tanács korábban már említett Rec (2005) 9. számú ajánlásának fogalmi meghatározása is, valójában azonban kiterjeszti az együttműködő személyek körét azokra, akik nem a szervezett bűnözés körébe tartozó súlyos

---

¹¹⁵ Erről részletesebben: TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 75.

¹¹⁶ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 107.

bűncselekményekkel kapcsolatban szolgáltatnak releváns információkat a hatóságok részére. Ez azt is jelenti egyben, hogy ma már nem kizárólag a bűnszervezetekkel kapcsolatban beszélhetünk az igazságszolgáltatással együttműködő személyekről.

Hazánkban a Be. 175. § (1) bekezdése és a 192. § (1) bekezdése tartalmaz az együttműködő terheltek vonatkozásában bizonyos rendelkezéseket. Ezek értelmében bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetében az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével a feljelentést elutasíthatja vagy a nyomozást megszüntetheti, ha a Be. 175. § (1) bekezdése alapján a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy vagy a 192. § (1) bekezdése alapján a gyanúsított az ügy, illetőleg más büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik. Az együttműködő személy ily módon mentesül a bűncselekményből eredő büntetőjogi és vagyoni hátrányok alól. Nem köthető megállapodás azzal, aki olyan bűncselekményt követett el, amely más életét szándékosan kioltotta. E büntettek korábbi stádiumai - kísérlet, előkészület - nem tartoznak a kizáró okok közé.

A bűnüldözési érdek jelentősebb volta eldöntésénél elsősorban nem a kérdéses cselekmények minősítése vagy büntetési tétele az irányadó, hanem például az, hogy az együttműködés révén *„lehetőség nyílik hosszabb ideje tartó és/vagy a közvéleményt felzaklató bűncselekmény- vagy sorozat elkövetőjének felelősségre vonására; ha mód nyílik egy szervezett bűnözői csoport felszámolására [...].”*¹¹⁷ Hangsúlyozni szükséges, miszerint a Be. az ügyészre bízta, vagy annak jóváhagyásához köti a megállapodás megkötését, ezért a későbbiekben a bíróságnak már nincs lehetősége kontrollra abban a kérdésben, hogy megfelelt-e az a bűnüldözési érdeknek.

A Be. 534/A. § (1) bekezdése a tárgyalásról lemondás külön eljárás keretében akként rendelkezik, hogy azzal a személlyel szemben, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el, és a nyomozás során az ügy, illetőleg más büntető ügy bizonyításához hozzájárulva az ügyésszel, illetőleg a nyomozó hatósággal jelentős mértékben együttműködött, de a nyomozás megszüntetésére bármely okból nem került sor, tárgyalásról lemondásnak nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetendő bűncselekmény miatt is helye van. Ebben az esetben vele szemben a Btk. Általános Részében a bünszervezetben elkövetett bűncselekményre előírt szigorúbb rendelkezések nem alkalmazhatóak. A büntetést a Btk. 87/C., illetőleg a 85/A. §-ának alapulvételével kell kiszabni. Ha pedig a bűncselekményre a törvény nyolc évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel, a büntetést e büntetési tételkeret között kell kiszabni.

KERTÉSZ Imre felhívja a figyelmet arra, hogy az együttműködő személy vallomását mindig szükséges abból a szempontból is vizsgálni, hogy azt torzíthatja a társtettesektől való félelem, illetve az a félelem is, miszerint a vallomásával önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolhatja, ezért annak *„tárgyilagossága, elfogulatlansága csak a többi bizonyítási eszközzel összefüggésben mérlegelhető, hiteltérdeplőségének jele lehet, ha segít új bizonyítási eszközök felkutatásában.”*¹¹⁸ Ugyanakkor NÁNÁSI László rámutat arra, hogy önmagában az a tény, miszerint az együttműködő terheltek *„büntetett előéletűek vagy bűnöző életvitelre rendezkedtek be, szavahihetőségükre vonatkozóan nem enged meg következtetést, mint ahogy a vádlottak szavahihetőségét sem az előéletük alapján kell megítélni.”*¹¹⁹ Éppen ezért azt mondhatjuk, hogy az együttműködő terheltek esetében is szavahihetőségük egyetlen valódi mércéje állításaiknak az ügyben keletkezett más bizonyítékokkal való összhangja, vagy annak hiánya lehet.

---

¹¹⁷ NÁNÁSI, *i.m.*, 48.

¹¹⁸ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 41.

TÓTH Márton Zoltán a Be.-ben szabályozott módszerek és biztosított előnyök mellett lehetséges ösztönző eszköznek tartja a kegyelmi eljárás konkrét és egyedi ügyekben történő alkalmazását is az együttműködő terheltek esetében.¹²⁰ Kiemeli azonban, hogy ezzel kapcsolatban számos jogfilozófiai, jogpolitikai, bűnüldözési, etikai és morális probléma merülhet fel, mely felvetéssel a magam részéről teljes mértékben egyetértek.

3.3. A megfélemlítés fogalma

ELEK Balázs arra hívja fel a figyelmet, hogy a „*tanúbizonyítás egyik legnehezebb gyakorlati kérdése azoknak a kívülről jövő szándékos magatartások behatásainak a kiküszöbölése, amelyek arra irányulnak, hogy a tanú tudomásszerzését és a szerzett tudomás megőrzését, illetve a tudomásról szóló kijelentést bizonyos irányban a vád vagy a védelem érdekében befolyásolják.*”¹²¹ Ez a befolyásoló magatartás többféle módon és különböző mértékben valósulhat meg, a bűncselekményt is megvalósító formáin keresztül az azt el nem érő cselekményekig. A befolyásolás „*leggyakoribb formája a fenyegetés és a kényszer, illetőleg a fenyegetéssel stb. a tanúban kiváltott félelem.*”¹²² Szükséges ugyanis hangsúlyozni, hogy a megfélemlítés nem azonos azzal a félelemmel, amely a közvéleményben, az állampolgároknál ösztönösen jelen van a bűnözéssel kapcsolatban.¹²³

---

¹¹⁹ NÁNÁSI, *i.m.*, 51.

¹²⁰ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 66.

¹²¹ ELEK Balázs, *A tanúvallomások befolyásolásának megakadályozása a gazdasági büntetőperekben* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 57.

¹²² NAGY, *i.m.*, 208.

¹²³ MÁRKI Zoltán, *A maffiaellenes szabályozás harmadik szakasza: a hazai kodifikáció jelenlegi állása* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bibor Kiadó, Bp., 2001, 13.

A tanú megfélemlítésének számos módja lehet, azonban minden esetben a büntetőjogi felelősségre vonás akadályozását, ellehetetlenítését célozza.¹²⁴ Minderre tekintettel az Ajánlás megfélemlítés fogalma - a tanúéhoz hasonlóan - kiterjesztő értelemben került meghatározásra, mivel ebbe a körbe tartozik minden közvetlen, közvetett, vagy potenciális fenyegetés, amely a befolyástól mentes vallomás megtételét akadályozza. Az Ajánlás indokolása kiemeli, hogy bár a tanúk megfélemlítésének különböző formái lehetnek, de a cél minden esetben azonos marad: kirekeszteni a vádlottal szembeni bizonyítékokat a kétségeknek köszönhető felmentés érdekében, vagy már eleve a vádlott elleni bizonyítékok szolgáltatását megakadályozni ugyanezen okból.¹²⁵

BÓCZ Endre hazánkban az 1970-es évek végére, az 1980-as évek elejére teszi annak megjelenését, hogy a peremkerületekben élő vádlottak rokonsága rendszeresen, visszatérően felkereste a sértett tanúkat, és igyekezett meggyőzni őket arról, hogy a *„terhelt 'nem akart semmi rosszat', enyhébb esetben pedig, hogy 'ne tegye tönkre azt a szerencsétlen gyereket', 'ne fossza meg a vádlott gyerekeit az apjuktól', stb. Kiderült, hogy a kitartó kapacitálás a tanúknban félelmet keltett még akkor is, ha fenyegetés nem hangzott el.”*¹²⁶ A szervezett bűnözés megjelenésével és erősödésével pedig már az sem volt figyelmen kívül hagyható, hogy *„a legsúlyosabb bűncselekményekkel kapcsolatban [...] a tanút megbénító komoly félelmet kiválthatja az alvilág íratlan törvényeinek ismerete, bármilyen neki címzett fenyegetés nélkül is.”*¹²⁷

A tanú ellen irányuló támadások, fenyegetések körébe sorolható minden olyan cselekmény, amelynek következményeként a tanú már nem tud, vagy - gyakrabban - nem akar vallomást tenni, fenyegetse bármilyen törvényi szankció

---

¹²⁴ GLUSCIC – KLEMENCIC – LJUBIN – NOVOSEL – TRIPALO, *i.m.*, 24.

¹²⁵ Az Ajánlás indokolásának 41. pontja

¹²⁶ BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési [...]*, 61.

¹²⁷ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 42.; Ebből a szempontból KERTÉSZ Imre - egy amerikai felmérés alapján - megkülönböztethetőnek tartja az ügy-specifikus (*case-specific*) fenyegetés és erőszak fogalmát, valamint a társadalmi veszélyeztetettség olyan légkörének kialakítását (*community wide intimidation*), amelyekben mindenki tudja egy adott közösségen belül vagy területen, hogy veszedelmes együttműködni az igazságszolgáltatással. Erről részletesen: KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 42.

ezen magatartását. A tanúk megfélemlítésének tehát számos, taxatív módon meg nem határozható formája lehet, „*kezdvé az olyan szimbolikus gesztusoktól, mint állati tetemek küldése vagy riasztólövések, a közvetlen fenyegetésen és tényleges kártételen (gumik kilukasztásán, bútorzat összetörésén) át az erőszakos cselekményekig: az emberrablásig, az emberölési kísérletig, sőt az emberölésig.*”¹²⁸ Jól ismertek a fenyegetés közvetett módszerei is, mint például „*feltűnően követik az érintett személyt, névtelen telefonokat kap, gépjármű parkol rendszeresen a háza előtt, stb.*”¹²⁹

A megfélemlítés fogalmába tartozik az erőszakos befolyásolás is, ami lehet közvetlen vagy „*olyan közvetett magatartás is, amely anélkül, hogy a címzethez fenyegetést intéztek volna, a tanú számára olyan külső mikrokörnyezetet teremt, amely önmagában alapos okot ad a tanú félelemérzetének.*”¹³⁰

Látható tehát, hogy a megfélemlítés lehet önmagában - céljára tekintet nélkül - is bűncselekmény, továbbá „*lehet a körülményekhez igazodó valódi fenyegetés és lehet közvetett fenyegetés, amely harmadik személyek, rendszerint a tanú hozzátartozói ellen irányul.*”¹³¹

Lényeges, hogy a tanú megfélemlítése azt célozza, hogy a tanú ne tegyen eleget tanúzási és igazmondási kötelezettségének. VAVRÓ István a tanúk félelemből vagy megfélemlítésből adódó közreműködési készségének hiányát a következő formákban látja megvalósulni:

- a vallomástétel nyílt vagy közvetett megtagadása;
- az eljárás korábbi szakaszában megtett terhelő vallomás visszavonása;
- hamis vallomás tétele.¹³²

Ehhez a kérdéskörhöz is kapcsolható VARGA Zoltán felvetése, aki többek között a tanúvédelem azon elvi jelentőségű kérdésével foglalkozik, mely szerint

---

¹²⁸ BÓCZ, *Ismét* [...], 6.

¹²⁹ KERTÉSZ, *A büntetőeljárásban* [...], 77.

¹³⁰ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 268.

¹³¹ BÓCZ, *A tanúvédelem és* [...], 8.

¹³² VAVRÓ, *A tanúvédelem* [...], 24.

önmagában a tanú szubjektív félelemérzete indokolhatja-e a tanúvédelmi eszközök alkalmazását, vagy ebben a kérdésben csak a hatóság álláspontja a mértékadó.¹³³ Nem kétséges, hogy a „szubjektív félelemérzet vagy a fenyegetettség érzete sok esetben adekvát, megfelel a valóságos veszélyhelyzetnek, más esetben megalapozatlan, a tanú nem tud olyan körülményt megnevezni, amelyik indokoltá tenné félelmét.”¹³⁴ Az is előfordulhat, hogy pontosan a tanú nem bír tudomással olyan körülményekről, amelyek a hatóságok előtt ismeretesek és indokolják a tanúvédelmi intézkedéseket. Ezzel a kérdéskörrel részletesen a dolgozat IV. fejezetében foglalkozom.

Összegezve megállapítható, hogy legyen szó a megfélemlítés bármely megnyilvánulási formájáról, mindegyikkel szemben indokolt erkölcsi kötelessége fellépnie az államnak, és hatékony védelemben részesítenie a tanút.

3.4. A tanúvédelem fogalma

A Be. 95. § értelmében - amelyet tanúvédelmi alapnormának is tekintünk - a tanú életének és testi épségének vagy személyes szabadságának védelme, valamint annak érdekében, hogy a tanú a vallomástételi kötelezettségének eleget tegyen és a vallomását megfélemlítés nélkül tegye meg, a tanút az eljáró hatóságoknak a büntetőeljárás törvényben meghatározottak szerint védelemben kell részesíteniük. Ez a rendelkezés „tekintettel a jogszabályalkotás alapját képező logikai sorrend követelményére”¹³⁵ alapul szolgál a tanúkra és kihallgatásukra vonatkozó rendelkezések értelmezéséhez. Ezen túlmenően a törvény a tanúvédelem fogalmára nézve további meghatározást nem tartalmaz, mint ahogy a szakirodalomban is csupán elvétve találkozunk a tanúvédelem definíciójával.

VARGA Zoltán szerint „a tanúvédelem olyan jogi alapokon nyugvó gyakorlati intézkedések sorozata, amelyek lehetetlenné teszik, de legalább is

---

¹³³ Erről részletesen: VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 268-269.

¹³⁴ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 42.

*megnehezítik a tanú erőszakos befolyásolását a vallomás megtételében.*¹³⁶ Felhívja a figyelmet arra is, hogy tanúvédelemről - csakúgy, mint tanúról - kizárólag a büntetőeljárás megindítása után beszélhetünk. Meghatározott személyek védelmére azonban már a büntetőeljárás megindítása előtt, vagy azt követően is sor kerülhet, ezért *„ellentmondás keletkezik abból a tényből, hogy adott esetben az eljárásjogi értelemben nem tanúként szereplő személy kaphat-e tanúvédelmet [...].”*¹³⁷ Megítélése szerint azonban a tanúvédelem szempontjából irreleváns az, hogy az adott személynek van-e tudomása a bizonyítandó tényről - ti. a Be. tanú fogalma csupán feltételezést fogalmaz meg (tudomása lehet) -, mivel ezt az őt fenyegető terhelt ugyanúgy nem tudhatja előre, ezért mind a tanúvédelem, mind a személyvédelem indokolt lehet ilyen esetekben is.

TÓTH Mihály a tanúvédelem fogalmát és célját - inkább az utóbbit - a következők szerint határozza meg: *„a tanúvédelem a tanú fizikai védelmét, a befolyásmentes vallomástételének biztosítását, a fenyegetettség, a megfélemlítettség, az erkölcsi kiszolgáltatottság érzésének és tényének elkerülését, adott esetben akár a kiskorúak személyiségének helyes irányú fejlődését is szolgálhatja.”*¹³⁸

A törvényi fogalom értelmében tanúvédelemben csak az eljárásjogilag tanúnak minősülő személy részesülhet, és ezért tanúvédelemről is kizárólag csak a büntetőeljárás megindulása után beszélhetünk az általános felfogás szerint. Többek között ezért nem egyenlő a sértettvédelem a tanúvédelemmel, hiszen a sértettek többsége szükségszerűen a büntetőeljárás megindítása előtt teszi meg

---

¹³⁵ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 87.

¹³⁶ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 268.; Ezzel szó szerint azonos definíciót használ CSÁNYI Csaba idézett tanulmányában, noha vélhetően tévedésből nem került feltüntetésre VARGA Zoltán, mint a meghatározás forrása. V.ö. CSÁNYI, *i.m.*, 23.

¹³⁷ VARGA Zoltán, *A tanúvédelem* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bíbor Kiadó, Bp., 2001, 131.

¹³⁸ TÓTH Mihály, *Adalékok új büntetőeljárás törvényünk mozgalmal gyermekeihez (Tanúvédelem és iratismertelési jog a módosítások sodrában)* In: *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak* [szerk. HOLÉ Katalin, KABÓDI Csaba, MOHÁCSI Barbara], Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK, Bp., 2009, 424.

feljelentését, a tanút viszont csak a nyomozás elrendelése után lehet kihallgatni.¹³⁹ Ugyanakkor VARGA Zoltán arra hívja fel a figyelmet, hogy előfordulnak olyan esetek is, amikor még „*a bűncselekmény elkövetése előtt - értelemszerűen a büntető eljárás megindítása előtt - tudni lehet, hogy az illető személy a hatósággal történő együttműködése, konspirálása következtében a majdan meginduló büntető eljárás során tanúként fog szerepelni*”¹⁴⁰, mely esetben a tanúvédelem is megelőzheti a büntetőeljárás formális megindítását. A tanú biztonsága tehát már a kihallgatása előtt is súlyos veszélybe kerülhet. Ebben az esetben viszont a Be. tanúvédelmi szabályainak (vagyis a tanúvédelem büntető eljárásjogi eszközeinek) alkalmazása nem jöhet szóba, mivel még nincs eljárásjogi értelemben vett tanú, ezért ilyen esetben a tanú védelméről más módon kell gondoskodnia az eljáró hatóságoknak. Annál is inkább indokoltnak tartom ezért a feljelentő és a potenciális tanú védelmét, mert napjainkban nem ritkán a sajtóban már jóval korábban jelennek meg információk a személyüket illetően, mintsem a tanú büntető eljárásjogi pozíciójában védelemre lennének jogosultak.

A büntetőeljárás megindulását követően a tanút már korlátozás nélkül, akár kihallgatását megelőzően is megilleti a védelem, függetlenül attól, hogy tanúzási kötelezettsége alól mentességi jog illeti meg, vagy sem, egyáltalán kihallgatható-e. Azt pedig, hogy időben meddig tart a tanúvédelem, mindig az alkalmazott tanúvédelmi eszköz határozza meg. Ebben a vonatkozásban GORZA Edina álláspontjával értek egyet: „*A tanúvédelmi intézkedések ideje a veszélyeztetettség idejével egyenlő.*”¹⁴¹ Kiemelendő továbbá, hogy a tanú védelme mindig csak a konkrét büntetőügyre vonatkozik, így az egyik ügyben védelemben részesülő tanú egy másik ügyben az általános szabályok szerint köteles a tanúként való közreműködésre.

---

¹³⁹ A sértett és a tanú eljárásjogi helyzetének különbségeiről lásd részletesen: TÓTH Tihamér, *i.m.*, 9-10.

¹⁴⁰ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 269.

¹⁴¹ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 26.

Fontos kérdése a tanúvédelemnek, hogy kitől is kell megvédeni a tanút. A hazai szakirodalomban RÓTH Erika foglalkozik ezzel a kérdéssel¹⁴², melynek vizsgálata során megállapítja, hogy általában pont a terhelt nincs abban a helyzetben, hogy reális veszélyt jelentsen a tanúra, ezért „*sokkal inkább annak szűkebb, tágabb környezetétől, a köré szerveződött bűnöző csoport szabadlábbon lévő tagjaitól, ezek megbízottaitól*”¹⁴³ szükséges védeni őket. TREMMEL Flórián ezzel kapcsolatban akként fogalmaz, hogy a tanúvédelem „*az eljárási védelmi funkció alanyainak - a terhelt(ek)nek és a védő(k)nek és segítőknek - túlkapásait, a büntetőeljárás lefolytatását akadályozó vagy megnehezítő törekvéseit kívánja ellehetetleníteni.*”¹⁴⁴ Éppen ezen indok alapján nem tekinthető a tanúvédelem a védelem alapelve részének.

Lényeges elhatárolni a tanúvédelem és a sértettvédelem vagy áldozatvédelem fogalmakat is. Látszólag könnyű dolgunk van, hiszen nem minden tanú sértettje vagy áldozata is egyben a bűncselekménynek. FARKAS Ákos és RÓTH Erika arra hívják fel a figyelmet, hogy míg a büntető eljárásjognak korábban is egyik központi kérdése volt a bűncselekmény áldozatának, a büntetőeljárásban sértettként szereplő személynek a védelme, addig a legalább ilyen kiszolgáltatott helyzetben lévő tanú védelme érdekében történő fellépés sokáig váratott magára, holott már csak azért is indokolt a tanú védelmét is biztosítani, hogy „*ne váljon az egyik büntetőügy tanújából egy másik sértettjé.*”¹⁴⁵ Mindezek alapján is egyértelműen látható, hogy a két fogalom nem ugyanazt jelenti. RÓTH Erika ezen túlmenően arra is rámutat, hogy a Be. több szinten biztosítja a sértett védelmét, aki amennyiben az eljárásban tanúként szerepel, úgy a tanúvédelmi eszközök alkalmazása révén védhető, míg az

---

¹⁴² Erről részletesen: RÓTH, *Hogyan* [...], 114-115.

¹⁴³ RÓTH, *Hogyan* [...], 114.

¹⁴⁴ TREMMEL, *A tanúvédelem hazai* [...], 144.

¹⁴⁵ FARKAS–RÓTH, *Tanúvédelem* [...], 583.

"egyszerű" sértett számára a személyi védelem körében biztosít megfelelő lehetőségeket a törvény.¹⁴⁶

GYÖRE István a büntetőeljárás belüli a tanúvédelem fogalmával paralel kifejezésként használja a sértettvédelemet, míg ettől elkülöníti az áldozatvédelem fogalmát, mivel a *„sértetti körön kívül eső bűncselekmény-áldozatokat már védeni büntető eljárásjogon belüli eszközökkel értelemszerűen nem lehet, ezért ezeket az áldozatokat eljárásjogon kívüli eszközökkel csak segíteni tudjuk.”*¹⁴⁷ Értelemszerűen a sértettek, akiknek büntetőeljárás belüli kiszolgáltatott helyzetére KIRÁLY Tibor már egyik 1985-ös tanulmányában¹⁴⁸ felhívta a figyelmet, oltalmat találhatnak a tanú státuszában, mert így tárgyai lehetnek a tanúvédelemnek is, ily módon pedig - a fogalmi különbségek ellenére - tanúként sértettet (áldozatot) is védünk. A fogalmak elhatárolásával kapcsolatban a következő gondolatokkal a magam részéről teljes mértékben egyetérték: *„Azt az áldozatot védjük a büntetőeljárásban, aki mint áldozat nem jogalánya az eljárásnak, de sértetti szerepben már jogalannyá válik. Ennek ellenére nem sértettvédelemről beszélünk, de lényegét tekintve a sértetti jogok telepítése és funkcionálása áldozatvédelemként is felfogható. Ezt egészítheti ki a tanúvédelem.”*¹⁴⁹ TREMMEL Flórián ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy amíg a tanúvédelem viktimológiai vonatkozásai még nagyrészt kidolgozásra várnak, addig általában a sértettek segítségével kapcsolatban jelentős lépések történtek.¹⁵⁰

Kérdésként merül fel az is, hogy a tanúvédelem részének tekinthetők-e a tanú kímélete érdekében rögzített rendelkezések, hiszen például CSÉKA Ervin álláspontja szerint *„a tanú védelmének intézményét szükségtelen kiegészíteni a*

---

¹⁴⁶ Erről részletesebben: RÓTH Erika, *A sértett helyzete a büntetőeljárásban* In: *Áldozatsegítés Európában 2004* [szerk. RÓZSAHEGYI Zsuzsa], Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága, Bp., 2005, 71-95.

¹⁴⁷ GYÖRE, *Áldozatvédelem* [...], 29.

¹⁴⁸ *„A viktimológiai kutatások megerősítették a meggyőződést, hogy nem hiábavaló a sértett fokozott perbeli közreműködésének biztosítása, mert egyebek közt hozzájárul az igazságszolgáltatás iránti bizalom növekedéséhez. Kevés olyan jogrendszer van, ahol a sértett annyira alárendelt processzuális helyzetben volna, mint a miénkben.”* KIRÁLY Tibor, *A büntető eljárás jogi útjai*, Magyar Jog, 1985, 3-4. szám, 258.

¹⁴⁹ GYÖRE, *Áldozatvédelem* [...], 28.

¹⁵⁰ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű* [...], 111.

*tanú kíméletének intézményével.*¹⁵¹ Megítélésem szerint mivel a büntetőeljárás során a tanú számos olyan körülménnyel, kellemetlenséggel kerülhet szembe, amely „*ha nem is akadályozza, de feltétlenül zavarja*”¹⁵² a vallomástétel során, ezért mindenképp szükséges biztosítani a tanú kímélete érdekében bizonyos eljárásjogi rendelkezéseket. A tanú kímélete és a tanúvédelem nem azonos fogalmak, hiszen az előbbihez tartozó lehetőségek alkalmazása akkor is szükséges lehet, ha a tanút semmilyen fenyegetés nem éri, míg a tanúvédelem célja éppen a fenyegetett helyzetben lévő tanúk megfélemlítés nélküli vallomástételének biztosításában rejlik. A tanú kíméletének célja éppen „*olyan pszichés állapotot előidézni, amelyben a tanú - biztonságban érezve magát - az igazságnak megfelelően tesz az elkövetőre nézve terhelő vallomást.*”¹⁵³ Ezt a megközelítést a magam részéről azzal pontosítanám, miszerint bár kevésbé valószínű és talán nem is annyira életszerű, de nem zárható ki annak lehetősége sem, hogy éppen a sértett oldaláról érje fenyegetés a tanút (például mentő körülmények elhallgatása érdekében), amelynek kizárása a tanúvédelemnek és a tanú kíméletének éppúgy célja, mint terhelt oldaláról származó megfélemlítés esetében.

A tanú kíméletét szolgáló rendelkezések azok, amelyek önmagukban nem képesek valóságos és hatásos védelmet nyújtani, nem is ez az elsődleges funkciójuk, de rendeltetésük szerint annak lehetőségét biztosítják a tanú számára, hogy vallomását kellemetlenségek, zavaró körülmények nélkül, a fizikai és a pszichikai stressz csökkentése mellett tegye meg. Elegendő ebben a körben arra rámutatni, hogy a tanúk egy részében már önmagában a büntetőeljárásban történő részvétel miatt is kialakul egyfajta félelemérzet, amelyet csak fokozhat az eljáró hatóságok által tanúsított nem minden esetben kifogástalan magatartás vagy a védő agresszív kihallgatási taktikája a tárgyaláson, még akkor is, ha ezen jelenségek hátterében egyáltalán nem húzódik meg a tanú megfélemlítésének,

---

¹⁵¹ CSÉKA Ervin, *Bevezető*, Jogtudományi Közlöny, 1998, 4. szám, 113.

¹⁵² VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 279.

befolyásolásának szándéka. Ezzel kapcsolatban már az Ajánlás előkészítő munkálatai során rögzítésre került, hogy még a bíróságoknak is van „*bizonyos fenyegető jellege a tanúk számára; ezt a bíróságoknak is tudniuk kell, és törekedniük kell e fenyegető jelleg ellensúlyozására. Az igazságszolgáltatási rendszer kötelessége, hogy könnyítsen a tanúk sorsán.*”¹⁵⁴

Kijelenthető tehát, hogy a tanú kímélete és a tanú védelme érdekében alkalmazott eszközök egy része közös, sőt, talán valamennyi tanúvédelmi eszköz esetében párhuzamosan megemlíthető a tanú kíméletének célja is, de feltétlenül vannak olyan eszközök amelyek elsődlegesen vagy kizárólag a tanú kíméletét hivatottak szolgálni tanúvédelmi funkció nélkül. A magam részéről úgy vélem, hogy a tanúk kímélete - a kihallgatás nyugodt légkörének biztosítása, a megfelelő kérdezési mód alkalmazása - valamennyi, még a legjelentéktelenebb büntetőügyben is szükséges, ugyanakkor a tanúvédelem esetében értelemszerűen ilyen megállapítás nem tehető, minthogy annak alkalmazása csak szűkebb körben, szubjektív vagy objektív módon indokolt esetekben jöhet számításba.

---

¹⁵³ VAVRÓ, *A tanúvédelem* [...], 24.

¹⁵⁴ BÓCZ, *A tanúvédelem és* [...], 10.

4. A tanúvédelem helye a jogrendszerben

A tanúvédelem nem pusztán a büntető eljárásjogon belüli eszközökkel valósulhat meg, sőt az nem is lenne önmagában elegendő. A büntető eljárásjogi eszközök útján megvalósított tanúvédelem a konkrét büntetőeljárásban biztonságot nyújthat a tanú számára, de azon kívül és azt követően egyáltalán nem, noha a tanút fenyegető veszélyhelyzet a büntetőügy jogerős befejezése után is fennállhat, sőt fokozódhat. Erre figyelemmel már az Ajánlás előkészítő munkálatai során egyetértés alakult ki abban, hogy az állam kötelessége a tanúkat védelemben részesíteni *„a tárgyalás előtt, alatt és után is, s hogy e védelem eszközei részben büntetőeljárástól függetlenek, részben a büntetőeljárási jogban szabályozandók.”*¹⁵⁵

A tanú védelme tehát nem csak és kizárólag a büntető eljárásjogon belüli eszközökkel valósulhat meg, hanem egyes egyedi esetekben azon kívüli speciális biztonsági intézkedések foganatosításával is elérhető, azonban ez utóbbi nem tekinthető általános megoldásnak.¹⁵⁶ A nem eljárásjogi tanúvédelem azokra a ténylegesen megfenyegetett tanúkra irányul, akiknek fizikai és lelki sértetlensége az eljárásjogi védelem eszközeivel nem biztosítható kellőképpen.¹⁵⁷ Minderre figyelemmel a tanúvédelem kérdésének rendezése alapvetően *„általános büntetőeljárási szabályozást igényel”*¹⁵⁸, míg a büntető eljárásjogon kívüli szabályozás egyrésztől rendészeti jellegű problémának (fizikai tanúvédelem), másrésztől anyagi büntetőjogi kérdésnek tekinthető. Megjegyzést érdemel azonban, hogy a hazai szakirodalomban TÓTH Mihály az általában rendészeti jellegűnek tekintett tanúvédelmi eszközöket - ti. a személyi védelmet és a védelmi programba történő felvételt - a büntető eljárásjogi eszközök közé sorolja.¹⁵⁹ A magam részéről ezeket külön kategóriába tartozónak vélem, arra figyelemmel,

---

¹⁵⁵ BÓCZ, *Ismét* [...], 3.; A különböző felosztásokról részletesen: TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 60-61.

¹⁵⁶ Erről részletesen: FARKAS–RÓTH, *Tanúvédelem* [...], 584.

¹⁵⁷ VERMEULEN [szerk.], *i.m.*, 19.

¹⁵⁸ FARKAS–RÓTH, *Tanúvédelem* [...], 584.

hogy egyrészt külön jogforrásban nyernek szabályozást, másrészt a rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök nemcsak a büntetőeljárás során biztosítják a tanú védelmét, hanem azt követően is, továbbá sokkal erőteljesebb behatást jelentenek a tanú mindennapi életére.

BORAI Ákos egyrészt a tanúvédelem jogi eszközeit, másrészt a tanúvédelem fizikai eszközeit különbözteti meg.¹⁶⁰ A jogi eszközökön belül nem tesz különbséget anyagi és eljárásjogi eszközök között, bár a tanú jogi védelmét elsősorban eljárásjogi problémának tartja. A fizikai tanúvédelem körébe a „*tanúval szembeni, a tanú presszionálásában vagy bántalmazásában, netán zsarolásában megnyilvánuló támadások elhárításával kapcsolatos teendőket*”¹⁶¹ sorolja.

GORZA Edina a büntető eljárásjogi és a büntető anyagi jogi eszközökön kívül személyiségi jogi, államigazgatási jogi és nemzetközi együttműködés keretében alkalmazott eszközökre osztja a tanúvédelmi intézményeket.¹⁶²

A tanúvédelem TREMMEL Flórián nevéhez fűződő rendszerszemléletű megközelítése alapján¹⁶³ is egyértelműen megállapítható, hogy az alapvetően büntető eljárásjogi jellegűnek tekinthető tanúvédelem más jogágak és szakterületek része is lehet, elsősorban a büntető anyagi jognak és a rendészetnek, de ide sorolható az áldozatvédelem és az adatvédelem is.¹⁶⁴

A rendészeti jellegű eszközöknek is számos fajtája lehet, az Ajánlás előkészítése során felmerült többek között a címek, gépkocsi-rendszámok titkosítása, gépkocsik kicserélése, nevek és személyazonosság kicserélése a családtagokra is kiterjedő hatállyal, anyagi támogatás nyújtása, a lakóhely átmeneti vagy végleges megváltoztatása.¹⁶⁵

---

¹⁵⁹ V.ö.: TÓTH, *Adalékok* [...], 425.

¹⁶⁰ Erről részletesen: BORAI, *A tanúvédelem I. rész*, 34-35.

¹⁶¹ BORAI, *A tanúvédelem I. rész*, 35.

¹⁶² Erről részletesen: GORZA, *Tanúvédelem* [...], 26-28. és GORZA, *A tanúvédelem szerepe* [...], 35.

¹⁶³ Erről részletesen: TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű* [...], 108-116.

¹⁶⁴ V.ö.: TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű* [...], 110.

¹⁶⁵ BÓCZ, *Ismét* [...], 6.

Giuliano TURONE a tanúvédelmi intézkedések büntető eljárásjogi és azon kívüli eszközökre történő felosztása mellé egy másik felosztási alapon létesít egy újabb csoportosítást, megkülönböztetve a pszichológiai védelmi intézkedéseket és a tényleges védelmi intézkedéseket. Ennek értelmében a nem büntető eljárásjogi tanúvédelmi intézkedések azok, amelyek nem érintik a büntető eljárásjogi szabályokat és ekként nem befolyásolják a védelem jogait. A tanú pszichikai védelmét szolgáló rendelkezések azok, amelyek önmagukban nem képesek valóságos és hatásos védelmet nyújtani, de rendeltetésük szerint bátorítják az olyan tanút, akinek személyazonossága ismert a védelem előtt.¹⁶⁶

Kijelenthető, hogy a „*legtöbb alkotmányos problémát a tanúvédelem büntető-eljárési jogon belüli eszközei vetik fel*”¹⁶⁷, ugyanis a jogalkotónak e területen fel kell oldania a tanú biztonságához és ezáltal a nyomozás hatékonyságához fűződő társadalmi érdek, valamint a tisztességes eljáráshoz való jog, ezen belül is elsősorban a közvetlenség elve és a terhelt védekezési joga közötti konfliktust. Egyrésztől ugyanis ellentét feszül „*a tanúzási kötelezettség és a tanúnak a biztonsága szavatolására irányuló igénye között, másrészt ütköznek a tanú és a terhelt jogai, a harmadik összeütközési pont pedig az alapelvek feltétlen betartására irányuló igény és a tanú védelme között van.*”¹⁶⁸ Ez utóbbi tekintetben nehezen lenne vitatható, hogy a „*tanú védelem iránti igénye a klasszikus büntető eljárás alapelvek, az alkotmányos alapelvek - legalábbis bizonyos mértékű - feláldozását igényli.*”¹⁶⁹

Az eltérő jogtörténeti hagyományokkal rendelkező államok tekintetében a tanúvédelem szabályozásának jogforrási szintjei és az egyes védelmi intézkedései természetesen eltérőek lehetnek, melyek között találkozhatunk az igazságszolgáltatáson belüli és azon kívüli eszközökkel megvalósítható megoldásokkal. Az angolszász rendszerben utóbbiakat részesítik előnyben, mivel

---

¹⁶⁶ A kérdéskörrel részletesen: BÓCZ, *Ismét* [...], 6-7.

¹⁶⁷ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 26.

¹⁶⁸ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 40.; A kérdéskörrel részletesen: RÓTH, *Hogyan* [...], 113-114.

¹⁶⁹ RÓTH, *Hogyan* [...], 114.

ezen államokban a kontradiktórius eljárás, a közvetlenség és szóbeliség elvének érvényesülése, a tanú felek - így a védelem - általi kihallgatása elsőbbséget élvez. Ezzel szemben a kontinentális jogrendszerben jóval inkább elfogadott az eljárás nyilvánosságának korlátozása tanúvédelmi okból, továbbá az olyan vallomások tárgyaláson történő felhasználása, amelyeket azt megelőzően szereztek be, illetve a tanú azonosításának megnehezítése vagy a teljes anonimitás biztosítása. Ahogy azt láthattuk, a hazai tanúvédelmi szabályozás alapjai - a hagyományainknak megfelelően - a kontinentális jogrendszerre jellemző felfogáson nyugszanak.

A dolgozatomban a büntető anyagi jogi, büntető eljárásjogi és a rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök csoportosítását használom, mely utóbbiba beletartozik mind a BORAI Ákos által a fizikai tanúvédelem körében-, mind a GORZA Edina által használt ötös felsorolásban megjelölt további három eszköz is. Megítélésem szerint ez a felosztás könnyen áttekinthető és jól körülhatárolható módon foglalja rendszerbe a tanúvédelem eszközeit, továbbá az ismertetett különböző szakirodalmi felosztások szintéziseként is felfogható.

II. Fejezet:

A szervezett bűnözéssel szembeni tanúvédelmi eszközök

Nem új keletű jelenség a büntetőeljárás történetében a tanúk befolyásolása, megfélemlítése, a „*tanúkkal szemben a valóságnak megfelelő terhelő vallomás megakadályozása érdekében tömegesen, rendszeresen alkalmazott megfélemlítés azonban viszonylag új jelenség, amelyet a nemzetközi tapasztalat a szervezett bűnözés nemzetközivé válásával kapcsol össze.*”¹⁷⁰ Noha a tanúk megfélemlítésének jelensége egyáltalán nem szűkíthető a szervezett bűnözéssel kapcsolatos büntetőügyekre, ugyanakkor „*ezekben volt - épp rendszeressége és módszeressége miatt - a leglátványosabb.*”¹⁷¹ A tapasztalatok elsősorban a szervezett, a nemzetközi, a kábítószerekkel kapcsolatos, a terrorista és a maffia jellegű bűncselekmények esetében igazolták, hogy az „*elkövetői csoportok rendszeresen megfélemlítik a tanúkat, akiknek a hatóságok nem tudnak igazán hatékony védelmet nyújtani.*”¹⁷² Ráadásul az ezredfordulóra a globalizáció és az információs társadalom kialakulása olyan hatást gyakorolt a bűnözés szerkezetére, dinamikájára, volumenére, amelynél fogva az ellene való küzdelem addigi módszerei, stratégiái elégtelennek mutatkoztak.¹⁷³ Az Europol 2003. évi szervezett bűnözésről készült jelentésében például rögzítette, hogy az Európai Unió tagállamaiban mintegy 4.000 szervezett bűnözői csoport tevékenykedik, ezeknek legalább 40.000 tagja van, és ezek a számok növekvő tendenciát mutatnak.¹⁷⁴

Másrészt azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy bár a tanúk megfélemlítése számos esetben "hagyományos" bűncselekményekkel

---

¹⁷⁰ BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 3.

¹⁷¹ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 106.

¹⁷² KERTÉSZ - PUSZTAL, *i.m.*, 179.

¹⁷³ V.ö.: VÓKÓ György, *A büntetés-végrehajtás szerepe a szervezett bűnözés elleni küzdelemben* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], *Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bitor Kiadó, Bp., 2001, 39.*

kapcsolatban történik meg, de „*egészen más a fenyegetettség a szervezett bűnözéssel kapcsolatos ügyekben.*”¹⁷⁵ A szervezett bűnözői csoportok által kilátásba helyezett hátrány nemcsak annak jellegére - ti. jelentős anyagi kár okozása, a tanú vagy hozzátartozóinak testi épségének megsértése, nem ritkán halálos eredményű megtorlás - kelthet erőteljes félelmet a tanúban, hanem az az általánosan ismert körülmény is, miszerint a szervezett bűnözés általában gondoskodik is arról, hogy megfelelően komolyan vegyék a fenyegetését, igen gyakran brutális eszközöket alkalmazva.¹⁷⁶ MÁRKI Zoltán véleménye szerint a „*szervezett bűnözés legnagyobb veszélye, hogy ilyen félelmet kelt.*”¹⁷⁷

Az előzőekben kifejtettek miatt kijelenthetjük, hogy a bűnözés, és ezen belül a szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés és az igazságszolgáltatás eredményes működésének stratégiai pontja a tanúvédelem. Általános tapasztalat ugyanis, hogy a bünszervezetek drasztikus megtorlásától való félelem hatása nagyobb, mint „*az igazságszolgáltatás által nehézkesen és tétován alkalmazott szankció hatása, és ez lehetőséget ad arra, hogy bünszervezetek irányítóinak parancsára a szervezet tagjai a társadalom által elítélt súlyos bűncselekmények elkövetésére (lőfegyverrel, vagy robbanóanyaggal elkövetett merényletekre) is vállalkozzanak.*”¹⁷⁸ Ennek köszönhetően értelemszerűen csökken az állampolgárok tanúzási hajlandósága, egyre többen inkább letagadják még azt is, hogy bármiről tudomásuk lenne a szervezett bűnözői csoportok által elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban.

Ugyanakkor kérdés az is, hogy a cél szentesíti-e az eszközt, a szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemben megengedhető-e a büntető eljárásjog klasszikus elveinek csorbítása, olyan tanúvédelmi eszközök alkalmazása, amelyek a védelem jogainak, vagy a közvetlenség elvének jelentős sérelmével

---

¹⁷⁴ VERMEULEN [szerk.], *i.m.*, 13.

¹⁷⁵ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 33.

¹⁷⁶ Ebben a körben értelemszerűen elsősorban a bűnbánó maffiózók vannak a legnagyobb veszélyben.

¹⁷⁷ MÁRKI, *A maffiaellenes [...]*, 16.

¹⁷⁸ KATONA, *i.m.*, 644.

járnak.¹⁷⁹ Mindezekre tekintettel az egyes államok jogalkotói számára és Magyarországon is a legfontosabb tanúvédelmi probléma az egyes hatékonyan alkalmazható eszközök és a tisztességes eljárás, a klasszikus büntető eljárásjogi alapelvek összhangjának megteremtése lett. Nehezen lenne vitatható, hogy „*a szervezett bűnözés a bűnözés speciális "élethelyzetét" jelenti, ennek következtében a "közönséges" bűnözéshez képest elkülönült és különleges szabályozást érdemel.*”¹⁸⁰

Mint azt a dolgozat I. fejezetének 1.2. pontjánál láthattuk, hazánkban az 1990-es évektől kezdődően ismerte el a hivatalos politika a szervezett bűnözés jelenlétét, amely egyre komolyabb kihívások elé állította a hazai bűnüldözést. Nem kétséges, hogy a „*rendszerváltás által kiváltott nagyarányú tőkebeáramlás, a gazdaság átalakításának belső ellentmondásai, a privatizáció, a társadalom szembetűnő polarizációja, morális válsága megteremtette a bűnözés összeszerveződésének, minőségi változásának feltételeit.*”¹⁸¹ Ennek következtében Magyarországon is egyre inkább érzékelhetővé vált a szervezett bűnözés jelenléte, és tovább nehezítette a helyzetet, hogy a korábban szervezett keretek között elkövetett bűncselekmények fajtái is megváltoztak, egyre súlyosabbá váltak.¹⁸² A korábbi társadalmi berendezkedés gazdasági szervezete és a vagyoneelosztás szerkezete nem kedvezett a modern szervezett bűnözés kialakulásának, bár az illegális árukkal és szolgáltatásokkal való kereskedés (lényegében különféle divat-, használati és luxuscikkek) részben a szervezettség jeleit mutatta.¹⁸³

Noha korábban tagadták még a létezését is, az 1990-es évek végére már országos problémának tartották a szervezett bűnözés kérdését, és ebben keresték a

---

¹⁷⁹ Erről részletesen: CSÁK, *A különösen* [...], 77.

¹⁸⁰ MÁRKI, *A maffiaellenes* [...], 19.; Lényegében ezzel azonosan fogalmazott a Büntetőjogi Kerekasztal is: „[...] ez a jelenség, amelyet szervezett bűnözésnek hívunk, egy speciális bünelkövetési forma, s [...] vele szemben csak speciális eszközökkel lehet fellépni.” GYÖRGYI DÓRA, *A Büntetőjogi Kerekasztal krónikája*, Magyar Jog, 1997, 5. szám, 313.

¹⁸¹ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 85.

¹⁸² Erről részletesen: CSÁK, *A különösen* [...], 75.

bűnözés okozta nehézségek lényegét.¹⁸⁴ MÁRKI Zoltán szavaival élve: „Az igazság középúton van. Magyarországon létezik szervezett bűnözés, és komoly problémát okoz, de a bűncselekményeknek csak kisebb hányadát teszi ki, olyan részét, amelyet ki lehet és ki is kell küszöbölni.”¹⁸⁵ Ugyanakkor tény az is, hogy a szervezett bűnözés tényleges mennyiségi analízisének elvégzését megnehezíti „az a mély konspiráció, amely lényeges vonása mind a szervezet kialakításának, mind pedig működésének.”¹⁸⁶

Míg régebben, az 1970-es évek második felében és az 1980-as években a betöréses lopások elkövetésénél volt tapasztalható szervezettség - amely jelenséget SZABÓ András szellemesen "szocialista szervezett bűnözésésként" határozott meg¹⁸⁷-, addig a későbbiekben ez már a gépjárműlopásoknál, kábítószer-bűnözésnél, a vagyon elleni súlyos bűncselekményeknél (olaj-maffia ügyek) és az embercsempésznél jelentkezett. A rendszerváltást megelőzően úgy vélték, hogy a szervezeten elkövetett vagyon elleni bűncselekményekkel kapcsolatban kiszabott szokatlanul súlyos szabadságvesztés büntetések el fogják riasztani a bűnelkövetőket a hasonló típusú szervezetek létrehozásától. 1980-tól kezdődően azonban új helyzet állt elő, mivel „az addig egymástól elkülönülő bűnözőszervezetek laza, de folyamatos együttműködésbe kezdtek, és megindult a működési területek felosztása is.”¹⁸⁸ Nyilvánvalóvá vált, hogy kizárólag büntető anyagi jogi eszközökkel nem lehet megoldani a problémát.

Az 1990-es évektől a politikai és a gazdasági élet átszervezése új perspektívákat nyitott a szervezett bűnözés számára, széles körben elterjedt az ún.

---

¹⁸³ Erről részletesen: BÓCZ Endre, *Egy államügyész vallomása - A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon*, Belügyi Szemle, 1997, 7-8. szám, 11-12.

¹⁸⁴ Ezzel kapcsolatban BÓCZ Endre a következőképp fogalmaz: „Manapság szinte közhelyként hangzik a bűnügyi tudományokkal vagy a büntető igazságszolgáltatás kérdéseivel foglalkozó emberek körében az a kijelentés, hogy korunk pestise a szervezett bűnözés.” BÓCZ, *Egy államügyész* [...], 11.

¹⁸⁵ MÁRKI, *A maffiaellenes* [...], 24.

¹⁸⁶ KERTÉSZ Imre, *A szervezett bűnözés terjedelme* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga*. Győr, 2000. október 13-14. [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bíbor Kiadó, Bp., 2001, 69.

¹⁸⁷ Idézi: BÓCZ, *Egy államügyész* [...], 12.

¹⁸⁸ HORVÁTH, *i.m.*, 5.

védelmi pénzek kizsarolása, az uzsorahitelek és pénzbehajtók alkalmazása, majd később a robbantásos, kézigránátos akciók, leszámolások és kivégzésszerű gyilkosságok is. Ezzel párhuzamosan a megindult büntetőeljárások során a szervezett bűnözői csoportok módszeresen alkalmazták a tanúkkal és az eljárás egyéb szereplőivel szemben a megfélemlítést az igazságszolgáltatás ellehetetlenítése céljából. A tanúzási készség ezen jelenségekkel összefüggésben jelentősen csökkent. Egyre inkább szükségessé vált, hogy „*a szervezett bűnözés elleni [...] tevékenység keretében olyan szabályok nyerjenek megfogalmazást, amelyek alkalmasak a kiemelkedő jelentőséggel bíró tanúk fizikai és lelki védelmének biztosítására, ugyanakkor nem sértik a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogát.*”¹⁸⁹ 1997 második felében és 1998-ban szervezett bűnözés elleni fellépés szellemében módosították a Btk.-t és a Be.-t, melynek célja a minél hatékonyabb eszközök létrehozása volt. Többek között bevezették a bűnszervezet fogalmát, a bűnszervezet létrehozásának büntetét és számos bűncselekménynél minősítő körülményként szabályozták a bűnszervezeti tagságot is.¹⁹⁰

Tekintettel arra, hogy jelen dolgozatnak nem tárgya a szervezett bűnözés történetének, szerkezetének vagy fogalmának részletes, minden szegmensre kiterjedő vizsgálata, csupán röviden foglalkozom a szervezett bűnözés fogalmi meghatározásának problematikájával. Bármennyire általánosan elfogadott tény ugyanis a szervezett bűnözés létezése, mégis nehéz megfogalmazni, hogy mit értünk a "szervezett bűnözés", különösen pedig "nemzetközi szervezett bűnözés" fogalma alatt. A definícióról sokáig folyt a vita a szakértők körében, mivel a szervezett bűnözés megjelenési formái és szervezeti felépítése egyáltalán nem egységesek.

BÓCZ Endre rámutat, hogy a kriminológiai meghatározások tudományos igényű definíciók, ám a jogászokétól eltérő szemlélettel és más - szervezet-

---

¹⁸⁹ CSÁK, *A különösen [...]*, 75.

¹⁹⁰ Erről részletesen: KOVÁCS Judit - NAGY Zsolt, *A büntető eljárásról szóló 1973. évi I. törvény és módosításai a rendszerváltástól napjainkig*, Jogtudományi Közlöny, 2001, 12. szám, 491.

szociológiai és szociálpszichológiai - fogalomrendszerrel dolgoznak.¹⁹¹ A szervezett bűnözői csoportok egy része már eleve jogellenes célra jön létre, és bár ezek az organizációk „*funkcionálisan, szociológiai és szociálpszichológiai értelemben vitathatatlanul 'szervezetek', jogi, pl. közjogi, civiljogi, kereskedelmi jogi értelemben nem is léteznek.*”¹⁹² A bűnszervezetek másik típusa formálisan jogszerű céllal és módon jön létre, tehát jogi értelemben is léteznek például gazdasági társaságként, vagy társadalmi szervezetként, de tényleges tevékenységük szinte kizárólag bűncselekmények elkövetéséből áll.

Fentiekre tekintettel BÓCZ Endre azt tartaná ésszerűnek, ha a büntető anyagi jog számára a szervezett bűnözés definiálása a bűnszervezet fogalmának kidolgozásával és a bűnszervezet szervezése, vezetése és az abban való részvétel büntetendővé nyilvánításával lezárulna, és ami ezen túlmegy, az a kriminalisztika és a kriminológia területére tartozna.¹⁹³ A kriminológiában a szervezett bűnözés többnyire „*társulások, foglalkozásként űzött, hivatásos, általában vagyonszerző bűnözési formát jelent, amely munkamegosztáson alapul, magas fokú konspiráció mellett valósul meg, behatol a legális vállalkozásokba, esetenként a közhatalomba is.*”¹⁹⁴ Látható, hogy ezen meghatározási mód a jogalkalmazás számára meglehetősen nehezen megfogható, ezért mindenképpen szükségesnek tekinthetjük valamilyen jogi fogalom rögzítését is.

A nemzetközi dokumentumokban találhatunk bizonyos meghatározásokat a bűnszervezetekre és a szervezett bűnözői csoportok jogi fogalmára vonatkozóan. Az Európai Unió Tanácsának 1998. december 21. napján kelt "*Az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról*" szóló együttes fellépése 1. cikke értelmében a *bűnszervezet* olyan

---

¹⁹¹ V.ö.: BÓCZ Endre, *A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról* In: Györgyi Kálmán ünnepi kötet [szerk. GELLÉR Balázs], KJK-KERSZÓV Kiadó, Bp., 2004, 81.; BÓCZ Endre gondolatait idézi: HOLÉ Katalin, *A "szervezett bűnözés" elleni harc és a biztonság ára* In: *De iuris peritorum meritis, Studia in honorem Endre Bócz*, [szerk. DOMOKOS Andrea - DERES Petronella], Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, Bp., 2007, 64.

¹⁹² BÓCZ, *Egy államügyész* [...], 15.

¹⁹³ Erről részletesen: BÓCZ, *A szervezett* [...], 101.

¹⁹⁴ NÁNÁSI, *i.m.*, 45.

strukturált szervezetet jelent, amelyet adott időszakra kettőnél több személy összehangoltan hoz létre olyan bűncselekmények elkövetése céljából, amelyeket a törvény legalább négy évig tartó szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel, illetve ennél súlyosabb büntetéssel sújt, akár a bűncselekmény elkövetése maga a fő cél, akár ez az anyagi haszonszerzés és - adott esetben - az állami hatóságok törvényellenes befolyásolásának eszköze.

A Palermói Egyezmény 2. cikkének a) pontja a *szervezett bűnözői csoport* fogalmát akként határozza meg, hogy az olyan bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, az egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás) elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve.

A bűnszervezet fogalmára vonatkozó hatályos magyar anyagi jogi szabályozást 2002. április 1-i hatállyal a 2001. évi CXXI. törvény iktatta a Btk. rendelkezései közé. A Btk. 137. § 8. pontja értelmében a *bűnszervezet* olyan három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Nem kritérium, hogy fennállása alatt azonos személyi összetételben működjön a bűnszervezet, és nem csak a ténylegesen elkövetett, hanem a jövőben elkövetni szándékozott bűncselekményeket is értékelni kell a megvalósulása szempontjából.¹⁹⁵

A Btk. 98. § (1) bekezdése igen súlyos joghátrányt fűz a bűnszervezetben történő elkövetéshez, miszerint aki ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekményt bűnszervezetben követ el, annak esetében a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik, de a húsz évet nem haladhatja meg. További joghátrány, hogy bűnszervezetben történő elkövetés esetében a büntetés csak különös méltánylást érdemlő esetben

enyhíthető, a végrehajtás nem függeszthető fel, és azt fegyházban kell végrehajtani.

Látható, hogy a jogalkotó a résztvevők számára vonatkozóan a Palermói Egyezményben rögzített követelményeket érvényesíti, azonban mindkét nemzetközi dokumentumhoz képest magasabbra teszi a mércét az elkövetett bűncselekmények súlya tekintetében, amelynek magyarázatául szolgálhat, hogy a Btk. nem ismer négy év szabadságvesztéssel büntetendő cselekményeket.

A szervezett bűnözés jellemzőire, fogalmi elemeire, ismérveire vonatkozóan számos elmélettel találkozhatunk, melyeknek általában közös eleme, hogy több olyan elkövető tervszerűen, nyereség elérésére törekedve követ el bűncselekményeket, akik hosszabb időn keresztül munkamegosztás szerűen együttműködnek, melynek során iparszerű vagy üzleti struktúrákat, továbbá erőszakot vagy mások megfélemlítésére alkalmas egyéb eszközöket alkalmaznak.¹⁹⁶

CSONKA Péter a szervezett bűnözés jellemzőinek figyelembe vétele mellett a következők szerint definiálja azt: „*az emberek bármely csoportja által, rendszeresen, üzletszerűen elkövetett bűncselekmények sorozata, amikor a csoport üzleti vállalkozásként épül fel.*”¹⁹⁷ A bűnözői csoportok szervezeti fokozati között megkülönbözteti a bűnbandákat és bűnözői csoportokat, továbbá az olyan szervezeteket, amelyeket szervezett felépítés, magas fokú stabilitás és a bűnözői módszerek folyamatos alkalmazása jellemez.

Hans Joachim SCHNEIDER a nemzetközi kriminológiai kutatások alapján a szervezett bűnözés tíz egymással szorosan összefüggő, egymást kiegészítő ismervét sorolja fel, miszerint:

- kielégíti a lakosság egy részének illegális javak és szolgáltatások iránti igényét;

---

¹⁹⁵ Erről részletesen: NÁNÁSI, *i.m.*, 46.

¹⁹⁶ Erről részletesen: SCHOREIT, Armin, *A szervezett bűnözés - Dogmatikai és gyakorlati problémák*, Magyar jog, 1993, 8. szám, 501-502.

- megfélemlíti áldozatait, akik a megtorlástól való félelmük miatt nem jelentik fel a bűnözőket;
- a szervezett bűnözés az a mag, amely körül újabb bűnözés jön létre, vagyis a hagyományos bűnözés is kapcsolódik hozzá;
- másodlagos bűnözést idéz elő;
- működésére jellemző a stratégiai és taktikai szervezés, a munkamegosztás;
- a csoporton belül saját szubkultúrájuk normáit, íratlan törvényeit követik;
- az erőszak a csoportnormák fenntartásának végső eszköze, többnyire csak erőszakkal fenyegetésre kerül sor;
- olyan hálózat kiépítésére törekszik, amelyben összefonódik a legális és az illegális tevékenység;
- kapcsolataik épültek ki a rendőrségnél, az igazságszolgáltatásban, a politikában és a gazdaságban;
- nemzetközi mobilitás.¹⁹⁸

A szervezett bűnözés három fajtáját különbözteti meg Cyrille FIJNAUT: elsőként a hivatásos bűnözők által elkövetett bűncselekmények, mint hivatásos bűnözés, másrészt a bűnözői szindikátusok tevékenységét, harmadrészt az ún. fehér galléros bűnözést. Kiemeli, hogy a bűnözői szindikátusok létén alapuló megközelítés egyre inkább elavultnak tekinthető, hiszen a szervezett bűnözést ma már nem egy óriási masztodonként jellemezhetjük, hanem mint különböző bűnözői szervezetek sokaságát¹⁹⁹, amelyek rendelkeznek bizonyos közös jellemvonásokkal, melyek egyébiránt a Hans Joachim SCHNEIDER által felsorolt, előzőekben ismertetett ismérvekkel írhatók le.

Az Ajánlás szerint a bűncselekmények súlyosságát és a szervezett bűnözői csoportok fenyegető hatalmát figyelembe véve az államoknak a szervezett

---

¹⁹⁷ CSONKA Péter, *A gazdasági és szervezett bűnözés elleni harc perspektívája az Európa Tanácsban*, Belügyi Szemle, 1998, 11. szám, 34.

¹⁹⁸ Erről részletesen: SCHNEIDER, Hans Joachim, *Újabb kriminológiai kutatások a szervezett bűnözésről*, Rendészeti Szemle - Külföldi Figyelő, 1994, 4-6.

bűnözéssel kapcsolatos intézkedések kidolgozása során különös hangsúlyt kell fektetni a speciális tanúvédelmi szabályok elfogadására. Az Ajánlás alapvetően három problémával foglalkozik ebben a körben:

- a vizsgálati szakban tett vallomások felhasználása,
- a tanú teljes anonimitásának biztosítása,
- tanúvédelmi programok megalkotása.

Az Ajánlás szerint a szervezett bűnözés esetében ajánlott, hogy *„az eljárási törvény a vizsgálati szakaszban tett tanúvallomást olyanként ismerje el, mint amely bizonyítékot a bíróság előtt terjesztettek elő, főleg akkor, ha a tanú meghalt, eltűnt, vagy ha a teljes tanúvallomásnak az eljárás során való megismétlését abszolút mértékben lehetetlenné tevő váratlan esemény következik be.”*²⁰⁰ Bár a Be. ilyen szabályt nem tartalmaz, a 296. § (1) bekezdésének a) pontja lehetőséget biztosít a tárgyaláson a korábbi szakban tett vallomás felolvasására, amennyiben a tanú a tárgyaláson nem hallgatható ki. CSONKA Péter felhívja a figyelmet arra, hogy a *„tárgyalás előtti kihallgatáson tehető tanúvallomás megakadályozhatja a szervezett bűnözői csoportokat abban, hogy a tanúra fenyegető akciókkal nyomást gyakoroljanak.”*²⁰¹

Az Ajánlás tanú anonimitására és a tanúvédelmi program megalkotására vonatkozó rendelkezéseit a következőkben az egyes védelmi eszközök bemutatásánál elemzem, ehelyütt csak utalok arra, hogy a magyar jogszabályok alapvetően megfelelnek az európai kritériumoknak.

Amint azt a korábbiakban láthattuk, az alapvetően büntető eljárásjogi jellegűnek tekinthető tanúvédelem más jogágak és szakterületek része is lehet, elsősorban a büntető anyagi jognak és a rendészetnek. Ezért a szervezett bűnözéssel szembeni tanúvédelmi eszközöket is ezen felosztás mentén vizsgálom,

---

¹⁹⁹ FIJNAUT, Cyrille, *Szervezett bűnözés: az Amerikai Egyesült Államok és Nyugat-Európa összehasonlítása*, Magyar Jog, 1991, 2. szám, 119.

²⁰⁰ Az Ajánlás indokolásának 65. pontja

²⁰¹ CSONKA, *i.m.*, 50.

vagyis külön-külön a büntető anyagi jogi-, a büntető eljárásjogi és a rendészeti jellegű lehetőségeket.

1. Büntető anyagi jogi eszközök

Nem vonható kétségbe, hogy a demokratikus jogállamban a társadalom bűnözéssel kapcsolatos elvárásait a büntetőjog fejezi ki, ekként egyben ez „*az egyik "legnemzetibb" jellegű jogág.*”²⁰² Minderre tekintettel igen fontos kérdés, hogy a szervezett bűnözéssel szemben a jogalkotó milyen büntetőjogi eszközök alkalmazására biztosít lehetőséget. NAGY Lajos a tanúbizonyításról írott kiváló monográfiájában már 1966-ban a tanút megillető jogok között első helyen említi a tanú büntetőjogi védelmét, amely „*a vallomástételével kapcsolatban ellene elkövetett bűncselekmények esetében nyújt neki fokozott biztosítékot.*”²⁰³ Egy évtizeddel később, a Btk. kodifikációs munkálatai során szintén felmerült annak lehetősége, hogy a tanú vallomástételével kapcsolatban ellene elkövetett bűncselekmények külön, önálló tényállásként nyerjenek szabályozást, amely „*minden állampolgár részére nagyobb biztonságot és ösztönző erőt adna a büntető eljárásban való közreműködéshez.*”²⁰⁴

A büntető anyagi jogi és a büntető eljárásjogi eszközökkel kapcsolatban TREMMEL Flórián találóan megjegyzi, hogy „*az anyagi büntetőjog hazánkban jelentős elmaradásban van az eljárásjoghoz képest.*”²⁰⁵ Márpedig az is tény, hogy az eljárásjogi tanúvédelmi eszközök „*nem elégségesek a tanúvédelem problémájának kielégítő rendezéséhez, azoknak mindenképpen ki kell egészülniük [...] anyagi büntetőjogi szabályok bevezetésével.*”²⁰⁶ Az Ajánlás előkészítő munkálatai során „*a legkézenfekvőbb módszernek mindenki az olyan anyagi büntetőjogi szabályozást vélte, amely visszariaszt a tanúk (és az eljárás többi, már említett résztvevője) megfélemlítésétől, büntetendővé nyilvánítva azt.*”²⁰⁷

---

²⁰² CSONKA, *i.m.*, 33.

²⁰³ NAGY, *i.m.*, 229.

²⁰⁴ MEDVIGY Ferenc, *A tanú eljárásbeli helyzete a nyomozásban, különös tekintettel kötelességeire és jogaira*, Belügyi Szemle, 1978, 2. szám, 80.

²⁰⁵ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 111.

²⁰⁶ GORZA, *Tanúvédelem [...]*, 30.

²⁰⁷ BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 8.

A fentiek ellenére hazánkban hosszú időn keresztül kizárólag az ún. hagyományos bűncselekmények elkövetése esetében²⁰⁸ volt büntethető a tanúkat fenyegető, megfélemlítő személy, és csupán a 2001. évi CXXXI. törvény iktatott kifejezetten a tanú védelmét szolgáló tényállást a Btk. rendelkezései közé a hatósági eljárás akadályozása büntetendővé nyilvánításával. Pedig több nemzetközi dokumentum is előírja a tanúk büntető anyagi jogi eszközökkel történő védelmét, és az egyik legkézenfekvőbb tanúvédelmi módszer a tanú fenyegetéssel való befolyásolásának büntetőjogi tilalom alá helyezése.²⁰⁹ Az Ajánlás 3. pontja értelmében például a tanúk megfélemlítése büntetendő cselekmény kell, hogy legyen, akár önálló tényállásként, akár a tiltott fenyegetés tényállásában.²¹⁰

A Palermói Egyezmény is előírja az igazságszolgáltatás akadályozásának bűncselekménnyé nyilvánítását. A tanúvédelem büntető anyagi jogi eszközeiről a 23. cikk a) pontja rendelkezik, amelynek értelmében minden részes államnak olyan jogalkotási és egyéb intézkedéseket kell elfogadnia, amelyek szükségesek ahhoz, hogy szándékos elkövetés esetén többek között bűncselekménnyé nyilvánítható a szervezett bűnözéssel kapcsolatban folyó eljárásban fizikai erő, fenyegetés vagy megfélemlítés alkalmazását, hamis tanúzásra felhívást, vagy a tanúvallomás, illetve bizonyítékok szolgáltatásának megakadályozását.

Fentiek ellenére hazánkban az elméleti és a gyakorlati jogászok között *„lényegesen eltérő álláspont alakult ki azzal kapcsolatban, hogy egyáltalán szükséges-e a tanúkkal szembeni retorziós cselekményeket sui generis*

---

²⁰⁸ Például aljas indokból, illetőleg célból elkövetett emberölés [Btk. 166. § (2) bek. c) pont] vagy testi sértés [Btk. 170. § (3) bek.] tényállásán keresztül.

²⁰⁹ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 108.

²¹⁰ Az Ajánlásban részes azon államok esetében, amelyekben a tanúk fenyegetéssel való befolyásolása nem gyakori jelenség – például Ciprus, Norvégia, Svédország – általában a minden állam büntető anyagi jogi eszköztárában megtalálható hamis tanúzásban való bűnrészesi felelősség, hamis tanúzásra felhívás, vagy kényszerítés elégséges védelmet nyújt a problémák kezelésére. Azokban az államokban, amelyekben a szervezett bűnözés komoly problémát jelent – például Olaszország, Anglia, Hollandia – a tanúvédelem igénye és a hagyományos büntető anyagi jogi szabályozás által nyújtott lehetőségek közötti feszültség egyre inkább érzékelhető. Erről részletesen: BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 5-6.

*bűncselekményként szabályozni. Egyelőre a többségi álláspont szerint nem szükséges.*²¹¹

KERTÉSZ Imre elemzi azokat a jogpolitikai és jogdogmatikai érveket, amelyek a tanú védelmét szolgáló tényállások sui generis bűncselekményként történő kezelése mellett és ellen szólnak.²¹² Az egyik legfontosabb jogpolitikai érv az önálló tényállások mellett az, hogy ezáltal jobban kifejeződne bennük a cselekmények fokozott társadalomra veszélyessége és ennek büntetőjogi megítélése.²¹³ Nem kétséges, hogy a büntető törvénykönyvbe esetlegesen beiktatandó tényállások egy részének minősítése megoldható lenne a már korábban is létező törvényi keretek között, ugyanakkor a „szimbolikus törvényhozás ilyen esetekben nem joghézagot tölt ki, hanem jelzi a politikai igényt a károsnak ítélt jelenség korlátozására.”²¹⁴

Jogdogmatikai megfontolások is külön törvényi tényállások beiktatását igénylik, mivel ezen cselekmények jogi és elkövetési tárgyak kettőssége - ti. nemcsak és nem is elsősorban élet és testi épség ellen irányulnak, hanem az igazságszolgáltatás ellen - indokolja kiemelésüket az élet és testi épség elleni bűncselekmények köréből. NAGY Lajos éppen erre tekintettel tartja indokoltnak a külön szabályozást: „Nézetünk szerint de lege ferenda szükséges volna külön, igazságszolgáltatás elleni bűncselekményként büntetni a tanút vallomástételével kapcsolatosan bántalmazó magatartást.”²¹⁵ KEMÉNY Gábor ezen túlmenően kijelenti, hogy az igazságszolgáltatás hátráltatásáról szóló rendelkezések büntető törvénykönyvbe iktatása jelentős védelmi eszközként funkcionálna, hiszen „minden bizonnyal csökkenne azon személyek száma, akik vállalnák a tanú megfélemlítésével járó, az eljárás alapjául szolgáló bűncselekményre kiszabandó

---

²¹¹ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 111.

²¹² KERTÉSZ Imre, *A tanú védelemre szorul*, Magyar Jog, 1993, 4. szám, 196-197.

²¹³ Emiatt javasolja BORAI Ákos is ezen tényállásokat sui generis bűncselekményekként szabályozni. BORAI Ákos, *A tanúvédelem II. rész*, Rendészeti Szemle, 1994, 11. szám, 28.

²¹⁴ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 44.

²¹⁵ NAGY, *i.m.*, 230.

büntetést.”²¹⁶ GORZA Edina az 1990-es évek közepén²¹⁷ egyenesen olyan új Btk. Különös Részi törvényi tényállások megalkotására tett szövegszerű javaslatot, mint például a védett tanú személyes adataival visszaélés²¹⁸, kényszerítés hamis tanúzásra, mentő körülmény elhallgatására kényszerítés. Véleménye szerint ezen tényállások alapján a jogalkalmazó a tanú vallomását *megelőző* fenyegetéseket rendelné büntetni egy kvalifikált kényszerítés megvalósítása esetén. A tanúvallomás miatti *utólagos* megtorlások büntetésére azonban elégségesnek tartja az aljas indokból elkövetett emberölés és testi sértés megállapítását. CSERHÁTI Anita szintén szorgalmazza a kimondottan a tanúk védelmére vonatkozó tényállások bevezetését.²¹⁹

Fenti véleményekkel szemben ellenérvként hozható fel, hogy vélhetően nem túl sok ilyen minősítésű ítéletre kellene számítani a mindennapi gyakorlatban, emiatt pedig nem indokolt a büntetőjogi normák számát tovább növelni.

VAVRÓ István szerint a tanúvédelem egyik lehetséges büntető anyagi jogi eszköze lenne, ha a tanút a hivatalos személyhez hasonlóan megkülönböztetett védelemben részesítené a jogalkotó.²²⁰ Ezzel szemben viszont ellenérvként szolgálhat, miszerint „*statisztikai számítások [...] kimutatták, hogy az elkövetőt nem riasztja vissza sem az a tudat, hogy hivatalos személy ellen követ el bűncselekményt, sem az, hogy cselekményéért súlyosabb büntetést kap*”²²¹, ezért a tanú személyére vonatkozó fokozottabb büntetőjogi védelem valószínűsíthetően nem jelentene valós és hatékony védelmet a tanú számára. Mindemellet a

---

²¹⁶ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 95.

²¹⁷ Erről részletesen: GORZA, *Tanúvédelem* [...], 30-33.

²¹⁸ Ezen tényálláson keresztül a magántitok megsértése tényállásánál fokozottabb büntetőjogi védelemben részesítené a tanút, amely meglátása szerint „*kellő garanciát nyújthat arra, hogy az ügyvédek nem élnek vissza a büntetőeljárás jogban biztosított helyzetükkel.*” GORZA, *Tanúvédelem* [...], 31.; Ezzel az indokolással a magam részéről - ügyvéd lévén - vitába szállnék, egyrészt annak valamennyi ügyvédet megbélyegző és tényekkel semmilyen formában alá nem támasztott volta miatt, másrészt azért, mert amennyiben az ügyvédi karral kapcsolatban ilyen feltételezést fogalmaz meg a szerző, úgy ezt minden további nélkül legalább ennyire indokolt lett volna megtennie az eljáró hatóságok tagjaira vonatkozóan is.

²¹⁹ CSERHÁTI, *i.m.*, 22.

²²⁰ Erről részletesebben: VAVRÓ István, *A tanúvédelem eljárásjogi eszközeiről*, Rendészeti Szemle, 1993, 9. szám, 27.

²²¹ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 96.

bizonyítás szempontjából nehézséget jelentene, hogy az elkövetőnek tudomással kell bírnia a tanú speciális helyzetéről - ti. büntetőeljárásban tanúként szereplő személy sérelmére követi el a bűncselekményt -, amelynek nyilvánosságra hozása viszont éppen a tanúvédelem és a tanú kímélete szempontjából nem kívánatos.

Megítélésem szerint az ún. hagyományos bűncselekmények esetében nem indokolt azok rendszertani helyéről történő kiemelése, ugyanakkor korábban nem szabályozott új bűncselekmények törvénybe iktatása is szükségessé vált, figyelemmel a szervezett bűnözés hazai térhódítására. Mindezen tényállások a maguk összességében kell, hogy alkalmasak legyenek a szervezett bűnözői csoportok elrettentésére a tanúk megfélemlítésétől vagy megfenyegetésétől, és ezt a büntető anyagi jogi eszközrendszer teszi teljessé a tanúvédelem eljárásjogi és rendészeti jellegű eszköztára. A magyar büntető törvénykönyv szervezett bűnözéssel szembeni tanúvédelemmel kapcsolatba hozható tényállásai a következők:

- hamis tanúzás [Btk. 238-241. §];
- hamis tanúzásra felhívás [Btk. 242. §];
- hatósági eljárás akadályozása [Btk. 242/A. §];
- vesztegetés (a tanú vesztegetéssel történő befolyásolásának büntetendősége) [Btk. 255. §]²²²
- bűnszervezetben részvétel [Btk. 263/C. §].

Az egyes törvényi tényállásokat ehelyütt pusztán a tanúvédelmi vonatkozásaik alapján mutatom be, a kapcsolódó büntető anyagi jogi szakirodalom és az egyes bűncselekmények részletes elemzését több okból - egyrészt büntető eljárásjogász létemre, másrészt terjedelmi korlátokra, harmadrészt a dolgozat témaválasztására tekintettel - mellőzöm.

---

²²² Ezen tényállásnak a tanúvédelmet szolgáló büntető anyagi jogi eszközök közötti felsorolása a hazai szakirodalomban kizárólag TÓTH Mihály művében található meg. V.ö.: TÓTH, *Adalékok* [...], 425.

1.1. Hamis tanúzás

A tanúvallomások megbízhatóságának biztosítását „*a hamis tanúzás büntetőjogilag megerősített tilalma és a hamis tanúzásra való felhívás évszázados büntetendősége*”²²³ hivatott szolgálni. A hamis tanúzást a tanú elköveti, ha az ügy lényeges körülményére valótlan vallomást tesz, vagy ha a valót elhallgatja. Hamis tanúzást nemcsak a tanú követhet el, hanem a szakértő is hamis szakvélemény adásával, a szaktanácsadó hamis felvilágosítás adásával, továbbá a tolmács vagy fordító, amennyiben hamisan fordít. Hamis tanúzás miatt büntethető továbbá büntetőügyben az a személy is, aki hamis okiratot vagy hamis tárgyi bizonyítási eszközt szolgáltat.

A hamis tanúzásnak különböző okai lehetnek, így például a félelem.²²⁴ Ezzel összefüggésben a bűncselekmény a tanúvédelem szempontjából abban az esetben merülhet fel, ha a terhelt a tanút megfélemlítés révén olyan vallomás megtételére kényszeríti, amelyben az a hatóság előtt az ügy lényeges körülményére vonatkozóan valótlan nyilatkozatot tesz, vagy a valós tényeket elhallgatja. Ebben az esetben a terhelt a hamis tanúzásra felhívás törvényi tényállását valósítja meg, ugyanakkor a tanúnál a kényszer és a fenyegetés, mint büntethetőséget kizáró okok fennállta kizárja a hamis tanúzás miatti felelősségre vonást.²²⁵ A kényszerítő hatás irányulhat arra, hogy a kényszerített személy bűncselekményt kövessen el, de arra is, hogy saját vagy mások érdekeit sértő, ám bűncselekményt meg nem valósító magatartást tanúsítson. „*A joggyakorlatban leggyakrabban előforduló esetekben a kényszerítés a jogvitában, perben álló felek*

---

²²³ BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési [...]*, 61.

²²⁴ JACSÓ István, *A vallomásokat befolyásoló tényezők*, Magyar Jog, 1975, 8. szám, 462.

²²⁵ „*Büntethetőséget kizáró ok hamis tanúzás esetén is az olyan kényszer és fenyegetés, amely miatt a cselekmény elkövetője képtelenné válik az akaratának megfelelő magatartásra.*” KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 42.

*között különböző írásbeli nyilatkozatok kicsikarásával, okiratok aláírásának vagy átadásának kikényszerítése során valósul meg [...].*²²⁶

A Btk. 241. § (2) bekezdése értelmében a büntetés korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető is azzal szemben, aki az alapügy jogerős befejezése előtt az eljáró hatóságnak az általa szolgáltatott bizonyítási eszköz hamis voltát bejelenti. A bejelentés megtételének indítéka közömbös, vagyis annak alapja lehet az is, hogy a korábban megfélemlített vagy fenyegetett helyzetben lévő tanú tekintetében ez a nem kívánatos állapot megszűnt - akár valamilyen tanúvédelmi eszköz alkalmazása révén -, és ezt követően teszi meg bejelentését korábbi vallomásával kapcsolatban.

A hamis tanúzásra történő eredményes rábírás felbujtásnak minősül, annak eredménytelensége esetében hamis tanúzásra felhívás megállapításának van helye.²²⁷

1.2. Hamis tanúzásra felhívás

BÓCZ Endre a tanú fenyegetésének büntetőjogi tilalom alá helyezésével összefüggésben 1996-ban akként vélekedett, hogy e tekintetben *„a magyar büntetőjognak nincs adóssága, hiszen a hamis tanúzásra felhívás nálunk már közel egy évszázada büntetendő még akkor is, ha nem fenyegetéssel, hanem ígérettel nyomatékosítják a kérdést.*²²⁸ A hamis tanúzásra való felhívás ún. sui generis bűncselekmény, vagyis olyan előkészületi magatartás, amelyet a jogalkotó önálló, befejezett alakzatként értékel. A Btk. 242. § (1) bekezdése alapján a hamis tanúzásra felhívás büntetési alakzata miatt büntetendő, aki más büntetőügyben hamis tanúzásra rábírni törekszik. Vétséget követ el, aki a

---

²²⁶ HORVÁTH Tibor - KERESZTY Béla - MARÁZ Vilmosné - NAGY Ferenc - VIDA Mihály, *A magyar büntetőjog különös része*, Korona Kiadó, Bp., 1999, 136.

²²⁷ V.ö.: KERTÉSZ, *A tanú* [...], 196-197.

²²⁸ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 108.

bűncselekményt polgári ügyben, fegyelmi, szabálysértési, választott-bírói, avagy egyéb hatóság előtt folyamatban levő ügyben követi el.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a rábíri törekvés, az elkövetésre való felhívás, amelynek megfelelően akkor tényállásszerű a cselekmény, ha az elkövető mindent megtett, hogy mást hamis tanúzásra rábírn, de az eredménytelennek bizonyult. A befejezetté válás feltétele, hogy a felhívás megérkezzen a címzetthez. A bűncselekmény elkövethető már akkor is, amikor az ügy még nincs folyamatban, de a bűnelkövető számolva a későbbi eljárás lehetőségével, előre törekszik arra, hogy a potenciális tanút hamis vallomásra bírja rá.

1.3. Hatósági eljárás akadályozása

A Palermói Egyezmény már korábban hivatkozott 23. cikke akként rendelkezik, hogy minden részes állam olyan jogalkotási és egyéb intézkedéseket fogad el, amelyek az igazságszolgáltatás akadályozásának bűncselekménnyé nyilvánításához szükségesek. A 23. cikk a) pontja alapján büntetendővé kell nyilvánítani többek között a fizikai erő, fenyegetés vagy megfélemlítés alkalmazását a tanúvallomás, illetve bizonyítékok szolgáltatásának megakadályozása érdekében.

2002. április 1-jei hatállyal iktatta a Btk. rendelkezései közé a 2001. évi CXXI. törvény a hatósági eljárás akadályozása törvényi tényállását. Hatósági eljárás akadályozása esetén valaki mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy bírósági vagy egyéb hatósági eljárásban a törvényes jogait ne gyakorolja, vagy a kötelezettségeit ne teljesítse; vagyis ez a tényállás tulajdonképpen a kényszerítés sajátos esete. Ezzel kapcsolatban BÁNÁTI János rögzíti, hogy „*a tanú kényszerítésének büntetendővé nyilvánítása - nem vonható*

*kétségbe - szükséges.*²²⁹ Ellenben a korábbi javaslatokban szereplő - de végül törvénybe nem iktatott - tanú félrevezetésének büntetendővé nyilvánítását nem tartotta indokoltnak, melynek lényege az lett volna, hogy a fenti célból, de erőszak vagy fenyegetés alkalmazása nélkül, egyszerű megtévesztéssel is elkövethető legyen a cselekmény.

A hatályos szabályozás szerint a más személy fogalma alatt többek között a tanút, szakértőt, vagy a terheltet kell érteni. A szabályozás értelmében a hatósági eljárás akadályozása büntetőügyben súlyosabban fenyegetett, mint polgári, vagy egyéb ügyben.

1.4. Vesztegetés

A közélet tisztaságának biztosítása a büntetőeljárásokban is kiemelkedően fontos kötelezettsége az államnak, amely a korrupciós jellegű cselekmények elszaporodottságára tekintettel egyáltalán nem könnyű feladat hazánkban. Az sem lehet kérdéses, hogy a „*korrupció egyre inkább nemzetközivé válik*”²³⁰, ezért egyre inkább nem csak nemzeti, hanem nemzetközi intézkedésekre is szükség van a visszaszorításához. A korrupciós gyakorlat és rendszer egy része nem feltétlenül minősül egyben büntetendő cselekménynek is, ami azt jelenti, hogy a megvesztegetés fogalma tágabb, mint a büntetőjogi értelemben vett korrupció.²³¹

A Btk. 255. § (1) bekezdése szerint a hatósági eljárásban elkövetett vesztegetés büntetetté az valósítja meg aki azért, hogy más a bírósági vagy más hatósági eljárásban a törvényes jogait ne gyakorolja, vagy a kötelezettségeit ne teljesítse, neki vagy reá tekintettel másnak jogtalan előnyt ad. Nem büntethető az

---

²²⁹ BÁNÁTI János, *A tanúvédelem néhány kérdése* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bíbor Kiadó, Bp., 2001, 124.

²³⁰ CSONKA, *i.m.*, 51.

²³¹ Erről részletesen: CSONKA, *i.m.*, 52.

elkövető, amennyiben a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

A (2) bekezdés az előzőek szerint rendeli büntetni azt a személyt - esetünkben a tanút -, aki azért, hogy a bírósági vagy más hatósági eljárásban a törvényes jogait ne gyakorolja, vagy a kötelezettségeit ne teljesítse, jogtalan előnyt fogad el. Azonban a megvesztegetett személy nem büntethető, amennyiben a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, a kapott jogtalan vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja, és az elkövetés körülményeit feltárja.

1.5. Bűnszervezetben részvétel

Az a gondolat, miszerint a bűnszervezet létesítését és az abban történő részvételt *„büntetendővé kellene tenni, már régebben hangot kapott Magyarországon, de távolról sem találkozott a jogászai hivatás gyakorlóinak osztatlan egyetértésével.”*²³² Végül a 2001. évi CXXI. törvény 51. §-a iktatta törvénybe 2002. április 1-jei hatállyal a bűnszervezetben részvétel sui generis különös részi törvényi tényállását.

A törvény Miniszteri Indokolása szerint *„a bűnszervezetben részvétel tényállásának éppen az a célja, hogy a büntetőjogi védelem előbbre hozatalával már a bűnszervezet létrehozásával kapcsolatos cselekmény is büntetőjogi felelősséget alapozzon meg.”*²³³ Indokolta mindezt az Európai Unió Tanácsa 1998. december 21-i együttes fellépése a bűnöző szervezetben való részvétel büntetéséről, melynek 2. cikke értelmében a tagállamok kötelezik magukat arra, hogy hatékony, arányos és visszatartó hatású büntetéssel fenyegetsek többek között az ilyen jellegű cselekményeket²³⁴ és az ezzel gyakorlatilag azonos

---

²³² BÓCZ, *Egy államügyész* [...], 17.

²³³ A 2001. évi CXXI. törvény indokolása a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról, *Részletes Indokolás az 51. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

²³⁴ Erről részletesebben: ZEDER, *i.m.*, 686.

rendelkezéseket tartalmazó Palermói Egyezmény 5. cikke is, amikor rendelkezett a szervezett bűnözői csoportban való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról. Az 1999. évi XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus szintén úgy foglalt állást, hogy a bűnszervezetben való tagság önálló bűncselekmény legyen, ennek a magatartásnak „*kriminalizációja igen fontos eszköze a szervezett bűnözése elleni harcnak.*”²³⁵

Az Európai Unió Tanácsa hivatkozott együttes fellépésének 2. cikke konkrétan a következő esetekben írja elő a tagállamok számára, hogy hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal sújtsák a bűnszervezetben való részvételt:

- annak a személynek a magatartása vonatkozásában, aki szándékosan és ismerve vagy a szervezet célját és általános bűnözői tevékenységét, vagy annak az adott bűncselekmények elkövetésére irányuló szándékát, aktívan részt vesz a szervezet bűnözői tevékenységében, még akkor is, ha személyesen nem vesz részt az érintett bűncselekmények tényleges végrehajtásában, illetve még akkor is, ha az érintett bűncselekményeket ténylegesen nem követik el vagy részt vesz a szervezet egyéb ténykedéseiben annak tudatában, hogy részvétele hozzájárul a bűnözői tevékenység megvalósulásához;
- annak a személynek a magatartása vonatkozásában, aki egy vagy több személlyel megállapodik olyan cselekmények elkövetésére, amelyek megvalósulásuk esetén az előző pont hatálya alá tartozó bűncselekmény elkövetését jelentenék, még akkor is, ha a személy a tevékenység tényleges végrehajtásában nem vesz részt.

A Btk. 263/C. § (1) bekezdése alapján büntetendő, aki büntettnék bűnszervezetben történő elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, a közös elkövetésben megállapodik, vagy az elkövetés elősegítése céljából az ehhez

---

²³⁵ HOLLÁN Miklós, *A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai*, Magyar Jog, 2000, 2. szám, 118.

szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, illetőleg a bűnszervezet tevékenységét egyéb módon támogatja. Látható, hogy a törvény nem sorolja fel taxatív módon a lehetséges elkövetési magatartásokat, viszont azok közös jellemzője, hogy megvalósulásukhoz nem szükséges a célzott cselekmény aprólékos részletességgel történő megtervezése, szervezése. A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus ezzel kapcsolatban rögzítette, hogy a tagság többek között a szervezet létrehozását, vezetését, anyagi eszközökkel való ellátását és a szervezethez való tartozást jelenti, amelyet tárgyi eszközökkel, tényekkel kell bizonyítani.²³⁶

A bűncselekmény elkövetője a bűnszervezetben való bűnelkövetési tevékenység előkészületi szakáig jut csak el, amennyiben ugyanis a szándékolt bűncselekmény már kísérleti, vagy befejezett stádiumba lép, úgy kizárólag ez utóbbi cselekmény róható az elkövető terhére, vagyis halmazatban nem állapítható meg jelen tényállással.

A jogszabályhely (2) bekezdése büntethetőséget megszüntető okot tartalmaz azon aktív együttműködő magatartást tanúsító elkövető esetében, aki a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja. Ezen feltató tevékenységbe tartozik a többi közreműködő személy kilétének, a köztük levő kapcsolati rendszernek, valamint konkrét tevékenységüknek a feltárása.

---

²³⁶ Erről részletesen: HOLLÁN, *i.m.*, 118.

2. Büntető eljárásjogi eszközök

2.1. Külön nem nevesített büntető eljárásjogi eszközök

Mint azt korábban is említettük, a szervezett bűnözés magyarországi megjelenésével és térhódításával összefüggésben szükségessé vált a tanúk jogi és fizikai védelmének biztosítása. A kérdéskör jelentőségére tekintettel a Be. már külön, önálló cím alatt foglalkozik a tanúvédelemmel²³⁷, azonban az itt található alapvető szabályok mellett a törvényben elszórtan is találhatóak a tanú védelmét szolgáló rendelkezések, illetve néhány olyan szabály, amelyek a tanú biztonságérzetét hivatottak növelni, noha azok elsődleges célja olykor nem is a tanúvédelem biztosítása. Tényként rögzíthető ugyanis, hogy *„a tanú védelme nem minden esetben kíván meg szigorú biztonsági intézkedéseket, és a tanú sem hivatkozik minden esetben arra, hogy élete vagy személyi biztonsága veszélyben forog.”*²³⁸ Mégis szükséges és indokolt az alábbiakban bemutatásra kerülő lehetőségeket biztosítani a tanúvallomás zavartalan megtétele érdekében. Ezeket a jogintézményeket TREMMEL Flórián a "kímélettel védett tanú" fogalma alatt értelmezi, ezzel is hangsúlyozva, hogy ezekben az esetekben többnyire a tanú kíméletéről beszélhetünk.²³⁹

A külön nem nevesített eszközök törvénybeli elszórtsága megnehezíti az eszközrendszer átláthatóságát²⁴⁰, ezért véleményem szerint célszerű lenne ezeket

---

²³⁷ V.ö.: KISS Anna, *A büntetőeljárás reformja*, Belügyi Szemle, 1999, 3. szám, 43.

²³⁸ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 586.

²³⁹ Erről részletesen: TREMMEL, *A tanúvédelem hazai* [...], 146.

²⁴⁰ Sajnálatos módon nem kizárólag a tanúvédelem tekintetében kifogásolható a Be. szerkesztése, hanem a törvény egészét tekintve is arra a következtetésre juthatunk, hogy a számos keresztivatkozás, utaló szabályozás, logikátlan törvényszerkesztési megoldás nehezen átláthatóvá teszi a joganyagot. ERDEI Árpád ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy a Be. dogmatikai hibái az első tervezettől a jelenlegi változatig csak hatványozódtak, amelynek egyik okát TÓTH Mihály többek között abban látja, hogy *„az újoncnak nevezett Be.-t mindössze ötéves hatályos fennállása alatt tizennyolc (!), köztük több jelentős terjedelmű novella érintette, évente átlagosan több mint három.”* TÓTH Mihály, *Adalékok új büntetőeljárás törvényünk mozgalmas gyermekéveihez (Tanúvédelem és iratismertetési jog a módifkációk sodrában)* In: *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak* [szerk. HOLÉ Katalin, KABÓDI Csaba, MOHÁCSI Barbara], Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK, Bp., 2009, 420.; Márpedig ezzel kapcsolatban a mai napig aktuálisnak tekinthetjük ERDEI Árpád következő megállapítását: *„Novelláris*

a tanúvédelmi szabályokat is a tanúvédelemről szóló külön cím alatt meghatározni²⁴¹, vagy legalább utaló jelleggel ott felsorolni a vonatkozó jogszabályhelyeket. Az első megoldással szemben ellenérvként hozható fel, hogy mivel a külön nem nevesített eszközöknek nem elsődleges céljuk a tanúk védelme, ezért noha a tanúvédelem szempontjából összefogná a szabályokat a külön cím alatti elhelyezésük, viszont ezzel más szempontból logikátlaná válna a törvény szerkezete. A második megoldással azonban ezen ellenérv is kivédhetővé válna.

A tanúvédelemhez kapcsolódó, de a törvényben külön nem nevesített eszközök a következők:

- a hatóságok engedélyezhetik a tanú számára, hogy a szóbeli kihallgatását követően vagy helyette írásban úgy tegyen vallomást, hogy azt a tanú saját kezűleg leírja és aláírja, vagy más módon leírt vallomását két tanú, illetve a bíró vagy közjegyző hitelesítse [Be. 85. § (5) bek.];
- szükség esetén a felismerésre bemutatást oly módon kell elvégezni, hogy a tanút ne észlelhessék, illetve ne ismerhessék fel [Be. 122. § (5) bek.];
- a szembesítés mellőzése tanúvédelmi okból [Be. 124. § (2) bek.];
- a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése tanúvédelmi okból [Be. 129. § (2) bek. c)];
- a védő kizárása a tanúk megfélemlítése esetén [Be. 135. § (4) bek.];
- távoltartás elrendelése tanúvédelmi okból [Be. 138/A. § (2) bek. a)];
- a nyomozás során a szakértő meghallgatásánál, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál a gyanúsított, a védő és a sértett értesítését mellőzni kell, ha előttük a tanú zártan kezelt adatai válnának ismertté [Be. 185. § (1) bek.];

---

módosításokkal leginkább csak "tűzoltó" munkát lehet végezni, és a sokszori módosítás "toldott-foldott" jelleget ad a törvénynek." ERDEI Árpád, *Kodifikációs megfontolások a büntető eljárás elvei ürügyén*, Magyar Jog, 1990, 3. szám, 215.

- zárt tárgyalás elrendelése a tanú védelme érdekében [Be. 237. § (3) bek. c)];
- a tanú zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatása [Be. 244/A. § (2) bek. a)-b) és d)];
- a tanú befolyásolására alkalmas kérdések tilalma [Be. 290. § (2) és (3) bek. a Be. 293. § (2) bek. alapján]
- a tárgyaláson tanács elnöke a tanú kihallgatásának tartamára az őt zavaró vádlottat eltávolíthatja a tárgyalóteremből [Be. 292. § (2) bek.];
- katonai büntetőeljárásban a katonai szolgálatot töltő tanú más szolgálati helyre történő átvezénylése vagy áthelyezése [Be. 478. §];
- a tanú érdekében segítőként meghatalmazott ügyvéd járhat el [Be. 85. § (4) bek.];
- a védő csak az általa, vagy az általa védett gyanúsított által indítványozott tanúkihallgatáson lehet jelen a nyomozás során [Be. 184. § (2) bek.];

Az utóbbi két rendelkezés a többi külön nem nevesített eszközhöz mérten is csak érintőlegesen kapcsolódik a tanúvédelemhez, de mégis jelentősek az alapvető probléma - ti. a tanú biztonságérzetének növelése - megoldásában. Ezen indokok alapján foglalkozom velük az utolsó helyen, ugyanakkor ismertetésüket megkerülhetetlennek érzem.

A) Az írásbeli tanúvallomás

Már az 1973-as büntetőeljárás törvényünk biztosította annak lehetőségét, hogy a tanú a vallomását saját kezűleg leírja és azt a szóbeli vallomásának mintegy "megerősítéseként" az eljáró hatóságokhoz benyújtja. Az írásbeli vallomástétel

---

²⁴¹ VARGA Zoltán egyenesen azt veti fel, hogy de lege ferenda célszerű lenne a tanúvédelem anyagi és eljárásjogi kérdéseit a törvény egy önálló fejezetében szabályozni. VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 270.

alkalmazási körét a jogalkotó később bővítette²⁴², így a hatályos rendelkezések értelmében a hatóságok engedélyezhetik, hogy a tanú szóbeli vallomása *helyett* vagy *mellett* írásban teyen vallomást.

Noha elsődlegesen nem tanúvédelmi célok indokolták az írásbeli tanúvallomás lehetőségének törvénybe iktatását, hanem sokkal inkább az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló jogintézményről van szó²⁴³, ugyanakkor azonban a tanú védelme és kímélete szempontjából egyáltalán nem hanyagolható el annak jelentősége. A jogintézmény alapvető célja nyilvánvalóan az, hogy „*a tanú akadályoztatása esetén is közölhesse információit a hatóságokkal, de amennyiben [...] a vádlottal való fizikai találkozástól tart, úgy ez a lehetőség a tanúvédelem eszközeként is jelentőségre tehetne szert.*”²⁴⁴ Ebben a vonatkozásban a gyakorlatban inkább a tanú kíméletét biztosító lehetőségről van szó, amely „*a tanú hatóság előtti megjelenésével járó teher és trauma kiküszöbölésére használatos, hiszen hathatós védelmet nem képes nyújtani.*”²⁴⁵

TREMMEL Flórián a tanú saját kezűleg leírt vallomásával kapcsolatban éppen abban látja annak előnyét, hogy „*minimális az élőszavas kihallgatásnál szükségszerűen megjelenő szuggesztió veszélye, vitás esetben viszonylag könnyen igazolható mind a szerző, mind a mondanivaló, nem érvényesülhet a jegyzőkönyvezés torzító hatása*”²⁴⁶, ugyanakkor a szavahihetőség vizsgálatával összefüggésben az élőszavas kihallgatás szükségességét hangsúlyozza.

A Be. Magyarázat értelmében az írásbeli tanúvallomás nem a korábbi vallomást helyettesítő kiegészítő jogintézmény, hanem a tanúvallomás egy speciális módja, amely vagy a szóbeli kihallgatást követi vagy önállóan, szóbeli kihallgatás nélkül válik bizonyítási eszközzé: „*Az írásbeli vallomás így - mint a tanúvallomás önálló formája - a tanúnak a hatóság előtt szóban tett és*

---

²⁴² Lényegében a hatályos szabályozással egyezően az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény elfogadásával.

²⁴³ V.ö.: KISS, *i.m.*, 39.

²⁴⁴ RÓTH, *Hogyan [...]*, 118.

²⁴⁵ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk [...]*, 96.

*jegyzőkönyvbe foglalt vallomásával egyenértékű bizonyítási eszköz.*²⁴⁷ CSÉKA Ervin indokolatlannak tartja szóbeli kihallgatás nélkül a kizárólagos írásbeli vallomástétel lehetőségét biztosítani a tanú számára, mivel megítélése szerint amennyiben csupán írásbeli vallomás áll rendelkezésre a tanú részéről, úgy „*elvéssz a hagyományosan verbális bizonyítási eszköz pszichológiai jellemzőinek hasznosíthatósága.*”²⁴⁸

Az engedélyezés mind hivatalból, mind kérelemre történhet, az eljáró hatóság mérlegelése alapján, azonban a mérlegelés szempontjait a Be. nem határozza meg.²⁴⁹ Abban az esetben, amikor az eljáró hatóság a tanú védelme, vagy kímélete érdekében engedélyezi a félő, vagy megfélemlített tanú részére az írásbeli vallomástétel lehetőségét, akkor tulajdonképpen a tanúvédelemnek a Be.-ben külön nem nevesített formáját alkalmazza. Kiemelendő azonban, hogy még az írásbeli vallomástétel engedélyezése után is a hatóság, vagy bíróság elé idézhető a tanú a személyes tanúvallomás megtétele végett. Abban az esetben azonban, ha a bíróság sürgősen tartja a tanú személyes megjelenését, az ezzel ellentétes bizonyítási indítványt elutasíthatja, és ennek okáról az érdemi határozatban ad majd számot.²⁵⁰

A bíróság akár a tárgyaláson, akár a tárgyaláson kívül meghozott végzésében engedélyezheti, hogy a tanú szóbeli kihallgatás nélkül, írásban tegyen vallomást, amely végzés pervezető végzésnek tekintendő, így vele szemben külön fellebbezésnek nincs helye, az írásbeli vallomástétel engedélyezése csak az érdemi határozat ellen benyújtott perorvoslatban sérelmezhető.²⁵¹

---

²⁴⁶ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű* [...], 113-114.

²⁴⁷ HOLÉ Katalin - KADLÓT Erzsébet [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata*, II. kötet, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2007, 323.

²⁴⁸ CSÉKA, *Bevezető*, 113.

²⁴⁹ A gyakorlatban elsősorban akkor mellőzhető a tanú személyes megjelenése és szóbeli kihallgatása, ha vallomása nem jelentős, mások által nem vitatott tényekre vonatkozik, ha a tanú egészségi állapota vagy egyéb személyes körülményei (gyermeknevelés, távoli lakóhely, munkavégzés, tartós külföldi tartózkodás stb.) ezt indokolják.

²⁵⁰ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 281.

²⁵¹ JAKUCS [szerk.], *Kommentár* [...], (Be. 85. §-ához)

Az írásbeli vallomásból ki kell tűnnie, hogy a tanú a vallomástétel akadályainak és a hamis tanúzás következményeinek ismeretében tette a vallomást, erre az írásbeli vallomástétel engedélyezésekor kell figyelmeztetni. Formai követelmény továbbá, hogy az írásban tett vallomást a tanú saját kezűleg leírja és aláírja, vagy az elektronikus okirat formájában elkészített vallomását minősített elektronikus aláírással lássa el, illetve a tanúnak a más módon leírt vallomását bíró vagy közjegyző hitelesítse. Abban az esetben, ha a tanú szóbeli kihallgatás nélkül, írásban tesz vallomást, és azt nem saját kezűleg írja le, úgy azt két tanú aláírásával hitelesíttetheti.²⁵²

Amennyiben az eljáró hatóság engedélyezi az írásbeli vallomástételt, úgy az engedélyben tájékoztatni kell arról, hogy kérheti a személyi adatok és a név zártan kezelését, illetve a személyi védelem biztosítását, ugyanis ez a vallomástételi forma nem zárja ki a nevesített tanúvédelmi eszközök egyidejű alkalmazását. Abban az esetben, ha az eljáró hatóság szóbeli kihallgatás nélkül biztosítja a tanúnak az írásbeli vallomás lehetőségét, úgy a tanúnak küldött ezzel kapcsolatos tájékoztatásban azok a kérdések is feltehetőek, amelyekre a tanúnak feltétlenül választ kell adnia, és meg kell jelölni a vallomástételre biztosított határidőt is.

B) Tanúvédelmi rendelkezések a felismerésre bemutatással kapcsolatban

A Be. 122. § (1) bekezdése alapján felismerésre bemutatás rendelhető el és tartható, ha az személy vagy tárgy felismerése céljából szükséges, amelynek során a terheltnek vagy a tanúnak felismerésre legalább három személyt vagy tárgyat kell bemutatni. A tanúvédelmi előírásokat tartalmazó 122. § (5) bekezdés akként rendelkezik, hogy amennyiben a tanú védelme szükségessé teszi, a felismerésre bemutatást úgy kell végezni, hogy a felismerésre bemutatott a tanút ne ismerhesse fel, illetőleg ne észlelhesse, továbbá amennyiben a tanú személyi

---

²⁵² Ez a két tanú azonban nem lehet olyan személy, aki az adott büntetőügyben tanúként szerepel.

adatainak zárt kezelését rendelték el, erről a felismerésre bemutatásnál is gondoskodni kell. Ez azt jelenti, hogy ezen bizonyítási eljárásról készített jegyzőkönyvben a felismerő tanú személyi adatait, vagy ha nevének zártan kezelését is elrendelték nevét sem lehet feltüntetni. Ezek a rendelkezések vonatkoznak a különösen védett tanú közreműködésével lefolytatott felismerésre bemutatásra is.

A fentiek szerint biztosított védelem esetén az eljáró hatóságoknak a felismerésre bemutatást technikailag úgy kell lebonyolítaniuk, hogy a tanú védelme biztosított legyen, ami a gyakorlatban leggyakrabban detektívtükör alkalmazásával történik, de a Be. lehetőséget biztosít fénykép bemutatására is. A Nyor. 49. § értelmében a felismerésre bemutatást a tanú védelme érdekében detektívtükör alkalmazásával, vagy más olyan módon kell elvégezni, hogy a felismerő tanú ne legyen felismerhető, illetve észlelhető. Ilyen körülmények között a felismerő tanút olyan helyiségbe kell elkülöníteni, amelyből ő láthatja a felismerésre bemutatott személyeket, de őt magát nem lehet észlelni.²⁵³ Ezekben az esetekben feltétlenül szükséges lehet a tanú személyi adatainak zártan kezelése is. A fényképtabló alkalmazásának előnye, hogy a terhelt nem is bír tudomással a felismerésre bemutatás tényéről, ugyanakkor garanciális szempontok alapján a bizonyítási eljárás megbízhatóságát ilyen esetben körültekintőbben célszerű vizsgálni, hiszen a nyomozó hatóság még inkább orientálhatja a felismerőt.

Ezen rendelkezések jelentősége egyáltalán nem elhanyagolható, ugyanis abban az esetben, ha a felismerésre bemutatás nyíltan történik, úgy a tanú közel sem biztos, hogy vállalja az azonosítást és a felismerés esetleges következményeit. *„Nem hagyható figyelmen kívül ugyanis, hogy a felismerés ellenére sem feltétlenül eredményes a bizonyítási eljárás és a gyanúsított bármikor szabadlábra kerülhet”*²⁵⁴ (ha egyáltalán fogva van), márpedig ő a

---

²⁵³ Erről részletesen: VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 280.

²⁵⁴ JAKUCS [szerk.], *Kommentár* [...], (Be. 122. §-ához)

felismerésre bemutatás tényével tisztában lesz a detektívtükör alkalmazása ellenére is.

A védelmi intézkedés értelme azonban megkérdőjelezhető, ha figyelembe vesszük, hogy a tanúnak a tárgyaláson személyesen kell azonosítania a vádlottat, még akkor is, ha a gyakorlatban a tanúk túlnyomó többsége a bírósági kihallgatás folyamán ragaszkodik az általa nyomozási szakban elmondottakhoz.²⁵⁵ Könnyen előfordulhat ugyanis - amint azt már több alkalommal magam is tapasztaltam ügyvédi munkám során -, hogy a tárgyaláson a tanú inkább nem ismeri fel kétséget kizáróan a vádlottat, vagy még inkább vádlottakat, még akkor sem, ha adott esetben ez végső soron a büntetőjogi felelősség alóli mentesülésükhöz vezet.

Kiemelendő, hogy mivel a felismerésre bemutatásnál hatósági tanú alkalmazására is sor kerülhet, ezért az ő védelmüket is indokolt biztosítani, hiszen nekik a felismerő tanú személyéről tudomásuk van, ezáltal közvetett módon potenciális fenyegetésnek lehetnek kitéve.

C) A szembesítés mellőzése tanúvédelmi okból

A Be. 124. § (1) bekezdése értelmében amennyiben a terhelték, a tanúk, illetőleg a terhelt és a tanú vallomásai egymással ellentétesek, úgy a felmerült ellentét szükség esetén szembesítéssel lehet tisztázni. A jogalkotó ebben az esetben abból a feltételezésből indul ki, hogy a hamis vallomást tevő személyre a másik fél jelenléte pszichikai befolyást gyakorol, bár ennek gyakorlati „eredményessége erősen vitatható.”²⁵⁶ Érdekesség, hogy a Bp. a szembesítést csak a fő tárgyaláson engedte meg arra a körülményre tekintettel, miszerint „nehezen vélhetjük, hogy a

---

²⁵⁵ Erről részletesebben: KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 86.

²⁵⁶ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 86.

nyomozás során már "gyakorolt" szembesülés a tárgyaláson ismét kiváltja a neki tulajdonított hatást."²⁵⁷

A Be. 124. § (2) bekezdése lehetővé teszi a szembesítés mellőzését, amennyiben a tanú vagy a terhelt védelme²⁵⁸ ezt szükségessé teszi. Tényként állapítható meg ugyanis, hogy például a sértett-tanúban a sérelmére elkövetett bűncselekmény ismételt felidézése során már a terhelt látványa is kellemetlen emlékeket idézhet fel, emiatt a nyomozás során bejelentheti, hogy a gyanúsítottal történő szembesítését nem kívánja.²⁵⁹

FENYVESI Csaba empirikus vizsgálata alapján átlagosan három szembesítés történik az egyes nyomozások során²⁶⁰, ami jelzi egyrészt eme bizonyítási eljárás jelentőségét, másrészt az annak keretében alkalmazandó tanúvédelem fontosságát.

Bármennyire is fontos azonban az ellentmondások szembesítés útján történő feloldása, a Be. a tanú védelme érdekében a jogalkalmazó számára lehetőséget biztosít a szembesítés mellőzésére. A Be. Kommentár szerint „*a hatóság megítélése szerint, ha a tanú védelme érdekében szükséges, úgy formalitás nélkül mellőzhető a szembesítés, különösen akkor, ha a terhelt még nem is ismeri személyesen a terhelő vallomást tevő tanút és esetleg a szembesítés során szabadlábban védekezne.*” Nem vitathatóan a szembesítés súlyos pszichés megterhelést jelenthet a tanú számára, ezért például a BH 1999. 54. számú eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság akként foglalt állást, hogy amennyiben az a sértett félelemérzete folytán marad el a nyomozás során, úgy ez nem tekinthető az ítélet megalapozatlanságára kiható eljárási szabálysértésnek.

A szembesítés mellőzése, mint külön nem nevesített tanúvédelmi eszköz független a tanúvédelem egyéb formáitól, így például a tanú személyi adatainak zártan kezelésétől is, míg a különösen védett tanú esetében eleve fogalmilag

---

²⁵⁷ ERDEI, *Az 1896. évi [...]*, 656.

²⁵⁸ Ez utóbbi lehetőség általában érdekellentétben lévő terhelték között áll fenn.

²⁵⁹ Erről részletesebben: VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 280.

kizárt a szembesítés bármely formája. Amennyiben pedig a tárgyaláson a Be. 292. § (2) bekezdése alapján a tanács elnöke tanúvédelmi okból hivatalból vagy indítványra eltávolíttatja a tanút zavaró vádlottat a tanú kihallgatásának idejére, úgy általában mellőzendő az ő szembesítésük is, minthogy ebben az esetben az eltávolítás is céltalanná válna. Ez utóbbi esetben két külön nem nevesített tanúvédelmi eszköz együttes alkalmazása történik.

BORAI Ákos a szembesítést a tanú védelme érdekében kivételesen akként is megoldhatónak látja, hogy a különböző helyiségben tartózkodó tanú, terhelt és más tanúk között hang- és képtechnikai berendezéseket igénybe vevő - gyakorlatilag zártcélú távközlő hálózat útján történő - eljárási megoldás alkalmazására kerüljön sor.²⁶¹ Vélhetően azonban ezen megoldás széles körben történő alkalmazásának technikai és pénzügyi akadályai lennének, továbbá a szembesítés lényege ("szemedbe mondom") is csorbát szenvedne, ugyanakkor a tanú védelmének biztosítása mellett az álláspontok mégis ütközhetnének, szemben a szembesítés teljes mellőzésének esetével. Emiatt a magam részéről ezt a megoldást elfogadhatónak tartom bizonyos kivételes esetekben.

D) Előzetes letartóztatás elrendelése a tanúvédelmi okból

Az előzetes letartóztatás kizárólag a bíróság által elrendelhető, a büntetőeljárásban alkalmazható legsúlyosabb kényszerintézkedés, amely a terhelt személyi szabadságának elvonását jelenti a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt. Elrendeléséhez az általános feltételek együttes megléte mellett, legalább egy különös ok megvalósulása szükséges. Ezen különös okok közül a Be. 129. § (2) bekezdés c) pontja rendelkezik tanúvédelmi vonatkozásokkal, amikor elrendelhetővé teszi az előzetes letartóztatást, amennyiben megalapozottan feltehető, hogy a terhelt szabadlábbon hagyása esetén, különösen a

---

²⁶⁰ FENYVESI Csaba, *Gondolatok a szembesítésről a tanúvédelem kapcsán* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 82.

tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást, ezzel is hátráltatva a büntetőeljárás lefolytatását és eredményességét. Ezzel kapcsolatban a Be. Magyarázat kiemeli: „A bírói gyakorlat szerint ma e feltétel elsődlegesen a nyomozás kezdeti szakaszában foghat helyt, majd a bizonyítás előre haladtával fokozatosan elenyészhet, sőt a vádemelést követő időszakban már el is esik.”²⁶²

Azonban pontosan a tanú védelme indokolhatja azt, hogy akár a tárgyalás előrehaladott szakaszában is fenntartsa a bíróság ezen pont alapján a terhelt előzetes letartóztatását. A BH. 2006. 280. számú eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság is akként foglalt állást, hogy amennyiben a vádlott részéről tényleges adatok merülnek fel a tanúkat ért megfélemlítésre, fenyegetésre, és még releváns tanúk kihallgatása van hátra, úgy a c) pont alappal hívható fel az előzetes letartóztatás felülvizsgálatakor a bíróság részéről.

A tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével a bizonyítás akkor nehező el vagy hiúsul meg, ha a tanúk ennek hatására a valóságnak megfelelő vallomásaikat visszavonják, megváltoztatják, vagy a valóságot eleve elhallgatják, amivel hamis tanúzást követnek el.²⁶³

Kiemelendő, hogy az előzetes letartóztatás jogintézményét az Alkotmánybíróság megvizsgálta a 26/1999. (IX. 8.) AB határozatban, amelyben az 1973. évi Be. és a hatályos törvény szabályait is értékelte. A hatályos Be. 129. § (2) bekezdés c) pontjában meghatározott ok csupán a „különösen” kitéttel nevesített magatartások kiemelésével változtatott a korábbi szabályokon a bizonyítás terhelt általi megghiúsítása, megnehezítése vagy veszélyeztetése körében.²⁶⁴ Minderre tekintettel az Alkotmánybíróság határozatában rögzített

---

²⁶¹ BORAI, *A tanúvédelem II. rész*, 26.

²⁶² HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], II. kötet, 509.

²⁶³ Erről részletesen: BÓCZ, *Módosítási* [...], 470.

²⁶⁴ „A törvény 129. §-a (2) bekezdésének c) pontja a hatályos Be. 92. § (1) bekezdésének b) pontját konkretizálja, nem taxatív felsorolást adva a bizonyítás megghiúsításának módzatairól, illetve kiterjeszti a bizonyítás megnehezítésére vagy veszélyeztetésére is. Ez a rendelkezés áll összhangban a tanúk védelmére

álláspontja, mely szerint az előzetes letartóztatás különös feltételei nem ellentétesek a személyes szabadság alkotmányos alapjogának korlátozására vonatkozó körülményekkel, helytállónak és érvényesnek tekintendők. Ennek értelmében *„a vizsgált kényszerintézkedésnek a büntető igény sikeres érvényesítését szolgáló céljából következik, hogy nem tekinthető szükségtelennek és aránytalannak, így alkotmányellenesnek sem az előzetes letartóztatás különös feltételeinek olyan meghatározása, amely [...] a nem kívánatos esemény - tényekre alapozottan - valószínűsíthető bekövetkezésének megakadályozására”*²⁶⁵ lehetővé teszi a terhelt személyi szabadságának elvonását.

Ahogy említettem, az Alkotmánybíróság megvizsgálta az új Be. akkor még nem hatályos szabályait is és *„úgy ítélte meg, hogy az előzetes letartóztatás feltételei részben szűkültek és pontosabban megfogalmazottak; az új Be. az előzetes letartóztatás elrendelése, meghosszabbítása, illetve fenntartása kérdésében indítványt tevő ügyészt és döntést hozó bíróságot a kivételes kényszerintézkedés szükségessége tekintetében a tények körültekintőbb, alaposabb mérlegelésére, az indítvány, illetve a döntés ellenőrizhetőbb indokolására kényszeríti.”*²⁶⁶

BÓCZ Endre javaslata szerint a tanúk befolyásolását vagy megfélemlítését a Be. 129. § (2) bekezdés *d)* pontjának utolsó fordulatába kellene átemelni arra tekintettel, hogy ezzel a Be. az Ajánlásnak a tanúk megfélemlítése büntetendő cselekménnyé nyilvánítására vonatkozó rendelkezésével *„szembeszökő összhangba kerülne.”*²⁶⁷ Ebben az esetben ugyanis a törvényszöveg a következő lenne: *„vagy - különösen a tanúk befolyásolása vagy megfélemlítése útján - szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el”*, amit az a körülmény indokolhatna, hogy amíg a bizonyítás megnehezítésére vagy

---

vonatkozó szabályokkal is.” Az 1998. évi XIX. törvény indokolása a büntetőeljárásról, Részletes indokolás a 129. §-hoz, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

²⁶⁵ TÓTH Mihály, *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*, KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2001, 198.

²⁶⁶ 26/1999. (IX. 8.) AB határozat 2.3 pontja

²⁶⁷ BÓCZ, *Módosítási [...]*, 471.

meghiúsítására vonatkozó egyéb c) pontban felsorolt magatartások nem feltétlenül ütköznek a büntető anyagi jog rendelkezéseibe, addig a tanú esetében ez a Btk. 242. §-ába ütköző vétséget, a 242/A. §-ba ütköző büntettet vagy, mint bűnrészes, a Btk. 238. § (4) bekezdése szerint büntetendő büntettet jelent.²⁶⁸

E) A védő kizárása az eljárásból a tanúk megfélemlítése esetén

A Be. 135. § (4) bekezdés b) pontja értelmében amennyiben bizonyítható, hogy a terhelt az előzetes letartóztatásának foganatba vételét követően a védőjével való kapcsolattartás felhasználásával a *tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével*, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével az eljárás meghiúsítására törekszik, úgy a védőt a bíróság - a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára - az eljárásból kizárhatja. A Be. ezen rendelkezése garanciális jelentőségű, amely a tanúvédelemre vonatkozó rendelkezésekből fakad.²⁶⁹ Amint az előzőekben láthattuk, a terhelttel szemben ugyanezen okok fennállása esetén előzetes letartóztatás rendelhető el, jelen rendelkezés alapján pedig védője az eljárásból kizárható.

A Be. Magyarázat egyértelműen rögzíti, hogy *„a védő kizárását természetesen csak az alapozhatja meg, ha valamely, a törvényben nevesített ok bizonyítható, és kellően alátámasztható az a tény, hogy a védő közreműködött a tilalmazott magatartásban.”*²⁷⁰ Mivel azonban a védő kizárása ilyen esetben halaszthatatlan intézkedést feltételez, ami nem követelhet meg teljeskörű és formalizált bizonyítást, ezért a kizárásához elegendő a bizonyítható tényeken alapuló valószínűsítés is a bíróság részéről. KADLÓT Erzsébet arra hívja fel a figyelmet, hogy valójában *„a törvény a bizonyítási eljáráson belüli külön*

---

²⁶⁸ Erről részletesen: BÓCZ, *Módosítási* [...], 470-471.

²⁶⁹ *Az 1998. évi XIX. törvény indokolása a büntetőeljárásról, Részletes indokolás a 135. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

²⁷⁰ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], II. kötet, 542.

*bizonyítást tételez fel anélkül azonban, hogy ennek szabályait felállítaná [...].*²⁷¹
Nem tisztázott továbbá az sem, hogy ezt a bizonyítást kinek, mely hatóságnak kell lefolytatnia, az eredményéről szükséges-e külön határozatot hozni és mi történjék az alapeljárással ennek időtartama alatt.

F) Távoltartás elrendelése tanúvédelmi okból

Hosszas viták és többéves jogalkotási folyamat, számos egymástól lényegesen eltérő javaslat napvilágra kerülése és elvetése után, a Be. módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény iktatta törvénybe a távoltartás jogintézményét, amely a terhelt szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozó, kizárólag bíróság által elrendelhető kényszerintézkedés. A távoltartás a lakhelyelhagyási tilalomhoz és a házi őrizethez hasonlóan az előzetes letartóztatás egyik alternatívájának tekinthető, melynek célja abban ragadható meg, hogy *„hatékony működése esetén védi a sértettet, elősegíti a büntetőeljárás zavartalan lefolytatását, a terhelt oldaláról nézve pedig alternatívát nyújt az előzetes letartóztatással, illetve más, súlyosabb kényszerintézkedések elrendelésével szemben.*²⁷²

A távoltartás elrendelésére szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén akkor kerülhet sor, ha a terhelttel szemben még nem rendeltek el olyan más kényszerintézkedést, amely a távoltartás elrendelését kizárttá teszi, vagyis előzetes letartóztatást, ideiglenes kényszergyógykezelést és házi őrizetet. Távoltartás elrendelésére sor kerülhet tanúvédelmi indokok alapján, hiszen a Be. 138/A. § (2) bekezdés *a)* pontja lehetővé teszi annak elrendelését amennyiben a bűncselekmény jellegére, a terheltnek az eljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására, valamint a terhelt és a sértett viszonyára tekintettel megalapozottan feltehető, hogy a lakókörnyezetben hagyása esetén a sértett-tanú

---

²⁷¹ KADLÓT Erzsébet, *Kételyek és kérdőjelek az új büntetőeljárás törvény kapcsán*, Magyar Jog, 2003, 3. szám, 150.

befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást. Látható, hogy a jogalkotó nem szűkíti a jogintézmény alkalmazhatóságának körét a családon belül elkövetett bűncselekményekre, bár tipikusan ebben a vonatkozásban merült fel a jogalkotási folyamatban bevezetésének szükségessége. Kiemelést érdemel továbbá, hogy az előzetes letartóztatásnál elemzett különös tanúvédelmi ok és a távoltartás különös tanúvédelmi okának törvényi meghatározása nagymértékben hasonló, azonban a távoltartás esetében mégis szűkebben értelmezendő, minthogy ez utóbbi esetben kizárólag a sértett-tanúval szembeni tilalmazott magatartás alapozhatja meg a kényszerintézkedés alkalmazását, míg az előzetes letartóztatásnál nincs ilyen megszorító szabály. Mindez azt is jelenti, hogy a távoltartás a tanúk közül is csak a sértett-tanú védelmét hivatott szolgálni, más tanúk védelmében nem alkalmazható.

A Nyor. 72/A. § (1) bekezdése értelmében a távoltartás indítványozására a nyomozó szerv vezetője tesz előterjesztést az ügyésznek. Indítványozó lehet az ügyészen kívül a magánvádló, a pótmagánvádló, a sértett, a sértett törvényes képviselője és a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú törvényes képviselője, akiknek indítványáról a bíróság dönt. Mindemellett a Be. 269. §-ának (1) bekezdése alapján a vádirat benyújtását követően a bíróság hivatalból is elrendelheti a távoltartást.

A távoltartás időtartama tíz naptól harminc napig terjedhet, melynek hatálya alatt a terhelt a bíróság végzésében lehető legrészletesebben megállapítandó szabályok szerint köteles a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni, a meghatározott személytől, illetőleg e személy lakó- és munkahelyétől, az e személy által látogatott nevelési és nevelési-oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől a bíróság által meghatározott ideig magát távol tartani, valamint

---

²⁷² HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], II. kötet, 572.

tartózkodni attól, hogy a meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen.²⁷³ Megjegyzendő, hogy a távoltage meghosszabbítása vagy fenntartása nem lehetséges a törvény szerint, azonban „*kizáró szabály híján egy eljáráson belül többször is elrendelhető.*”²⁷⁴

A bíróságnak a fenti kötelezettségek megállapítása előtt a szükségesség-arányosság szempontjai alapján vizsgálnia kell, hogy a vád tárgyává tett bűncselekmény jellege megalapozhatja-e a sértett félelmét a terhelttől, vizsgálnia kell továbbá a terhelt és a sértett viszonyát, azt a körülményt, „*hogy a sértett helyzete, életkörülményei, a terheltnek a sértetre gyakorolt hatása indokolja-e a távoltage elrendelését, illetve, hogy a sértett magatartása mennyiben idézte elő a távoltage elrendelését megalapozó cselekményt, figyelemmel kell lennie továbbá a terheltnek az eljárás során tanúsított magatartására.*”²⁷⁵ Csakis ezen körülmények vizsgálatával juthat arra a következtetésre, hogy reális veszélye van annak, hogy a terhelt a lakókörnyezetben hagyása esetén a sértett-tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást.

Amennyiben a terhelt szándékosan megszegi a távoltage szabályait - hiszen akár önhibáján kívül is előfordulhat, hogy például találkozik azzal a személlyel, akitől eltiltották - úgy elrendelhető előzetes letartóztatása vagy rendbírósággal sújtható. A sértett-tanú védelme szempontjából valószínűleg az előbbinek van jelentősége, hiszen a megfélemlítés esetében a rendbíróság alkalmazása hatástalan eszköznek tűnik.

---

²⁷³ Ez utóbbi a személyes találkozás, valamint a kommunikációs eszközök útján, így például a telefonon, vagy elektronikus úton történő kapcsolatfelvétel tilalmát is jelenti.

²⁷⁴ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], II. kötet, 578.

²⁷⁵ *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény indokolása, Részletes indokolás az 59. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

G) Értesítés mellőzése egyes nyomozási cselekmények esetén tanúvédelemi okból

A Be. 185. § (1) bekezdése alapján noha a gyanúsított, a védő és a sértett jelen lehet a szakértő meghallgatásánál, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál, a felsoroltaknak a nyomozási cselekményről való értesítést vagy idézését²⁷⁶ mellőzni kell, ha ennek következtében a tanú zártan kezelt adatai a gyanúsított, a védő és a sértett előtt ismertté válnának. Egyes szerzők a tanú kiszolgáltatottságából és a védelmi túlsúlyból vezetik le a rendelkezés indokoltságát²⁷⁷, mely utóbbi körülmény érvényesülését büntető eljárásjogunkban a magam részéről mindenképp megkérdőjelezhetőnek tartom. Nehezen tartom ugyanis elképzelhetőnek és elfogadhatónak a Be. rendelkezéseinek oly módon történő értelmezését, amely szerint a védelem túlsúlyban van az eljárás során a vádhoz képest, hiszen sokkal inkább ennek ellenkezőjét tapasztalhatjuk a mindennapok gyakorlatában. Hangsúlyozni szükséges továbbá, hogy a tanúvédelem prioritása sem tekinthető azonosnak a védelmi túlsúllyal.

A rendelkezés indokaként a Be. Kommentár a következőket emeli ki: *„Komolyabb érdek fűződik ugyanis a tanúvédelem érvényesüléséhez, mint ahhoz, hogy az érintett tudomással bírjon arról a nyomozási cselekményről, amelyen jelenléte csupán lehetőség.”*²⁷⁸

Abban az esetben, ha a jogosultak a tanú adatainak védelme érdekében nem vehettek részt az eljárási cselekményeken, úgy utólag az arról készült jegyzőkönyvből tájékozódhatnak az ott történetekről.

---

²⁷⁶ Bár a Be. csak az értesítés esetét tartalmazza, a Be. Magyarázat egyértelműen említi az idézés mellőzését is. V.ö.: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], III. kötet, 86.

²⁷⁷ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 86.

²⁷⁸ JAKUCS [szerk.], *Kommentár* [...], (Be. 185. §-ához)

H) Zárt tárgyalás elrendelése az eljárásban részt vevő személyek vagy a tanú védelme érdekében

ERDEI Árpád szerint „*a nyilvánosság hiánya maga is lehet válságjel [...]. A nyitott teremajtó azonban veszélyekkel is jár.*”²⁷⁹ A tanúkra, a sértettekre nézve a nyilvánosság veszélyt jelenthet, hiszen például testi épségük veszélybe kerülhet, különféle fenyegetéseknek lehetnek kitéve, ezért bizonyos törvényben meghatározott esetekben indokolt lehet a nyilvánosság elvének korlátozása.

Az Egyezmény tisztességes tárgyaláshoz való jogról rendelkező 6. cikkének 1. pontja alapján mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen *nyilvánosan* és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Látható tehát, hogy az Egyezmény a tisztességes eljárás egyik alapjának és a védelem abszolút biztosítékának tekinti a nyilvánosság elvét. Ennek korlátozását csak annyiban tekinti megengedhetőnek, amennyiben az egy demokratikus társadalomban az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, továbbá ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné. Az ítéletet azonban ilyen esetekben is nyilvánosan kell kihirdetni.

Az Európa Tanács 2005. április 20. napján kelt "*A tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködők védelméről*" szóló Rec (2005) 9. számú ajánlásának 17. pontja a tanú és az együttműködő személy védelme érdekében elfogadható intézkedésnek tartja média és/vagy a nyilvánosság tárgyalásról történő kizárását.

Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése - amelynek elemeit nemzetközi dokumentumok nyomán az Alkotmánybíróság a tisztességes eljárás fogalma alá sorolja - szintén rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. A tárgyalás nyilvánossága azonban ezen rendelkezés alapján is csupán főszabály, amely alól a Be. kivételeket határozhat meg, azonban a bíróság a tárgyaláson hozott határozatát akkor is nyilvánosan köteles kihirdetni, ha a nyilvánosságot kizárta.

A fentieknek megfelelő módon a nyilvánosság elve alóli kivételeket, vagyis amikor a Be. 237. § (3) bekezdése alapján zárt tárgyalás rendelhető el, a következők szerint határozza meg a törvény:

- erkölcsi okból,
- az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében,
- az eljárásban részt vevő személyek vagy a tanú védelme érdekében,
- az államtitok vagy szolgálati titok megőrzése végett.

Ezt a felsorolást egészíti ki a Be. 460. § (1) bekezdése, amikor lehetővé teszi, hogy a fiatalkorúak elleni eljárásban a fenti okokon kívül is kizárható legyen a nyilvánosság, amennyiben az a fiatalkorú érdekében szükséges.

A Be. a hivatalból való döntés mellett indítványtételre nyújt módot az ügyésznek, vádlottnak, védőnek, továbbá a sértettnek és a tanúnak is a nyilvánosság kizárására.²⁸⁰ Az indítvány a tárgyalás bármely szakaszában előterjeszhető, arról a bíróság indokolt végzéssel dönt. A nyilvánosság kizárása esetén a tárgyaláson csak azok a személyek vehetnek részt, akiknek jelenléte a törvény alapján kötelező.

---

²⁷⁹ ERDEI, *Kodifikációs* [...], 223.

²⁸⁰ A Be. Magyarázat szerint az indítványozási jog megilleti a fiatalkorú törvényes képviselőjét (akinek indítványozási jogára a védő jogai irányadók), továbbá a magánvádlót és a pótmagánvádlót (akiknek indítványozási jogára az ügyész jogai irányadók). HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], IV. kötet, 51.

A nyilvánosság kizárható az egész tárgyalásról, vagy annak csak egy részéről. Előbbi viszonylag ritkán fordul elő, a Be. Magyarázat alapján elsősorban államtitok, szolgálati titok megőrzése, fiatalok terhelte érdekeinek védelme vagy szexuális bántalmazással járó bűncselekmények sértettjei emberi méltóságának megőrzése esetében indokolt az egész tárgyalást a nyilvánosság kizárásával megtartani. A részleges kizárás esetében csak egyetlen, vagy esetleg néhány eljárási cselekményen kizárt a nyilvánosság.

A tanúvédelmi indok, amely már önmagában is megalapozhatja a zárt tárgyalás elrendelését, a Be. 237. § (3) bekezdés c) pontjába foglalt „*az eljárásban részt vevő személyek vagy a tanú védelme érdekében*” fordulatban jelenik meg, amely eléggé változatos körülmények folytán kerülhet alkalmazásra.²⁸¹ A Be. Magyarázat alapján azonban a c) pontban meghatározott indokok nem korlátozódnak a tanúvédelem eseteire.²⁸² Ugyanakkor CSÉKA Ervin azt is vitathatónak tartja, hogy helyes-e a tárgyalás nyilvánosságának kizárására lehetőséget adni ilyen túlzottan általános jellegű okból.²⁸³ BORAI Ákos - más okból - szintén nem látja értelmét a rendelkezésnek, mivel szerinte a tanúra alapvetően „*az ügyfél nyilvánossághoz kapcsolódó tényezők (nevezetesen a terhelte, a védő [...] jelenléte és az ügyféli jogok érvényesíthetőségében rejlő lehetőségek) jelenthetik az igazi veszélyt.*”²⁸⁴

FARKAS Ákos és RÓTH Erika viszont rámutat arra, hogy a tanúra már önmagában gátlólag hathat „*a tárgyalás hallgatóságának a jelenléte, [...] olyan bűncselekmények kapcsán, ahol a sértett tanú privátszférájának intim részletei is nyilvánosságra kerülnek.*”²⁸⁵ Ez az általam teljes mértékben elfogadott megállapítás megítélésem szerint gyakorlatilag már önmagában lehetetlenné teszi

---

²⁸¹ Az Amerikai Egyesült Államokban fordult elő az a jelenség, hogy a tárgyaláson a közönség soraiban talpig feketébe öltözve foglaltak helyet a szervezett bűnözői csoportok tagjai, és önmagában megjelenésükkel, esetleg bizonyos kézjelekkel fejezték ki fenyegetésüket a tanú felé. Ez ellen a jelenség ellen igen hatásos - egyebekben sehol nem szabályozott tanúvédelmi - intézkedésnek bizonyult a közönségről nyílt videofelvételeket készíteni. Lásd: KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 39.

²⁸² HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról [...]*, IV. kötet, 60.

²⁸³ CSÉKA, *Bevezető*, 114.

²⁸⁴ BORAI, *A tanúvédelem II. rész*, 22.

a zárt tárgyalás elrendelésének tanúvédelemre alapozott eseteit részletesebben vagy pontosabban felsorolni a törvényben.

Ugyanakkor leszögezhető, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogra tekintettel minden esetben körültekintően szükséges vizsgálni az egyes kizárási okok fennállását, elkerülendő az egyik legfontosabb működési alapelv indokolatlan és szükségtelen korlátozását. Látható az is, hogy a tanú kíméletének szempontjai is szerepet játszhatnak a döntésben, azonban a magam részéről ebben a körben a nyilvánosság kizárását - az alapelv kiemelkedő fontosságára tekintettel - kizárólag a tanú védelme esetében látom indokoltnak.

I) A tanú zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatása

A telekommunikációs eszközök fejlődésével lehetővé vált, hogy valaki videokapcsolat útján kommunikálhasson egy másik helyiségben, épületben, városban vagy államban tartózkodó személlyel. A zártcélú távközlő hálózat útján történő tárgyalás tartásának lehetőségét a 2002. évi I. törvény 146. §-a iktatta be a 2003. július 1. napjától hatályba lépett Be. szabályai közé. A jogintézmény elsősorban a technika fejlődésére tekintettel - ti., hogy a *„zártcélú televíziós berendezések széleskörű alkalmazása révén technikai szemszögből nincs akadálya annak, hogy a tanú ne a tárgyalóteremben, a vádlott fizikai jelenlétében tegyen vallomást”*²⁸⁶ - olyan költség- és időkímélő megoldást²⁸⁷ jelent az eljáró bíróság számára, amelynek *„nemcsak perökonómiai és biztonsági, hanem fontos tanúvédelmi jelentősége”*²⁸⁸ is van. Ez utóbbi indokoltságával kapcsolatban KEMÉNY Gábor lakonikus egyszerűséggel rámutat, hogy *„a tárgyalóteremben ha meg kell jelennie a tanúnak, minden tanúvédelmi lehetőség megszűnik”*²⁸⁹, tehát ennek kivédésére a

---

²⁸⁵ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 586.

²⁸⁶ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 109.

²⁸⁷ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], IV. kötet, 116.

²⁸⁸ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 31.

²⁸⁹ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 97.

zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatás majdnem tökéletes alternatívát nyújt.

Mivel elsősorban a terhelt jelenlétében tett tanúvallomás megtételével szükségszerűen együtt járó presszió alól mentesít ez a lehetőség, ezért előnyösen befolyásolja a tanúk vallomástételi hajlandóságát és a vallomások értékét, ugyanakkor a tárgyalási garanciák érvényesüléséből sem von le semmit. Az intézmény alkalmazása ugyanis sem a szóbeliség, sem a közvetlenség elvét nem sérti, tekintve, hogy a tárgyalás és a kihallgatás helyszíne között egyidejű kép- és hangkapcsolat van. Minderre tekintettel javasolja BORAI Ákos is ezen jogintézmény alkalmazását egyidejűleg a tanú személyi adatainak zárt kezelésével.²⁹⁰

Az Ajánlás a szervezett bűnözéssel szembeni intézkedések körében említi annak lehetőségét, hogy a vádlott és a tanú külön helyiségben tartózkodjon a vallomás megtételekor, illetve készüljön audiovizuális felvétel az előzetes tanúkihallgatásokról. A videokonferenciás meghallgatás lehetőségét azonban kizárólag az Ajánlás indokolásának 123. pontja nevesíti nemzetközi együttműködés keretében megvalósuló jogsegély formájában. Az Európa Tanács 2005. április 20. napján kelt "*A tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködők védelméről*" szóló Rec (2005) 9. számú ajánlásának 17. pontja a tanúk és az együttműködő személyek védelmének egyik eszközét szintén a videokonferenciás meghallgatások alkalmazásában látja.

Az Európai Unió Tanácsának 1995. november 23. napján kelt "*A szervezett bűnözés elleni küzdelem során a tanúk védelméről*" szóló 95/C/327/04. számú állásfoglalásának A/8. pontja is szorgalmazza, hogy a tagállamok ezen hatékony tanúvédelmi eszköz elterjedése érdekében tegyenek meg minden lépést. Ezen túlmenően azonban további iránymutatást az állásfoglalás nem ad.

A Nemzetközi Büntetőjogi Társaság 1999. szeptemberi budapesti kongresszusát megelőzően a nemzetközi bűnügyi együttműködéssel foglalkozó

IV. szekció előkészítő kollokviuma kifejezetten az új technológiák, azon belül is a videokonferencia használatának támogatása mellett foglalt állást.²⁹¹ A kongresszus határozatából is kiderül, hogy a videokonferencia útján történő meghallgatásnak nem kizárólag tanúvédelmi indokai lehetnek, hanem a bűnügyi jogsegély területén is hasznos jogintézményről van szó: „*Bátorítani kell az új technológiák (mint pl. a videokonferencia) használatát a külföldről való bizonyíték szerzésben.*”²⁹²

A Palermói Egyezmény 24. cikk (2) bekezdésének *b*) pontja szintén szorgalmazza, hogy a tanú védelme érdekében olyan bizonyítási eljárási szabályokat fogadjanak el a részes államok, amelyek megengedik, hogy a tanú a vallomását a biztonságát is szavatoló módon - ti. kommunikációs eszközök, például videokapcsolat, vagy más megfelelő módszerek alkalmazása útján - tehesse meg.

A jogsegély keretében történő tanúmeghallgatások új formáiról rendelkezik az Európai Unió 2000. május 29-én elfogadott "*Büntetőügyekben nyújtandó kölcsönös jogsegélyről*" szóló egyezménye (a továbbiakban: Jogsegélyegyezmény) is, amikor lehetőséget ad a videó-, és a telefonkonferencia keretében történő vallomástételre. Arra a körülményre figyelemmel, hogy napjainkra elképzelhetlenné vált egyes bűncselekmények felderítése, a bizonyítási eszközök megszerzése, a büntetőeljárás lefolytatása más államok igazságszolgáltatási szerveivel történő együttműködés nélkül, nem lepődhetünk meg azon, hogy az Európai Uniónak megfelelő eszközrendszerrel kell felvérteznie magát az igazságügyi együttműködés területén is. A Jogsegélyegyezmény az első konvenció ezen jogterületen, amelyet az európai uniós szerződés hatályba lépése óta elfogadtak, melynek teljeskörű elemzése

---

²⁹⁰ BORAI, *A tanúvédelem II. rész*, 22-24.

²⁹¹ Erről részletesen: GYÖRGYI Kálmán, *A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus előkészítő kollokviumai*, Magyar Jog, 1999, 4. szám, 255.

²⁹² HOLLÁN, *i.m.*, 121.

természetesen nem tartozik jelen dolgozat tárgyához²⁹³, azonban kiemelendők a bizonyítással kapcsolatos azon szabályok, melyek a tanúk és szakértők, illetve bizonyos esetekben a vádlott video-, vagy telefonkonferencia útján történő kihallgatására is lehetőséget adnak. A magam részéről maradéktalanul egyetértek FARKAS Ákos azon megállapításával, miszerint „*ezek a rendelkezések a jogsegély hagyományos fogalmát teljes mértékben átértelmezik és egy gyorsan egységesülő európai térség képét vetítik előre.*”²⁹⁴

Az Ajánlásban rögzített tanúvédelmi-, és a Jogsegélyegyezményben fentebb vázolt új jogsegélyforma bevezetésére viszonylag gyorsan reagált a hazai jogalkotás is, ám bár az egyes részletszabályok nem pontosan egyeznek meg a video-, és telefonkonferencia útján történő meghallgatás esetében. A Be. hatályba lépését követően hazánkban is lehetségessé vált a tárgyalás zártcélú távközlő hálózat útján történő megtartása, mely jogintézmény bevezetését elsődlegesen a tanúvédelem illetve a tanú kímélete, és az áldozatvédelem előtérbe kerülése indokolta, ugyanakkor jelentős szerepe volt a nemzetközi szabályozás alakulásának, valamint az eljárás lehető leggyorsabb és biztonságosabb lebonyolításához fűződő érdekeknek. A Be. 244/A-244/D. §§-ai a zártláncú távközlő hálózat útján történő tárgyalás megtartásának szabályait tartalmazzák, amelyek a tanú, illetve a vádlott ilyen módon történő meghallgatására vonatkoznak, ha azok külön jogszabályban meghatározott tanúvédelmi programban vesznek részt, vagy védelmük ezt egyébként indokoltá teszi

Kiemelendő, hogy a zártcélú hálózat pontos jogi meghatározását sem a Be., sem egyéb jogszabály nem tartalmazza a jogbiztonság szempontjait is kielégítő módon.²⁹⁵ Jogforrástanilag nem túl szerencsésen az 1/2006. számú OIT szabályzat ad eligazítást a fogalmat illetően, melynek 2. § 1. pontja értelmében a zártcélú távközlő hálózat olyan, a bírósági tárgyalóteremben lévő kép- és

---

²⁹³ Arról részletesen lásd a szerző erről szóló tanulmányát: SZABÓ Krisztián, *Az Európai Unió eljárási jogsegélyegyezménye* in: *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium* 4/2., szerk. STIPTA István, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004, 139-167.

²⁹⁴ FARKAS Ákos, *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*, Osiris Kiadó, Bp., 2001, 111.

hangfelvevő, valamint a továbbító mobil alrendszerrel összekötött rendszer, amely vezérlőrendszere révén alkalmas a különböző tárgyalási helyszínek közötti távmeghallgatás lebonyolítására, kép- és hangfelvétel készítésére, digitális rögzítésére, továbbítására és elsősorban a bíróságokon elhelyezett back-office alrendszer segítségével a naplózást és a hozzáférhetetlenséget biztosító tárolására. A Be. zártláncú távközlő hálózat útján történő kihallgatásra vonatkozó rendelkezései funkciójukban a Jogsegélyegyezményben szabályozott video- és telefonkonferenciás meghallgatásnak felelnek meg, ezért a következőkben ezeket összehasonlítva mutatom be, mivel az alkalmazásra vonatkozó részletszabályok csupán ebben a két joganyagban találhatók.

A Jogsegélyegyezmény 10. cikkelye ezen módszer alkalmazási feltételeinek alapjait rakja le, amikor lehetőséget ad arra, hogy az igazságügyi hatóságok tanúként vagy szakértőként hallgassanak meg valakit, aki egy másik tagállam területén tartózkodik, és akinek személyes jelenléte nem lehetséges vagy kívánatos.²⁹⁶ A Be. 244/A. § (1) bekezdésével összevetve megállapíthatjuk, hogy a törvény értelmében a szakértő zártcélú távközlő hálózat útján történő meghallgatása nem lehetséges, kizárólag a tanú vagy a vádlott meghallgatására van lehetőség ilyen módon.

A Be. alapján a bíróság tanácsának elnöke hivatalból, vagy indítványra a következő esetekben rendelheti el indokolt végzéssel a tanú, vagy a vádlott zártcélú hálózaton történő meghallgatását:

- a tizennegyedik életévét be nem töltött tanúnak a meghallgatása,
- annak a tanúnak a meghallgatása, akinek sérelmére az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények, vagy a házasság, a család, az ifjúság és

---

²⁹⁵ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], IV. kötet, 116.

²⁹⁶ A módszer alkalmazhatósága körül sokáig komoly viták folytak Európában. Végül is a tagállamok azt a többségi álláspontot alakították ki, hogy a video-, vagy telefonkonferencia útján történő meghallgatás minden körülmények között a megkeresett tagállam igazságügyi hatósága képviselőjének jelenlétében folytatható le, szemben a „dél-afrikai modellel”, ahol erre nincs szükség. M. NYITRAI Péter, *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2002, 234.

a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körébe tartozó vagy más, személy elleni erőszakos bűncselekményt követtek el,

- annak a tanúnak a meghallgatása, akinek a tárgyaláson való megjelenése egészségi állapotára vagy más körülményre tekintettel aránytalan nehézséggel járna,
- annak a tanúnak vagy vádlottnak a meghallgatása, aki a külön jogszabályban meghatározott tanúvédelmi programban vesz részt, vagy a védelme ezt egyébként indokoltá teszi,
- annak a fogva lévő vádlottnak vagy tanúnak a meghallgatása, akinek a tárgyaláson való megjelenése a közbiztonság veszélyeztetésével járna.

Látható, hogy az első három lehetőség a tanú kímélete szempontjából jelentős, míg a negyedik pont egyértelműen a tanúvédelmi rendelkezést tartalmaz. A Be. Magyarázat alapján megállapíthatjuk, hogy „*a zártcélú távközlő hálózat ebben az esetben [...] a tanúvédelem kiegészítő eszközeként működik.*”²⁹⁷ A hivatkozott jogszabály, amely a kihallgatás lehetőségét megalapozza, a Tvd., de a kihallgatás e formában történő megvalósítására lehetőség van akkor is, ha a tanú védelme ezt egyébként indokoltá teszi.

Indítványozásra jogosult az ügyész, a vádlott, a védő, a tanú, a tanú érdekében eljáró ügyvéd, a kiskorú gondozója vagy törvényes képviselője.²⁹⁸ Az indítvány tartalmára nézve a Be. nem ad eligazítást, megítélésem szerint a feltételek fennállását az utolsó három esetben valószínűsítítenie kell az indítványozónak, míg az első két esetben a feltételeknek objektíven kell megvalósulniuk. A felsorolt okokat áttekintve egyetérték a Be. miniszteri indokolásában foglaltakkal, amely szerint azok „*elsősorban a tanúvédelem körébe tartozóak, ideértve azokat az eseteket, amikor a tanú életkora folytán óvando a vádlottal való személyes találkozástól, illetve amikor a jogszabályban*

---

²⁹⁷ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], IV. kötet, 127.

²⁹⁸ A Be. Magyarázat az indítványozók körében az ügyész jogainak gyakorlására tekintettel felsorolja a magánvádlót és a pótmagánvádlót is. HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], IV. kötet, 120.

*meghatározott cselekmények sértettjei tekintetében teszi lehetővé a zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatást.”*²⁹⁹

A Be. alapján a zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatást biztosító rendszerek a hozzájuk rendelt szállítóeszközökkel együtt az OIT Hivatal tulajdonában vannak, amely gondoskodik a rendszerek üzemeltetéséről, szállításáról, kezeléséről, tárolásáról, a működtetés költségeinek biztosításáról és a bíróságok használati igényeinek egyeztetéséről.³⁰⁰ Amennyiben a tanács elnöke indítványra vagy hivatalból dönt a zártcélú távközlő hálózat alkalmazásáról, úgy a szolgálati út betartásával jelzi az igényt az OIT Hivatalánál, amely tájékoztatja az igény teljesíthetőségéről és a várható költségekről. Ezt követően a bíróságnak nyilatkoznia kell, hogy a közölt feltételek mellett fenntartja-e a kérelmét, és csak ezt követően születhet végleges bírói döntés az alkalmazásról.³⁰¹ Megítélésem szerint nem helyes a költségektől (is) függővé tenni a jogintézmény alkalmazásáról szóló döntést, mivel ez nem írhatja felül vagy befolyásolhatja a tanú védelemének elsődleges érdekét. A Jogsegélyegyezmény alapján a videokapcsolat megteremtésének, illetve kiépítésének költségeit, a tanúk és a szakértők utazási költségeit, a tolmács díjazását főszabályként a megkereső állam megtéríti a megkeresett államnak, hacsak az annak egészétől vagy egy részétől el nem tekint.

A Be. 244/B. § alapján a zártláncú távközlő hálózat útján kihallgatandó tanút vagy vádlottat a kihallgatást biztosító bíróságon vagy a fogva tartást végrehajtó intézetben egy elkülönített helyiségben kell elhelyezni. Garanciális jellegű szabály, hogy az elkülönített helyiségben egy bírónak jelen kell lennie. A jelenlét joga megilleti továbbá a tanú érdekében eljáró ügyvédet, a kiskorú tanú törvényes képviselőjét vagy gondozóját, a szakértőt és a tolmácsot. Biztosítani kell, hogy a tárgyaláson jelen lévők láthassák az elkülönített helyiségben

---

²⁹⁹ *Az 1998. évi XIX. törvény indokolása a büntetőeljárásról, Részletes indokolás a 244/A. §-hoz, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.*

³⁰⁰ Erről részletesen: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], IV. kötet, 118.

³⁰¹ Az eljárásról részletesebben: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], IV. kötet, 120-122.

tartózkodókat, azonban a tanú személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságai a közvetítés során technikai úton torzíthatók (pl. hangja, arcvonásai).

A 2000. májusában Balatonfüreden megtartott Ötödik Magyar Jogászegyűlés büntetőjogi szekciójának ajánlásai közül kiemelendő, hogy a különösen védett tanúk alkalmazása esetében egyértelműen rögzítésre került: *„ki kell elégíteni [...] azon igényhez fűződő követelményeket, hogy a tanúhoz a tárgyalás során szóban is kérdéseket intézhessenek a vád és különösen a védelem funkcióját gyakorló felek. Ennek érdekében [...] meg kell teremteni a szükséges, biztonságot nyújtó hang- és képtovábbítási (audiovizuális) eszközök használatának jogi és tárgyi feltételeit.”*³⁰² Látható, hogy ezzel a megoldással két, egyébiránt önmagában is tanúvédelmi funkciót ellátó megoldás összekapcsolására kerülne sor, amely által érdekes módon a védelem számára is szélesebb körben nyílna lehetőség a különösen védett tanúk vallomásának ellenőrzésére, amely garanciális szempontok alapján igen lényeges követelmény lenne. A praktikum szempontjából is előnyös lenne ez a megoldás, ugyanis a tárgyalás időtartama rövidíthető volna, minthogy a különösen védett tanú azonnal, a nyomozási bíró által fogatosított újabb kihallgatás nélkül válaszolhatna a hozzá intézett kérdésekre. Amennyiben pedig olyan tanúról van szó, aki közeli kapcsolatban van a terhelttel, ezért már a hangjáról is felismerhető lenne, úgy annak hangja eltorzítható lenne.³⁰³ Ugyanakkor az is tény, hogy hazánkban egyelőre nem történt meg ezen két eszköz kombinált alkalmazása, noha tulajdonképpen erre lehetőség volna.³⁰⁴

---

³⁰² *Az Ötödik Magyar Jogászegyűlés ajánlásai*, Magyar Jog, 2000, 6. szám, 322.

³⁰³ Erről részletesebben: KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 97.

³⁰⁴ A különösen védett tanú kihallgatására és a védelem kérdezési jogára vonatkozóan lásd részletesen a jelen fejezet 2.3. pontja alatt írtakat.

J) A tanú befolyásolására alkalmas kérdések tilalma

A Be. 293. § (2) bekezdése a tanú kihallgatására is alkalmazni rendeli a Be. 290. § (2) és (3) bekezdéseit, melyek értelmében a tanács elnöke gondoskodik arról, hogy a kérdezés módja a tanú emberi méltóságát ne sértse, illetve ha a kérdés a tanú befolyásolására alkalmas, akkor a feleletet megtiltja. Ezen rendelkezések a tanúvédelem szempontjából azért jelentősek, mert bizonyos kérdések egy bírósági tárgyaláson fenyegetésként hathatnak, és alkalmasak lehetnek a tanú megfélemlítésére. Amennyiben például a szervezett bűnözéssel szemben tanúskodó személytől afelől érdeklődnek, hogy vannak-e gyermekei, van-e családja, úgy ezt nem minden alap nélkül foghatja fel burkolt fenyegetésként, ami a vallomástételre is kihatással lehet, megzavarhatja a tanút. Az ilyen tartalmú kérdések tilalma éppen ezért áttételesen a tanú biztonságérzetét növeli.

A Be. a tanács elnökének feladatává teszi a kérdések tartalmának, módjának és indokoltságának ellenőrzését, de ELEK Balázs felhívja a figyelmet, hogy gyakran éppen a bíró tesz fel befolyásoló kérdéseket, továbbá a Be. nem tartalmaz rendelkezést arra az esetre, ha a tanács elnöke megsérti ezeket a kötelezettségeit.³⁰⁵

K) A vádlott eltávolítása a tárgyalóteremből a tanú kihallgatása idején

A Be. 292. § (2) bekezdése lehetővé teszi, hogy az elsőfokú bírósági eljárásban a tanács elnöke az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára, illetőleg hivatalból a tanú kihallgatásának tartamára a tárgyalóteremből eltávolíthassa azt a vádlottat, akinek jelenléte a tanút a kihallgatása során zavarná. A Be. Magyarázat értelmében nemcsak a tanút ténylegesen, de az őt potenciálisan zavaró vádlott is

---

³⁰⁵ ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen, 2008, 138-139.

eltávolítható³⁰⁶, ami azt jelenti, hogy ebben a körben a tanú szubjektív félelemérzetének van jelentősége és nem elsősorban az azt megalapozó objektív körülményeknek. Előfordulhat például, különös tekintettel a szexuális bűncselekmények sértettjeinek tanúkihallgatása alkalmából, hogy „*a tanúból egész egyszerűen a vádlottal való találkozás vált ki sokkhatást.*”³⁰⁷ Megeshet az is, hogy a tárgyalóterem atmoszférája, a vádlott és esetlegesen hozzátartozóinak jelenléte zavarja a tanút, és befolyásolja a vallomástételben. A gyakorlati tapasztalatok pedig azt mutatják, hogy „*ilyen körülmények között a tanú a korábbi nyomozási vallomását ha nem is változtatja meg alapvetően, de azt sok esetben lényegesen árnyaltabban fogalmazza meg.*”³⁰⁸

A fentiek alapján is látható, számos körülmény zavarhatja a tanút a vallomástétel során, ezért is lehet, hogy Be. nem értelmezi a zavarás fogalmát, de nem vitatottan a zavarás, mint a vádlott által tanúsított magatartás valójában befolyásolást jelent: vagyis a vádlott a tanút a vallomása megtételében kedvezőtlenül befolyásolja, vagy befolyásolhatja. Nem csupán és kizárólag a vádlott által a tárgyaláson kifejtett magatartás alapozhatja meg jelen tanúvédelmi eszköz alkalmazását, *hanem „a közvetett (más személy, személyek igénybevételével kifejtett) és a tárgyalást megelőző vagy azt követően várható magatartások is.*”³⁰⁹

A törvény nem tartalmaz semmilyen megszorító rendelkezést a zavarás természetét, tartalmát illetően sem, de nyilvánvalóan ilyennek tekinthető, ha „*kellő alappal tarthat a vádlottól a tőle valamely nyomós okból függő, vagy az általa megfenyegetett tanú.*”³¹⁰ A zavarás mértékével kapcsolatban VARGA Zoltán a vádlott eltávolítását a tárgyalóteremből akkor látja indokoltnak, „*amennyiben a vádlott jelenléte a tanút a vallomás megtételében szemlátomást oly mértékben*

---

³⁰⁶ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], III. kötet, 434.

³⁰⁷ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 586.

³⁰⁸ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 279.

³⁰⁹ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 29.

³¹⁰ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], III. kötet, 434.

zavarná, feszélyezné, hogy az a bizonyítási eljárás sikerét, eredményességét veszélyeztetné”³¹¹

A vádlott eltávolításával kapcsolatban GORZA Edina alkotmányossági aggályokat vet fel abban a vonatkozásban, hogy ezzel sérül a nyilvános tárgyalás elve, valamint a vádlott legjobb védelemhez való joga.³¹² Ezzel kapcsolatban megállapíthatjuk, bár a vádlott tárgyalóteremből való eltávolítása azt a célt szolgálja, hogy a tanú befolyásmentesen tegyen vallomást, ugyanakkor ez nem jelentheti a vádlott védekezéshez való jogának korlátozását. Ezért egyrészt a tanúkihallgatás alakalmával a vádlott védője mindvégig jelen lehet és kérdéseket intézhet a tanúhoz, ezzel is közvetve gyakorolván a terheltet megillető jogokat, másrészt a tanú elbocsátását követően a tárgyalóteremből eltávolított vádlott visszatérhet a terembe, és ekkor ismertetni kell vele a távollétében lefolytatott bizonyítást, vagyis a tanú vallomását, amelyre a vádlott az általános szabályok szerint természetesen észrevételeket tehet.³¹³

Mindez megfelel az EJEB által a *Jespers kontra Belgium*³¹⁴ és *Kamasinski kontra Ausztria*³¹⁵ ügyekben kifejtetteknek, miszerint elegendő, ha a vádlott védője jut hozzá a releváns adatokhoz ahhoz, hogy az eljárás megfeleljen az Egyezmény 6. cikk (3) *b*) követelményeinek, noha korábban a *Colozza kontra Olaszország*³¹⁶ ügyben leszögezte, hogy a terhelt a legtöbb esetben jelen kell, hogy legyen bármely eljárási cselekménynél.³¹⁷ A *Colozza*-ügyben az EJEB megállapította, hogy minden vádlott jogosult személyesen részt venni az ellen folyó büntetőügy tárgyalásán, mely jog azonban nem abszolút, és lehetnek olyan körülmények, amelyek lehetővé teszik a jelenlét hiányát. Azt viszont mindig „a

---

³¹¹ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 279.

³¹² GORZA, *Tanúvédelem* [...], 29.

³¹³ Erről részletesen: JAKUCS Tamás [szerk.], *Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez*, (Be. 292. §-ához), Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

³¹⁴ *Jespers kontra Belgium*, 1980. október 15-i ítélet (ügyszám: 8403/78)

³¹⁵ *Kamasinski kontra Ausztria*, 1989. december 19-i ítélet (ügyszám: 9783/82)

³¹⁶ *Colozza kontra Olaszország*, 1985. február 12-i ítélet (ügyszám: 9024/80)

³¹⁷ Erről részletesebben: GORZA, *Tanúvédelem* [...], 28.

*konkrét esetben kell megvizsgálni és mérlegelni, van-e ilyen körülmény.*³¹⁸ A jelen ügyben a panaszos távollétében vele szemben lefolytatott büntetőeljárás során azonban az eljáró hatóságok inadekvát intézkedésekkel próbálták a lakcímét és tartózkodási helyét megállapítani, noha más hatósági ügyekben egyébiránt azok ismereteseek voltak³¹⁹, ezért az EJEB megállapította a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét.

A Kamasinski-ügyben az EJEB már azt állapította meg, hogy a vádlott személyes jelenléte a fellebbezési tárgyaláson - ahol rendszerint már bizonyítás nem folyik - nem annyira lényeges, mint az elsőfokú eljárásban.³²⁰ Ennek a kérdésnek a szabályozása egy olyan terület, ahol a tagállamok nagyobb mozgástérrel rendelkeznek a megfelelő garanciákat biztosító eljárás kialakítása vonatkozásában.³²¹ Az EJEB következetes esetjogára figyelemmel megállapítható, hogy alapvetően minden bizonyítást a vádlott jelenlétében kell lefolytatni a tárgyaláson, amely elv alól a védelem jogainak tiszteletben tartása mellett lehet kivételeket teremteni.³²²

A jelen pontban ismertetett tanúvédelmi rendelkezés alkalmazásával párhuzamosan a tanú kímélete érdekében általában mellőzendő az őt zavaró vádlottal történő szembesítése is, különben maga az eltávolítás is értelmetlen és hatástalan intézkedés lenne. Megfelelő alkalmazásával azonban a tanúzási kedv növelhető, minthogy a tanú nem érzi a vallomástétel alatt a közvetlen személyes fenyegetettséget.³²³

---

³¹⁸ BLUTMAN László, *Az igazságos tárgyalás elve az Európai Emberi Jogi Egyezményben*, Magyar Jog, 1992, 8. szám, 457.

³¹⁹ V.ö.: A Colozza ítélet 28. pontja

³²⁰ V.ö.: A Colozza ítélet 106. pontja

³²¹ Jelen esetben az EJEB elfogadhatónak ítélte, hogy a fogva lévő panaszos védője jelen lehetett a fellebbezési tárgyaláson, amelyen a súlyosítási tilalom folytán eleve nem lehetett súlyosabb büntetést kiszabni a vádlottal szemben.

³²² V.ö.: *Lüdi kontra Svájc*, 1992. június 15-i ítélet (ügyszám: 12433/86) 47. pontja

³²³ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 34.

L) A katonai szolgálatot töltő tanú más szolgálati helyre történő átvezénylése vagy áthelyezése

„A katonai életviszonyok sajátos volta (elsősorban a zárt életvitel és a szigorú alá-fölérendeltség) miatt szükséges a sorkatonai szolgálatát töltő tanú fokozott védelme.”³²⁴ A szabályozás indokoltsága a kötelező sorkatonai szolgálat eltörlésével is megmaradt, ezért a Be. 478. § (1) bekezdése alapján a katonai szolgálatot teljesítő tanú különösen indokolt esetben jelenleg is kérheti más szolgálati helyre történő vezénylését vagy áthelyezését.

Mivel az általános tanúvédelmi szabályok a katonai büntetőeljárásban nem feltétlenül alkalmasak megfelelő védelem biztosítására, ezért szükséges a katonai büntetőeljárás szabályai közé ezen speciális rendelkezés beiktatása. Ugyanakkor azt is tényként kell leszögezünk, hogy „a katonai büntetőeljárás olyan különös része a Be.-nek, amelyre a katonai életviszonyokra külön megfogalmazott eltérések mellett az általános szabályok is alkalmazandók, ezért a katona tanúra a törvény általános részében deklarált tanúvédelmi szabályok mind a katonai, mind a rendes bűnügyekben vonatkoznak.”³²⁵ Ez tehát azt jelenti, hogy az általános tanúvédelmi szabályokat egészíti ki - 1999. március 1. napjától kezdődő hatállyal - a katonai szolgálatot töltő tanú más szolgálati helyre történő átvezénylésének vagy áthelyezésének a lehetősége, azonban más tanúvédelmi eszközök is nyugodtan alkalmazhatók az ilyen tanú esetében. Ez már csak azért is indokoltnak tekinthető, mert „a katonai körülmények specialitására figyelemmel a tanút sokkal több fenyegetés, befolyásolás, atrocitás érheti, mint a civil életben [...]”³²⁶

Megjegyzést érdemel, hogy korábban érthetetlenül szűkítette a jogalkotó a tanúvédelem ezen formájának személyi hatályát a sorkatonai szolgálatot töltő tanúra, nem biztosítva ezen lehetőséget szerződéses vagy hivatásos állományú

---

³²⁴ TILK, *i.m.*, 52.

³²⁵ HAUTZINGER Zoltán, *A katona tanú védelme* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 84.

³²⁶ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 281.

katonák számára. A sorkatonai szolgálat eltörlését követően a tanúvédelmi szabályt immár kiterjesztették erre a személyi körre is.

A hatályos szövegezés értelmében a védelem ezen formájában a *katonai szolgálatot teljesítő* tanú részesíthető, amelyen figyelemmel a Btk. 122. § (1) bekezdésére a Magyar Honvédség tényleges állományú, valamint a Rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja által teljesített szolgálatot kell érteni. HAUTZINGER Zoltán szerint „*A Be. esetében ez a terminológia túl körülményes. Sokkal egyszerűbb lenne, ha a büntetőeljárás törvény a katona tanú megnevezést használná az újabb értelmezést igénylő katonai szolgálatot teljesítő tanú helyett.*”³²⁷ A magam részéről teljes mértékben egyetértek ezzel a javaslattal, mivel megítélésem szerint a Be. egyes részei napjainkban is pontosításra, tisztázásra, értelmezésre szorulnak, bizonyos törvényszerkesztési pontatlanságok és következetlenségek találhatók benne, ezért célszerű lenne a minél egyértelműbb és egyszerűbb meghatározások alkalmazása a törvényszövegben.

Ennek a tanúvédelmi formának az alkalmazására kizárólag a tanú kifejezett kérelme alapján van lehetőség - szemben például a személyi adatok és a név zártan történő kezelésének lehetőségeivel³²⁸, amelyről az eljáró hatóság tájékoztatja és nyilatkoztatja a tanút -, és szigorúan csak akkor, ha ezt a védelme szükségessé teszi, amit a Be. a *különösen indokolt esetben* szövegrész beiktatásával biztosít. Ezt a különös indokot a tanúnak meg kell jelölnie a kérelmében, azonban abban a körben a Be. szabályai nem adnak eligazítást, hogy milyen körülmények fennállása esetén állapítható meg ezen védelmi eszköz indokoltsága. A Be. 95. §-ban meghatározott általános tanúvédelmi szabály alapján az egyes védelmi formák - így a katona tanúra vonatkozó speciális lehetőség is - a tanú életének és testi épségének vagy személyes szabadságának védelme, továbbá a tanú a vallomástételi kötelezettségének megfélemlítés nélküli

---

³²⁷ HAUTZINGER, *A katona* [...], 85.

teljesítése érdekében alkalmazhatók. Ezekon túlmenően azonban „*a fegyveres szolgálat szabályaihoz fűződő társadalmi érdek megkívánja, hogy az ilyen szolgálatot fizikailag és mentálisan is alkalmas személy lássa el. Ennek megfelelően [...] különös okként szolgálhat, ha a tanú a vallomása miatt megváltozott munkahelyi légkörben már nem tudja a korábbi színvonalon ellátni feladatát.*”³²⁹ Bár ezzel a gondolattal is alapvetően egyetérthetünk, azonban kérdéses, hogy a mindennapok gyakorlatában egy ilyen okra alapított kérelmet a döntésre jogosult hatóság mennyiben tartana megalapozottnak és bizonyíthatónak, főleg arra tekintettel, hogy a kérelemnek *különösen indokoltnak* kell lennie. Megoldást jelenthetne, ha az eljáró hatóságok által a munkáltatói jogokat gyakorló parancsnok indítványára is elrendelhető lenne a védelem ezen formája, ami esetlegesen az érintett tanú erre vonatkozó nyilatkozatának beszerzése után, vagy az indokoltság elrendelő hatóság általi vizsgálatát követően történne meg, minthogy az akarata ellenére átvezényelt vagy áthelyezett tanú vallomástételi és együttműködési hajlandóságát nyilvánvalóan hátrányosan befolyásolná egy ilyen intézkedés, illetve bizonyos esetekben nem zárható ki a szankcióként történő parancsnoki indítványozás sem. A veszélyek ellenére azonban az is tény, hogy a jelenlegi szabályozás viszont éppen a tanú oldaláról nézve nem feltétlenül kielégítő.

A tanú kérelméről a vádirat benyújtásáig a katonai ügyész, azt követően a bíróság határoz. Amennyiben a védelem ezen formáját elrendelik, úgy a tanút ebben az esetben a szolgálati helyéről ideiglenesen (*átvezénylés*) vagy véglegesen (*áthelyezés*) kiemelik. A kérelem esetleges elutasítása ellen a tanú jogorvoslással élhet. Az *átvezénylés* a hivatásos állomány tagjának az eredeti szervezeti egységétől meghatározott szolgálati feladat teljesítése céljából más szervezeti egységhez történő időleges, illetőleg rendelkezési állományból más szervezeti egységhez, vagy más szervhez történő időleges vagy határozatlan időtartamú

---

³²⁸ A katonai életviszonyok sajátosságaira figyelemmel azonban a személyi adatok vagy a név zárt kezelése nem különösebben hatékony és indokolt az esetek túlnyomó többségében.

átirányítását jelenti. Az *áthelyezés* pedig történhet az adott szerv szervezeti egységén belül, vagy a szerv egyik szervezeti egységétől egy másikhoz, illetve más fegyveres szerv szervezeti egységéhez is. A vezénylest, illetve az áthelyezést az illetékes személyügyi szerv a határozat kézbesítésétől számított hetvenkét órán belül hajtja végre.

M) A tanú érdekében eljáró ügyvéd

Bár nem elsődlegesen tanúvédelmi megfontolások alapján, hanem inkább a jogaiban nehezen eligazodó tanúk segítése céljából, de a Be. lehetővé teszi, hogy a tanú érdekeinek védelmében segítőként meghatalmazott ügyvéd járjon el, amennyiben a tanú ezt szükségesnek tartja. Ez a jogintézmény a korábbi eljárási törvényeinkben még ismeretlen volt. 1998-ban például így ír róla ERDEI Árpád: *„A mai magyar jogász számára talán szokatlan a megoldás, de a tanúnak az érdekei védelméhez nyújtandó ügyvédi segítség iránti igénye mégsem lehet teljesen idegen.”*³²⁹ Kétségtelen, hogy ez a lehetőség növeli a tanú biztonságérzetét, és fontos segítő tényező lehet számára az ügyvéd pusztán jelenléte is egy olyan alapvetően kényelmetlen szituációban, mint a tanúkihallgatás. Ahogy ezzel kapcsolatban FENYVESI Csaba fogalmaz: *„Formálisnak tűnő jelenléte alapján úgy tűnik, hogy jogosultsága az esetleges nyomozó hatósági, előzetes eljárási 'túlkapasok' megelőzésére, valamint a tanú - idegen, hatósági, számára általában nem kellemesnek tartott környezetben való - megnyugtatóra szolgál.”*³³⁰

A jogintézmény bevezetésére a Be. hatályba lépésével került sor, noha a tanú segítőtje iránti igényt már korábban többen is megfogalmazták.³³¹ Ezt megelőzően az volt a tényleges helyzet, hogy a tanú semmiféle jogi segítségre

---

³²⁹ HAUTZINGER, *i.m.*, 87.

³³⁰ ERDEI, *Kommunikáció* [...], 717.

³³¹ FENYVESI Csaba, *A tanú ügyvédje mint segítő*, *Ügyvédek Lapja*, 2004, 2. szám, 34.

³³² Többek között: RÓTH, *Hogyan* [...], 118. és BÁNÁTI, *i.m.*, 126.

nem tarthatott igényt - pedig jogi képviselője lehetett a sértettnek és a terheltnak is -, noha pontosan ő az, aki „*az esetek döntő részében abszolút véletlenül bekeveredik egy ügybe: rossz időben, rossz helyen állt, látott valamit és utána a legkiszolgáltatottabb szereplőjévé válik az eljárásnak.*”³³³ Hangsúlyozni szükséges, hogy tanú segítőtje nem képviselő, jogai „*nem a segített személyek jogaiból vezethetők le, hanem saját jogukon járnak el.*”³³⁴

Az Ajánlás előkészítő munkálatai során Hollandia tett arra szövegszerű javaslatot, hogy a tanúknak legyen joguk a tárgyalás előtt és alatt ügyvédhez fordulni.³³⁵ A fair eljárás elvével összefüggésben szükséges ugyanis annak biztosítása, hogy a tanú, aki a büntető eljárásjog szempontjából nem ügyféli minőségben vesz részt az eljárásban, jogi képviselési joggal rendelkezzen. A tanú esetében ez - ahogy azt láthattuk - nem tényleges képviselést jelent, a Be. sem ebben a körben helyezi el a jogintézményt, hanem a "segítők" címszó alatt.

Szükséges a segítő igénybevételi lehetőségének biztosítása többek között azért, mert „*a jogban járatlan tanú nem látja át, hogy az általa közölt adatoknak milyen hatása van az ő későbbi büntetőeljárási helyzetére.*”³³⁶ Jól ismert nyomozási taktika például, hogy a nyomozó hatóság először tanúként hallgatja meg azokat a személyeket, akiket a későbbiekben egyébiránt gyanúsítani kíván, hátha az igazmondási kötelezettség terhe alatt - és a mentességi okokra történő figyelmeztetés esetleges hiányos voltával összefüggésben - önmagukra terhelő adatokat közölnek.³³⁷ A meghatalmazott ügyvéd viszont a tanút jogairól tájékoztatva pontosan olyan kérdések megítélésében segítheti, mint például a vallomástétel alóli mentességi ok fennállása vagy a tanúvallomás megtagadásának célszerűsége. FENYVESI Csaba ezzel összefüggésben de lege ferenda célszerűnek látja a jogorvoslati jog biztosítását a segítő ügyvédnek a

---

³³³ BÁNÁTI, *i.m.*, 126.

³³⁴ FENYVESI, *A tanú ügyvédje* [...], 32.

³³⁵ BÓCZ, *Emberi* [...], 5.

³³⁶ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 584.

tanúvallomás megtagadásának jogszerűségével kapcsolatos hatósági határozattal szemben.³³⁸ A tanúvédelmi eszközök igénybevételéhez is hasznos lehet a tanú részére az ügyvédi segítség.³³⁹

A tanú érdekében eljáró ügyvéd jogai csupán a tanú tájékoztatását, valamint a vallomásról készült jegyzőkönyv pontosságának ellenőrzését fogják át, ez utóbbival kapcsolatban észrevételezési jog is megilleti. Ez a jogosultság azért is fontos, mert ezzel megakadályozható, hogy a nyomozó hatóság a saját érdekeinek megfelelő, nem pontosan a tanú által elmondottakat tartalmazó jegyzőkönyvet készítsen, amely az eljárás későbbi szakaszában számos probléma forrása lehet.³⁴⁰ KADLÓT Erzsébet viszont arra hívja fel a figyelmet, hogy a Be. szabályai nem adnak eligazítást a tanú és segítője meghallgatás alatti érintkezési módjára (a hatóság tagjának engedélyével vagy anélkül, kihallgatás közben vagy csak előtte és utána), amely az eljárás későbbi szakaszában akár a vallomás hiteltérdemlőségét is megkérdőjelezheti.³⁴¹

Kiemelendő, hogy a fentiekben megjelölteken kívül a tanú érdekében eljáró ügyvéd más tevékenységet nem végezhet és a tanú vallomását sem befolyásolhatja, ugyanakkor NYÍRI Sándor meglátása szerint „*lényeges eljárási jogsértés lehet [...], ha a tanút akadályozzák*”³⁴² a segítő igénybevételében. Nem tisztázott ugyanakkor az, hogy ragaszkodhat-e a tanú az ügyvéd jelenlétéhez, bár véleményem szerint a Be. vonatkozó rendelkezésének hiányában erre hivatkozással nem tagadható meg a tanúvallomás megtétele. A másik oldalról viszont olyan praktikus előnye is lehet az ügyvéd ténykedésének, hogy erősíti a tanúban a megjelenési kötelezettséget, a tanúzási fegyelmet, a közreműködési

---

³³⁷ Egyes álláspontok szerint egyenesen: „*A tanúzási hajlandóság rendkívül alacsony fokának egyik meghatározó oka a hatóságok tanúkkal szemben tanúsított nem minden esetben kifogástalan magatartása.*” CSÁNYI, *i.m.*, 24.

³³⁸ FENYVESI, *A tanú ügyvédje* [...], 34.

³³⁹ V.ö.: ERDEI, *Kommunikáció* [...], 717.

³⁴⁰ Erről részletesen: FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 584.

³⁴¹ KADLÓT, *Kételyek* [...], 150.

³⁴² NYÍRI, *i.m.*, 211.

kötelezettséget, amely „összességében az egész bűnüldözés, igazságszolgáltatás érdekét szolgálja.”³⁴³

N) A védő jelenléti joga a tanúkihallgatásoknál nyomozási szakban

A Be. hatályba lépése előtt az egyik legtöbbet vitát kiváltó kérdés a védő nyomozási cselekményeknél való jelenléti jogosultsága volt, minthogy - az alábbiakban idézett forrásokban is jól láthatóan - sokan ebben látták a tanúk félelemérzetének egyik legfontosabb kiváltó okát. Alapvető garanciális követelményként rögzíthető ugyanis, hogy a vallomást tevő tanú személye jogi és fizikai értelemben azonosítható legyen, ugyanakkor ez az eljárásjogi követelmény „közel sem eredményezheti a tanú potenciális vagy tényleges veszélyhelyzetét [...] Az pedig valóban tarthatatlan - s egyben jogpolitikai szempontból is elfogadhatatlan - hogy a védelem (tehát a terhelt és a védő) jóhiszemű eljárásától, hozzáállásától, emberségétől, netán igazságérzetétől függjön a tanú biztonsága [...]”³⁴⁴

Láthatjuk, hogy a tanú védelmének kérdése ilyen vonatkozásban akkor merül fel, amikor a nyomozási szakban a védői jogosultságok kiterjedten érvényesülnek³⁴⁵, hiszen nemcsak (és nem is elsődlegesen) tanúvédelmi szempontból fontos kérdése az eljárásjognak, hogy kik lehetnek jelen a tanúkihallgatáson a nyomozás során. Hazánkban az 1973-as Be. az 1989. évi XXVI. törvénnyel történt módosítását követően ezt a jogot korlátozás nélkül megadta a védőnek, amely megoldást a szakirodalmi szerzők egy része és a nyomozásokat folytató hatóságok képviselői túlzásnak³⁴⁶ és a nemzetközi

---

³⁴³ FENYVESI, *A tanú ügyvédje* [...], 35.

³⁴⁴ BORAI, *A tanúvédelem I. rész*, 35-36.

³⁴⁵ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 586.

³⁴⁶ BÓCZ Endre ezt a módosítást az „átgondolatlan rögtönzés tipikus terméke” jelzővel illeti, többek között olyan prakticista megfontolások alapján, minthogy „ki fizeti a postaköltségeket, hova ülteti le a nyomozó egy-egy tanúkihallgatásnál azt a 3-4 (nem is a példabeli tíz) védőt, aki a tanúkihallgatáson jelen kíván lenni [...]” BÓCZ Endre, *A büntető eljárási törvény novellájához*, Magyar Jog, 1990, 1. szám, 45.

tapasztalatokkal is ellentétesnek tartották.³⁴⁷ Mások „különösen az ügyvédi praxist folytatók - igen haladónak, korszerűnek vallották, a teoretikusok között megoszlottak a vélemények.”³⁴⁸ FENYVESI Csaba pedig egyenesen az 1989-es törvénymódosítást tartja hazánkban a tanú védelemének szükségességét, elméleti követelményeit megalapozó, majd a jogalkotási folyamatot elindító tényezőnek.³⁴⁹

A hatályos Be. a védői jelenléte azon tanúk körére szűkítette, akiket a védő, vagy az általa védett gyanúsított indítványozott kihallgatni, illetve az ilyen tanúk közreműködésével lefolytatott szembesítésre.³⁵⁰ KIRÁLY Tibor ezzel kapcsolatban a következő észrevételt teszi: „Tény ami tény: ez korlátozásnak látszik, ami összefügg azzal, hogy [...] nem gondoltak ügyféli kontradiktórium nyomozásra; ezt a jelleget a tárgyalás számára kívánták fenntartani több-kevesebb sikerrel.”³⁵¹ Megjegyezni kívánom, hogy a tervezett, de hatályba sohasem lépett Be. változat, amely következetesen a tárgyalás központi szerepét előtérbe helyező ún. ügyféli modellt valósította volna meg, valóban nem igényelte a korábbi széleskörű védői jelenléti jogot.³⁵² Ebben a rendszerben a nyomozási cselekményeken „a védő

---

³⁴⁷ KEMÉNY Gábor szerint például „Ez a betoldás jelentősen nehezíti a szervezett bűnözéssel kapcsolatos bűncselekmények felderítését és az igazságszolgáltatást [...]. A védő jelenléti jogosultsága miatt nincs a vizsgálónak lehetősége arra, hogy egyes bizonyítékokat csoportosítva, megfelelő időben tárjon a gyanúsított elé, amivel csökkenthető lenne a hazug védekezés lehetősége.” KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 85-86.; BORAI Ákos szerint a védő részére biztosított korlátlan jelenléti joggal „a nyomozás titkosságához fűződő (s éppen a nyomozás hatékonyságát elősegítő) követelmények szenvedhetnek csorbát [...] a védelem a bűnüldözési funkció rovására méltánytalan előnyt szerzett [...] a büntetőeljárás-jogi jogviszony egyes jogalanyainak az eljárási érdekeik érvényesítésével összefüggő korábbi esélyegyenlősége – a jogállamiság elvi követelményeinek ellentmondva – a védelem oldalára billen át.” BORAI, *A tanúvédelem I. rész*, 36.; BÓCZ Endre a következőképp jellemezte a Be. szabályait: „[...] nálunk annak a világviszonylatban egyedülálló elhibázott előírásnak következtében, amely szerint a védő a nyomozati tanúkihallgatásokon jelen lehet [...]” BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési* [...], 62.

³⁴⁸ FENYVESI, *Védői* [...], 295.

³⁴⁹ V.ö.: FENYVESI, *A tanúvédelem* [...], 81.

³⁵⁰ Mindezt visszalépésnek tartja például CSÉKA Ervin. Erről részletesen: CSÉKA, *Bevezető*, 114.

³⁵¹ KIRÁLY Tibor, *A büntető eljárási kódex tervezetének helye a magyar büntető eljárásjog fejlődésében*, Jogtudományi Közlöny, 1998, 4. szám, 118.

³⁵² FENYVESI *Védői jelenlét a nyomozásban és A tanúvédelem és a védőügyvéd* című idézett tanulmányában például nem látja a védelem jogainak korlátozását az akkor még csak tervezett szűkítésben, mivel a bírósági szakban a korlátlan részvételi lehetőséggel kontradiktórium alá vethető a tanú és vallomása. PATAKY azonban pontosan FENYVESI álláspontját bírálja: „Vannak olyan álláspontok, túlzás volt, hogy minden meghallgatásnál jelen lehetett védő. Nem tudok egyetérteni Dr. Fenyvesi Csaba habilitált prof. véleményével, amit A védőügyvéd című kitűnő munkájában ír le, miszerint a büntetőeljárás törvényünk túlkapása volt, hogy a védő minden tanú kihallgatásánál jelen lehetett.” PATAKY Csaba,

*részvétele szükségtelen, indokolatlan*³⁵³, ugyanis a nyomozás során főszabályként nem került volna sor a tanúk kihallgatására, mivel a nyomozó hatóság csak információkat gyűjtött volna, és a tanúkat csak az eljárás fázisának tartott tárgyaláson hallgatta volna ki a bíróság.³⁵⁴

Ugyanakkor mivel végül is nem sikerült következetesen végigvinni a törvény koncepcióját, és továbbra is *„meghatározó (adott esetben ügydöntő) jelentőségű a nyomozási eljárás során felvett bizonyítás*³⁵⁵, ezért ma is gyakran valamiféle jogállami deficitről, a védői jogok csorbításáról hallani ebben a kérdésben.³⁵⁶ Pedig a jogalkotó előtt több lehetséges út állt ezen konfliktus feloldásakor, amelynek egyike volt a védelem ezirányú jogosítványának *„drasztikus visszaszorítása*³⁵⁷, de választhatta volna azt is, hogy a védő előtt titkosan kezelendők a tanú személyi adatai, mely esetben a védő jelenléti joga nem szenvedett volna csorbát. FENYVESI Csaba empirikus kutatása igazolta azt is, hogy a széleskörű jelenléti jog biztosítása idején is az enyhébb súlyú ügyekben 4%-os, a súlyosabb - megyei bírósági hatáskörű - ügyekben 22%-os volt a védői nyomozási részvétel a tanúkihallgatásokon³⁵⁸, vagyis az esetek jelentős részében fel sem merülhetett a védői jelenlét negatív hatása.

Ugyanakkor az is tény, hogy bizonyos helyzetekben már önmagában a védő jelenléte is növelheti a tanú félelemérzetét³⁵⁹, akár objektív tényezők hiányában is³⁶⁰, de maradéktalanul egyetérttek FARKAS Ákos és RÓTH Erika azon

---

Ügyvéd a büntetőeljárásban In: *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak* [szerk. HOLÉ Katalin, KABÓDI Csaba, MOHÁCSI Barbara], Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK, Bp., 2009, 377.

³⁵³ BÁNÁTI János - KÁDÁR András Kristóf - BENCZE Mátyás, *Az előzetes letartóztatás és a kirendelt védő intézménye*, Fundamentum, 2005, 2. szám, 49.

³⁵⁴ LIZICZAY, *A tanúvallomás* [...], 322.

³⁵⁵ BÁNÁTI - KÁDÁR - BENCZE, *i.m.*, 49.

³⁵⁶ V.ö.: MÁRKI Zoltán, *Az új büntetőeljárás törvény és újdonságai*, Belügyi Szemle, 2003, 7-8. szám, 10.

³⁵⁷ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 586.

³⁵⁸ Erről részletesen: FENYVESI, *A tanúvédelem* [...], 82.

³⁵⁹ KEMÉNY Gábor szerint például *„Nem nehéz belátnunk, hogy csupán a védő jelenléte megfélemlítő hatással lehet a tanúra, aki tudván, hogy ismerik nevét, adatait, nem valószínű, hogy a valóságot fogja közölni.”* KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 85.

³⁶⁰ A védelem jelenléti jogának korlátozását támogató álláspontok alapjának tekinthető gondolat az volt, hogy a *„gyakorlati tapasztalatok azt igazolták, hogy a súlyosabb megítélésű ügyek sértettjei, tanúi - éppen a védői jelenlét folytán - tartózkodnak a vallomástételtől, sőt (a jogi következményektől sem tartva), inkább a vallomás megtagadása vagy a tényeket, bizonyítékokat "erőtlenítő" nyilatkozattétel mellett*

megállapításával, miszerint „a bűncselekmény jellegétől, természetétől, az elkövető személyétől, a védő karakterétől függetlenül azt kijelenteni, hogy a bűnüldözés hatékonyságának a védelmi jogok érvényesülése képezi a gátját, enyhén szólva elhibázott.”³⁶¹ Ugyanezen indokok alapján a magam részéről túlzónak érzem a következő állítást is: „eljárásjogi szempontból [...] *de facto* nincs különbség a védő, valamint a terhelt fizikai jelenléte között a tanú kihallgatásán.”³⁶² Megítélésem szerint az is erősen kérdéses, hogy a védelem jogainak ilyen mértékű korlátozása indokolt-e a tanú személyes nyilatkozata, illetve annak legalább szubjektív fenyegetettség-érzete hiányában.

Kétségtelen tény továbbá, hogy a hatályba lépett Be. alapján kialakult jelenlegi gyakorlatra továbbra is igazak a korábbi törvényre vonatkozó alábbi állítások, melyek értelmében a „*magyar büntetőeljárás szabályozás a ténymegállapítások érdemi munkáját a nyomozási szakra helyezi, a bírósági szakasz pusztán megismétli azt a közvetlenség követelménye alapján.*”³⁶³ Ez a rendszer viszont magában rejti annak veszélyét, hogy „*a bíróság a jegyzőkönyvben rögzített nyomozási vallomásokat általában hiteltérdemlőbbnek tekinti, mint azokat, amelyeket közvetlenül hall a tárgyaláson.*”³⁶⁴ Amennyiben pedig a nyomozás perrendszerű bizonyítékokat produkál, vagyis „*a nyomozási bizonyítás minőségileg egyenértékű a tárgyalási bizonyítással, akkor a tárgyalás*

---

döntenek.” FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 587.; A fenti gondolatokat - forrás megjelölése nélkül - idézi: SZABADFI Árpád, *A Btk. kodifikáció és a szervezett bűnözés elleni törvénycsomag hatása a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság bűnüldöző tevékenységére, különös tekintettel a felderítésre* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga*. Győr, 2000. október 13-14. [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bíbor Kiadó, Bp., 2001, 53.; Hans Joachim SCHNEIDER egyenesen a szervezett bűnözés ismérvei közé sorolja azt a jelenséget, miszerint: „Az ügyvédek megfélemlítik a terhelt tanúkat, hogy azok megváltoztassák a tanúvallomásukat.” SCHNEIDER, *i.m.*, 5.

³⁶¹ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 587.; Ebben a felfogásban a nyomozó hatóságoknak a védő szerepével kapcsolatos azon attitűdje tükröződik, miszerint a védő a „*nyomozó hatóság mumusa, a szükséges rossz, aki horribile dictu a nyomozás akadálya, a potenciális hivatásos bűnpártoló.*” FARKAS, *A tanúvédelem* [...], 58.

³⁶² BORAI, *A tanúvédelem I. rész*, 37.

³⁶³ FENYVESI, *Védői* [...], 293.

³⁶⁴ ERDEI, *Nem a* [...], 44.; Ezzel kapcsolatban ERDEI Árpád egy másik tanulmányában így fogalmaz: „*Szomorú, hogy [...] a szóbeli és közvetlen tárgyaláson nem éppen ritka, hogy a bíróság a nyomozási vallomásnak nagyobb hitelt tulajdonít, mint annak, amit előtte tettek.*” ERDEI, *Kodifikációs* [...], 217.

*nem több, mint formalitás, mert hiszen a nyomozás az ügyet eldönti*³⁶⁵, ez pedig kísérteties hasonlóságot mutat az inkvizitórius büntetőeljárás rendszer leírásával.

Mivel a gyakorlat továbbra is abba az irányba mutat, hogy a nyomozás anyaga óvatosan fogalmazva is legalább annyira fontos - nem annyira óvatosan fogalmazva: fontosabb -, mint a perrendszerű garanciák által övezett tárgyalási szakban felvett bizonyítás, megítélésem szerint továbbra is indokolt lenne lehetővé tenni a védelem számára a korábbi, szélesebb körben biztosított jelenléte a nyomozási során történő tanúkihallgatások alkalmával.³⁶⁶

2.1.1. Nemzetközi kitekintés

A) A francia szabályozás

Egyes felmérések szerint Franciaországban 200-nál is több szervezett bűnözői csoport működik.³⁶⁷ A francia-spanyol határvidéken elsősorban a kábítószer-bűnözés, míg más területeken a szervezett bűnözés terrorizmussal való összefonódása figyelhető meg. Érdekesség, hogy amíg hazánkban vagy Németországban a gépkocsi-lopások a szervezett bűnözés részeként általában értékesítési céllal valósulnak meg, addig Franciaországban a lopott gépkocsik 65 %-át megtalálják a hatóságok, mert azokat elsősorban használat céljából veszik el.³⁶⁸

A tanúvédelemmel kapcsolatos általános francia nézet szerint a tanúk védelme egyáltalán nem sürgető problémája a büntető eljárásjognak, mint ahogy a tanúk biztonságérzetének erősítése sem az, hiszen a tanúvallomások

---

³⁶⁵ ERDEI, *Tilalmak* [...], 57.

³⁶⁶ RÓTH Erika ezzel kapcsolatban a következőképp fogalmaz: „[...] mindaddig, amíg a nyomozásnak, a nyomozás során felvett bizonyításnak olyan primátusa van, olyan jelentősége van a büntetőjogi felelősség megállapításakor mint napjainkban, akkor számomra bizony elengedhetetlennek tűnik a védelem megjelenése már a nyomozati szakban is.” RÓTH, *Hogyan* [...], 114.

³⁶⁷ KERTÉSZ, *A szervezett* [...], 70.

³⁶⁸ Erről részletesebben: VIDÉKINÉ Farkas Anikó, *A francia rendőrség szervezett bűnözés elleni fellépése*, *Ügyészek Lapja*, 1996, 6. szám, 105-106.

beszerzésével kapcsolatos gyakorlati nehézség sokkal inkább „a *polgári érzület*, a *kötelességtudat hiányában, mint bármiféle félelemben keresendő.*”³⁶⁹ A francia tanúvédelmi szabályozás gyakorlatilag a későbbiekben ismertetésre kerülő tanú lakcímének zárt kezelésére és az anonim tanúkkal kapcsolatos rendelkezésekre korlátozódik, így a francia büntetőeljárás törvényben csak néhány egyéb tanúvédelmi rendelkezést találhatunk.

A francia büntető eljárásjogban a védő tevékenysége, és ezáltal a jelenléti joga a bírósági szakra szűkül, vagyis a nyomozási szakban egyáltalán nem lehet a tanúk meghallgatásánál.³⁷⁰ Emiatt némi iróniával kijelenthető, hogy a védő jelenléti jogával összefüggésben korábban kifejtett-, néhány szerző által ahhoz kapcsolt nem kívánatos hatások a francia eljárásban biztosan nem érvényesülnek. Ehhez képest a Be. szabályozása meglehetősen "nagyvonalúnak" tűnhetne, amennyiben a magyar büntetőeljárásban nem szembesülhetnénk a korábbiakban vázolt problémákkal.

A CPP lehetőséget biztosít zárt tárgyalás elrendelésére is³⁷¹, noha kifejezetten a tanú védelmét nem sorolja fel, mint az elrendelést megalapozó körülményt. Külön nevesíti viszont az emberi méltóság védelmét, illetve bizonyos bűncselekmények körét, mint például erőszakos közöszlés, kínzás, barbár cselekedetek, szexuális agresszió, amelyek indokolhatják a nyilvánosság kizárását. Utóbbi esetkörben kifejezetten a sértett védelme érdekében teszi elrendelhetővé a CPP a zárt tárgyalást, amely a sértett-tanú pozíciójára tekintettel egyben a tanú védelmét és kíméletét szolgáló lehetőségnek tekinthető. Az ügydöntő határozatot azonban minden esetben nyilvánosan kell kihirdetnie a bíróságnak.

---

³⁶⁹ TÓTH, *Adalékok* [...], 422.

³⁷⁰ V.ö.: FENYVESI, *A tanúvédelem* [...], 83. és SCREVENNS, Raymond, *Le statut du témoin et sa protection avant, pendant et apres le proces penal*, Revue de Droit Pénal et de Criminologie, Bruxelles, 1989, N. 1., 4.

³⁷¹ Erről részletesen: SCREVENNS, *i.m.*, 5.

A CPP lehetőséget biztosít továbbá arra, hogy amennyiben a vádlott jelenléte károsan befolyásolná a tanút a vallomástételben, úgy ennek idejére a vádlott eltávolítható a tárgyalóteremből.

A francia büntetőeljárásban is lehetőség van audio-, vagy audiovizuális eszközök igénybe vételére a tanúkihallgatások foganatosításakor, amelynek tanúvédelmi funkcióján kívül az is a szerepe, hogy a külföldön tartózkodó tanúk közvetlen vallomástételét lehetővé tegye.³⁷²

Fentiekre tekintettel megállapíthatjuk, hogy a francia büntető eljárásjogban speciálisan a tanú védelmét szolgáló szabályok a tárgyaláson nagyon korlátozottan érvényesülnek, míg a tárgyalást megelőzően és azt követően szinte nem is léteznek ilyen jogintézmények.

B) A német szabályozás

Európában a szervezett bűnözéssel először szembenéző államok, így többek között Németország járt az élen a tanúvédelem jogszabályi kereteinek kimunkálásában.³⁷³ Németországban az 1970-es és 1980-as években „*elsősorban az ipari központokban laza, változó struktúrájú, rugalmas bűnözői összefonódások jöttek létre.*”³⁷⁴ Ezeket olyan szilárd, hierarchikus felépítésű, önálló külföldi - elsősorban olasz - csoportok egészítették ki, akik befolyással bírtak a német csoportokra is. A szervezett bűnözés többek között a prostitúció, a zsarolás, az orgazdaság, az illegális drogkereskedelem, a tiltott szerencsejáték területén volt észlelhető.³⁷⁵ A jelenség a keleti határok megnyitásával felerősödött, elsősorban a gépkocsi-lopások területén volt érezhető, hogy a lengyel bűnözői csoportok német közreműködéssel Lengyelországban és

---

³⁷² V.ö.: FYFE, Nicholas - SHEPTYCKI, James, *Facilitating witness co-operation in organised crime cases: an international review*, Home Office Online Report 27/05, 7.

³⁷³ RÓTH, *Hogyan* [...], 115.

³⁷⁴ SCHNEIDER, *i.m.*, 8.

³⁷⁵ FIJNAUT, *i.m.*, 121.

Oroszországban jelentős beszerző és értékesítő utakat építettek ki.³⁷⁶ Egyes felmérések szerint Németországban 200-nál is több szervezett bűnözői csoport működik.³⁷⁷

Fentiek ellenére Németországban - hazánkhoz hasonlóan - nincsenek külön jogi rendelkezések a szervezett bűnözéssel szembeni tanúvédelemre, ugyanakkor természetesen léteznek az elkövetett bűncselekmény jellegére tekintet nélküli, tanú védelmét biztosító szabályok.³⁷⁸ A német büntető eljárásjog által biztosított tanúvédelmi eszközökkel kapcsolatban TÓTH Mihály leszögezi, hogy a tanú kihallgatásának idejére a vádlott tárgyalóteremből való eltávolítása, vagy a zárt tárgyalás elrendelése és „*néhány további, az adatok titokban maradását célzó előírás ellenére, a német tanúvédelmi rendelkezések szinte kizárólag a részleges kizárás eszközével és a személyi védelem lehetőségével élnek, az ügyek mindössze alig pár ezrelékében.*”³⁷⁹ KERTÉSZ Imre ugyanakkor 1993-ban még figyelemre méltó tanúvédelmi szabályokról írt a német büntető eljárásjoggal kapcsolatban.³⁸⁰ Nem tisztem a két kiváló tudós német tanúvédelemmel kapcsolatos eltérő véleménye közötti ellentmondást feloldani, inkább csak a korábban bemutatott külön nem nevesített magyar büntető eljárásjogi tanúvédelmi eszközökhöz képest a tényszerűen valóban kisebb számú, külön nem nevesített német büntető eljárásjogi tanúvédelmi eszköz bemutatásra vállalkozom.

Az 1990-as évektől kezdődően, különös tekintettel az 1992. július 15-i illegális kábítószer-kereskedelem és szervezett bűnözés elleni³⁸¹, továbbá az 1998. április 30-i tanúvédelmi törvényre Németországban „*a tanúvédelem egyre*

---

³⁷⁶ SCHNEIDER, *i.m.*, 6.

³⁷⁷ KERTÉSZ, *A szervezett [...]*, 70.

³⁷⁸ V.ö.: HILGER, Johan Peter Wilhelm, *Organized Crime and Witness Protection in Germany* In: *Resource Material Series No. 58*, Tokyo, 2001, 99.

³⁷⁹ TÓTH, *Adalékok [...]*, 424.

³⁸⁰ „*A német jog figyelemre méltó tanúvédelmi szabályait 1992 nyarán egészítette ki a törvényhozás.*” KERTÉSZ, *A tanú [...]*, 193.

³⁸¹ Gesetz zur Bekämpfung des illegalen Rauschgifthandels und anderer Erscheinungsformen der Organisierten Kriminalität (OrgKG) vom 15. Juli 1992.

*hatékonyabb büntető eljárásjogi és rendészeti eszközei kerültek bevezetésre.*³⁸² A bíróságnak annak mérlegelése során, hogy mely tanúvédelmi eszközt alkalmazza az adott esetben, mindenképpen figyelembe kell vennie egyrészt a bűnügyek hatékony üldözésére vonatkozó kötelezettségét, másrészt a vádlott hatékony védelemhez való jogát, és végül de nem utolsó sorban a tanú védelmének biztosítására vonatkozó kötelezettségét.³⁸³

A német Alkotmánybíróság korábban több döntésében is kifejezésre juttatta, hogy megtagadhatja a tanúvallomás megtételét az olyan személy, aki „*vallomásával magát életveszélynek tenné ki vagy személyes szabadságát kockáztatná.*”³⁸⁴ Ehhez hasonló szabállyal sem a Be. rendelkezései között, sem az Alkotmánybíróság határozataiban nem találkozhatunk hazánkban, noha ennek rögzítése megítélésem szerint hasznos és indokolt volna.

A német büntető eljárásjogban régebb óta ismert a tanú segítőjének jogintézményét, hiszen az StPO. 68b. § lehetővé teszi, hogy az eljáró hatóságok hivatalból és saját költségükre³⁸⁵ jogi tanácsadót rendeljenek ki a tanú részére, aki segítséget nyújt jogainak gyakorlásához a kihallgatása folyamán. A segítő feladata az is, hogy megpróbálja a tanú részére a legmegfelelőbb tanúvédelmi eszközök igénybe vételét biztosítani. Amíg kizárólag az StPO. 406f. § tartalmazott a sértettel összefüggésben jogi segítőre vonatkozó rendelkezést, addig a német Alkotmánybíróság állásfoglalása alapján volt lehetőség a tanú részére jogi tanácsadó igénybe vételére.³⁸⁶ Megjegyzést érdemel, hogy a Be. szabályai alapján a tanú érdekében eljáró ügyvéd a tanú meghatalmazása alapján vehet részt az eljárásban, nem hivatalból és különösen nem az eljáró hatóságok költségére rendelik ki.

---

³⁸² ÁBRAHÁM Márta, *A német tanúvédelmi törvény, különös tekintettel a videokonferencia alkalmazására a büntetőeljárásban*, Jogtudományi Közlöny, 2001, 7-8. szám, 321.

³⁸³ Erről részletesebben: HILGER, *Organized* [...], 103.

³⁸⁴ KERTÉSZ - PUSZTAI, *i.m.*, 179.

³⁸⁵ HILGER, *Organized* [...], 100.

³⁸⁶ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 195.

Az StPO. 168e. § a nyomozás során a bíró által lefolytatott kihallgatások esetében lehetővé teszi, hogy amennyiben az arra jogosultak - ti. ügyész, gyanúsított és védő - jelenléte a tanú "jólétére" olyan súlyos hátránnyal fenyegető veszéllyel járna, amelyet másképp nem lehet elhárítani, úgy a bíró az érintett tanú kihallgatását elkülönítve végezze el. Egyidejűleg lehetőség van audiovizuális eszközök alkalmazására is. A fenyegető veszély a sérelem bekövetkezésének nagy valószínűségét jelenti, amelyet mindig az eset konkrét körülményei alapján lehet megállapítani. A tanú "jóléte" pedig „*a tanúnak mind a jelenlegi, mind pedig a prognosztizálható testi és szellemi állapotára utal és tágabban értelmezendő, mint az egészség fogalma.*”³⁸⁷ A tanú biztonsága ilyenkor akként biztosítható, hogy a jelenléti joggal rendelkező személy értesítését mellőzik a hatóságok, amely megoldást a magyar Be. szabályainál is megtalálhattuk.

Az StPO. 247. § alapján a vádlott az egyébként nyilvános és közvetlen főtárgyalásról eltávolítható a tanúkihallgatás idejére amennyiben attól lehet tartani, hogy a vádlott jelenlétében vagy egyébként a tanú nem mondana igazat³⁸⁸, sőt a 247a. § egyértelművé teszi, hogy ilyen esetben a nyilvánosság teljes egészében ki is zárható³⁸⁹ a tárgyalásról. „*Ez a kihallgatási forma, mint ultima ratio akkor vehető igénybe, ha az egyéb lehetőségek nem tűnnek kielégítőnek.*”³⁹⁰ A vádlott eltávolítására egyébiránt akkor is lehetőséget biztosít a törvény, amennyiben az a 16. életévet be nem töltött tanú védelme érdekében - ti. rossz hatással lenne rá a vádlott jelenlétében történő kihallgatás³⁹¹ - szükséges. Természetesen a vádlottat tájékoztatni kell a távollétében lefolytatott bizonyítás eredményéről, miután visszatér a tárgyalóterembe.

---

³⁸⁷ ÁBRAHÁM, *A német* [...], 322.

³⁸⁸ V.ö.: TÓTH, *Adalékok* [...], 424.

³⁸⁹ Hangsúlyozni szükséges, hogy természetesen nem csupán tanúvédelmi okból kerülhet sor zárt tárgyalás elrendelésére a német jogban sem, hiszen a nyilvánosság kizárásának oka lehet például az állambiztonság, a közrend, a tanú vagy más személy életének, testi épségének vagy személyi szabadságának védelme is. V.ö.: HILGER, *Organized* [...], 101.

³⁹⁰ ÁBRAHÁM, *A német* [...], 323.

³⁹¹ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 195.

Az audiovizuális segédeszközök alkalmazására 1998. december 1-jei hatállyal nyílt lehetőség a német büntető eljárásjogban.³⁹² Az StPO. 247.a §-a a zártcélú távközlő hálózat útján történő meghallgatáshoz hasonló jogintézményt tartalmaz, amelyet ún. szimultán kihallgatásként ismer a szakirodalom. A jogintézmény alkalmazását „a német igazságügyi minisztérium a gyermek- vagy fiatalok sértettek kihallgatásánál”³⁹³ tartja kiemelkedően fontosnak arra a körülményre tekintettel, hogy ebben az esetben a tanú megkímélhető a terhelttel való találkozás megrázó hatásától.³⁹⁴ Ezeken az eseteken kívül is alkalmazható a jogintézmény, ha anélkül a tanú "jólétét" olyan súlyos hátránnyal fenyegető veszély érné, amelyet másképp nem lehet elhárítani. A tanú súlyos fenyegetettségére hivatkozással azonban csak akkor kerülhet sor az audiovizuális úton történő kihallgatásra, amennyiben az egyéb tanúvédelmi lehetőségek elégtelennek tűnnek.³⁹⁵

A videotechnika közvetítőeszközként történő alkalmazásának Németországban a büntetőeljárások során két lehetséges útja van. A tanú a tárgyalóterem kívül egyidejűleg tetszés szerinti helyen tartózkodik és a kapcsolat a két helyszín között lehet:

- egyirányú (*Ein-Weg Übertragung*), amikor a tárgyalóteremben jelenlévő személyek közvetlen bepillantást nyerhetnek a kihallgatásba, de a tanú számára ők nem láthatók, nem hallhatók, tehát ilyen irányú összeköttetés nincs;

---

³⁹² V.ö.: ÁBRAHÁM, *A német* [...], 321.

³⁹³ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 31.

³⁹⁴ Az ún. szimultán kihallgatást először a Mainzi Törvényszék alkalmazta még 1995. májusában egy gyermekkorú tanú kihallgatásánál. Ez a módszer ezt követően számos elvi vita forrása lett, melynek eredményeként 1996. májusában a Szövetségi Tanács törvényjavaslatot készített a Mainzi-modell törvényes elismerése céljából, melyet a Szövetségi Parlament 1998. március 4. napján elfogadott, és 1998. december 1. napján hatályba is lépett. Erről részletesen: ÁBRAHÁM, *A német* [...], 321.

³⁹⁵ V.ö.: HERKE, *A tanúvédelem* [...], 93.

- kétirányú (*Zwei-Weg Übertragung*), amikor a videoösszeköttetés konferenciakapcsolatként működik, vagyis a tárgyalóteremben ülő személyek aktívan tudnak részt venni a kihallgatásban.³⁹⁶

Az audiovizuális eszközök másik alkalmazási módja az StPO. 58. § alapján a kihallgatásról készített kép- és hangfelvétel rögzítésére szolgál abból a célból, hogy az eljárás későbbi szakaszában az ily módon rögzített vallomás legyen felhasználható az ismételt kihallgatás nélkül, bár ennek a közvetlenség elvének sérelmére tekintettel nem lehetnek és nincsenek is tanúvédelmi indokai. Egyértelmű ugyanis, hogy bármilyen okból is történjen a kép- és hangfelvevővel rögzített tanúvallomás ismételt kihallgatás nélküli felhasználása a főtárgyaláson, az „*még optimális feltételek között sem pótolja a tanú személyes megjelenését.*”³⁹⁷

Németországban is ismert a koronatanú jogintézménye, akiknek együttműködése esetén a bíróság belátása szerint enyhítheti a büntetést vagy mellőzheti a büntetés kiszabását, bár ez utóbbi lehetőséggel még nem nagyon éltek a német bíróságok. A koronatanúk alkalmazását azonban csak egyes, a jogrendre nézve rendkívül veszélyes bűncselekmények esetében engedik meg, annak szabályait külön törvények tartalmazzák és nem az StPO., és a gyakorlatban a nyomozás mellőzésére is sor kerülhet, bár a súlypont a bíróság által gyakorolt büntetés enyhítésen vagy mellőzésen van. Alkalmazásának feltétele, hogy a koronatanú saját akaratából tárja fel az általa ismert tényeket, amelyek jelentősen hozzájárulnak az ügy felderítéséhez.³⁹⁸ A tapasztalatok azt mutatják, hogy a koronatanúk a csoportok magas rangú tagjai közül kerülnek ki, mivel az alacsonyabb szinten állók a közvetlen vezetőket általában - a szervezet struktúrájából következően - nem ismerik.³⁹⁹

---

³⁹⁶ A két módszerről részletesebben: ÁBRAHÁM, *A német* [...], 321-322.

³⁹⁷ ÁBRAHÁM, *A német* [...], 324.

³⁹⁸ A koronatanúra vonatkozó német szabályozásról részletesen: WALTOS, *i.m.*, 556-557.

³⁹⁹ V.ö.: VIDÉKINÉ Farkas Anikó, *A német rendőrség szervezett bűnözés elleni fellépése*, *Ügyészek Lapja*, 1996, 4. szám, 68.

2.2. A tanú személyi adatainak, illetve nevének zártan kezelése

„*A tanú személyi adatainak zártan kezelése - minden bizonnyal - a leggyakrabban alkalmazott tanúvédelmi eszköz a büntetőeljárásban*”⁴⁰⁰, amelynek révén a törvény kizárja annak lehetőségét, hogy a tanú zártan kezelt személyi adatairól az eljárásban résztvevő személyek - tehát nem az eljáró hatóságok - jogszerűen tudomást szerezzenek. A Be. Miniszteri indokolása a jogintézmény jelentőségét abban látja, hogy „*a tanú személyi adatainak zárt kezelése őt és családját megkímélheti a zaklatásoktól és a megfélemlítés más módjaitól.*”⁴⁰¹

A Be. alapján a tanútól a kihallgatás kezdetén többek között meg kell kérdezni a nevét, a születési idejét és helyét, anyja nevét, a lakóhelyének és tartózkodási helyének címét, a foglalkozását, a személyazonosító okmányának számát. Ezekre a kérdésekre a tanú akkor is köteles válaszolni, ha egyébként a vallomástételt megtagadhatja. Hosszú időn keresztül nem volt kivétel a fenti rendelkezés alól, ám az 1994. évi XCII. törvény 3. §-a életbe léptette az első hazai tanúvédelmi szabályt, amely a tanú adatainak zártan kezelésével a tanú biztonságérzetét kívánta növelni.⁴⁰² A rendelkezés elvi indoka, hogy a „*jegyzőkönyvbe került vagy a tárgyaláson elhangzó személyi adatok nyilvánosságra kerülésével fennállhat annak a lehetősége, hogy a tanú személyi adatai - különösen lakóhelye, foglalkozása - olyan személyek előtt válhatnak ismertté, akik részéről a tanú megfélemlítése vagy fenyegetése felmerülhet.*”⁴⁰³ Az 1998. évi LXXXVIII. törvény ezt meghaladóan lehetővé tette kivételesen indokolt esetben a tanú nevének zárt kezelését is, amely lehetőséget a többi, jelen pontban később vizsgálandó eljárási törvényünk nem ismer.

---

⁴⁰⁰ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], II. kötet, 339.

⁴⁰¹ *Az 1998. évi XIX. törvény indokolása a büntetőeljárásról, Részletes indokolás a 95-98. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁴⁰² Csupán érdekességként jegyzem meg, hogy a tanú címének és személyi adatainak zárt kezelésére vonatkozó lehetőséget az Európai Unió Tanácsának 1995. november 23. napján kelt „*A szervezett bűnözés elleni küzdelem során a tanúk védelméről*” szóló 95/C/327/04. számú állásfoglalásának A/6. pontja tartalmazza, vagyis ebben a tekintetben a magyar jogalkotás megelőzte az uniós dokumentumot.

⁴⁰³ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 270.

A Be. 96. §-a lehetővé teszi, hogy a tanú, illetőleg az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére vagy hivatalból a tanú személyi adatait - a nevén kívül - az iratok között elkülönítve, zártan kezeljék (*részleges anonimitás*), kivételesen indokolt esetben⁴⁰⁴ pedig a tanú nevének zárt kezelésére (*teljes anonimitás*) is lehetőség van. A 91/2007. (XI. 22.) AB határozat ezen fogalmi meghatározásokkal kapcsolatban rámutat, hogy az elnevezés ellenére - ti. részleges és teljes anonimitás - a tanúvédelemnek ez a formája „*szabályaiban eltér az Emberei Jogok Európai Bírósága által számos esetben [...] vizsgált anonim tanú fogalmától.*”⁴⁰⁵ Ez utóbbinak ugyanis a Be. 97. §-ban meghatározott különösen védett tanú felel meg. Ennek megfelelően dolgozatomban a teljes anonimitás fogalmát kizárólag a különösen védett tanúval összefüggésben használom.

Noha a hatályos Be. erre vonatkozóan külön szabályt nem tartalmaz, a Nyor. 17. § (1) bekezdése alapján az eljáró hatóságnak a tanút még a személyi adatok felvételét megelőzően ki kell oktatnia, hogy kérheti személyi adatainak zártan kezelését. Mivel a jogszabály arra nézve nem ad eligazítást, hogy minden esetben vagy csupán akkor kell erről tájékoztatni a tanút, ha ennek szükségessége felmerül⁴⁰⁶, ezért ilyen korlátozó rendelkezés hiányában valamennyi esetben meg kell történnie a kioktatásnak. A kioktatást és a tanú válaszát a jegyzőkönyvben rögzíteni kell. KEMÉNY Gábor szükségesnek tartaná, hogy a tanú már az idézésben kapjon tájékoztatást a zárt adatkezelés lehetőségéről.⁴⁰⁷

Amennyiben a tanú kéri személyi adatainak zártan kezelését, úgy ezt a hatóságok általában nem tagadhatják meg, kivéve például azt az esetet, ha a tanú személyi adatai a résztvevők előtt már ismertek.⁴⁰⁸ Nyilvánvaló ugyanis, hogy

---

⁴⁰⁴ LIZICZAY Sándor ezzel a feltétellel kapcsolatban rámutat, hogy az túl általánosan került meghatározásra a törvényben. LIZICZAY Sándor, *"Jogtörténeti kuriózum" avagy a tanú védelmének büntetőeljárásjogi eszközei*, Collega, 2003, 2. szám, 27.

⁴⁰⁵ 91/2007. (XI. 22.) AB határozat 2. pontja

⁴⁰⁶ Erről részletesen: GYÖRE, *A tanú személyes* [...], 27.

⁴⁰⁷ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 94.

⁴⁰⁸ Bár ebben az esetben is elrendelhető a személyi adatok zárt kezelése, nyilvánvalóan annak a gyakorlatban nincs sok értelme.

ezen tanúvédelmi eszköz alkalmazása csupán azon tanúk esetében tekinthető indokoltnak, akik nem tartoznak a terhelt ismerősei, barátai közé, akiknek a személyi adatairól a terheltnek nincs tudomása⁴⁰⁹, ellenkező esetben a törvényi feltételek fennállása esetében a tanú különösen védetté nyilvánítása, vagy más egyéb tanúvédelmi eszközök alkalmazása lehet csak hatékony megoldás. A Nyor. 25. § (1) bekezdése ezzel kapcsolatban kimondja, hogy el kell utasítani a zárt kezelésre irányuló kérelmet, amennyiben a tanú személyi adatai a büntetőeljárás résztvevői előtt már egyébként is ismertek és emiatt a személyi adatok zárt kezeléséhez fűződő érdek már nem érvényesíthető. Fontos továbbá, hogy a fokozatosság elvének alkalmazása mellett szülessen döntés a részleges anonimitás vagy a tanú nevének zárt kezelése kérdésében.⁴¹⁰

Míg az erre irányuló kérelem esetében általában elrendelésre kerül ezen tanúvédelmi eszköz alkalmazása, addig hivatalból kizárólag akkor kerülhet sor a személyi adatok zárt kezelésére, ha az eljáró hatóságok megítélése szerint ez a tanú érdekében feltétlenül szükséges és indokolt.⁴¹¹ A hazai gyakorlatban a hivatalból történő elrendelés mindazonáltal kivételesnek tekinthető, a hatóság általában csak orientálja a tanút, hogy kérelmezze adatainak zártan történő kezelését.

Hangsúlyozandó, hogy a személyi adatok zárt kezelésére vonatkozó kérelmek oka *„a gyakorlatban a tanú félelme, valós vagy vélt fenyegetettségi érzete lehet, amelynek kétség kívül lehetnek objektív módon megállapítható feltételei, de ezek a feltételek túlnyomó részt inkább a tanú szubjektumától, pszichikumától függhetnek.”*⁴¹² Ennél többet azonban nem is szükséges valószínűsíteni a személyi adatok zárt kezelésének a tanú kérelmére történő elrendeléséhez.

---

⁴⁰⁹ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 585.

⁴¹⁰ Erről részletesebben: FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 587.; A tanulmány szerzőinek álláspontja szerint a teljes körű, minden személyi adatra kiterjedő titkosítás helyett a fokozatosság elve alapján azt csak abban az esetben lenne célszerű alkalmazni, amikor a tanú azonosítása a legminimálisabb személyi adat ismeretében is megtörténhet.

⁴¹¹ Erről részletesebben: VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 270.

Kiemelendő, hogy a tanú nevének zárt kezelése esetében már nem a kérelem az irányadó, hanem az, hogy a hatóság az ügy összes körülményét figyelembe véve indokoltnak tartja-e azt.⁴¹³ A Legfőbb Ügyészség vonatkozó állásfoglalása⁴¹⁴ szerint általában nem célszerű engedélyezni a tanú nevének zárt kezelését, ha

- a tanú egyúttal a magánindítvány megtételére jogosult sértett is egyben;
- a tanúval kapcsolatban névre szólóan kell határozni (például kárigény, bűnjel kiadása kapcsán);
- a tanú szakértői vizsgálatára kerül sor.

Amennyiben a tanú nevét zártan kezelik, úgy az ilyen módon biztosított anonimitás ellenére a tanú az eljárási cselekményeken köteles részt venni, idézésre köteles a tárgyaláson megjelenni és vallomást tenni. Ebben áll a legjelentősebb különbség a különösen védett tanú helyzetéhez képest, aki fizikai valójában a tárgyaláson nem jelenik meg, azon csak a vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonat kerül felolvasásra. Egyértelműen rögzíthető, hogy szemben a különösen védett tanúvá nyilvánítással, a tanú nevének zárt kezelése sem a tárgyalás közvetlenségének elvét nem sérti, sem a védelem kérdezési joga nem szenved csorbát alkalmazása révén. Ha már a vádemelést megelőzően elrendelték a tanú nevének zárt kezelését, akkor a tanúkat a vádiratban is nevük helyett sorszámmal jelölik, azonban a fentebb írtak szerint kötelező a tárgyaláson megjelenniük és vallomást tenni.

Kiemelendő, miszerint a tanú az eljárás bármely szakaszában kérheti személyi adatainak titkosítását, ugyanis előfordulhat, hogy azokban az eljárás során változás következik be, és ezt követően a tanú saját biztonsága érdekében már szükségesnek tartja a védelmét szolgáló rendelkezés alkalmazását. Ennek hiányában azonban nincs sok értelme ennek, hiszen *„ha néhány iraton már*

---

⁴¹² GYÖRE, *A tanú* [...], 28.

⁴¹³ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 270.

⁴¹⁴ Legfőbb Ügyészség Ig. 770/2003. számon kiadott, a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről szóló emlékeztetőjének 105. pontja

*szerepelnek személyi adatai, akkor felesleges utóbb azok elkülönítetten való kezelését elrendelni, hiszen minden irat hozzáférhető a terhelt és a védő számára.*⁴¹⁵

A személyi adatok zárt kezelésének megszüntetésére csak a tanú beleegyezésével kerülhet sor. Ennek hiányában az az eljárás minden szakaszában, valamint annak befejezését követően az iratok selejtezéséig hatályban marad.

Bár a jegyzőkönyvezésre nézve a Be. csak a különösen védetté nyilvánítás esetében tartalmaz külön rendelkezéseket, mégis a magam részéről egyetértek TÓTH Mihállyal, akinek véleménye szerint: *„A személyi adatok zárt kezelésének például semmi értelme, ha a vallomásból nyilvánvaló következtetés vonható le a tanú lakóhelyére, tartózkodási helyére.*”⁴¹⁶ Amennyiben ugyanis ilyen adatokra utaló részek maradnak a jegyzőkönyvben, úgy az iratismertetést követően nem sok értelme marad a személyi adatok zárt kezelésének. Problémát jelenthet továbbá, hogy mivel a sértett feljelentéséről felvett jegyzőkönyvben szerepel(het) annak lakcíme, adott esetben telefonszáma is, s majd csak az eljárás során később, a tanúkihallgatása megkezdése előtt döntenek a személyi adatok zártan történő kezeléséről, ezért amennyiben a nyomozás befejezésekor a feljelentés változatlan formában ismerhető meg a gyanúsított számára, úgy minden további nélkül megismerheti a sértett-tanú titokban tartani próbált személyi adatait.⁴¹⁷ Helytálló a Be. Magyarázat azon megállapítása, miszerint *„az intézkedés hatékonyan csak akkor érvényesülhet, ha a tanúvallomást rögzítő [...]*

---

⁴¹⁵ TILK, *i.m.*, 51.

⁴¹⁶ TÓTH, *Adalékok [...]*, 426.; Ezzel kapcsolatban konkrét esetre hivatkozik TÓTH Mihály, amelynek kapcsán valóban kérdéses, hogy mennyit ér az ilyen anonimitás az iratismertetés után: *„Az egyik ügyben például az a tanú, akinek elrendelték lakcímének zárt kezelését, a következő vallomást tette: 1983-ban költöztem a Bp. XIV. ker. Hungária krt. ... sz. alatti házba, és azóta is ott lakom, két éve én látom el a közös képviselő tisztjét. [...] A II. emelet 4-ben lakó Gy. Gy.-t (a gyanúsított - T. M.) ismerem, apjával olykor beszélgetni is szoktam.*” TÓTH, *Adalékok [...]*, 426.

⁴¹⁷ Ahogy BÓCZ Endre fogalmaz: *„[...] biztos, hogy mindenki, akit ez a téma csak egy kissé is foglalkoztat, tudna mondani egy-két történetet, mint példát arra, hogy a dolog nem úgy működik, ahogy kellene. Ilyeneket, hogy pl. a nevén kívül a tanú adatait a kihallgatási jegyzőkönyv nem tartalmazza ugyan, [...] de mondjuk a rendőri feljelentésben, vagy az annak alapjául szolgáló intézkedés parancsnoki felülvizsgálatáról szóló jelentésben ugyanezek az adatok a nyomozás irataiban megtalálhatók.*” BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési [...]*, 63.

jegyzőkönyv mellett a tanú személyes adatai a nyomozás során keletkezett egyéb iratokból, valamint az egyes eljárási cselekményeknél való személyes közreműködése alkalmával sem lesznek megismerhetőek.”⁴¹⁸ Ezért a zárt adatkezelésnek vonatkoznia kell például a tanúval kapcsolatos lakcímfeljegyzőre, erkölcsi bizonyítványra, levelezésekre, esetleges megkeresésekre, amelyekből a tanú adatai megismerhetővé válnának. GYÖRE István álláspontja szerint már a *„feljelentőre is vonatkozik a személyes adatok zárt kezelésének kérelemre, vagy hivatalból történő elrendelésének lehetősége”*, mivel a feljelentő eljárásjogi pozícióját a tanú eljárásjogi helyzetéhez hasonlóan tartja.⁴¹⁹

A jegyzőkönyvvezéssel kapcsolatban a Nyor. 23. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy amennyiben a tanú személyi adatainak zárt kezelését rendelték el, úgy a kihallgatásról készült jegyzőkönyvben csak a tanú neve tüntethető fel, és minden olyan iratot, amelyből a tanú személyi adatai megállapíthatók, a nyomozás irataihoz csatolt, zárt hitelesített borítékban kell elhelyezni. A hitelesítés azt jelenti, hogy a zárt borítékot a nyomozó szerv pecsétjével és a kihallgatást végző aláírásával kell ellátni. A (2) bekezdés értelmében amennyiben a tanú nevének zárt kezelését is elrendelték, úgy a tanú nevét és aláírását tartalmazó jegyzőkönyvet⁴²⁰ az előzőek szerinti zárt borítékban kell elhelyezni és a nyomozás iratai között kizárólag a jegyzőkönyv aláíratlan példányai lehetnek fellelhetők. A Be. Magyarázat korábban idézett passzusának megfelelően a (3) bekezdés előírja, hogy a tanú közreműködésével lefolytatott más nyomozási cselekményekről is az előzőekben részletezetteknek megfelelően készíthető jegyzőkönyv, és gondoskodni kell arról is, hogy a tanú személyi adatai a nyomozás más irataiból se váljanak megismerhetővé.

---

⁴¹⁸ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 340.

⁴¹⁹ Erről részletesen: GYÖRE, *A tanú személyes* [...], 27.

⁴²⁰ Korábban a tanú nevének zárt kezelése esetén a tanú a kihallgatásról felvett jegyzőkönyv oldalainak aláírása helyett külön nyilatkozott arról, hogy a jegyzőkönyv a vallomását tartalmazza. Egyes szerzők ezzel kapcsolatban rámutattak, hogy biztonságosabb megoldás, ha az eredeti jegyzőkönyvet a tanú a szükséges helyeken aláírja, és ennek készítik el pontos kivonatát, amelyen az aláírás helyett a tanú azonosítását szolgáló sorszámok szerepelnének. Lásd: KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 88.

A bírósági szakban a BÜSZ 41. § (1) bekezdése alapján hasonlóan kell eljárni, mint azt a nyomozással összefüggésben fentebb láthattuk, ugyanis a tanú zártan kezelendő adatait, valamint a zárt adatot tartalmazó iratot az iratborítóban lévő iratok között személyenként elkülönített, zárt, lepecsételt és a bíróság körbélyegző lenyomatával ellátott borítékban kell elhelyezni. Az iratborítón, a zárt adatot tartalmazó borítékon és a lajstromban fel kell tüntetni a zárt adatkezelés tényét.

Fontos garanciális szabály, hogy a tanú személyi adatai zárt kezelésének elrendelésétől kezdve a büntetőeljárásban részt vevőknek a tanú személyi adatait tartalmazó iratról olyan másolat adható, amely a tanú személyi adatait nem tartalmazza⁴²¹, mely másolatot a Nyor. 24. § (2) bekezdése és a BÜSZ 41. § (2) bekezdése alapján a tanú személyi adatainak letakarásával kell elkészíteni.

A tanú zártan kezelt adatait „csak” az ügyben eljáró bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tekintheti meg, ennek biztosítása az eljáró hatóságok feladata. A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a tanú személyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg. Egyes szerzők álláspontja szerint⁴²² azonban hiába szerepel a „csak” kifejezés a tanú személyi adatainak megismerésével összefüggésben, ezzel ellentétben *„a törvény nagyon tág körben [...] engedi meg az adatok megtekintését”*⁴²³, különös tekintettel arra, hogy egy-egy ügy előadójának személye az eljárás során többször is változhat, akár a nyomozó hatóság tagjáról, az ügyészről vagy a bíróról legyen szó. Ennek eredményeként annak *„megállapítása szinte lehetetlen, hogy ki jutott hozzá ténylegesen a zártan kezelt személyi adatokhoz.”*⁴²⁴ Még akkor is igaz lehet ez a megállapítás, ha a betekintő személy nevét, beosztását és a betekintés időpontját tartalmazó lapot a nyomozás

---

⁴²¹ A szerző megjegyzi, hogy találkozott már olyan másolattal, amelyből – vélhetően a kellő körültekintés hiánya miatt – nem került törlésre a tanú személyi adataira vonatkozó rész.

⁴²² Lásd: KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 88. és GYÖRE, *A tanú személyes* [...], 31.

⁴²³ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 88.

⁴²⁴ GYÖRE, *A tanú személyes* [...], 31.

befejezése után az iratokhoz kell csatolni, illetve a bírósági szakban a felnyitás tényét, okát és időpontját a zárt adatot tartalmazó borítékra fel kell jegyezni.

A Be. a részleges anonimitással és a tanú nevének zárt kezelésével kapcsolatban egyezően kimondja, hogy a tanú adatait *elkülönítve* és *zártan* kell kezelni. Mint azt az előzőekben láthattuk, ezzel ellentétben a Nyor. akként rendelkezik, hogy a tanú adatait a *nyomozás irataihoz csatolt* és hitelesített *zárt* borítékban kell elhelyezni. A BÜSZ pedig szintén akként rendelkezik, hogy az *iratok között* kell zárt borítékban elhelyezni a zártan kezelt adatokat. A gyakorlatban is a Nyor. és a BÜSZ előírásainak megfelelően történik az eljárás, mivel a jegyzőkönyvekbe csupán a tanú neve kerül, míg egyéb adatait lezárt, hitelesített borítékban helyezik el. A tanú nevének zárt kezelése esetében pedig a tanúvallomás egy, az általános szabályok szerint felvett és a tanú által aláírt példánya is a borítékba kerül, mivel a nyomozási iratok között elhelyezett példány sem a tanú személyi adatait, sem a tanú aláírását nem tartalmazza.

Bár egyes felfogások szerint a fentiekkel is megvalósul az elkülönített kezelés, véleményem szerint a probléma - és a Be. rendelkezéseivel ellentétes gyakorlat - az, hogy a lezárt borítékot a nyomozási iratok *között* helyezik el, hozzátűzve a vallomáshoz, ami nem teljesen felel meg a törvényi kívánalmaknak (ti. *elkülönítve* történő kezelés), és egyebekben is könnyen kijátszható, ugyanis „*a büntető ügy iratai bírósági szakban korlátozás nélkül kerülhetnek a vádlotthoz vagy a védőhöz irattanulmányozás címén, amely alkalommal bármikor felnyitható a lezárt boríték, és a személyi adatok, a név bármikor megismerhető.*”⁴²⁵ Előfordulhat azonban az is, hogy mivel az általános tapasztalatok szerint a tanút több alkalommal is szükséges megidézni, ezért a borítékot a nyomozó hatóság tagja nem zárja és pecsételi le.⁴²⁶ Tényként állapítható meg, hogy az eljárások vége felé alig-alig maradnak lezárt borítékok az aktában. Amennyiben pedig a boríték nincs leragasztva, úgy kizárólag a védő és a vádlott belátásán múlik, hogy

---

⁴²⁵ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 271.

⁴²⁶ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 88.

belenéz-e abba és megismeri a zártan kezelt adatokat vagy sem.⁴²⁷ Ráadásul azt is leszögezhetjük, hogy „a tanú személyes adatai zárt kezelésének megsértése - a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata szerint - nem bűncselekmény”⁴²⁸, hanem legfeljebb eljárási szabálysértés valósulhat meg ebben az esetben. Kijelenthető tehát, hogy a „tanú személyes adatainak titokban tartására vonatkozó 'kötelezettség' ekként 'lex imperfecta' mert szankciója nincs.”⁴²⁹

Helyesebb lenne ezért egy valóban elkülönített dossziében kezelni a vallomást tartalmazó okiratot, erről egy az érintett tanú személyi adatait nem tartalmazó kivonatot készíteni, a büntetőügy iratainál pedig csak ezt az utóbbi kivonatot helyeznék el, míg az eredeti jegyzőkönyv külön (például erre a célra rendszeresített páncélszekrényben) kerülne megőrzésre az eljáró hatóságok részéről. Annál is inkább szükséges lenne változtatni a kialakult gyakorlaton, mivel jelenleg a jogforrási hierarchiában alacsonyabb szinten álló Nyor. és BÜSZ mintegy felülírja a Be. vonatkozó rendelkezéseit.

Ismeretes olyan álláspont is a hazai szakirodalomban - KEMÉNY Gábor -, miszerint az iratkezelést tekintve is különbséget kell tenni a részleges anonimitás és a tanú nevének zárt kezelése között. Eszerint a részleges anonimitást „legtöbbször közfeladatot ellátó személy (orvos, rendőr, tanár stb.), ismert személy adatainak védelmében szokták igénybe venni, a zaklatás elkerülése érdekében. Erre tökéletesen megfelel a borítékban elhelyezett papírlap.”⁴³⁰ A tanú nevének zárt kezelése esetében azonban nagyobb óvatosságra van szükség, ezért ebben az esetben a tanú adatait tartalmazó jegyzőkönyvnek vagy a már a nyomozók rendelkezésére álló páncélszekrényekben külön zárható páncél- vagy

---

⁴²⁷ RÓTH, *Hogyan* [...], 119.

⁴²⁸ NÉMETH Imre, *A tanú nevének és személyes adatainak zárt kezelése a gyakorlatban és az ezzel kapcsolatos kérdések* In: *A szervezett bűnözés arcai* [szerk. GELLÉR Balázs - HOLLÁN Miklós], Rejtjel Kiadó, Bp., 2004, 116.; A BH 1999. 487. számú esetei döntés szerint - amelynek alapjául többek között a vádlott azon cselekménye szolgált, hogy az irattanulmányozás során 13 tanú zártan kezelt személyi adatait tartalmazó borítékot feltépve a tanúk személyi adatait megismerte - sem a szolgálati titoksértés, sem az okirattal visszaélés egyik elkövetési magatartása nem valósul meg a boríték jogosulatlan felnyitásával, vagyis bűncselekmény elkövetése nem állapítható meg ilyen esetben.

⁴²⁹ NÉMETH Imre, *i.m.*, 116.

⁴³⁰ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 88-89.

lemez kazettákban, vagy a közvetlen vezető irodájában elhelyezett páncélszekrényben történő őrzése lenne célravezető, így az adatokhoz hozzáférők személye is behatárolhatóbbá válna.

TILK Ferenc elképzelhetőnek tartja, hogy a tanú zártan kezelt adatai egyben szolgálati titoknak minősüljenek, ami azonban a bíróságok titokkörü jegyzékének módosítását igényelné.⁴³¹ Ezt a magam részéről túlzottan bürokratikus megoldásnak tartom, ezért alkalmazását nem érzem indokoltnak.

TREMMEL Flórián a tanú személyi adatainak zárt kezelésével kapcsolatban a következő megállapításokat teszi: „*A személynév kivételével, azaz részlegesen zárt adatkezelés általános vélemény szerint nem vált be.*”⁴³² Ezt a megállapítást arra alapozza, hogy mivel a tanúkat az eljáró hatóságok hivatalból figyelmeztetik erre a lehetőségre, ezért ők gyakran olyan esetben is élnek vele, amikor az egyébként sem indokolt nem volna, sem a tanú nem kérné magától. BÓCZ Endre hasonló álláspontot foglal el, amikor kijelenti, hogy „*az egész intézmény alkalmazásában [...] gépies gyakorlat valósul meg: a hatóság a tanút kötelességszerűen kioktatja a zárt kezelés igénylésének jogára, és ha a tanú ezzel él, elrendeli a zárt kezelést [...] a tanúk azonban [...] fenyegetett helyzetben érzik magukat anélkül is, hogy tényszerű fenyegetést meg tudnának jelölni.*”⁴³³ Véleménye szerint szükséges lenne a tanúnak megjelölnie, hogy milyen tények alapján tartja indokoltnak az adatok zárt kezelésének elrendelését, TREMMEL Flórián szerint pedig a tanútól csak azt kellene megkérdezni, hogy veszélyben érzi-e magát, és csupán igenlő válasz esetében biztosítani a tanúvédelem ezen legenyhébb formáját is. „*Talán még egyszerűbb lenne az összes tanú személyi adatainak zártan kezelése, ha már egyébként jól kialakult rendszere van a tanúk személyi adatainak kellő biztonságú zárt kezelésének.*”⁴³⁴

---

⁴³¹ TILK, *i.m.*, 52.

⁴³² TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 114.

⁴³³ BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési [...]*, 63.

⁴³⁴ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 114.

Tényként állapíthatjuk meg azt is, hogy részleges anonimitás és a tanú nevének zárt kezelése „*csak nagyon szűk körben eredményez valódi védelmet, a védelmet csupán kezdetlegesen képes ellátni.*”⁴³⁵ GORZA Edina szerint nem kétséges, hogy „*a tanú személyi adatainak titkosítása vagy áladatok alkalmazása sem nyújt teljes körű védelmet a védendő tanú számára, ismerve Magyarország földrajzi adottságait.*”⁴³⁶

A magam részéről úgy vélem, hogy bizonyos esetekben a tanúvédelem enyhébb formáit akkor is indokolt biztosítani az azt igénylő tanúnak, ha azok alkalmazását kizárólag a tanú szubjektív félelemérzete indokolja, és ennek objektív okai hiányoznak. A megfélemlítés fogalmának elemzésekor példákön keresztül láthattuk, hogy a tanú félelemérzetének kialakulásához egyáltalán nem szükséges, hogy konkrét fenyegetés érje őt. Ebből a szempontból a teljes körű-, megfélemlítés nélkül megtett tanúvallomáshoz fűződő érdek jelentősebb a bűnüldözés eredményessége miatt. A tanú személyi adatainak, vagy nevének zártan kezelése erre alkalmas megoldás, mivel a kontradiktórium, a védelem közvetlen kérdezési joga, mindezek által a fegyverek egyenlősége a bírósági tárgyaláson semmilyen csorbát nem szenved, ráadásul az ügyek túlnyomó részében a tanú nevének kivételével a személyi adatok ismerete a védelem szemszögéből indifferens. Maradéktalanul egyet értek BÓCZ Endrével, aki a tanú személyi adataival kapcsolatban a következőképp fogalmaz: „*a "védelem", amit zárt kezelésük nyújt, inkább szimbolikus, mint gyakorlati jelentőségű.*”⁴³⁷ Ugyanakkor ennek a szimbolikus jellegű tanúvédelmi eszköznek az alkalmazása kétségtelenül szolgálja a „*tanú pszichikai megerősítését, együttműködési - információadási készségének megerősödését*”⁴³⁸, amelynek okán megítélésem szerint a jogintézmény kialakult gyakorlattól eltérően történő alkalmazása - ti. az objektíven indokolt esetekre történő szűkítése - nem indokolt.

---

⁴³⁵ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 89.

⁴³⁶ GORZA, *Tanúvédelem*, [...], 27.

⁴³⁷ BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési* [...], 63.

⁴³⁸ GYÖRE, *A tanú személyes* [...], 28.

2.2.1 A tanú személyi adatainak zártan kezelése más eljárási törvényeinkben

A büntetőeljárás és más eljárások közötti összefüggésekre tekintettel nélkülözhetetlennek tartom, hogy röviden bemutatásra kerüljenek más jelentős eljárási törvényeink tanú személyi adatainak zártan történő kezelésére vonatkozó szabályai. Ezek elemzését követően képet kaphatunk arról, hogy mennyiben azonos tartalommal szabályozzák egyes törvényeink az azonos elnevezéssel jogszabályba iktatott fenti tanúvédelmi formát, továbbá léteznek-e problémák ebben a vonatkozásban az egyes eljárások összefüggéseit vizsgálva (például, de nem kizárólagosan a sértett polgári jogi igényének egyéb törvényes útra utasítása esetében).

A) Az Sztv. tanúvédelmi rendelkezései

A törvény 2000. március 1-jei hatályba lépésétől kezdődően a szabálysértési eljárásban is lehetőség van arra, hogy a tanút veszélyeztető fenyegetések és megfélemlítések elhárítása céljából személyi adatait zártan kezeljék az eljáró hatóságok. Egyéb tanúvédelmi rendelkezéseket az Sztv. nem tartalmaz, melynek egyik indoka, hogy *„eddigi jogalkalmazási tapasztalatok szerint erőteljesebb tanúvédelmi szabályokat a szabálysértési eljárások nem igényelnek.”*⁴³⁹

Az Sztv. 56. § (1) bekezdése alapján a szabálysértési hatóság, illetőleg a bíróság a tanú kérelmére vagy hivatalból elrendelheti, hogy a tanú személyi adatait - nevén kívül - az ügy iratainál elkülönítve zártan kezeljék. Ebben az esetben az ügy egyéb irataiban a tanú zártan kezelt személyi adatait csak a szabálysértési hatóságnak az ügyben eljáró tagja, az ügyész, illetőleg a bíró tekintheti meg. Látható tehát, hogy az Sztv. szabályai semmilyen vonatkozásban

nem mutatnak túl a Be. tanúk személyi adatainak zárt kezelésére vonatkozó rendelkezésein, a név zárt kezelésének (teljes anonimitás) elrendelésére nincs lehetőség. Ennek ellenére „*a tanú biztonságban érezheti magát, mivel legfontosabb személyi adatai - elsősorban lakcíme - nem kerülnek nyilvánosságra, így a meghallgatása előtti vagy utáni zaklatások, atrocitások elkerülhetők.*”⁴⁴⁰

Hasonlóan a Be. szabályaihoz, a tanú a szabálysértési eljárás során is bármikor kérheti adatainak titkosítását, akkor is, ha korábban nem kívánt ezzel a lehetőséggel élni. A helyes jogértelmezés szerint, amennyiben a tanú saját biztonságának védelme érdekében kéri ezen tanúvédelmi eszköz alkalmazását, úgy a kérelem teljesítése nem tagadható meg.

B) A Ket. tanúvédelmi rendelkezései

A 2005. november 1. napján hatályba lépett Ket. 54. §-a tartalmazza a tanú meghallgatására vonatkozó szabályokat, melynek (4) bekezdésében találjuk a tanúvédelmi rendelkezéseket. Ezen túlmenően a Ket. több helyen is rendelkezik a védettség módjáról (39. és 73. §§). Ezek értelmében a tanú erre irányuló indokolt kérelme alapján a hatóság vezetője elrendelheti a tanú természetes személyazonosító adatainak zárt kezelését, ha a tanú valószínűsíti, hogy őt tanúvallomása miatt súlyosan hátrányos következmény érheti. Ez a rendelkezés megfelelően irányadó arra a természetes személyre is, akinek bejelentése alapján a hatóság az eljárást hivatalból megindította. A távoli veszélyeztetés nem elég tehát, a sérelem okozásának reális esélye kell, hogy fenyegetsen, vagyis a tanúvallomás megtétele olyan magatartást válthat ki az ügyfélből, amely a tanú élethelyzetét jelentősen megnehezítheti, őt lényegesen hátráltathatja. Ugyanakkor

---

⁴³⁹ KINCSES Ildikó - KÁNTÁS Péter, *A szabálysértési jog*, I. kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1999, 151. és *A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXXIX. törvény indokolása (Részletes indokolás az 55-56. §-hoz)*, Complex CD Jogtár, 2008. július 31.

⁴⁴⁰ KINCSES - KÁNTÁS, . i.m., 151.

a Ket. a bizonyítás helyett megelégszik a valószínűsítéssel is, így a tanú előadása elégséges alátámasztás lehet, ha az koherens és életszerű. A hatóság végzéssel dönt: a tanú (bejelentő) személyazonosító adatainak zárt kezelésére irányuló kérelemről.⁴⁴¹

Láthatjuk, hogy a Be. vonatkozó szabályaihoz képest a Ket. a tanú személyi adatainak zárt kezelését szigorúbb feltételekhez köti, hiszen egyrészt a tanú *indokolt* kérelemre teszi lehetővé, amelyben a tanúnak *valószínűsítenie kell*, hogy őt tanúvallomása miatt *súlyosan hátrányos következmény* érheti. A tanúvédelem tartalma főszabály szerint az adatok meghatározott körére korlátozódik: a természetes személyazonosító adataira, minthogy a jogalkotó ezt tartotta és nevesítette a védelem szükséges és elégséges mértékének.

Amennyiben a személyi adatok zárt kezelését elrendeli az eljáró hatóság, úgy a Be. rendelkezéseire hasonlóan a tanúnak, illetve a bejelentőnek a természetes személyazonosító adatait az ügy iratai között lezárt és lepecsételt borítékban kell elhelyezni. A boríték felnyitására csak az ügy előadója és a hatóság vezetője, a felügyeleti szerv erre felhatalmazott ügyintézője és vezetője, az illetékes ügyész és a bírósági felülvizsgálat során eljáró bíró jogosult. A Be. rendelkezéseinél felmerült és kifejtett problémák az adatok ilyen módon történő zártan kezelésével összefüggésben a Ket. esetében nem feltétlenül állnak fenn, mivel itt nincs szó zártan és *elkülönítetten* történő adatkezelésről, amely indokolná az előző pontban javasolt megoldások alkalmazásának szükségességét a közigazgatási hatósági eljárásokban.

Az irat-betekintési joggal összefüggésben azonban a Be. iratismertetésre vonatkozó szabályainál írt nemkívánatos helyzet előállhat, mivel a Ket. alapján az ügyfelet az iratokba való betekintési jog - a lezárt boríték kivételével - olyan ügyekben is megilleti, amelyekben védett tanú is részt vesz. Fontos leszögezni, hogy a hatóság a védettséget elrendelő döntést csak olyan kivonatos formában

---

⁴⁴¹ A Ket. Szakértői Bizottságának szakmai véleményét tartalmazó 9. számú módszertani állásfoglalása a végzésekről Forrás: http://www.bfkh.hu/doku/ket/ket_allasfogl109.doc (2009. április 26-i letöltés)

közölheti az ügyféllel, amelyből hiányoznak a tanúvédelemben részesített személy adatai.

A Ket. Kommentárja hangsúlyozza, hogy „önmagában véve azonban az, amiről a (4)- (5) bekezdés rendelkezik - hogy tudniillik a védett tanú személyazonosító adatait egy lezárt és lepecsételt borítékban kell elhelyezni - édeskeveset ér, ha a tanúvédelem nem hatja át az eljárásszervezést és az eljárási cselekményeket.”⁴⁴² Ezért fontos további rendelkezése a törvénynek, miszerint a tanú meghallgatásán nem lehet jelen az ügyfél és az eljárás egyéb résztvevője, ha a tanú védett adatról tesz vallomást, továbbá ha elrendelték a tanú természetes személyazonosító adatainak zárt kezelését. Mindez azt jelenti, hogy „a Ket. 49. §-a egy általános (az ügyfél a meghallgatáson részt vehet), míg az 54. § (6) bekezdése speciális (az ügyfél nem lehet jelen) szabályt tartalmaz. A jelenlegi szabályozás mellett technikai, szervezési feladatokat jelent a hatóság számára, hogy ezt hogyan oldja meg.”⁴⁴³

Ilyen rendelkezéseket a személyi adatok zárt kezelése körében a Be. nem ismer, és megítélésünk szerint egy ilyen megoldás alkalmazása már a védelem jogainak túlzott mértékű korlátozását jelentené. A Ket. szabályai ebben a vonatkozásban sokkal inkább hasonlítanak a Be. különösen védett tanúra vonatkozó rendelkezéseire, mivel a védett tanú meghallgatásán nem lehet jelen az ügyfél és az eljárás egyéb résztvevője, vagyis ők az ilyen tanúval nem találkoznak fizikai valójában, ekként közvetlen kérdezési joguk sincs, csupán bizonyítási indítványként javasolhatják, hogy a hatóság szavahihetőségének ellenőrzése céljából pótlólag tegyen fel kérdést a védett tanúnak. Ez a rendelkezés - ti. a tanú szavahihetőségének ellenőrzése - a Be. különösen védett tanúnál szabályozott ún. igazoló eljárásnak felel meg.

---

⁴⁴² BENDE-SZABÓ Gábor - FARKAS Imre - HARSÁNYI Zsolt - IVANCSICS Imre - KILÉNYI Géza - PUSS Lajos - SZITTNER Károly, *Kommentár a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvényhez*, (Ket. 54. §-ához), Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁴⁴³ *A Ket. Szakértői Bizottságának szakmai véleményét tartalmazó 18. számú módszertani állásfoglalás a tanú meghallgatásáról történő értesítési kötelezettségről*
Forrás: http://www.bfkh.hu/doku/ket/ket_allasfogl18.doc (2009. április 26-i letöltés)

A Ket. Szakértői Bizottságának 18. számú módszertani állásfoglalása alapján először a tanú idézése és a Ket. 54. § (4) bekezdésben foglalt lehetőségről történő kioktatása indokolt, melyről egyébiránt már az idézésben célszerű lehet tájékoztatni a tanút. Amennyiben a megadott határidőn belül a tanú a védelmet nem igényli, úgy a hatóság az ügyfelet értesíti a meghallgatásról. Ha a tanú kéri adatai zártan történő kezelését és a hatóság a kérelemnek helyt ad, akkor az ügyfelet nem értesíti a tanú meghallgatásáról, hanem utólag - a Ket. 70. §-a szerinti bizonyítékok ismertetésekor - tájékoztatja az ügyfelet, hogy a tanú meghallgatásáról készített jegyzőkönyvnek - az ismertetésre kerülő kivonatolt - másolatát megtekintheti, arra észrevételt tehet. Azokban az esetekben, amikor a tanú kéri a személyi adatainak zártan történő kezelését, úgy „*nem szabad a meghallgatni kívánt tanúkat azonos időpontra, de még szorosán egymást követő sorrendben sem idézni, mert így akár a tanúk, akár az ügyfél könnyen következtethet rá: kitől származik a személyazonosító adatokat nem tartalmazó jegyzőkönyvben foglalt vallomás.*”⁴⁴⁴

A védelemben részesülő tanú vallomásának jegyzőkönyvezésére vonatkozó szabályok tekintetében a Be. különösen védett tanú vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonatra vonatkozó rendelkezéseinek feleltethető meg a Ket. azon megoldása, miszerint a védett tanú meghallgatásáról készített jegyzőkönyvnek nem csupán a személyazonosító adatait és aláírását nem szabad tartalmaznia, hanem a már hivatkozott Ket. Szakértői Bizottságának 18. számú módszertani állásfoglalása alapján el kell kerülni, hogy olyan utalások szerepeljenek benne, amelyek alapján a tanú kiléte megállapítható lenne. Az állásfoglalás szerint ezekben az esetekben a jegyzőkönyvet annak lezárása után a védett tanúval együtt kifejezetten tanúvédelmi szempontból is át kell olvasni, s szükség esetén

---

⁴⁴⁴ A Ket. Szakértői Bizottságának szakmai véleményét tartalmazó 18. számú módszertani állásfoglalás a tanú meghallgatásáról történő értesítési kötelezettségről
Forrás: http://www.bfkh.hu/doku/ket/ket_allasfogl18.doc (2009. április 26-i letöltés)

megbízható módon való lefestéssel indokot törölni belőle az árulkodó szövegrészeket.

Ellenérvként hozható fel, hogy amíg a Be. 213. § (2) bekezdése kifejezetten előírja a nyomozási bíró részére a jegyzőkönyvi kivonat oly módon történő elkészítését, hogy abból a különösen védett tanú személyére és tartózkodási helyére ne lehessen következtetni, addig a Ket. 39. § (4) bekezdése alapján a jegyzőkönyv másolata kifejezetten csak a meghallgatott személy természetes személyazonosító adatait, lakcímét, eljárásjogi helyzetét, elérési lehetőségét és a meghallgatott személy aláírását nem tartalmazhatja. Ezen rendelkezések összevetéséből a contrario az következik, hogy a tételes szabályozás hiányában amennyiben a tényállás csak azáltal válhat egésszé, hogy a jegyzőkönyv tartalmazza a tanú beazonosíthatóságát akár csak áttételesen is lehetővé tévő, de az ügy szempontjából releváns tényeket, úgy a hatóság nem mellőzheti ezek rögzítését a tanú megóvása céljából sem.

A magam részéről a módszertani állásfoglalásban megfogalmazott állásponttal értek egyet, ugyanakkor a helyzet egyértelművé tétele céljából szükséges lehet a Be. szabályaihoz hasonló tételes jogi rendelkezések beiktatása a Ket. szabályai közé.

A Ket. Kommentár leszögezi továbbá, hogy *„a határozat indokolása is csupán az 1. számú védett tanú vallomásaként utaljon mindarra, amit a védett tanú elmondott (a sorszámozás azért indokolt, mert egy ügyben több védett tanú is lehet, s ebben az eseten az erre feljogosított szerv a sorszám alapján tudja azonosítani a vallomásokat és a borítékokat).”*⁴⁴⁵

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a Ket. szélesebb körű védelmet biztosít a tanúnak a személyi adatok zárt kezelése körében a Be. és az Sztv. rendelkezéseihez képest, minthogy abban ötvöződnek a Be. személyi adatok zárt

---

⁴⁴⁵ BENDE-SZABÓ - FARKAS - HARSÁNYI - IVANCSICS - KILÉNYI - PUSS - SZITTNER, *Kommentár* [...], (Ket. 54. §-ához)

kezelésére, a név zárt kezelésére és bizonyos tekintetben a különösen védett tanúra vonatkozó szabályai.

C) A Pp. tanúvédelmi rendelkezései

Amint azt a bevezetőben jeleztem, a 91/2007. (XI. 22.) AB határozat rendelkezéseire tekintettel a 2008. évi XXX. törvény iktatta be a tanúvédelmi szabályokat, azon belül is a tanú személyi adatai zártan történő kezelésének lehetőségét a polgári peres eljárásokba 2008. július 1-jei hatállyal. A törvény lehetővé teszi nemcsak a tanú személyi adatainak, de bizonyos *különösen indokolt* esetekben a nevének a zártan kezelését is, vagyis a Be. szabályainál ismertetett mindkét lehetőség alkalmazható a polgári peres eljárásokban, de a Ket. szabályainál ismertetett különösen védett tanúra jellemző megoldások nem találhatók meg. *„Figyelemmel a közvetlenség, a pártatlanság és a tisztességes eljárás elvére, a tanú védelmének a fentebbinél magasabb foka a polgári peres eljárásban nem biztosítható.”*⁴⁴⁶

A vonatkozó szabályok hatályba lépését megelőzően a tanúvédelem kérdését illetően a Be., az Sztv. és a Ket. rendelkezéseihez képest a Pp. hiányos volt, melynek kapcsán a 91/2007. (XI. 22.) AB határozat megállapította a következőket: *„az Országgyűlés az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében meghatározott, a hátrányos megkülönböztetés tilalmát sértő mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet idézett elő azáltal, hogy a polgári eljárásban nem teremtett lehetőséget a tanú személyi adatainak zártan kezelésére, ha a büntetőeljárásban a tanút már ilyen védelemben részesítették, azonban a bíróság a bűncselekménnyel, illetve a bíróság által elbírált szabálysértéssel okozott kár megtérítése iránt a büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igényt*

---

⁴⁴⁶ 2008. évi XXX. törvény indokolása a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (Részletes Indokolás a 23-25. §-hoz), Complex CD Jogtár, 2008. július 31.

egyéb törvényes útra utasította.”⁴⁴⁷ Az Alkotmánybíróság e megállapítását azon az elvi alapon tette, miszerint a büntetőeljárás, a szabálysértési eljárás és a polgári eljárás tanújának eljárási pozíciója összevethető és lényegét tekintve azonos, vagyis a tanúk a különböző eljárásokat tekintve is egy homogén csoportba tartoznak.⁴⁴⁸ Emiatt az Alkotmánybíróság - az indítványra tekintettel a Be. és a Pp. vonatkozásában - az eljárásokban tanúként közreműködésre köteles személyek életének, testi épségének, és szabadságának védelmét szolgáló jogszabályi lehetőségek indokolatlan eltérése miatt a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet megállapította, és felhívta a törvényhozót jogalkotási kötelezettségének teljesítésére.

A Pp. módosításához fűzött miniszteri indokolás kiemeli, hogy az *„új szabályozás kialakításakor mindenekelőtt arra kell figyelemmel lenni, hogy ellentétben a büntetőeljárással - ahol a tanú adatait jellemzően a közvádoló ismeri, akitől azt nem kell megóvni -, a polgári eljárásban a tanú adatait a felek jelentik be a bíróságnak és a másik félnek is, akár a keresetlevélben, akár egyéb beadványban vagy a tárgyaláson szóban. Mivel ebben a rendszerben mindkét fél tudomást szerez a másik tanújának adatairól, és a tanú csak később kerül egyáltalán abba a pozícióba, hogy az adatainak zártan való kezeléséről nyilatkozhasson, alapjaiban kell megváltoztatni a szabályozást.*”⁴⁴⁹

Előbbieken alapján a Pp. tanúk bejelentésére vonatkozó 167. § (3) bekezdése előírja, hogy amennyiben a tanú adatait a fél beadványban jelöli meg, a beadványában a tanú nevén kívül a tanú egyéb adatait nem kell feltüntetnie, hanem egy példányban beadott külön íven köteles a tanú idézhető címét - és amennyiben szükséges, a tanú egyéb személyazonosító adatait - a bíróság részére

---

⁴⁴⁷ A 91/2007. (XI. 22.) AB határozat rendelkező része

⁴⁴⁸ Kiemelendő, hogy bár az Abh. kifejezetten a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránti per tanúinak csoportját tekintette homogénnek a büntetőeljárásban szereplő tanúival, ez a megállapítás helytálló az előbbi polgári per és egyéb polgári per tanúinak összehasonlításakor is.

⁴⁴⁹ 2008. évi XXX. törvény indokolása a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (Részletes Indokolás a 20. §-hoz), Complex CD Jogtár, 2008. július 31.

megjelölni. Különösen indokolt esetben a beadványban elegendő a tanú nevének feltüntetése helyett egyéb megjelölést alkalmazni, és az így megjelölt tanú adatait külön lapon feltüntetni. Ezt a tanú személyi adatait tartalmazó külön lapot senki részére nem lehet kézbesíteni, azt a tanút megidézni kérő fél és az ügyész kivételével a felek és egyéb perbeli személyek a bíróságon sem tekinthetik meg, arról másolat nekik nem adható. Ezek a szabályok irányadók abban az esetben is, ha a fél a tanút a tárgyaláson jelenti be.

Az eddigiekhez képest tehát többletterhet ró a tanút idézni kérő félre a Pp. mikor előírja, hogy a tanút előzőleg nyilatkoztatnia kell arról, hogy a tanú az adatainak bejelentésére az előzőekben ismertetett szabályokat alkalmazni kéri-e, és köteles a nyilatkozat szerint eljárni. Mindez azt is jelenti, hogy elvileg a tanút állító félnek már előzőleg fel kell vennie a kapcsolatot a későbbi tanúval, aki ezáltal minden valószínűség szerint tudomást fog szerezni arról, hogy milyen ügyben és milyen tények körére nézve kívánja meghallgatni őt a bizonyító fél, amely megítélésem szerint nem feltétlenül helyeselhető megoldás. Abban az esetben, ha a tanút a fél nem tudja nyilatkoztatni, akkor az előzőekben ismertetett bejelentési szabályok szerint köteles eljárni.

Amennyiben a bíróság a bizonyító fél kérelmére az ellenfelet kötelezi a tanú nevének és idézhető címének a bejelentésére, úgy a tanú zártan kezelt személyi adatait a bizonyító fél sem ismerheti meg.

A tanú személyi adatait a bíróság akkor is zártan kezeli, ha ezt a tanú a kihallgatása előtt a tárgyaláson kéri. Ebben az esetben a zárt kezelés azon adatokra terjed ki, amelyeket a tanút megidézni kérő féllel ellenérdekű egyéb perbeli személy - az ügyész kivételével - még nem ismerhetett meg.

A bíróságnak a tanút a kihallgatás megkezdése előtt nyilatkoztatnia kell arról, hogy kívánja-e személyi adatainak zártan kezelését. A Pp. kifejezett pozitív nyilatkozatot kíván meg a tanú részéről azzal kapcsolatban, hogy kéri-e adatainak zártan kezelését, azaz a bíróság felhívására a kihallgatás megkezdése előtt a tanúnak kérnie kell a védelem ezen a módon történő biztosítását. „*Ennek*

*hiányában vagy nemleges válasz esetén a zártan kezelést a bíróság megszünteti. Pozitív válasz esetén automatikus a zártan kezelés fenntartása, illetve megkezdése.*⁴⁵⁰ A megszüntetés korlátozódhat csupán a tanú neve zártan kezelésének megszüntetésére. Ez utóbbi esetben a tanú további személyes adatit továbbra is zártan kell kezelni. A tanú személyi adatai zártan történő kezelése tárgyában a bíróság a felek meghallgatása nélkül dönt, de szemben a Ket. rendelkezéseivel, erről külön határozatot hoznia nem kell, a jegyzőkönyvben elegendő erre utalni.

Amennyiben az eljárás során a bíróság azt állapítja meg, hogy a tanút megidézni kérő fél ellenfele vagy a féllel ellenérdekű egyéb perbeli személy - továbbra is az ügyész kivételével - a tanú személyi adatait ismeri, a bíróság a tanú személyi adatainak zártan kezelését hivatalból megszünteti.

A Pp. 171/A. § (1) bekezdése alapján a tanú védelmének biztosítása esetén a bíróság a tanú személyi adatait a tanú nevének kivételével, illetve a teljes anonimitás biztosítása esetében a tanú nevét is az iratok között *elkülönítve* és *zártan* kezeli. A tanú személyi adatait csak a bíróság, a jegyzőkönyvvezető (leíró) és az ügyész jogosult megismerni. A bíróság az eljárás során köteles biztosítani, hogy a tanút megidézni kérő fél és az ügyész kivételével a felek és egyéb perbeli személyek számára az eljárás egyéb adataiból a tanú személyi adatai ne válhassanak megismerhetővé. A tanú személyi adatainak zártan kezelése esetében a bíróság a tanú személyi adatait a személyazonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg, írásban rögzíti és zártan kezeli.

Minthogy a szabályozás hatályba lépése óta viszonylag rövid idő telt el, ezért annak gyakorlati tapasztalatairól még nem áll rendelkezésre elegendő információ. Az ezzel kapcsolatos elemzések egy későbbi tanulmány tárgyát képezhetik.

---

⁴⁵⁰ 2008. évi XXX. törvény indokolása a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (Részletes Indokolás a 23-25. §-hoz), Complex CD Jogtár, 2008. július 31.

2.2.2. Nemzetközi kitekintés

A) A francia szabályozás

A CPP 706-57. cikke lehetőséget biztosít a tanú lakóhelye feltüntetésének mellőzésére, amely lehetőséget bizonyos vonatkozásaiban a Be. tanú személyi adatainak zárt kezelésére vonatkozó rendelkezéseinek feleltethetünk meg. Azonban szembeötlő különbség, hogy amíg a Be. a tanú valamennyi személyi adatára kiterjeszti a jogintézmény hatályát, addig a CPP azt kizárólag a tanú lakcíme vonatkozásában engedi meg. A CPP hivatkozott cikke értelmében:

706-57 Cikk: Azok a személyek, akikkel szemben nem áll fenn az alapos gyanú, hogy bűncselekményt követtek el, vagy bűncselekményt kíséreltek meg, és akik az eljárás szempontjából képesek fontos bizonyítékot szolgáltatni, az ügyészség vagy a vizsgálóbíró felhatalmazása alapján lakóhelyként valamely rendőrség címét jelölhetik meg.

Látható, hogy a Be. szabályaihoz képest szigorúbb feltételeket követel meg a francia törvény a tanúvédelem ezen formájának alkalmazásához, mivel már itt feltételként szerepel, hogy a kérelmező tanú fontos bizonyítékkal szolgáljon. Mint az előzőekben (lásd a 2.2. cím alatt írtakat) bemutatásra került, ez a feltétel nálunk sem a Be.-ben nem szerepel, sem a jogalkalmazási gyakorlat nem követeli meg ennek fennállását. Ez a feltétel csak a tanú különösen védetté nyilvánítása esetében található meg a hazai büntető eljárásjogban.

A védelem ezen formájában részesített személyek lakcímét külön nyilvántartásban helyezik el és kezelik. Ezt a nyilvántartást a rendőrségeken és a csendőrségeken vezetik, és csak az ügyész tekinthet bele kérelem alapján. Amennyiben a tanú lakcíme megváltozna a védelem hatálya alatt, úgy azt köteles bejelenteni a kihallgatásától számított egy évig a nyilvántartást vezető hatóságnál.

Az idézéseket és értesítéseket a rendőrségen vagy a csendőrségen keresztül kapja meg a tanú.

A CPP 706-59. cikke akként rendelkezik, hogy a védelem hatálya alatt a tanú lakcíme semmilyen körülmények között nem kerülhet nyilvánosságra, kivéve a CPP 706-60. cikkében foglalt azon esetet, amikor a védelem jogainak gyakorlásához elengedhetetlenül szükséges a tanú adatainak ismerete. Ilyen okra történő hivatkozással a védelem megszüntetését a Be. nem ismeri, megítélésem szerint helyesen, hiszen nehezen képzelhető el olyan eset, amikor a tanú lakcímének ismerete nélkülözhetetlen lenne a védelem számára.

Abban az esetben, amennyiben valaki a fenti rendelkezéseket megsérti, úgy 5 évi szabadságvesztésre vagy 75.000 euróra ítéltető, vagyis szemben a hazai joggal, Franciaországban önállóan és igen súlyosan szankcionálható bűncselekmény a fenti tanúvédelmi rendelkezések megsértése. Ehhez hasonló szabály bevezetését nálunk is megfontolandónak tartanám. A CPP nem tartalmaz arra vonatkozóan rendelkezést, hogy a cselekmény kizárólagosan szándékos, vagy netalán gondatlan elkövetés esetén is büntethető-e.

B) A német szabályozás

Az StPO. 68. §-a biztosítja a tanúvédelem egyik leghatékonyabb eszközének⁴⁵¹ tartott személyi adatok különböző mértékű zárt kezelését a tanút fenyegető veszély mértékének arányában, és rendkívüli esetben teszi lehetővé a személyi adatok teljes titokban tartását.⁴⁵² Amennyiben a tanú személyi adatait és esetlegesen a nevét titokban kívánják tartani, úgy az eljáró hatóságnak részletesen indokolnia kell döntését, amelyet - mint láttuk - a magyar Be. nem kíván meg. *„Ennek során a Kommentár szerint nem elegendő pl. zaklatásra, telefonhívásokra*

---

⁴⁵¹ KERTÉSZ Imre, *A tanú védelemre szorul*, Magyar Jog, 1993, 4.szám, 194.

⁴⁵² BÓCZ, *Ismét* [...], 6.

*stb. hivatkozni, hanem komolyabb fenyegetés szükséges.*⁴⁵³ GYÖRE István a magyar tanúvédelem közvetlen előzményét látja a német jog által biztosított fenti lehetőségben.⁴⁵⁴

Amennyiben fennáll az előzőekben megjelölt veszélyhelyzet, úgy az StPO. 68. § (2) bekezdése értelmében a tanú a kihallgatáson lakcíme helyett munkahelyének címét vagy más kézbesítési címet jelölhet meg, ekként lakcíme a bírósági tárgyaláson sem közölhető. 1992 óta a 68. § (3) bekezdés értelmében lehetőség van arra, hogy a személyi adatokra vonatkozó kérdésekre a tárgyaláson a tanú megtagadja a válaszadást, és a személyi adatairól ne, vagy csak előző személyi adatairól⁴⁵⁵ tegyen nyilatkozatot, amennyiben annak nyilvánosságra kerülése veszélyeztetné életét, testi épségét, vagy személyi szabadságát. A törvényszöveg nem követeli meg, hogy a veszély bekövetkezésének valószínűsége *különösen* nagy legyen.⁴⁵⁶ A tanú személyi adatait tartalmazó iratokat ilyenkor az államügyészségen őrzik, és azok csak a veszélyeztetettség megszűnése esetén adhatók ki.

Lehetővé teszi a német szabályozás, hogy azok a tanúk, akik hatósági minőségükben tesznek vallomást, a lakóhely helyett a munkahelyüket adják meg, mint idézhető címet. *„Ez fontos lehet azokban az esetekben, amikor rendőröket, vámőröket, ügyészeket vagy igazságügyi szakértőket hallgatnak ki a munkaköri kötelességük ellátása során észleltekről.*”⁴⁵⁷ Mindezt az indokolja, hogy a szervezett bűnözéssel foglalkozó személyek egyébként is meglévő veszélyeztetettségét lakcímük nyilvánosságra kerülése csak fokozná.

Az StPO. 68. § (4) bekezdése értelmében azon tanúk esetében, akiknek személyi adatait zártan kezelik az eljárás során, a tárgyaláson kérdéseket kell feltenni az olyan körülményekre vonatkozóan, amelyek szavahihetőségükre

---

⁴⁵³ HERKE Csongor, *A tanúvédelem külföldi modelljei* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 93.

⁴⁵⁴ V.ö.: GYÖRE, *A tanú személyes* [...], 26.

⁴⁵⁵ BÓCZ, *Ismét* [...], 6. CSÁNYI Csaba ezzel kapcsolatban rögzíti, hogy ez a rendelkezés a titkos állományú nyomozókra vonatkozik. CSÁNYI, *i.m.*, 49.

⁴⁵⁶ HILGER, *Organized* [...], 100.

vonatkoznak annak érdekében, hogy vallomásuk hitelt érdemlősége vizsgálható legyen.⁴⁵⁸ Ezek a kérdések elsősorban arra vonatkoznak, hogy az előadott tények milyen módon jutottak a tanú tudomására, azonban nem irányulhatnak a tanú titokban tartott személyi adatainak felfedésére, amely különösen titkos állományú nyomozók és informátorok esetében lehet indokolt.⁴⁵⁹

A későbbiekben tárgyalandó (2.3. pont alatt) ún. igazoló eljáráshoz hasonló fenti megoldás a Be.-ben a tanú személyi adatainak zártan kezelése körében nem található, ez csak a különösen védett tanú esetében szerepel hazai törvényben.

2.3. A különösen védett tanú

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a tanúvédelem egyik legvitatottabb eszköze a különösen védett tanú jogintézménye. Az európai értelemben vett teljes anonimitást (ami nem azonos tehát a jelen fejezet 2.2. pontjában tárgyalt tanú nevének zártan történő kezelésével) az 1998. évi LXXXVIII. törvény iktatta be büntetőeljárás szabályaink közé. Ezzel a Be. *„megnevezésében, illetve alkalmazására vonatkozó részlet-szabályaiban is olyan tanúskodási formát hozott létre, amely alapvetően szakít a következetesen érvényesülő közvetlenség elvével, és megfelel az európai ítélkezési gyakorlatban nem minden esetben tolerált anonim tanú intézményének.”*⁴⁶⁰

A jogintézmény bevezetését indokolta és egyben sürgetővé tette, hogy az 1990-es évek második felétől a nagy tárgyi súlyú bűnügyekben folyamatosan problémaként jelent meg, miszerint a bűncselekményekről tudomással bíró személyek - félve az eljárásban terheltként szereplő személyektől - nem vállalták tanúvallomásuk megtételét. Hiába részesültek esetleg valamely enyhébb tanúvédelmi formában, nehezen vitatható, hogy a tanú tárgyaláson történő *„fizikai*

---

⁴⁵⁷ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 194.

⁴⁵⁸ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 27. és GYÖRE, *A tanú személyes* [...], 26-27.

⁴⁵⁹ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 194.

⁴⁶⁰ CSÁK, *A különösen* [...], 75.

*megjelenése gyakorlatilag hatástalanná teheti a korábbi védelmi intézkedéseket.*⁴⁶¹ Ezért szükséges volt biztosítani annak lehetőségét, hogy bizonyos személyek különösen védett tanúként speciális eljárásjogi helyzetbe kerüljenek, hiszen fizikai valójukban nem jelennek meg a bíróság előtt, nem idézhetők, nem szembesíthetők, tárgyaláson nem hallgathatók ki, ekként a védelem számára teljes mértékben azonosíthatatlanok. A különösen védett tanú tehát a büntetőeljárás során *„fizikai valóságában is mindvégig anonim marad és közkeletű szóval 'titkos tanúnak' is minősítendő.*⁴⁶²

Látható, hogy a teljes anonimitás olyan kivételes eszköz, amelyet csak szigorú feltételek mellett lehet alkalmazni, és amelynek gyakori alkalmazását BÓCZ Endre álláspontja szerint a hazai tapasztalatok nem indokolják.⁴⁶³ Más okból kifolyólag - ti. a védelem jogainak hatékony biztosítása érdekében - a Be. Magyarázat is kiemeli, hogy a *„különösen védetté nyilvánítás lehetőségét a legszükségesebb körre kell korlátozni.*⁴⁶⁴

Mindazonáltal tény az is, hogy a szervezett bűnözés térhódításra tekintettel *„szükséges volt megteremteni egy olyan törvényi lehetőséget, amely lehetőséget biztosít arra, hogy a tanú a terhelt és a védő előtt rejtve maradva, azok esetleges befolyásától mentesen tehesse meg vallomását.*⁴⁶⁵ A szervezett bűnözés terjedésével egyidejűleg ugyanis egyre inkább tapasztalhatóvá vált, hogy egyes bűnözői csoportok a rendkívül súlyos bűncselekmény elkövetése mellett sem riadnak vissza egyes tanúk nyílt megfélemlítésétől, vagy fizikai megsemmisítésétől. Ezeknek a bűnügyeknek a felderítése, de különösen a bíróság előtti bizonyítása az ilyen tanúk közreműködése nélkül viszont szinte lehetetlen. Ezért a különösen védett tanú jogintézményének törvénybe iktatása mindenképpen indokolt volt a jogalkotó részéről.

---

⁴⁶¹ ERDEI, *Kommunikáció* [...], 721.

⁴⁶² VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 271.

⁴⁶³ BÓCZ Endre, *Emberi jogok - „titkos tanúk”*, Belügyi Szemle, 1996, 9. szám, 12.

⁴⁶⁴ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 342.

⁴⁶⁵ KOPASZ, *i.m.*

Ugyanakkor a megfelelő szabályozás kialakításakor figyelemmel kell lenni mindazokra a körülményekre is, amelyek az anonimitás engedélyezésének veszélyeit hordozzák magukban, így különösen az anonim tanú vallomásának megbízhatóságával, a tanú esetleges elfogultságával kapcsolatos kérdésekre.⁴⁶⁶ A védelem érdekeire figyelemmel biztosított garanciális szabályok alkalmazásával ezek a veszélyek minimalizálhatók, illetve kizárhatók, azonban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a különösen védett tanú jogintézménye mindenképpen együtt jár a közvetlenség elvének sérelmével.

A jogalkotónak nyilvánvalóan választania kellett a tanú megvédésének szempontja és a terhelt teljes körű védekezési jogának - különös tekintettel a terhelt és a terhelő tanú konfrontációjának - biztosítása között. A két egymással konkuráló érdek között létrehozott, a különösen védett tanúra vonatkozó szabályokban megtestesülő kompromisszum *„erkölcsileg igazoltnak is tekinthető: az 'ártatlan' tanú védelme fontosabb, mint a (bűncselekmény megalapozott gyanújával) terhelt joga arra, hogy a tanúval szembe nézzen.”*⁴⁶⁷ Némileg árnyaltabb a kép, ha figyelembe vesszük, hogy a különösen védetté nyilvánított tanúk között lehetnek olyan személyek, akik egyáltalán nem ártatlanok, viszont a velük történő együttműködéshez jelentősebb nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek fűződik, mint az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez.

Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik NYÍRI Sándor felvetése, miszerint kérdéses, hogy kihallgatható-e tanúként és ezáltal különösen védetté nyilvánítható-e a fedett nyomozó, a bünszervezetbe beépített fedett nyomozó, a sértett szerepkörében eljáró rendőr, a mintavásárlást, az álvásárlást vagy a bizalmi vásárlást végző rendőr. Megítélése szerint a tisztességes eljáráshoz való jogból kiindulva a válasz csakis igenlő lehet⁴⁶⁸, bár ehhez mindenképpen szükségesnek tartom hozzáfűzni, hogy azért ezen személyek helyzete számos tekintetben eltér a "hagyományos" tanúképtől, ekként pedig a különösen védetté nyilvánításuk esetén

---

⁴⁶⁶ BÓCZ, *Ismét* [...], 7-8.

⁴⁶⁷ ERDEI, *Kommunikáció* [...], 721.

szigorúan vizsgálni kell az okokat, indokokat, törvényi feltételeket. A későbbiekben ismertetésre kerülő EJEB ítéletekből is hasonló következtetéseket vonhatunk le. TREMMEL Flórián egyértelműen különösen védett tanúvá nyilváníthatónak tekinti a tanút, a sértett-tanút, a szakértőt, a feljelentőt, a bejelentőt, a fedett nyomozót, az együttműködő bűntársat, megállapodás alapján más ügy terheltjét és a titkosszolgálat tagját.⁴⁶⁹

A következőkben a tanúvédelem „*legalaposabban szabályozott és a szakirodalomban is legrészletesebben megvitatott*”⁴⁷⁰ eszközére vonatkozó szabályok az EJEB legfontosabb vonatkozó döntéseinek bemutatása mellett kerülnek elemzésre, amelyet leginkább az a körülmény indokol, hogy ezen döntések a Be. jelenlegi rendelkezéseinek kialakulására jelentős befolyást gyakoroltak.

A) A különösen védetté nyilvánítás feltételei

A Be. 97. §-a nem változtatta meg a különösen védetté nyilvánításnak a korábbi eljárási törvény 64/A §-ban meghatározott konjunktív feltételeit, amelyek a következők: a tanú

- vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik,
- a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható,
- a személye, a tartózkodási helye, valamint az, hogy az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tanúként kívánja kihallgatni, a terhelt és a védő előtt nem ismert,
- személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.

---

⁴⁶⁸ NYÍRI, *i.m.*, 207.

⁴⁶⁹ TREMMEL, *A tanúvédelem hazai [...]*, 149.

⁴⁷⁰ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 114.

A különösen védetté nyilvánítás feltételei között első helyen szerepel azon összetett feltétel, hogy a tanú vallomása *kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire* kell, hogy vonatkozzon. Vizsgálandó tehát egyrészt a *kiemelkedő súlyú ügy*, másrészt a *lényeges körülmények* fogalma. A jogalkotó nem határozza meg a kiemelkedő súlyú ügyek körét, így mindig a konkrét ügy körülményeinek vizsgálata alapján lehet erről dönteni. Ez nem feltétlenül az adott bűncselekmény jogi minősítése folytán alkalmazható büntetési tétel irányadó voltát, súlyosabb minősítését, vagy magasabb büntetési tételét jelenti, hanem a bűncselekmény körülményeire, indítékára, motivációjára, köznyugalmat súlyosan zavaró jellegére, elkövetőjének és egyéb szereplőinek személyére utal.⁴⁷¹ A vallomás akkor vonatkozik az ügy lényeges körülményeire, ha az anyagi jogi és az eljárásjogi szempontok vizsgálata után megállapítható, hogy olyan releváns tényekről van szó, amelyek a cselekmény jogi megítélésével, a büntetőjogi felelősséggel függenek össze, illetve ilyennek tekintendők azok a tények vagy körülmények is, amelyek a bűncselekmény és az elkövető személyének bizonyításához nélkülözhetetlenek.⁴⁷²

BÁNÁTI János kedvezőtlennek tartja azt a tendenciát, miszerint a Be. nem tesz semmiféle különbséget, hogy milyen bűncselekmény miatt, milyen elkövetési mód alapján folyó eljárásban kerülhet sor a különösen védett tanú igénybevételére, ezáltal viszont a „*szervezett bűnözés elleni jogos harc egy kicsit átvitte ugyanezeket az eszközöket és módszereket az átlagbűnözés elleni harcra.*”⁴⁷³ A Be. által használt kettős feltétellel kapcsolatban pedig CSÉKA Ervin felhívja a figyelmet arra, hogy egyrészt a *kiemelkedő súlyú ügy* fogalma

---

⁴⁷¹ Általában megállapítható az ügy kiemelkedő súlya, amennyiben a bűncselekmények elkövetésére nemzetközi bűnözéssel összefüggésben kerül sor, vagy felismerhetőek a szervezett bűnözés ismérvei és az elkövetett cselekmények tárgya a terrorizmussal, zsarolással, prostitúcióval, pedofiliával, pornográfiával, pénzmosással, kábítószer- vagy fegyverkereskedelemmel, illetve az ezekkel összefüggésben elkövetett élet és testi épség elleni bűncselekményekkel kapcsolatos. V.ö.: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 343. és VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 272.

⁴⁷² V.ö.: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 343. és VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 272.

⁴⁷³ BÁNÁTI, *i.m.*, 121.

„*nagyon is relatív fogalom*”⁴⁷⁴, másrészt a nem védett tanút is csak *lényeges körülményekre* hallgatják meg, ekként ennek külön rögzítése feleslegesnek tekinthető.

A különösen védetté nyilvánítás második feltétele, hogy a tanú vallomásától *várható bizonyíték mással ne legyen pótolható*. Ez a nyelvtani értelmezés szerint is azt jelenti, hogy bizonyos valószínűség szükséges a vallomásból származó bizonyíték pótolhatatlanságát illetően, nem pedig a teljes bizonyosság.⁴⁷⁵ Tartalmilag ez a feltétel azt jelenti, hogy a tanú vallomása nélkül a tényállás nem, vagy csak jelentős nehézségekkel, a büntetőeljárás indokolatlan elhúzóásával tisztázható. Noha a törvény szerint a terhelt beismerése esetén is be kell szerezni a további bizonyítékokat⁴⁷⁶, abban az esetben, ha az így beszerzendő bizonyíték kizárólag olyan tanútól származna, akit egyébként különösen védetté kellene minősíteni, mellőzhető a tanú bevonása az eljárásba azon az alapon, hogy a tanú vallomásától várható bizonyíték mással, vagyis a terhelt beismerésével is pótolható. A jogalkotó eme feltétel beiktatásával egyben azt is biztosítja, hogy valóban kivételesen, végső jogi eszközként kerüljön sor a tanú különösen védetté nyilvánítására. Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy mivel a bizonyítási eljárás korai szakaszában a feltétel fennállása kétséget kizáróan nem állapítható meg, ezért a nyomozó hatóságok felelőssége a lehetséges bizonyítási eszközök beszerzése a tényállás felderítése érdekében, és csak ezt követően kezdeményezheti különösen védett tanú bevonását az eljárásba.

A harmadik feltétel, hogy *a tanú személye, tartózkodási helye, valamint az a körülmény, hogy tanúként kívánják kihallgatni, a gyanúsított és a védő előtt ismeretlen* legyen. Ezen feltétel ily módon történő meghatározásával a jogalkotó

---

⁴⁷⁴ CSÉKA, *i.m.*, 113.

⁴⁷⁵ Talán helyesebb lett volna az *előreláthatóan mással nem pótolható* fordulat alkalmazása a törvényszövegben.

⁴⁷⁶ A bizonyíték kifejezés használatával kapcsolatban VARGA Zoltán a következőkre hívja fel a figyelmet: „*A törvényszöveg megfogalmazása bizonyos értelemben félreérthető, ugyanis a tanú vallomása bizonyítási eszköz, míg a bizonyíték a vallomásból származó, illetve nyerhető adat, tény, körülmény. Ebből következően nyilvánvaló az is, hogy nem a bizonyíték pótlásáról van szó, hanem a vallomás olyan*

„egyértelművé tette, hogy itt valójában konjunktív feltételekről van szó.”⁴⁷⁷ A jogintézmény célja a teljes anonimitás biztosítása, vagyis az, hogy a kihallgatandó tanú beazonosíthatatlan és megközelíthetetlen legyen, kizárva a fenyegetés, megfélemlítés lehetőségét. Ez a feltétel teszi egyben a jogintézmény alkalmazását kivételessé, mivel a gyakorlatban elég ritkán állnak fenn ezek a körülmények egyszerre. Kisebb közösségekben, vagy amikor több elkövető közül az egyik kíván terhelő vallomást tenni társai ellen, könnyen kideríthető a tanú személyazonossága.⁴⁷⁸ Ezekben az esetekben a tanúnak fizikai vagy személyi védelem biztosítása indokolt, a különösen védetté nyilvánítás elégtelen. A személy ismerete egyébiránt lehet közvetlen vagy közvetett, névszerinti, de esetlegesen álnév, becenév, gúnynev ismeretén alapuló is. A tartózkodási hely ismerete jelentheti az állandó vagy ideiglenes lakcímre, illetve átmeneti tartózkodási helyre vonatkozó információkat. Helytállóan mutat rá TILK Ferenc, hogy amennyiben „egy kisebb községben, városban történik bűncselekmény, az esetleges szemtanúk kiléte sem lehet titok egy olyan helyen, ahol mindenki ismeri a másikat.”⁴⁷⁹

A negyedik feltétel, hogy a tanú *személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve*. Ahogy ezzel kapcsolatban ARDAY Adrienn fogalmaz: „Ez a feltétel természetesen csak valószínűségeen alapulhat, de ennek a valószínűségnek ráutaló konkrét tényeken kell alapulnia.”⁴⁸⁰ Lényeges körülmény továbbá, hogy a törvényszöveg nem tartalmaz személyi korlátozást abban a tekintetben, hogy milyen személyi körből származik az ilyen fenyegetés.⁴⁸¹ A

---

bizonyítási eszközzel való helyettesítéséről, amelyből ugyanazon bizonyíték beszerezhető.” VARGA, A tanúvédelem (Magyar Jog), 272.

⁴⁷⁷ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 344.

⁴⁷⁸ A kisebb közösség egyébiránt lehet egy egész állam is, hiszen például az Ajánlás megszövegezése során az egyik előkészítő ülésén Ciprus képviselője kifejtette, hogy az alig több mint félmillió ember által lakott szigeten az anonimitás megőrzése gyakorlatilag lehetetlen. Erről részletesen: BÓCZ, *Emberi* [...], 4.

⁴⁷⁹ TILK, *i.m.*, 53.

⁴⁸⁰ ARDAY, *i.m.*, 19.

⁴⁸¹ A Btk. 138. § értelmében a fenyegetés súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.

fenyegetés nem kizárólag a tanúra vonatkozhat, hanem a hozzátartozók körét kell figyelembe venni.⁴⁸² VARGA Zoltán ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy „*a súlyos fenyegetésnek a különösen védetté nyilvánítás szempontjából értelemszerűen nem kell bekövetkeznie, sőt amennyiben a súlyos fenyegetés már bekövetkezett, akkor nyilvánvaló, hogy a tanú személye is valamilyen formában ismertté vált, amelynek eredményeként a különösen védetté nyilvánításra törvényi feltétel hiányában nem kerülhet sor.*”⁴⁸³ A súlyos fenyegetés értelmezésekor a fenyegetés objektív ismerve, a súlyos hátrány kilátásba helyezése mellett meghatározó jelentősége van a fenyegetés szubjektív elemeinek, ugyanis nem közömbös, hogy a tanú személyiségére is figyelemmel a súlyos fenyegetés az adott tanú esetében milyen hatás kiváltására alkalmas.

B) A különösen védett tanú vallomására vonatkozó szabályok

A Nyor. 26. § (1) bekezdése értelmében a nyomozó szerv haladéktalanul formához nem kötött előterjesztést tesz az ügyészhez a tanúként kihallgatandó személy különösen védetté nyilvánításának indítványozására, amennyiben megítélése szerint annak feltételei fennállnak. A tanú különösen védetté nyilvánításáról az ügyész indítványára a nyomozási bíró dönt - a Be. 210. § (3) bekezdésében foglaltak szerint - az iratok alapján, ám amennyiben szükséges, ülést tarthat.⁴⁸⁴ Megjegyzést érdemel, hogy amennyiben akár a törvényi feltételek nem állnak fenn, akár a nyomozási bíró nem látja indokoltnak a tanú különösen védetté nyilvánítását, úgy az ügyész indítványát elutasítja.

A Be. nem tartalmaz viszont rendelkezést arra nézve, hogy „*több terhelt ellen folyamatban lévő eljárásban valamely terhelt, illetve védő kezdeményezésére lehetőség van-e az általuk megjelölt tanú különösen védetté*

---

⁴⁸² A Btk. 137. § 6. pontja értelmében hozzátartozó az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa, az örökbefogadó és a nevelőszülő, az örökbefogadott és nevelt gyermek, a testvér, a házastárs, az élettárs és a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa.

⁴⁸³ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 273.

*nyilvánítására.*⁴⁸⁵ Amennyiben erre a kérdésre nemleges választ adunk, úgy az a megoldás a fair eljárás elvét is sért(het)i, hiszen az Egyezmény 6. cikk 3. pontja tartalmaz arra vonatkozó rendelkezést, hogy a védelem ugyanolyan feltételek mellett eszközölheti mentő tanúk megidézését és kihallgatását, mint ahogy a vád tanúit megidézik és kihallgatják. CSÁK Zsolt is felhívja a figyelmet, hogy szükség lehet olyan szabályozást bevezetni, amely a vádlott vagy a védő indítványára is lehetővé teszi a mentő tanúként fellépő személy különösen védetté nyilvánítását az egymással érdekellentétben álló vádlott-társak ügyeiben.⁴⁸⁶ A magam részéről úgy vélem, hogy a védelem nem zárható ki az indítványozók köréből, célszerű lenne lehetőséget biztosítani erre a Be.-ben, ugyanakkor ehhez értelemszerűen a jelenlegi konjunktív feltételrendszer módosítására is szükség lenne. A harmadik feltétel vonatkozásában ez gyakorlatilag azt jelentené, hogy a tanú személye *a nem indítványozó* terhelt és védője számára legyen beazonosíthatatlan.

A különösen védett tanú vallomástételéhez a nyomozási bíró *„kétszeres szűrése, szelekciója ad keretet”*⁴⁸⁷, hiszen mint láthattuk, egyrészt dönt a különösen védetté nyilvánításról, másrészt a kihallgatás és a tanúkihallgatás jegyzőkönyvi kivonatának az elkészítése is az ő feladata. A nyomozási bíró hallgatja ki ugyanis a különösen védetté nyilvánított tanút mind nyomozási, mind bírósági szakban, mely kihallgatás tényleges színtere a bírósági ülés. Ezzel kapcsolatban KRECSIK Eldoróda felveti, hogy a különösen védett tanú kihallgatásának helyszínét gondosan kell kiválasztani, és véleménye szerint ezt *„ún. semleges helyen, pl. más megyében, más városban lenne célszerű lebonyolítani.”*⁴⁸⁸

---

⁴⁸⁴ Korábbi törvényünk meghallgatás tartására adott lehetőséget.

⁴⁸⁵ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 345.

⁴⁸⁶ CSÁK, *i.m.*, 81.

⁴⁸⁷ TREMMEL Flórián, *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006, 176.

⁴⁸⁸ KRECSIK Eldoróda, *Tanúvédelem a különösen védett tanúvá nyilvánítási eljárás szemszögéből* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], *Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bibor Kiadó, Bp.*, 2001, 150.

A kihallgatáson a nyomozási bírón, a jegyzőkönyvvezetőn és a tolmácson kívül csak az ügyész és a tanú érdekében eljáró ügyvéd lehet jelen. Pontosán a jelenléti joggal kapcsolatban hívja fel a figyelmet MÁRKI Zoltán arra a problémára, hogy a védői oldalról többen a fegyverek egyenlőségének sérelmét látják abban a körülményben, miszerint a különösen védett tanú kihallgatásánál az ügyész jelen lehet, de a védelem részéről senki. Megítélése szerint - amellyel magam is egyetértek - mivel az ügyész jelenlétéhez a kihallgatáson nem fűződik különösebb érdek, ezért a fegyveregyenlőség elvének megfelelő megoldás lenne az ügyész ezen jogát megvonni, és kérdésfeltevési jogát a védelem ezirányú jogával azonosan szabályozni.⁴⁸⁹ VARGA Zoltán ezzel ellentétben pontosan akként látja biztosíthatónak a fegyverek egyenlősége érvényesülését, amennyiben a kihallgatáson a védő is részt vehet.⁴⁹⁰ Mindkét esetben azonban szükséges az is, hogy a különösen védetté nyilvánítás és a kihallgatás egymástól elváljon.

Az általános szabályok szerint indítványra a nyomozási bíró elrendelheti a tanúkihallgatás kép- vagy hangfelvevővel történő rögzítését. Azonban az ülésről ilyen esetben is jegyzőkönyvet kell készíteni. Erre a különösen védett tanú esetében is lehetőség van, ám kiemelendő, hogy az eredeti hang- vagy képi felvétel nem torzítható, csak a másolat.

A Nyor. 26. § (3) bekezdése akként rendelkezik, hogy a különösen védett tanú közreműködésével lefolytatott helyszíni kihallgatás, bizonyítási kísérlet és felismerésre bemutatás esetében a nyomozási bíró rendelkezései szerint kell azokat megtartani, amennyiben a bíró azok fogantatásához a nyomozó szervet veszi igénybe.

A különösen védett tanút megilletik a tanúk jogai, így esetlegesen mentességi okra hivatkozással az is előfordulhat, hogy nem tesz vallomást.⁴⁹¹ Ebben az esetben megítélésem szerint a különösen védett státusz fenntartása nem indokolt, minthogy a tanú vallomásától semmilyen bizonyíték nem várható,

---

⁴⁸⁹ V.ö.: MÁRKI, *Az új* [...], 15.

⁴⁹⁰ VARGA, *A tanúvédelem* (Kriminológiai Közlemények Különkiadása), 143.

vagyis nem valósul meg a különösen védetté nyilvánítás második feltétele. Amennyiben vallomást tesz, úgy a kihallgatás során a nyomozási bírónak ellenőriznie kell a tanú szavahihetőségét, tudomásának megbízható voltát, azokat a körülményeket, amelyek vallomása hitelt-érdemlőségét befolyásolhatják, és ezeket a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. Az ellenőrzés során a nyomozási bíró szükség esetén a nyomozó hatóságot is igénybe veheti. Kiemelendő, hogy a különösen védetté nyilvánított tanú kihallgatása során a nyomozási bírónak nem szabad megelégednie a tanú vallomásának jegyzőkönyvben történő rögzítésével és annak tisztázásával, hogy a tanú az általa elmondottakról miként szerzett tudomást, hanem ezen túlmenően a nyomozás adataival összevetve ellenőriznie kell, hogy a vallomás mennyire tekinthető hitelt-érdemlőnek. Ezen rendelkezések legfőbb indoka az, hogy a különösen védett tanú a tárgyaláson nem vethető alá a védelem közvetlen kérdéseinek, ezért fokozott garanciákat igényel a vallomásának későbbi felhasználása. TREMMEL Flórián ezzel kapcsolatban azt javasolja, hogy a különösen védett tanú saját kezűleg is írja le a vallomását, mert ebben az esetben a vallomás különböző írásszakértőkkel (grafológiai vagy szövegnyelvészeti szakértővel) is ellenőrizhető, elemeztethető lenne, továbbá a *„későbbi vallomásmódosítás és/vagy vallomás visszavonása is egyszerűbben tisztázható.”*⁴⁹²

A különösen védett tanú vallomását tartalmazó jegyzőkönyvről kivonatot kell készíteni, amely a jelenlévők közül csak a nyomozási bíró és az ügyész nevét, a tanú különösen védetté nyilvánításának tényét és a különösen védetté nyilvánított tanú vallomását tartalmazza. A kivonat készítésekor ügyelni kell arra, hogy a tanú személyére és tartózkodási helyére a vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonat alapján ne lehessen következtetni. A jegyzőkönyvi kivonatot az ügyész részére át kell adni, és azt a vádirat benyújtásáig elkülönítetten, zártan kell kezelni. A kivonatot a vádirat benyújtásáig az ügyészen

---

⁴⁹¹ V.ö.: VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 275-276.

⁴⁹² TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 115.

kívül még a nyomozó hatóság ismerheti meg, azt követően a kivonatra az iratmegtekintés általános szabályai vonatkoznak. Mindazonáltal ismeretes olyan ügyészi gyakorlat is, amely a jegyzőkönyvi kivonat megtekintését már az iratismertetés során is biztosítja a védelem számára, noha ez a Be. 193. § (1) bekezdése és 213. § (2) bekezdése alapján egyébként nem volna lehetséges.

Ha az ügyész a különösen védett tanú vallomását a bírósági eljárásban bizonyítékként kívánja felhasználni, úgy a kivonatot csatolja a vádemelés alapjául szolgáló iratokhoz. A csatolást követően a kivonat a Be. 219. § (5) bekezdése alapján az okiratra vonatkozó szabályok szerint használható fel bizonyítékként. Garanciális szabály, hogy amennyiben erre az iratismertetés után kerül sor, a gyanúsítottat és a védőt erről értesíteni kell, és lehetőséget kell adni az utóbb csatolt irat megismerésére.

A BÜSZ 43. § (1) bekezdése alapján a büntetőiroda vezetője a büntetőügy bíróságra érkezését követően haladéktalanul megvizsgálja azt, hogy az ügyben szerepel-e különösen védett tanú. Amennyiben az ügyben különösen védett tanú szerepel, a büntetőiroda vezetője többek között az iratokat haladéktalanul bemutatja az ügyet elosztó bírósági vezetőnek, és az eljáró tanács kijelölését követően az iratot a kísérőirattal együtt bemutatja az eljáró bírónak, akinek a nevét a sajátja mellett szintén feltünteti a kísérőirat borítóján mint a zárt adat kezelésért továbbiakban felelős személyt.

A BÜSZ 44. § (1) bekezdése alapján az ügyben eljáró bíró a bemutatás után haladéktalanul, de legkésőbb a bemutatást követő első munkanapon a kísérőirat borítóján a név feltüntetésével kijelöli azt a bírósági alkalmazottat, aki zárt adatkezelőként az ügyben az ügyviteli teendőket ellátja. A zárt adat-kezelő feladata többek között, hogy kigyűjtse a zárt adatokat tartalmazó iratokat a büntetőügy iratából, elkészítse azok kivonatos iratát és elhelyezi a büntetőügy eredeti iratai között, továbbá értesíti a zárt adat-kezelésről az ügyben korábban eljáró hatóságokat. A kísérőirat olyan külön zárt irattartóban, lemezszekrényben elhelyezett irat, amely a zárt adatokat tartalmazó eredeti iratokat tartalmazza.

Erről másolat és felvilágosítás nem adható, kivéve az ügyésznek, aki azonban maga is zárt adat-kezelőnek minősül.

A tanács elnöke a vádirat kézbesítésével egyidejűleg közli a vádlottal és a védővel, hogy az ügyben különösen védett tanú vallomását kívánja az ügyész bizonyítási eszközként felhasználni, figyelmezteti őket a kivonat megtekintésének jogára, és arra, hogy írásban a különösen védett tanúhoz kérdések feltevését-, továbbá a tanú különösen védetté nyilvánításának megszüntetését indítványozhatják. Ezen jogok a vádlottat és a védőt egymástól függetlenül is megilletik, mind a tárgyalás előkészítése során, mind a tárgyaláson.

Amennyiben a vádlott vagy a védője a tanú különösen védetté nyilvánításának megszüntetését a tárgyalás előkészítése során indítványozza, a bíróság kötelező jelleggel előkészítő ülést tart, mivel kizárólag ennek keretében lehet meggyőződni arról, hogy az indítvány megalapozott-e. Amennyiben a vádlott vagy a védő akár a tárgyalás előkészítése során, akár a tárgyaláson a különösen védetté nyilvánított tanút megnevezi, vagy a személyét más kétséget kizáró módon azonosítja, a bíróság a tanú különösen védetté nyilvánítását megszünteti. Ebben az esetben megszűnik a tanú különösen védett státusza, és idézésére, valamint kihallgatására az általános szabályok lesznek irányadóak. Természetesen kérdéses, hogy milyen közreműködés várható ezt követően a tanútól. A tanács elnöke ilyen esetben a Be. 272. § (8) bekezdése, illetve a tárgyalás esetében a 305. § (4) bekezdése alapján szükség esetén hivatalból vagy indítványra a tanú védelmének más formáját kezdeményezi. Ezt követően a bíróság nem a tanú vallomásáról készített kivonatot fogja bizonyítási eszközként felhasználni, hanem kihallgatja a tanút a tárgyaláson. Ha a bíróság a különösen védetté nyilvánítás megszüntetése iránti kérelmet elutasítja, úgy ezzel egyidejűleg felhívja a vádlott és a védő figyelmét arra, hogy a vonatkozó eljárási szabályok szerint tehetnek fel kérdéseket a különösen védett tanúhoz, majd ennek megtörténte után az elutasító határozattal egyidejűleg a feltett és a tanács elnöke

által összeállított kérdéseket a jegyzőkönyv eredeti példányával és a védetté nyilvánító határozattal küldi vissza a nyomozási bírónak.

Ami a védelem kérdésfeltevési jogát illeti, hangsúlyozandó, hogy a védelem csupán indítványozhatja a kérdések feltételét, sőt a „*tárgyalásra vonatkozó rendelkezések között még az írásbeli kérdésfeltevés lehetőségére sem lelünk utalást.*”⁴⁹³ A tárgyaláson feltett kérdések ezért bizonyítási indítványnak minősülnek, amelyek elutasítása önálló jogorvoslattal nem támadható, ekként a védelem számára meglehetősen hátrányos a szabályozás ilyen módja.

A tanúhoz feltett kérdések a Be. 263. § (3) bekezdésének értelmében közvetlenül nem irányulhatnak a különösen védett tanú személyének és tartózkodási helyének felfedésére, bár megítélésem szerint közvetett módon sem vonatkozhatnak erre. Ez a rendelkezés viszont kétségtelenül „*jelentős korlátja a szavahihetőség védelmi ellenőrzésének, vizsgálatának.*”⁴⁹⁴ A Be. az EJEB vonatkozó határozataira is figyelemmel a későbbiekben bemutatandó ún. igazoló eljárással próbálja ellensúlyozni a védelem jogainak ily módon történő korlátozását.

A Be. miniszteri indokolása szintén azt rögzíti, hogy a vádlott és a védő kérdésfeltevésre vonatkozó indítványai nem kötik a bíróságot, vagyis a védelem kérdezési joga csupán közvetett és nem közvetlen. Ugyanakkor ez vitatható rendelkezés, mivel a vádlottnak és a védőnek a büntetőeljárás rendes szabályai szerint joga van a kihallgatott tanúhoz kérdéseket feltenni. A különösen védetté nyilvánított tanú minősége nem azt jelenti, hogy a kihallgatás szempontjából megkülönböztetett jogosítványok fűződnének hozzá, hanem azt, hogy a tárgyalásra nem idézhető, illetve a tárgyaláson nem hallgatható ki. Ez viszont nem járhat annak az eljárásjogi szabálynak a sérelmével, miszerint a vádlott és védő kérdést intézhet a tanúhoz.

---

⁴⁹³ ERDEI, *Kommunikáció* [...], 722.

⁴⁹⁴ TREMMEL, *Bizonyítékok* [...], 176.

A védelem kérdésfeltevési jogát azért is indokolt biztosítani, mert az Egyezmény 6. cikk 3. d) pontja értelmében minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy kérdéseket intézzon vagy intéztessen a vád tanúihoz, még akkor is, ha az anonim tanúk esetében gyakorlatilag lehetetlenné válik a védelem részére a tanúvallomás megbízhatóságának cáfolata, vagy az ellentmondásokra történő rámutatás.⁴⁹⁵ Ugyanakkor arra a tényre figyelemmel, hogy a védelem csupán indítványozhatja a kérdések feltevését, könnyen előfordulhat, hogy részéről nincs ténylegesen feltett kérdés, mivel a bíróság arra nem ad lehetőséget. FENYVESI Csaba ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy *„az elutasítás lehetősége, a tanú kérdésésének elmaradása miatt nem felel meg a szabályozás az európai emberjogi normáknak, egyik eljárási szakaszban sem biztosított az elutasított esetekben a védői kérdésfeltevés és a válaszadás kötelezettsége a védett tanú részéről.”*⁴⁹⁶

Ezért helyesen az indítványok elutasítására csak akkor kerülhet sor, ha érdektelenek, nem az ügyre tartoznak, alaptalanok, illetve az emberi méltóságot sértik, a tárgyalás tekintélyét veszélyeztetik, vagy a kérdés a választ is magában foglalják. Az ezzel ellentétes felfogás - csakúgy, mint a korábbi Be. vonatkozó rendelkezései tekintetében - azt jelenthetné, hogy a védelem részéről esetlegesen nincs is ténylegesen feltett kérdés, mivel a bíróság arra nem ad lehetőséget. Ez a megoldás azonban erősen kifogásolható és támadható az európai emberi jogi normákra tekintettel, hiszen az EJEB több ítéletében is meghatározta a kihallgatás tisztességes módjának kritériumait, a védelmi korlátozások határait. A vonatkozó - és a későbbiekben részletesen ismertetésre kerülő határozatok - alapján a tisztességes eljárás megvalósulásához szükséges a védelem számára biztosítani annak lehetőségét az eljárás bármely szakaszában, hogy vitassa a terhelő vallomásokat és kérdéseket intézzon a vallomástevőhöz.⁴⁹⁷

---

⁴⁹⁵ Erről részletesen: GORZA, *Tanúvédelem* [...], 26-27.

⁴⁹⁶ FENYVESI, *A tanúvédelem* [...], 86.

⁴⁹⁷ V.ö.: FENYVESI, *Védői* [...], 296.

Az időhúzás elkerülése érdekében célszerű, ha az iratok megtekintésére-, illetve a kérdések feltételére a tanács elnöke határidőt állapít meg, noha annak elmulasztása természetesen nem jogvesztő.⁴⁹⁸ Ezen rendelkezések irányadók azokban az esetekben is, amikor a különösen védett tanú igénybe vételére első ízben a tárgyalási szakban, vagy a megismételt eljárás során kerül sor.

Amennyiben akár indítványra, akár hivatalból kérdéseket intéznek a különösen védett tanúhoz, úgy annak újabb kihallgatását szintén a nyomozási bíró fogja foganatosítani. Ilyen esetben a bíróság tanácsának elnöke rendeli el a különösen védett tanú ismételt kihallgatását és ő határozza meg a kérdéseket. A kihallgatást követően a nyomozási bíró a vallomást tartalmazó kivonatot megküldi a bíróságnak. A különösen védett tanú vallomását az azt tartalmazó kivonat tárgyaláson történő felolvasásával lehet a bizonyítási eljárás anyagává tenni.

A kérdésfeltétellel és a válaszadással kapcsolatos jelenlegi szabályok *„komoly idővesztést jelentenek, jelentősen meghosszabbodik a tárgyalás időtartama [...].”*⁴⁹⁹ Mint azonban azt korábban a videokonferencia útján történő kihallgatásnál is kifejtettük, az Ötödik Magyar Jogászegyűlés büntetőjogi szekciójának ajánlásai között szerepel, hogy a különösen védett tanúhoz a tárgyalás során *szóban* is kérdéseket intézhessenek a vád és a védelem funkcióját gyakorló felek, ehhez pedig meg kell teremteni a szükséges, biztonságot nyújtó hang- és képtovábbítási (audiovizuális) eszközök használatának jogi és tárgyi feltételeit. Bizonyos esetekben ugyanis esetlegesen detektívtükör vagy paraván alkalmazása is elegendő lehet a tárgyalóteremben tartózkodó tanú anonimitásának biztosításához (bár ebben az esetben is problémát jelentene ennek gyakorlati kivitelezése, elsősorban a tárgyalóterem előtti várakozásra vagy a tárgyalás utáni eltávozásra figyelemmel), de abban az esetben, ha a különösen védett tanút már hangjáról azonosítani tudja a vádlott, úgy a zárt célú távközlő hálózat útján

---

⁴⁹⁸ Az iratok megtekintésére és a kérdések feltevésének indítványozására a határozathozatal céljából tartandó tanácsülésig kerülhet sor mind a vádlott, mind a védő részéről.

történő kihallgatás nyújtana megfelelő védelmet⁵⁰⁰, melynek során a tanú arca és hangja torzítható lenne.⁵⁰¹ A Be.-nek a védelem kérdésfeltevésére vonatkozó szabályait áttekintve láthatjuk, hogy ezen két tanúvédelmi mód kombinált alkalmazására a törvény nem biztosít kifejezett lehetőséget, nem vagylagos a különösen védett tanúhoz intézendő kérdések feltételének módja. Pedig ahogy azt már korábban hangsúlyoztuk, ezzel a megoldással a védelem számára is szélesebb körben nyílna lehetőség a különösen védett tanúk vallomásának ellenőrzésére, amely egyáltalán nem elhanyagolható körülmény, különösen ha figyelemmel vagyunk az EJEB vonatkozó döntéseire is.

ERDEI Árpád szerint is erőteljesen kérdéses, hogy *„a nyomozási bíró előtt tett vallomás kivonatának felolvasásával a közvetlenség elvén ejtett csorba s a védelem jogának a közvetlen kérdésfeltevés lehetetlensége miatti korlátozása az alapvető jogok szempontjából még elviselhető-e.”*⁵⁰² Megítélése szerint a nyomozási bíró igénybevétele az anonim tanú kihallgatásához nem szünteti meg azokat az aggályokat, amelyeket a közvetlenség elvének és a védelem jogának sérelme jelent. TÓTH Mihály szintén hasonló álláspontra helyezkedik, amikor az anonim tanú esetében a fegyverek egyenlőségének elvével és a védelem jogaival összefüggésben felmerülő kérdésekkel kapcsolatban kijelenti: *„Máig nem dőlt el megnyugtatóan, hogy a nyomozási bíró általi esetleges ismételt kihallgatások - újabb és újabb védelmi kérdésekre nézve - e helyzet ellensúlyozására valóban hatékony ellensúlyt teremtenek-e.”*⁵⁰³ A helyzet megoldását ő is a zártcélú láncon történő kihallgatás lehetővé tételében látja az anonim tanúk esetében, melynek

---

⁴⁹⁹ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 91.

⁵⁰⁰ Az Ajánlás előkészítés során Svédország csak az audovizuális eszközök közbeiktatásával végzett kihallgatással tartotta elfogadhatónak az anonim tanú jogintézményét, ennek hiányában kereken elutasította azt. Erről részletesen: BÓCZ, *Ismét* [...], 4.

⁵⁰¹ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 97.

⁵⁰² ERDEI, *Nem a* [...], 44.

⁵⁰³ TÓTH, *Adalékok* [...], 426.

révén nem vitásan növekednének az eljárási garanciák, és erősödne a különösen védett tanú vallomásának hitelt-érdemlősége.⁵⁰⁴

A két módszer kombinált alkalmazása ellen egyetlen tényező szólhat, mégpedig az, hogy a különösen védett tanú a hozzá intézett kérdésekkel kapcsolatban, vagy esetleg a vallomása során egyébként egy-egy át nem gondolt mondattal, szófordulattal elárulhat a személyazonosságára vonatkozó körülményeket is, és míg a hatályos Be. szerinti eljárás során a jegyzőkönyvi kivonat elkészítése során ez a nyomozási bíró által orvosolható, addig a közvetlen kihallgatást lehetővé tévő zártcélú távközlő hálózat útján történő meghallgatás alkalmával ez bizony kivitelezhetetlen és orvosolhatatlan lenne. Mindazonáltal amennyiben a nyomozási bírót alkalmasnak tartjuk arra, hogy csak olyan bizonyítási anyagot továbbítson az ítélező bíróság részére, amelyből a különösen védett tanú személyi adataira nem lehet következtetni, akkor a következőket is feltételezhetjük: *„az ügyet részletesen ismerő ítélező bíró a kihallgatást is irányíthatja így, a felek által feltett kérdések esetében pedig előzetes ellenőrzést, szűrést gyakorolhat és szükség esetén megfelelően kioktathatja a tanút.”*⁵⁰⁵

Sokáig alapvető kérdésnek volt tekinthető, hogy mi a teendő, amennyiben akár indítványra, akár hivatalból a bíróság megidézi a különösen védett tanút.⁵⁰⁶ Minthogy az ítélező bíróságnak a hatályos szabályok alapján tudomása van a különösen védett tanú személyéről, ezért annak lehetősége a korábbi szabályozástól eltérően kizárt, hogy hivatalból idézze meg őt.⁵⁰⁷ Az indítvány

---

⁵⁰⁴ „Ezért nem biztos, hogy ha már a tárgyalás zártcélú közvetítésének lehetőségét megteremtettük, mereven el kell zárkóznunk az ilyen közvetítés révén védeni kívánt tanú és a különösen védett tanú státuszának merev elhatárolásától.” TÓTH, *Adalékok* [...], 426.

⁵⁰⁵ TÓTH, *Adalékok* [...], 426-427.

⁵⁰⁶ Erről részletesen: VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 278.; KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 91.; KERTÉSZ, *A még különösebben* [...] 40.

⁵⁰⁷ A korábbi szabályozás alapján, mivel az ítélező bíróságnak nem volt tudomása a különösen védett tanú személyéről, az egyik megoldási lehetőség az volt, hogy ebben az esetben a tanú köteles az idézésre a tárgyaláson megjelenni, és vallomást tenni, ezzel pedig különösen védett státusza megszűnik, és védelméről más módon kell gondoskodni a továbbiakban. Ugyanakkor ezzel ellentétes álláspontot foglalt el a törvényhez fűzött miniszteri indoklás, melynek értelmében amennyiben a tanú személye ismertté vált, ez a körülmény nem jelentette egyben azt is, hogy a bíróság számára megnyílt a lehetőség a tanú kihallgatására, vagyis a különösen védetté nyilvánításának jogkövetkezményei változatlanul tovább éltek.

tekintetében ugyan a bíróságnak megvan az a jogosultsága, hogy a Be. 285. § (3) bekezdése értelmében elutasítsa azt, de az elutasítást az ügydöntő határozatában indokolnia kell, amely bizonyos esetekben - ti. az indítványozó valószínűsíteni tudja, hogy a tanúnak az ügy szempontjából releváns tényekről lehet tudomása - problémás lehet, hiszen értelemszerűen nem tartalmazhat utalást a tanú különösen védett státuszára. Amennyiben az indítványnak helyt adna a bíróság, azzal megsértené a Be. szabályait, hiszen a Be. 294. § értelmében a különösen védett tanú a tárgyaláson nem hallgatható ki, amivel a jogalkotó tulajdonképpen „*speciális vallomástételi akadályt létesített, amely szerint az ily módon megidézett tanú a tárgyaláson nem hallgatható ki.*”⁵⁰⁸ Másrészt kérdéses, hogy a tárgyalásra megidézett különösen védett tanú milyen tartalmú vallomást tesz anonimitásának biztosítása nélkül, de feltételezhetően nyilvánosan tett vallomása eltérő, vagy akár ellentétes lesz a korábbival, ekként bizonyító ereje is jelentősen gyengülne.⁵⁰⁹

Mindkét esetben ismertté válhat azonban az a tény, hogy az adott tanút különösen védetté nyilvánították, így a Be. 97. §-ban meghatározott konjunktív feltételek közül a *c)* pontban írtak megszűnnek, ezért a törvényi feltételek hiányában a védelem is megszűnik. Különösen igaz ez a védelem által meghallgatni indítványozott, egyébiránt különösen védett tanú esetére, mivel ebben az esetben a tanú személye és tartózkodási helye ismert a terhelt és a védő előtt, kizárólag arról nincs tudomásuk, hogy az eljárás során az adott személyt különösen védetté nyilvánították. Azonban ahogy azt a különösen védetté nyilvánítás feltételeinél láthattuk, a Be. 97. § *c)* pontja konjunktív feltételeket tartalmaz, ezért a tanúvédelem ezen formája nem tartható fenn a továbbiakban. Talán helyesebb volna ezért a *c)* pontban írt feltételeket *vagylagosan* értelmezni, ekként pedig a különösen védett státusz fenntartható volna a bizonyítási indítvány elutasítása mellett.

Az egyes megoldásokban rejlő ellentmondások gyakorlatilag feloldhatatlanok voltak, ugyanakkor nem volt kérdéses, hogy így vagy úgy, de a tanú anonimitása gyakorlatilag megszűnt.

⁵⁰⁸ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 278.

⁵⁰⁹ Erről részletesebben: KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 91.

Amennyiben az idézésre mégis sor kerülne, az esetben a tanúvédelemnek nem marad más formája, mint a fizikai tanúvédelem, illetve a tanúvédelmi program által biztosított eszközök valamelyikének igénybevétele. Ezzel kapcsolatban azonban kiemelést érdemel VARGA Zoltán megállapítása, miszerint *„Nem megoldható az sem, hogy a különösen védetté nyilvánítás kiváltható lenne a tanú személyes védelmével, ugyanis a kettő nem csak hogy nem fedi egymást, hanem alapvetően ellentétes lehet a tanú érdekeivel.”*⁵¹⁰

A kérdéskörrel kapcsolatban ki kell térnünk arra is, hogy az anonim tanú jogintézményének lényege, hogy a tárgyaláson résztvevők - ideértve akár az ítélkező bíróság tanácsának tagjait is - ne rendelkezzenek a tanú személyazonosságára vonatkozó ismeretekkel. A Be. a tárgyalás előkészítésének szabályai között a 268. § (2) bekezdésében úgy rendelkezik, hogy amennyiben az ügyész a különösen védett tanú vallomását kívánja bizonyítási eszközként felhasználni, a tanács elnöke a nyomozási bírótól beszerzi a vallomásról készült *jegyzőkönyvet* (tehát nem a kivonatot!), vagyis az ügyben ítélkező bírósági tanács tagjai számára ismertté válik a tanú személye.

Kiemelendő, hogy a Be. hatályba soha nem lépett eredeti formájában nem tartalmazott ilyen lehetőséget, sőt a 268. § vonatkozásában a Be. miniszteri indokolása külön kiemelte, hogy a (2) bekezdés *„rendelkezései összhangban vannak a törvény azon szabályával, amely szerint a különösen védett tanú személyazonosságát az ítélkező bíróság sem ismerheti meg.”*⁵¹¹ Bár a szakirodalomban már a törvény hatályba lépése előtt is voltak olyan vélemények, amely szerint *„ez az elképzelés a gyakorlatban nem valósítható meg”*⁵¹² amiatt, mert ez esetben előfordulhatna, hogy az eljáró bíróság a tárgyalásra idézi indítványra vagy hivatalból a különösen védett tanút. A 2002. évi I. törvény 164. §-a a hatályos rendelkezésnek megfelelően módosította a Be. 268. § (2)

---

⁵¹⁰ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 274.

⁵¹¹ *Az 1998. évi XIX. törvény indokolása a büntetőeljárásról, Részletes indokolás a 268. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁵¹² TILK, *i.m.*, 55.

bekezdését, és a tanács elnökét a tárgyalás előkészítésének szakaszában feljogosította arra, hogy a nyomozási bírótól beszeresse a különösen védett tanú vallomásáról felvett eredeti jegyzőkönyvet és a tanú különösen védetté nyilvánításáról hozott határozatot, amennyiben az ügyész ezt a bizonyítási eszközt kívánja felhasználni. Az iratokat a tanács elnöke a büntető ügy irataitól elkülönítve zárt iratként köteles kezelni a továbbiakban és azt a bíróság tagjain kívül senki más nem tekintheti meg, azokról másolat nem adható senkinek. A Be. Kommentár ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy az *„iratok beszerzésére a különösen védett tanú beazonosítása végett van szükség arra az esetre, ha a vádlott vagy védője, vagy az ügyész, akár a bíróság tagjai pótlólagosan kérdést kívánnak feltenni a különösen védett tanúnak.”*⁵¹³ A tanács elnöke az eredeti jegyzőkönyv és a kivonat egybevetéséből meggyőződhet továbbá arról, hogy a jegyzőkönyvi kivonatban rögzített vallomás valóban megegyezik az eredeti jegyzőkönyvben tett vallomással - tehát de facto az egyik bíró ellenőrzi a másikat -, másrészt amennyiben a vádlott és a védő a vádirat kézbesítését követően indítványozza a különösen védetté nyilvánítás megszüntetését a tanú nevének megjelölésével, úgy a bíróságnak lehetősége van a tanú azonosítására.⁵¹⁴ KEMÉNY Gábor célszerűségi megfontolások alapján egyenesen azt javasolja, hogy a különösen védett tanúval kapcsolatos feladatokat teljes egészében az ügyet tárgyaló bíró végezze.⁵¹⁵

Fentiek ellenére a magam részéről a Be. eredeti koncepcióját és KEMÉNY Gábor elképzelését is támogatni tudom, a lényeg viszont az lenne, hogy minél szűkebb személyi körnek legyen tudomása a különösen védett tanú személyéről. Azok a feladatok, amelyeket az adatok megismerésével összefüggésben lát megoldhatónak a jogalkotó, megítélésem szerint teljes egészében a nyomozási bíró hatáskörébe telepíthetők lennének, így például a különösen védetté nyilvánítás megszüntetésére vonatkozó indítvány elbírálása. A teljes anonimitás biztosítása esetében azon személyek körét, akik megismerhetik a tanú személyére

---

⁵¹³ JAKUCS [szerk.], *Kommentár* [...], (Be. 268. §-ához)

⁵¹⁴ Erről részletesebben: VARGA Zoltán, *A tanú a büntetőeljárásban*, Complex Kiadó, Bp., 2009, 129.

vonatkozó adatokat, valóban a legszükségesebb mértékben kell meghatározni, amelybe az ítélkező bíróság véleményem szerint nem feltétlenül tartozik bele. Az egyetlen praktikus szempont ami mégis elfogadhatóvá teszi számomra a jelenlegi szabályozást, hogy ezáltal elkerülhetők a különösen védett tanú indítványra vagy hivatalból történő megidézésével kapcsolatos korábbi, a szakirodalom által is megoldhatatlannak tűnő problémák.

C) Az anonim tanú az Ajánlásban és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiben

Nélkülözhetetlennek tűnik az anonim tanúkkal kapcsolatos kérdéskört nemcsak a magyar jog szempontjából megvizsgálni, hanem rövid nemzetközi kitekintést tenni a témakörben. Indokolt ez annál is inkább, mivel amíg a kontinentális jogrendszerű országok bizonyos feltételek megvalósulása esetén elfogadhatónak tartják a tárgyalást megelőző szakaszban tett tanúvallomások felhasználását a tárgyaláson történő tanúkihallgatás nélkül is, továbbá az anonimitás engedélyezését is, addig ez az angolszász eljárási rendet követő államok számára alapvető jelentőségű aggályokat vet fel.⁵¹⁶ Számukra ugyanis „*a kereszkérdezéshez való jog [...] az uralkodó (hagyományos) felfogás szerint magában foglalja a tanú életkörülményeinek, életútjának, múltjának (background) megismeréséhez való jogot, s az itt nyert ismereteknek a bíróság előtt a tanú szavahihetősége, vallomásának hitelt-érdemlősége megdöntésére való felhasználásához való jogot.*”⁵¹⁷ Márpedig az anonim tanú esetében ezeket a fontos jogokat a védelem egyértelműen nem gyakorolhatja, így olyan bizonyíték kerülne felhasználásra a tárgyaláson, amely a bíróság és a védelem előtt is

---

⁵¹⁵ V.ö.: KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 92.

⁵¹⁶ Éppen ezért meglepő, hogy az Ajánlást előkészítő bizottság Anglia képviselőjének javaslatára vette fel megfontolandó intézkedésként a tematikába, hogy a bíróságok bizonyos körülmények között jól megalapozott döntés alapján kihallgassanak olyan tanúkat, akiknek személyazonosságát különösen a vádlott előtt nem tárják fel. BÓCZ, *A tanúvédelem és* [...], 10.

⁵¹⁷ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 110.

ismeretlen forrásból ered, s közvetlenül nem vizsgálható meg. Ugyanakkor, ahogy azt az alábbiakban is láthatjuk majd, bizonyos feltételek megvalósulása esetén az Ajánlás és az EJEB is elfogadhatónak tartja az anonim tanú jogintézményét. Talán ennek is köszönhető, hogy Angliában végül is megszületett a 2008. évi Criminal Evidence (Witness Anonymity) Act, amelynek értelmében a bíró a vád vagy a védelem indítványára elrendelheti a tanú anonimitását.⁵¹⁸

Az EJEB a tanúvédelem területén kifejezetten annak eljárásjogi eszközeivel, és azon belül szinte kizárólag az anonim tanú jogintézményével foglalkozik, esetről esetre alakítva a tisztességes tárgyaláshoz való jog tartalmát, melynek során az egyes kifogásolt eljárásokat „konkrétan, egészében tekinti át és dönti el annak igazságos vagy igazságtalan voltát, és nem hajlandó a tárgyalás egy-egy aspektusát, elemét önmagában értékelni.”⁵¹⁹ Az EJEB az anonim tanú jogintézményét alapvetően a közvetlenség és a védelem jogainak esetleges csorbulása kapcsán vizsgálja.⁵²⁰ Álláspontja szerint az Egyezmény 6. cikkében meghatározott tisztességes eljárás kifejezetten nem kívánja meg, hogy általában a vallomástételre kötelezett tanúk érdekét figyelembe vegyék, de az Egyezmény 8. cikke alapján megkövetelhető életük, szabadságuk, biztonságuk védelme.⁵²¹ A megfelelő tagállami intézkedések szempontjából leginkább az Egyezmény 6. cikk 3. d) pontjában meghatározott követelmény megvalósulását vizsgálja az EJEB, melynek értelmében a védelemnek joga van ahhoz, hogy kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz és kieszközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják. Az ismertetésre kerülő valamennyi ügyben a panaszosok az Egyezmény 6. cikk 1. pontjának és 6. cikk 3. d) pontjának sérelmére hivatkoztak,

---

⁵¹⁸ Kiemelendő, hogy a névtelen tanúnak Angliában meg kell jelennie a tárgyaláson, és közvetlenül a bíróság előtt kell vallomást tennie, azonban a védelemnek nem szükséges látnia őt. A témakörrel részletesen: BÓCZ Endre, *Új fejlemény a tanúvédelemben* (kézirat)

⁵¹⁹ BLUTMAN, *i.m.*, 455.

⁵²⁰ Erről részletesebben: CSÁK, *i.m.*, 80.

⁵²¹ Erről részletesebben: CSÁK, *i.m.*, 79.

tehát ez tekinthető "tipikus" hivatkozási alapnak a gyakorlatban, és az EJEB is ebben a körben állapította meg általában a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét.

Az EJEB számos ítéletében⁵²² leszögezte, hogy ítélezési gyakorlatának megfelelően a bizonyítékok elfogadhatóságáról a nemzeti jogszabályoknak kell rendelkezniük és elvben a nemzeti joghatóságok feladata az összegyűjtött bizonyítékok értékelése. Az Egyezmény által a Bíróságra rótt feladat nem foglalja magában azt, hogy arról is döntsön, vajon a tanúvallomások jogilag elfogadhatóak voltak-e, azonban annak vizsgálatát magában foglalja, hogy az eljárás egészében véve - ide értve a bizonyítási eszközök bemutatásának módját is - tisztességes jellegű volt-e.

Az Ajánlás az anonimitás fogalma alatt azt érti, hogy a tanú azonosításához szükséges adatok a vádlott előtt tökéletesen ismeretlenek. Az anonim tanúvá nyilvánítás feltételeivel kapcsolatban kiemelendő, miszerint az Ajánlás 11. pontja szerint az csak akkor engedélyezhető, ha a megfelelő bírói hatóság *a felek meghallgatása után* megállapítja, hogy a tanú életét vagy szabadságát komoly veszély fenyegeti, vagy fedett nyomozó esetén (*undercover agent*) annak jövőbeni munkájára nézve jelent komoly veszélyt. További feltétel, hogy a vallomásnak lényeges körülményre kell vonatkoznia, hitelt-érdemlőnek kell tünnie.

A Be. szabályaival összevetve megállapíthatjuk, hogy a 11. pontnak alapvetően megfelelnek a tanú különösen védetté nyilvánításának követelményei, azonban vitatható a Be.-ben a különösen védetté nyilvánítás időpontjára vonatkozó rendelkezés (ti. hogy nem a felek meghallgatását követően kerül rá sor). A Be. a különösen védetté nyilvánítást megelőzően nemhogy nem teszi kötelezővé a védelem álláspontjának megismerését, hanem egyenesen kizárja azt,

---

⁵²² Többek között: *Doorson kontra Hollandia*, 1996. március 26-i ítélet (ügyszám: 20524/92); *Van Mechelen és társai kontra Hollandia*, 1997. április 23-i ítélet (ügyszám: 21363/93, 21364/93, 21427/93 és 22056/93); *Visser kontra Hollandia*, 2002. február 14-i ítélet (ügyszám: 26668/95)

ezáltal teljes mértékben ellentétben áll az Ajánlásban foglalt rendelkezéssel.⁵²³ A Be. szabályai alapján a védelem részére a vádirat kézhezvételéig nem nyílik lehetőség a védetté nyilvánítás kifogásolására (hiszen csupán ekkor szerez tudomást arról, hogy az ügyész a különösen védett tanú vallomását kívánja bizonyítékként felhasználni a bíróság előtt), ugyanakkor a különösen védetté nyilvánítás már korábban megtörténik, és a vallomásból származó információkat is felhasználják a hatóságok. TÓTH Mihály és BÓCZ Endre is rámutatnak, hogy ez ellentétben áll az Ajánlás 11. pontjával, melynek értelmében az anonimitás csak a felek meghallgatása után engedélyezhető.⁵²⁴

Az Ajánlás 10. pontja értelmében a névtelenség megengedhető, azonban kivételes eszköznek kell lennie⁵²⁵, és az anonimitás engedélyezését megelőzően a büntető eljárásjognak gondoskodnia kell egy igazolási eljárásról (*verification procedure*), melynek keretében a tanú szavahihetősége, vallomásának hitelt érdemlősége a védelem részéről megkérdőjelezhető. Az Ajánlás 13. pontja szerint pedig a bűnösség megállapítása nem alapozható kizárólag vagy döntő mértékben olyan személyek vallomására, akik névtelenséget élveznek.

Hazánkban a 13. pontnak megfelelő „*szabály nincs és mivel a büntető eljárásjognak évszázados hagyományával (a bizonyítékok szabad értékelésének elvével) ellentétes lenne, nem is iktatható a törvénybe.*”⁵²⁶ Említést érdemel azonban, hogy az EJEB szintén érvényesíti gyakorlatában azt az elvet, hogy a bűnösség megállapítása nem alapulhat kizárólag vagy döntő mértékben névtelen tanúk vallomásán. TREMMEL Flórián ezzel kapcsolatban megítélésem szerint helytállóan megjegyzi, hogy emiatt a különösen védett tanú vallomását nem lehet önálló bizonyítéknak tekinteni⁵²⁷, sőt „*az EJEB-követelmény (tilalom)*

---

⁵²³ Erről részletesen: BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési [...]*, 62-63.

⁵²⁴ Lásd: BÓCZ, *Módosítási [...]*, 468. és TÓTH, *i.m.*, 190.

⁵²⁵ Az Ajánlás előkészítése során a "titkos tanúk" tekintetében megoszlottak a vélemények, alkalmazásukat Norvégia, Portugália és Svédország kereken elutasította. BÓCZ, *Ismét [...]*, 4.

⁵²⁶ BÓCZ, *Módosítási [...]*, 468.; Ezzel kapcsolatban TREMMEL Flórián a következőképp fogalmaz: „[...] igen nehezen egyeztethető össze a bizonyítási rendszerrel.” TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 115.

⁵²⁷ TREMMEL, *Bizonyítékok [...]*, 176.

*végiggondolása tulajdonképpen azt a következtetést alapozza meg, hogy a titkos tanúk vallomásai az ún. közvetett bizonyítékok súlyával sem rendelkeznek. Ez utóbbiak ugyanis kellő csoportosulásban már elégségesek bűnösítő ítéletekhez.*⁵²⁸

Az "EJEB-tilalommal" összefüggésben szükségesnek tartom néhány eset bemutatását. A strasbourgi Bíróság elé került ügyek egyik csoportját azok alkotják, amelyekben a panaszost olyan személyek vallomása alapján ítélték el, akiket ismert ugyan, de szavahihetőségüket nem volt lehetősége megkérdőjelezni, mivel meghallgatásukkor nem lehetett jelen. Ebbe a körbe tartoznak azok az esetek is, amelyekben az *„elítélés a sértett (vagy feljelentő), illetőleg a tettestárs nyomozás során tett vallomásán alapul, akit vagy azért nem lehetett meghallgatni a tárgyaláson, mert nem jelent meg, vagy pedig azért, mert élt a vallomás megtagadásának a jogával.*⁵²⁹

Az Unterpertinger kontra Ausztria ügyben⁵³⁰ az EJEB megállapította a védelemnek az Egyezmény 6. cikk 3. d) pontjában meghatározott kérdésfeltevési jogával összefüggésben a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, mivel a panaszost *döntően* két olyan tanú nyomozási szakaszban tett vallomása alapján ítélték el, akik a tárgyaláson megtagadták a vallomástételt, ezért a panaszosnak nem volt lehetősége kérdéseket intézni hozzájuk. A panaszost felesége és mostohalánya sérelmére elkövetett testi sértés miatt ítélték el, akik ugyan a rendőrség előtt terhelő vallomást tettek a panaszosra, de a bírósági tárgyaláson már megtagadták a vallomástételt közeli hozzátartozói mivoltukra történő hivatkozással. A tárgyaláson a nyomozás során tett terhelő vallomások felolvasásra kerültek, és ezek szolgáltak a bűnösséget megállapító ítélet alapjául. A panaszos azonban a nyomozás során nem intézhetett kérdéseket a tanúkhöz, sem a tárgyaláson nem élhetett ezzel a jogával arra tekintettel, hogy ekkor a tanúk

---

⁵²⁸ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 115.

⁵²⁹ BÁRD Károly, *Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2007, 211.

⁵³⁰ *Unterpertinger kontra Ausztria*, 1986. november 24-i ítélet (ügyszám: 9120/80)

ekkor már megtagadták a vallomástételt. Nem elhanyagolható szempont, hogy a panaszos feleségét a nyomozás során gyanúsítottként hallgatták meg, míg a mostohalányát az eljárásban érintett személyként, akiknek a vallomása hitelt érdemlőségével kapcsolatban éppen ezért komoly kétségek merültek fel, vagyis különösen indokolt lett volna biztosítani a védelem számára azt a jogot, hogy kétségessé tehesse a vallomásokat.

A Delta kontra Franciaország ügyben⁵³¹ az EJEB szintén megállapította a védelem kérdezési jogával összefüggésben a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, mivel a panaszost *döntően* két olyan tanú vallomására alapozva ítélték el rablás miatt, akiknek a vallomását sem ő, sem a védője nem vizsgálhatta, kérdést nem intézhettek hozzájuk, továbbá a bírósági tárgyalásra meg sem idézték őket. Önmagában nem a nyomozási szakaszban tett vallomások felhasználásával volt probléma, hanem azzal, hogy nem biztosították az eljárás egyetlen szakaszában sem a védelemnek a 6. cikk 3. d) pontjában rögzített jogait.⁵³²

A Saidi kontra Franciaország ügyben⁵³³ az EJEB megállapította a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, mivel a kábítószer-kereskedelemmel vádolt panaszost *döntően* olyan tanúk vallomása alapján ítélték el, akikkel az eljárás egyik szakaszában sem szembesítették, akiknek a vallomását nem vizsgálhatta és kérdezési jogát sem gyakorolhatta. A kérdéses tanúk (szám szerint három) akik mindannyian kábítószer-függők voltak, és a nyomozási szakaszban kategorikusan azonosították a panaszost, maguk is büntetőeljárás hatálya alatt álltak. A panaszos már a nyomozási szakaszban több alkalommal indítványozta a tanúkkal való szembesítését, erre azonban egyszer sem került sor az eljárásban. Az EJEB előtti eljárásban Franciaország arra hivatkozott, hogy a panaszos egy ízben sem terjesztett elő szabályszerű indítványt a szembesítések vonatkozásában - bár a szembesítéssel kapcsolatos igényét több alkalommal nem vitatottan

---

⁵³¹ *Delta kontra Franciaország*, 1990. december 19-i ítélet (ügyszám: 11444/85)

⁵³² Erről részletesen: VARGA, *A tanú* [...], 170.

⁵³³ *Saidi kontra Franciaország*, 1993. szeptember 20-i ítélet (ügyszám: 14647/89)

kifejezte -, továbbá nem nevezte nevén azokat a tanúkat, akikkel szembesülni kívánt.

Az EJEB azonban úgy ítélte meg, hogy még a kábítószer-kereskedelemmel összefüggésben lefolytatott büntetőeljárások bizonyítási nehézségeire tekintettel sem engedhető meg, hogy a panaszos tisztességes tárgyaláshoz való joga ily mértékben csorbát szenvedjen, különös tekintettel a védelemnek az Egyezmény 6. cikk 3. d) pontjában foglalt jogosítványaira.

A fenti ítéletekben rögzített követelmények alóli kivételként értékelhetjük, hogy korábban a Kamasinski-ügyben az EJEB nem látta megállapíthatónak a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, noha egyes tanúkat a panaszos és a védője sem a nyomozási, sem a bírósági szakaszban nem kérdezhetett ki, de ezek a tanúk *jelentéktelen* szerepet játszottak az ügyben és nem az ő tanúvallomásuk alapozta meg a panaszos elítélését.⁵³⁴ Kamasinskit csalás és sikkasztás miatt ítélték el Ausztriában, és az általa hivatkozott számos jogsértés közül az egyik az volt, hogy három tanú esetében sem a tárgyalást megelőzően, sem a tárgyaláson nem volt lehetősége kérdéseket intézni a tanúkhöz. Ez a három tanú a tárgyaláson meg sem jelent, egyikük azért, mert sem a vád, sem a védelem nem indítványozta kihallgatásukat, és csupán az egyikük vallomását olvasták fel a tárgyaláson. Minthogy azonban a bűnösséget megállapító ítélet nem ezen tanú vallomásának volt tulajdonítható, ezért a tárgyalásról való távolmaradásuk hiánya esetében sem merülhet fel a 6. cikk sérelme az EJEB megítélése szerint.⁵³⁵

A Solakov kontra Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság ügyben⁵³⁶ noha a panaszos kétségtelenül nem tehetett fel kérdéseket a távollétében az Amerikai Egyesült Államokban kihallgatott öt tanú részére, az EJEB szintén nem állapította meg a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét. Döntését arra alapította, hogy a panaszos *„elítélése alapjául nem kizárólag a kifogásolt tanúvallomások szolgáltak, a tanúk szavahihetőségét a nemzeti bíróság körültekintően*

---

⁵³⁴ Erről részletesebben: BLUTMAN, *i.m.*, 457-458.

⁵³⁵ V.ö.: A Saidi ítélet 91. pontja

*megvizsgálta, és a meghatalmazott védők nem a nemzeti hatóságok hibájából nem vettek részt*⁵³⁷ a külföldön foganatosított tanúkihallgatásokon. A kábítószer-kereskedelemmel vádolt panaszos ügyében szükségessé vált, hogy bizonyos tanúk kihallgatására az Amerikai Egyesült Államokban kerüljön sor, mivel azok ott töltötték szabadságvesztés büntetésüket. A vizsgálóbíró a kihallgatásokról a panaszos mindkét védőjét értesítette⁵³⁸, akik közül az egyik nem kapott vízumot, a másik pedig nem is kért a magas utazási költségekre tekintettel. A panaszos elítélése többek között a védelem távollétében felvett tanúvallomásokon alapult, amelyekről készült felvételeket a panaszos soha nem hallgatta meg és amelyeknek hivatalos fordítása sem készült az eljárásban.

Az EJEB azon körülményekre tekintettel nem állapította meg a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, miszerint a védők szabályszerű idézést kaptak a tanúkihallgatásról, a panaszos az elsőfokú bírósági tárgyalás során nem kifogásolta, hogy nem tehet fel kérdéseket a tanúhoz, továbbá nem hivatkozott a fordítás pontatlanságaira, nem kérte a felvételek meghallgatását, és már csak akkor tett indítványt a tanúk megidézésre, amikor azok mindenki által tudottan ismeretlen helyen tartózkodtak, valamint az elítélése *nem kizárólag* a kérdéses tanú vallomása alapján alapult. Mindezek alapján az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy az eljárás során megfelelően biztosították a panaszos védekezési jogát, amely lehetőségek nagy részével ő maga nem élt megfelelő módon.

Az Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság ügyben⁵³⁹ az EJEB szintén megállapította az Egyezmény megsértését, minthogy a két panaszost döntően olyan tanú vallomása alapján ítélték el, akiknek vallomását érdemben nem vitathatták. Ez az ítélet is azt erősíti, hogy amennyiben kizárólagosan vagy döntő mértékben olyan tanú vallomása alapján alapul az elítélés, akinek a vallomását a

---

⁵³⁶ *Solakov kontra Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság*, 2001. október 31-i ítélet (ügyszám: 47023/99)

⁵³⁷ VARGA, *A tanú* [...], 170.

⁵³⁸ Az idézésekre a tervezett kihallgatásokat megelőzően egy héttel korábban került sor, noha annak időpontját a vizsgálóbíró már több, mint egy hónappal korábban tudta.

⁵³⁹ *Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság*, 2009. január 20-i ítélet (ügyszám: 26766/05)

védelem nem teheti kérdésessé, úgy sérül a vádlott tisztességes tárgyaláshoz való joga.

Az EJEB elé kerülő ügyek egy másik csoportját azok az ügyek alkotják, amelyek az anonim tanúk vallomásának felhasználását kifogásoló panaszok nyomán indultak meg.⁵⁴⁰ A névtelenség megengedhetőségével kapcsolatban az EJEB a Kostovski-ügyben⁵⁴¹ kimondta, hogy önmagában az anonim tanúk igénybevétele nem sérti a védelem jogait, de lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a vádlott és védője kérdéseket tehessen fel a tanúnak.⁵⁴² Kostovskinak az eljárás során nem biztosították ezt a jogát, sem ő, sem a védője nem lehetett jelen az anonim tanúk meghallgatásánál, ekképp kérdezési jogukat sem gyakorolhatták, sőt még a bírák sem látták a névtelen tanúkat, így nem is alkothattak véleményt a szavahihetőségükről. A panaszosnak csak a védője tehetett és tett is fel írásban kérdéseket, szám szerint 14-et, melyek többségére (egészen pontosan 12-re) nem kapott választ arra hivatkozással, hogy azzal a tanú kilétét felfedték volna. Az anonim tanúk közül csak egyet hallgatott ki vizsgálóbíró, és annak kilétét illetően ő sem rendelkezett információval. A kihallgatáson sem az ügyész, sem a vádlott, sem annak védője nem lehetett jelen. A holland elsőfokú és fellebbviteli bíróság ennek ellenére bizonyítékként fogadta el az anonim tanúk vallomását, és döntően ezekre alapozta ítéletét.

Az EJEB előtti eljárás során Hollandia a tanúk érdekeire hivatkozott, amely a megtorlás és a megfélemlítés veszélyére tekintettel indokolja az anonim tanúk alkalmazását a büntetőeljárásban. Megjegyzést érdemel, hogy az eset megtörténtekor a holland büntető eljárásjogban még nem voltak kifejezett szabályok az anonim tanúkra vonatkozóan, a jogintézményt az esetjog és a

---

⁵⁴⁰ BÁRD, *i.m.*, 213.

⁵⁴¹ *Kostovski kontra Hollandia*, 1989. november 26-i ítélet (ügyszám: 11454/85); Az alapvető fontosságú esetről többek között lásd még: BERGER, Vincent, *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata*, Bp., 1999, 314.; FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem [...]*, 585.; VARGA, *A tanú [...]*, 166-167.; FENYVESI, *Védői jelenlét [...]*, 296.; FENYVESI, *A tanúvédelem [...]*, 84.; BLUTMAN, *i.m.*, 458.; BÁRD, *i.m.*, 215.; BLOM, Tom, *Tanúvédelem Hollandiában* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 24.

⁵⁴² FARKAS Ákos – RÓTH Erika, *A büntetőeljárás*, KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2004, 118.

gyakorlat alapján alkalmazták. Az EJEB a tanúvédelem fontosságának elismerése mellett rámutatott azonban, hogy az igazságszolgáltatás megfelelő működése nem áldozható fel alkalmi célok oltárán, és a „névtelen vallomások elmarasztaló ítéletet megalapozó bizonyítékként való felhasználása alapvetően különbözik attól, hogy a nyomozási szakban a hatóságok olyan hírforrásokra támaszkodnak, mint a háttérben maradó bejelentők nyilatkozatai.”⁵⁴³

Az EJEB az ügyben 1989. november 20-án meghozott ítéletében kimondta, hogy „az előkészítő nyomozási szakban tett vallomások mindenképpen felhasználhatók bizonyítékként, feltéve, ha tiszteletben tartják a védelemhez való jogot. Főszabály szerint ez a jog megköveteli, hogy a terheltnek az eljárás bármely szakaszában biztosítsák a megfelelő és elegendő lehetőséget, hogy vitassa a terhelő vallomásokot és kérdéseket intézzon a vallomástevőhöz.”⁵⁴⁴ Az EJEB által rögzített főszabály tehát "csupán" azt követeli meg, hogy a terheltnek az eljárás bármely szakaszában biztosítsák a megfelelő és elegendő lehetőséget, hogy kérdéseket intézzon a vallomástevőhöz. A *bármely szakasz* kitétel pedig a helyes értelmezés esetén azt jelenti, hogy „akár az előkészítő (vizsgálati, nyomozási), akár a bírósági (tárgyalási) szakaszban ezt biztosítják, eleget tettek a követelménynek, nem kell feltétlenül a másokban, vagyis mindkettőben.”⁵⁴⁵ Minthogy az ügyben a védelem számára ezt a jogot egyik szakaszban sem biztosították érdemben, ezért az EJEB megállapította a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét a védelem jogának az Egyezményvel összeegyeztethetetlen korlátozása miatt.

A Windisch kontra Ausztria ügyben⁵⁴⁶ az EJEB megállapította a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét, mert a panaszost alapvetően két anonim tanú vallomása alapján ítélték el, akikhez kérdést az eljárás egyik szakaszában sem intézhetett a védelem. A panaszost két nő azonosította, mint akit egy rablás

---

⁵⁴³ BERGER, *i.m.*, 314.

⁵⁴⁴ BERGER, *i.m.*, 314.

⁵⁴⁵ FENYVESI, *A tanúvédelem* [...], 84.

⁵⁴⁶ *Windisch kontra Ausztria*, 1990. szeptember 27-i ítélet (ügyszám: 12489/86)

elkövetésekor a helyszínen láttak. A felismerésre bemutatást az osztrák hatóságok oly módon folytatták le, hogy egy tíz méterre parkoló autóból kellett a két anonim tanúnak felismernie a panaszost, akinek egy zsebkendőt kellett az arca előtt tartania. Az anonim tanúk kategorikusan azonosították a panaszost azzal a személlyel, akit az elkövetéskor láttak a helyszínen, szintén zsebkendőt tartva az arca előtt. Az anonim tanúk helyett a tárgyaláson az őket kihallgató rendőrtisztek tettek vallomást, míg a panaszosnak alibit igazoló 16 tanú vallomását nem fogadta el a bíróság.

Az EJEB megállapította, hogy sem a nyomozás során, sem az elsőfokú bírósági eljárásban, sem a fellebbviteli tárgyaláson nem volt lehetősége a védelemnek, hogy az anonim tanúk vallomását kétségessé tegye, noha az elítélés alapvetően azon alapult, hogy a két tanú a helyszínen látott személlyel azonosította a panaszost. Emiatt pedig sérült a panaszos tisztességes tárgyaláshoz való joga, amelyet nem kompenzálhat a bepanaszolt állam azon érve, hogy a tanúk ily módon történő védelme kiemelkedően fontos a velük történő megfelelő együttműködés kialakítása végett.⁵⁴⁷

Az *Isgro kontra Olaszország* ügyben⁵⁴⁸ az egyik tárgyaláson meg nem jelenő tanú vallomását felolvasták, akit az eljáró elsőfokú és fellebbviteli bíróságok sorozatos idézések ellenére sem tudtak a tárgyaláson meghallgatni. Korábban azonban két ízben sor került a tanúnak a panaszossal történő szembesítésére a vizsgálóbíró előtt, ahol a kérdés lehetőség is biztosított volt a panaszos számára. A tanú vallomása igen fontos volt az ügy szempontjából, hiszen arra vonatkozott, hogy a panaszos felelős volt egy fiatalember elrablásáért és haláláért. Az olasz elsőfokú és fellebbviteli bíróságok igen súlyos szabadságvesztést szabtak ki a panaszossal szemben, akinek az elítélése alapvetően a tanú vizsgálóbíró előtt tett vallomásán alapult, bár más bizonyítékok is rendelkezésre álltak.

---

⁵⁴⁷ BLUTMAN, *i.m.*, 458.

⁵⁴⁸ *Isgro kontra Olaszország*, 1991. február 19-i ítélet (ügyszám: 11339/85)

Az EJEB megállapította, hogy jelen ügyben nem sérült a tisztességes tárgyaláshoz való jog, mert „*a kikérdezés lehetősége adva volt, az ügyvéd távollétét ellensúlyozza, hogy az ügyész sem lehetett jelen, és az ügyésznek sem volt alkalma egyszer sem kikérdezni a tanút.*”⁵⁴⁹ Megítélésem szerint az EJEB ezzel az érveléssel a fegyverek egyenlősége egy igen érdekes magyarázatát adta, hiszen nemcsak akkor valósul meg ez az elv a gyakorlatban, amennyiben a védő és az ügyész jelen van egy eljárási cselekményen, hanem akkor is, ha egyikőjük sem lehet jelen. Ez némileg összecseng a Be. különösen védett tanú kihallgatásán történő ügyészi jelenlét jogával összefüggésben idézett MÁRKI Zoltán-féle felvetéssel, miszerint nem a védőnek kell biztosítani a jelenlét jogát, hanem az ügyésztől megvonni azt.

Az EJEB az *Asch kontra Ausztria* ügyben⁵⁵⁰ az előzőekben ismertetett ítéleteihez hasonlóan kimondta, hogy nem feltétlen követelmény a tanúvallomás bíróság előtt történő megtétele, amennyiben a védelem megfelelő lehetőséget kap a vallomás ellenőrzésére. Jelen esetben a panaszost a vele együtt élő hölgy bántalmazásával vádolták. Bár a bántalmazásról a sértett vallomást tett a rendőrségen, a tárgyaláson mint hozzátartozó megtagadta a vallomástételt, ezért helyette a kihallgatását végző rendőrtiszt tett vallomást. Hangsúlyozni szükséges, hogy az ügyben számos egyéb bizonyíték is alátámasztotta a bántalmazás tényét, tehát nem kizárólag a hozzátartozó által elmondottak szolgáltak az elítélés alapjául. Az EJEB ezen túlmenően megállapította azt is, hogy a panaszosnak igenis lett volna lehetősége kérdéssé tenni a sértett vallomását, ehelyett azonban mind a nyomozás során, mind a tárgyaláson eltérő tartalmú vallomást tett, amellyel saját szavahihetőségét ásta alá. Ezen kívül a tárgyaláson egyetlen kérdést sem tett fel a sértett által elmondottakról tanúskodó rendőrtisztnek. Minthogy pedig az EJEB a korábban rögzítettek alapján azt vizsgálja, hogy összességében tisztességesnek tekinthető egy-egy eljárás, ezért jelen ügyben arra

---

⁵⁴⁹ BLUTMAN, *i.m.*, 458.

⁵⁵⁰ *Asch kontra Ausztria*, 1991. április 26-i ítélet (ügyszám: 12398/86)

a következtetésre jutott, miszerint a védelem számára biztosított jogokra figyelemmel nem állapítható meg az Egyezmény 6. cikkének sérelme.

Az Ajánlás megalkotásának folyamata során éppen az Asch-ügyben hozott ítéletre tekintettel Hollandia arra tett szövegszerű javaslatot, hogy a tárgyalás előtt a tanú anélkül tehesse meg a vallomását, hogy kilétét a védelemmel közölnék, melyhez egy független ellenőrző mechanizmus kidolgozására is szükséges.⁵⁵¹

A Lüdi kontra Svájc ügyben⁵⁵² az EJEB szintén azért állapította meg a tisztességes eljárás követelményének megsértését, mert a vádlott „*semmilyen lehetőséget nem kapott arra, hogy a rá nézve terhelően valló anonim tanúk vallomását érdemben kérdésessé tehesse.*”⁵⁵³ A panaszost döntően az anonim rendőrségi ügynök jelentései és vallomása alapján ítélték el a svájci bíróságok. Az EJEB megállapította, hogy ez lehetséges lett volna úgy is, hogy a kábítószer-kereskedelemmel vádolt panaszos ügyében eljáró rendőrségi ügynökök a névtelenségét megőrizték, de a védelem kérdezési jogát ne korlátozzák. Annál is inkább lett volna erre lehetőség, hiszen a panaszos korábban öt alkalommal is találkozott az általa Toni néven ismert ügynökkel, akinek hangját és külsejét is jól ismerte.⁵⁵⁴ Ilyen körülmények között sor kerülhetett volna akár a tárgyaláson történő kihallgatásra is, hiszen a vádlott akkor sem szerzett volna tudomást valódi személyéről, lakcíméről vagy telefonszámáról. „*A Bíróság ítéletének ezen kitételét a jövő magyar jogalkalmazására előrevetítve felfoghatjuk olyan ajánlasként is, amely az emberi jogok sérelmének elkerülése érdekében a jogalkotóhoz fordul a megfelelő kihallgatási módok biztosítása érdekében.*”⁵⁵⁵

A Van Mechelen és Társai kontra Hollandia ügyben⁵⁵⁶ a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmét állapította meg az EJEB, mivel a kérelmezőket

---

⁵⁵¹ BÓCZ, *Emberi* [...], 5.

⁵⁵² *Lüdi kontra Svájc*, 1992. június 15-i ítélet (ügyszám: 12433/86)

⁵⁵³ TÓTH, *i.m.*, 177.

⁵⁵⁴ Az EJEB ebben látta a legfontosabb különbséget a Kostovski és a Windisch ügyekhez képest. V.ö.: Az ítélet 49. pontja

⁵⁵⁵ CSÁK, *i.m.*, 79.

⁵⁵⁶ *Van Mechelen és társai kontra Hollandia*, 1997. április 23-i ítélet (ügyszám: 21363/93, 21364/93, 21427/93 és 22056/93)

olyan anonim rendőrtanúk vallomása alapján ítélték el, akiket nem a védelem jelenlétében hallgattak ki. A négy holland állampolgár panaszost minősített lopás és több rendbeli emberölési kísérlet miatt ítélték el, mely ítéletek egyebek között rendőri jelentéseken alapultak, melyek csupán a rendőrök azonosító számát tartalmazták, e tanúkat az iratokban egyszerűen rendőrként vagy állampolgárként jelölték meg. A fellebbviteli bíróság a tárgyalásra valamennyi tanút megidézte, és a húsz tanút eskü alatt hallgattak ki. A kihallgatott tanúk közül tizenegynek a nevét nem közölték a védelemmel. A tizenegy tanút a vizsgálóbíró irodájába idézték meg, míg a védelem és a vád képviselői elkülönített helyiségben tartózkodtak, és a két helyszín akusztikai berendezés útján összeköttetésben volt. Az anonim tanúk kivétel nélkül rendőrségi tisztviselők voltak, akik akként nyilatkoztak, hogy amennyiben a nevük nyilvánosságra kerül, nem tudják a továbbiakban hivatásukat kifogástalanul ellátni. Valamennyien meg kívánták őrizni anonimitásukat, félve az ellenük vagy családjuk ellen irányuló bosszútól. A vizsgálóbíró ismerte valamennyi anonim tanú személyazonosságát és hitelesnek és elégségesnek tartotta azokat az indokokat, amelyek alapján a tanúk meg kívánták őrizni névtelenségüket. A kihallgatás folyamán a vád és a védelem is tehetett fel kérdéseket, amelyekre írásban kaptak választ. Lényeges körülmény volt, hogy kizárólag az anonim rendőrtanúk azonosították a kérelmezőket, mint a bűncselekmény elkövetőit.

Az EJEB az ítéletében rögzítette, hogy rendőröket - noha ők is jogosultak a tanúkat megillető védelemre - csak kivételes esetben lehet anonim tanúvá nyilvánítani, emellett az ügyben a védelemnek semmilyen eszköze nem volt a tanúk szavahihetőségének ellenőrzésére. A kihallgatás folyamán az akusztikai összeköttetés ellenére a védelem a tanúként kihallgatott rendőrök esetében nemcsak személyazonosságukat nem ismerhette meg, hanem egyben annak a lehetőségéből is ki volt zárva, hogy a közvetlen kérdések esetén reakciójukat megvizsgálja, s ekként a szavahihetőségüket ellenőrizni tudja. Mindezek alapján az EJEB megállapította, hogy azokat az akadályokat, amelyekbe a védelem

ütközött, a lefolytatott eljárás nem kompenzálta, továbbá a kérelmezők elítélése az anonim rendőrtanúk vallomásán alapult. A Bíróság tehát megállapította, hogy megsértették a panaszosok tisztességes tárgyaláshoz való jogát.

Elgondolkodtató a hazai jogalkalmazás szempontjából - ti. a különösen védetté nyilvánítás és a zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatás kombinált alkalmazásának kizárt volta - az a tény, miszerint az EJEB az ügyben a védekezés szabadságának sérelmét úgy állapította meg, hogy akusztikus kapcsolat folytán kvázi közvetetten a védelem is jelen volt a meghallgatásokon és kérdéseket is feltehetett, vagyis a közvetlenség elve korlátozottan ugyan, de bizonyos mértékig érvényesült.⁵⁵⁷

A Visser kontra Hollandia ügyben⁵⁵⁸ az EJEB azon okból állapította meg az Egyezmény 6. cikk 3. d) pontjának sérelmét, mert a holland fellebbviteli bíróság annak ellenére a panaszos bűnössége mellett szólóan értékelte az anonim tanúk terhelő vallomását, hogy sem a vizsgálóbíró, sem a fellebbviteli bíróság nem vizsgálta kellő körültekintéssel a tanú személyes fenyegetettségének indokait, továbbá ítéletét túlnyomórészt a védelem számára nem azonosítható tanúktól származó bizonyítékokra alapította. Kiemelést érdemel, hogy a holland Legfelsőbb Bíróság az ügy folyamán egy ízben hasonló okok miatt hatályon kívül helyezte az ítéletet, de a megismételt eljárásban sem került sor ezen hiányosságok kiküszöbölésére. A megismételt eljárásban a vizsgálóbíró megállapította az anonim tanú személyazonosságát, és végül a tanú anonimitásának megőrzése mellett határozott, hivatkozván arra, hogy a panaszos egyik vádlott-társa közismerten agresszív a tanúkkal szemben, ezért a tanú okkal fél a megtorlástól, ráadásul már a büntetőeljárás alapjául szolgáló bűncselekmény is bosszúvágyból fakadt. A panaszos védelmét ellátó ügyvéd egy másik szobában volt a tanú kihallgatása alatt, melynek során a vizsgálóbíró a védő által előzetesen feltett kérdéseket is intézett a tanúhoz, és két alkalommal lehetőséget adott a védőnek

---

⁵⁵⁷ CSÁK, *i.m.*, 78.

⁵⁵⁸ *Visser kontra Hollandia*, 2002. február 14-i ítélet (ügyszám: 26668/95)

arra, hogy elolvassa a tanú vallomását, és újabb kérdések feltételét indítványozza. A vizsgálóbíró végül következetesnek és az öt évvel korábbi (!) rendőrségi vallomásaival egyezőnek értékelte a tanú által előadottakat, ezért szavahihetőnek minősítette őt. A megismételt fellebbviteli eljárásban sem került sor a védelem előtt ismeretlen tanú szavahihetőségének, és anonimitása megőrzése iránti kérelme indokainak vizsgálatára.

Az EJEB ítéletében leszögezte, hogy a Doorson és a Van Mechelen ügyekben kialakított elvekre tekintettel, melyek értelmében a bizonyítékok értékelésének rendjét elsősorban a nemzeti jog és a hazai bíróságok határozzák meg, a Bíróságnak nem lehet feladata, hogy pontos, a bizonyítékok értékelésére vonatkozó szabályokat alkosson, az egész bizonyítási eljárás tisztességes voltát azonban vizsgálnia kell. Ennek során az Egyezmény 6. cikkét nem lehet akként értelmezni, hogy az megkívánja a tanú és a vádlott egyidejű jelenlétének, mint a védelemhez való jog egyik részjogosítványának maradéktalan érvényesülését, mivel ebben az esetben a részes államok tanúvédelemmel kapcsolatban vállalt kötelezettségeinek teljesítése lehetetlenné válna. Ugyanakkor a korábban ismertetett Lüdi ügyben hozott ítéletre tekintettel a védelem számára hatékony és kellő számú lehetőséget kell biztosítani arra, hogy akár a tanú meghallgatásakor, akár az eljárás későbbi szakaszában kérdéseket tehessen fel a terhelt terhére vallomást tevő tanúnak és kifogásolhassa annak tartalmát, továbbá a bűnösség megállapítása nem nyugodhat egyedül vagy döntő mértékben egy védett tanú vallomásán. Minthogy a panaszos ügyében ezek a követelmények nem érvényesültek, ezért az EJEB megállapította, hogy megsértették a tisztességes tárgyaláshoz való jogát.

Az Ajánlásban szereplő ún. igazoló eljárással kapcsolatban kiemelendő, hogy az hatékony helyettesítő eszköz lehet a védelem számára az olyan kétes körülmények felkutatásában, amelyek komolyan érinthetik az anonim tanú megbízhatóságát. Az Ajánlás olyan független igazolási eljárás bevezetését javasolja, amely képes jóhiszeműen és eredményesen helyettesíteni a vádlottat és

védőjét az anonim tanú megbízhatóságának, hitelességének vizsgálata során. Ezt az eljárást nem a vádlott és a védő alkalmazza, hanem az illetékes bírói hatóság, melynek eljárása során fenn kell tartania a megfelelő egyensúlyt a védelem azon joga, hogy a lehető legtöbb információt megkapja és a tanú kilétének titokban tartása között, továbbá biztosítania kell a védelem számára a tanú életútjára vonatkozó kérdések feltételének jogát. Egy független bírónak - például hazánkban a nyomozási bírónak - a tanú életútjának feltárása céljából nyomozást kell végeznie.⁵⁵⁹

Korábbi büntetőeljárás törvényünk nem ismert olyan rendelkezést, amely megfelelt volna az Ajánlás igazoló eljárásra vonatkozó részeinek, ezért - mint arra a hazai szakirodalomban többen rámutattak⁵⁶⁰ - az EJEB előtt sikeresen lett volna megtámadható azon határozatok többsége, amelyek meghozatalában különösen védett tanú vallomását használták fel. Az EJEB a Doorson kontra Hollandia ügyben⁵⁶¹ vizsgálta a problémát mely esetben *„a kihallgatást végző bíró a tanú kilétét ismerve nyomozást folytatott az illető körülményeit, kapcsolatait, stb. illetően és a nyert adatokra épülő véleményt formált a szavahihetőségéről, s mindezt jelentésbe foglalva az ítélőbíróság rendelkezésére bocsátotta, továbbá a kihallgatás során tolmácsolta a védelem minden olyan kérdését, amely nem volt alkalmas a tanú kilétének azonosítására.”*⁵⁶² Az EJEB ezért úgy ítélte meg, hogy a védelem jogai nem sérültek, mivel a bírói hatóságok által lefolytatott eljárás kompenzálta azokat az akadályokat, amelyekkel a védelem szembesült az előzetes eljárásban. Kiemelést érdemel, hogy a vizsgálóbíró a panaszos ügyvédje jelenlétében fogatosította Y. 15 és X. 16 tanúk, mint anonim tanúk kihallgatását, aki kérdéseket is intézhetett hozzájuk. Megfelelőnek és kielégítőnek tűnt továbbá az EJEB számára, hogy a fellebbviteli bíróság a bűnösség

---

⁵⁵⁹ Lásd: BÓCZ, *Módosítási* [...], 469. és az Indokolás 75-76. pontjai

⁵⁶⁰ Lásd: BÓCZ, *Módosítási* [...], 469. és CSÁK, *i.m.*, 78.

⁵⁶¹ *Doorson kontra Hollandia*, 1996. március 26-i ítélet (ügyszám: 20524/92); Az esetről lásd még: BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 110.; és VARGA, *A tanú* [...], 169.

⁵⁶² BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 110.

megállapítást nem kizárólag, avagy nem döntően alapította a két anonim tanú vallomására.

A Be. - mint korábban említettük - a nyomozási bíró feladatává teszi a különösen védett tanú szavahihetőségének ellenőrzését, ezért elmondhatjuk, hogy a szabályozás ily módon már ebben a vonatkozásban is megfelel az Ajánlásban foglaltaknak és az EJEB által előírt kritériumoknak, bár a gyakorlatban nehezen ellenőrizhető milyen mértékben történt meg ezen körülmények feltárása. Ennek ellenére megállapíthatjuk - TREMMEL Flórián szavaival élve - hogy az *„anonim tanú vallomásának bizonyítékként való felhasználása tekintetében a hazai jogi szabályozás megfelel a nemzetközi standardnak, eurokonformnak tekinthető.”*⁵⁶³

Nagyon találóan határozza azonban meg a strasbourgi ítéletek és a Be. viszonyát BÁRD Károly, aki szerint inkább arról van szó, hogy *„a Be. szövege nem kényszeríti a jogalkalmazót az Egyezmény megsértésére, de azt nem is zárja ki.”*⁵⁶⁴ Alapozza mindezt arra, hogy a Be. rendelkezéseire figyelemmel számos olyan helyzet fordulhat elő, amikor a védelem az eljárás egyetlen szakaszában sem kap lehetőséget a tanúval történő közvetlen konfrontációra, továbbá a törvény szabályai alapján nem zárható ki annak lehetősége sem, hogy a bűnösséget megállapító ítéletét a bíróság jelentős mértékben vagy kizárólag olyan tanúk vallomására alapozza, akiket a védelem egyetlen eljárási szakaszban sem kérdezhetett ki.⁵⁶⁵

Megítélésem szerint látható a vonatkozó esetjog áttekintését követően, hogy *„a jogalkalmazás során is iránytűnek számító Strasbourgi Bíróság döntései sem egyértelműek és következetesek a tekintetben, hogy az eljáró hatóságok meddig mehetnek el a tanúvédelem terén.”*⁵⁶⁶ Az EJEB döntései alapján azonban egyfajta minimumkövetelményként megállapítható, hogy a nyomozás során tett vallomások felhasználása önmagában nem sérti a tisztességes eljáráshoz való

---

⁵⁶³ TREMMEL, *Bizonyítékok* [...], 176.

⁵⁶⁴ BÁRD, *i.m.*, 222.

⁵⁶⁵ Erről részletesen: BÁRD, *i.m.*, 222-226.

⁵⁶⁶ VARGA, *A tanú* [...], 171.

jogot abban az esetben, „ha a terheltnek és a védőnek az eljárás valamely stádiumában lehetősége van a vallomás hiteltérdemlőségének megkérdőjelezésére. Ugyanakkor viszont a tisztességes eljárás alapvető sérelmét jelentheti, ha a bíróság a terhelt bűnösségét kizárólag olyan védett tanúk vallomására alapítaná, akik a tárgyaláson nem voltak jelen, így hozzájuk a terhelt és a védelem részéről kérdések sem voltak intézhetők.”⁵⁶⁷ Azt is leszögezhetjük a Kamasinski, a Solakov és más ügyek kapcsán, hogy elsősorban annak a kérdésnek van jelentősége, hogy kizárólagosan vagy döntő mértékben alapult-e az elítélés olyan tanúk vallomásán, akikhez az eljárás egyetlen szakaszában sem intézhetett kérdéseket a védelem, és csak ennek megvalósulása esetén kerül sor általában a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértésének megállapítására.

Fentiekre tekintettel lehetséges, hogy időszerű lenne felülvizsgálni az Ajánlás 13. pontjával kapcsolatos azon álláspontot, miszerint ehhez hasonló hazai szabály rögzítése nem indokolt. Az EJEB vonatkozó esetjogának áttekintése alapján éppen az egyik legfontosabb levonható következtetés az, hogy következetesen érvényesül az az elv, miszerint az elítélés nem alapulhat kizárólagosan vagy döntő mértékben olyan tanúk vallomásán, akikhez az eljárás egyetlen szakaszában sem intézhetett kérdéseket a védelem. Ebben a vonatkozásban adott esetben nem tűnik lehetetlennek hazánk esetleges elmarasztalása, erre tekintettel a magam részéről teljes mértékben osztom SINKU Pál álláspontját, aki szerint nem megvalósíthatatlan, hogy „a különösen védett tanú a tárgyalóterem kívül, de a bíró jelenlétében, videotechnika felhasználásával - arcát és hangját torzítva - venne részt a közvetlen kikérdezésben.”⁵⁶⁸

Röviden szükségesnek tartom még ismertetni a XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus által az anonim tanúkkal kapcsolatban megfogalmazott

---

⁵⁶⁷ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 282.

követelményeket. Az eljárási jogi (III.) szekció előkészítő kollokviuma során rögzítésre került, hogy az anonim tanúkra való hivatkozás „*rendes körülmények között nem lehetséges, mivel sérti a védelem jogait. Mindazonáltal, azokban az államokban, amelyek ezt az intézményt már ismerik, minden olyan esetben a védelem jogainak a súlyos csorbítását kell megállapítani, ha az anonym tanúvallomás nem felel meg az alábbi követelményeknek:*

- *más döntő bizonyítékoknak is lenniük kell;*
- *az anonym tanúvallomás megengedhetőségéről - akár az ítélethozatal előtt, akár az ítélet keretei között - a bíró döntsön;*
- *a védelemnek megfelelő eszközzel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a tanút anonym módon kikérdezze és a bizonyítási eljárásban részt vegyen;*
- *a bírónak a tanúvallomás lefolyását ellenőrizni kell.*”⁵⁶⁹

A Be. szabályaival összevetve a megfogalmazott feltételrendszert láthatjuk, hogy az első feltétel - ti. más döntő bizonyítékoknak is lenniük kell - tulajdonképpen inverz meghatározása az Ajánlás 13. pontjában foglaltaknak, miszerint a bűnösség megállapítása nem alapozható kizárólag vagy döntő mértékben anonim tanú vallomására. Ezzel kapcsolatban csupán visszautalunk a 13. pont értelmezésénél részletesen kifejtett azon álláspontra, miszerint a Be. ilyen, vagy ehhez hasonló, a bizonyítékok szabad értékelésének elvével ellentétes szabályt nem tartalmaz. A többi feltétel vonatkozásában pedig rögzíthetjük, hogy ezek a Be. alapján egyértelműen levezethetők a különösen védett tanúkra vonatkozó szabályokból.

A Kongresszuson elfogadott végleges határozat némileg pontosította a fenti szabályokat és új feltételeket is meghatározott. Ilyen az előkészítő kollokvium ajánlásaihoz képest új feltételként került rögzítésre, hogy az anonim tanúvallomást csak a tanúval szembeni nyilvánvaló, közvetlen és súlyos

---

⁵⁶⁸ SINKU Pál, *Tanúvédelem és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkelye*, Ügyészek Lapja, 1998, 6. szám, 47.

⁵⁶⁹ GYÖRGYI, *i.m.*, 253.

fenyegetés indokolhatja. Ennek megfelelő szabályt tartalmaz a Be. 97. § d) pontja, amelyet korábban részletesen elemeztem.

A határozat tartalmaz rendelkezést az ún. igazoló eljárás vonatkozásában is: „*A tanú szavahihetőségét is bírónak kell értékelnie.*”⁵⁷⁰ Mint láthattuk, a Be. immár tartalmaz ennek megfelelő szabályt, hiszen a nyomozási bíró részére kifejezetten előírja a szavahihetőség és a vallomás hitelt érdemlőségének vizsgálatát. A Be. jelenleg hatályos vonatkozó szabályaival kapcsolatban azonban ERDEI Árpád megállapítja, hogy a „*bírói kihallgatásban megtestesülő garanciális elem minden fontossága ellenére sem beszélhetünk [...] a tanú szavahihetőségének ellenőrzéséről és hasonlóról.*”⁵⁷¹

Érdekességként kiemelendő továbbá, hogy az előkészítő kollokvium ajánlásához képest végül is az Ajánlás 13. pontjához hasonlóan került megfogalmazásra az a szabály, miszerint a vádlott bűnössége nem állapítható meg kizárólag anonim tanúk vallomása alapján, amely mint láthattuk kiemelkedő jelentőségű az EJEB esetjogában is, azonban hazai jogunkban a korábban ismertetettek szerint egyelőre nem alkalmazott rendelkezésnek tűnik. VARGA Zoltán szerint a határozat ezen megállapítása - ti. a vádlott bűnössége nem állapítható meg kizárólag anonim tanú vallomása alapján - sérti „*az alkotmányos rendelkezéseket, és szükségtelenül korlátozza a bizonyítás szabadságát.*”⁵⁷² Azonban az EJEB előzőekben bemutatott esetjogára hivatkozással leszögezhető, hogy ezen szabályt valamennyi vonatkozó ítéletében alkalmazta a Bíróság, ezért véleményem szerint a hazai jogalkalmazás során sem hagyható figyelmen kívül, bármennyire is idegenkedünk tőle.

---

⁵⁷⁰ HOLLÁN, *i.m.*, 119.

⁵⁷¹ ERDEI, *Nem a [...]*, 44-45.

⁵⁷² VARGA, *A tanúvédelem* (Kriminológiai Közlemények Különkiadása), 134.

2.3.1. Nemzetközi kitekintés

A) A francia szabályozás

Amikor Franciaországban a tanúvédelem szabályozásának kérdése napirendre került, akkor az általános felfogás szerint a tanúk biztonságérzetének erősítése nem volt sürgető kérdésnek tekinthető.⁵⁷³ A francia büntető eljárásjogba így végül csak a 2001. november 15. napján elfogadott 2001. évi 1062. törvény vezette be az anonim tanúvá nyilvánítás lehetőségét, amely jelentősen túlmutat a korábban már létezett tanú lakcímének zártan történő kezelése lehetőségén. A hivatkozott törvény a következő feltételekkel iktatta be a jogintézményt:

706-58 Cikk: Az olyan büntetőügyekben, ahol büntett vagy legalább 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétség miatt folyik az eljárás és a 706-57 cikk hatálya alá tartozó tanú kihallgatása súlyosan veszélyeztetheti a tanú, családtagjai vagy rokonai életét vagy fizikai épségét az ügyészség vagy a vizsgálóbíró indokolt kérelme alapján az alapjogi (szabadságjogi) bíró indokolt határozattal engedélyezheti, hogy vallomását úgy szerezzék be, hogy személyazonossága nem szerepel a büntetőügy iratai között. A határozat ellen jogorvoslatnak nincs helye, kivéve a 706-60 cikk rendelkezéseit.

706-60 Cikk: A 706-58 cikk rendelkezései nem alkalmazhatók, ha tekintettel a bűncselekmény elkövetésének körülményeire vagy a tanú személyiségére a tanú személyazonosságának ismerete elkerülhetetlen a védelem jogainak gyakorlásához.

---

⁵⁷³ TÓTH, *Adalékok* [...], 422.

A fenti cikkelyek és a korábban ismertetett 706-57. cikk rendelkezéseit (lásd: jelen fejezet 2.2.3. A) pontját) figyelembe véve tehát az anonim tanúvá nyilvánításnak az alábbi feltételei vannak a francia büntető eljárásjogban:

- a tanúval szemben nem áll fenn bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja,
- fontos bizonyítékkal szolgál az eljárás szempontjából,
- büntett vagy legalább 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétség miatt folyik az eljárás,
- a kihallgatása súlyosan veszélyeztetheti a tanú, családtagjai vagy rokonai életét vagy fizikai épségét.

A francia szabályozás - szemben a magyar Be. rendelkezéseivel - kizáró szabályokat is megfogalmaz, vagyis nem nyilvánítható anonim tanúvá:

- a gyanúsított,
- a tanú, ha tekintettel a bűncselekmény elkövetésének körülményeire vagy a tanú személyiségére a tanú személyazonosságának ismerete elkerülhetetlen a védelem jogainak gyakorlásához.

A feltételeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a magyar szabályozáshoz hasonlóan a francia törvény is konjunktív feltételeket határoz meg az anonim tanúvá nyilvánítással kapcsolatban. A második és a negyedik feltétel (ti. *fontos bizonyítékkal szolgál a tanú és kihallgatása súlyosan veszélyeztetheti a tanú, családtagjai vagy rokonai életét vagy fizikai épségét*) gyakorlatilag azonos tartalommal megtalálható a Be.-ben is, ezért az ott kifejtettek itt is helytállóan tekinthetők. Az Ajánlás 11. pontja szerint az anonimitás csak akkor engedélyezhető, ha a megfelelő bírói hatóság a felek meghallgatása után (bár ez a kitétel ebben a formában mind a francia, mind a magyar jogban hiányzik) megállapítja, hogy a tanú életét vagy szabadságát komoly veszély fenyegeti, vagy fedett nyomozó esetén annak jövőbeni munkájára nézve jelent komoly veszélyt személyazonosságának felfedése. További feltétel, hogy a vallomásnak lényeges körülményre kell vonatkoznia, hitelt-érdemlőnek kell tünnie. Mint láttuk, ebben a

vonatkozásban mind a francia mind a magyar szabályozás hasonló szabályokat fogalmaz meg.

Amíg azonban a magyar szabályozás nem határozza meg pontosan a kiemelkedő súlyú ügy fogalmát, addig a francia törvény pontosan behatárolja azon cselekmények körét, amelyekben sor kerülhet a tanú anonimá nyilvánítására. Megjegyzést érdemel, hogy az eredeti 2001. évi változat szerint az anonim tanúvá nyilvánítás büntettek és legalább 5 évi szabadságvesztéssel büntetendő vétségek esetében volt lehetséges. Ezt a 2002. szeptember 9. napján elfogadott 1138. törvény módosította a jelenleg is hatályos *büntettek és legalább 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétségek* szövegrészre. Nem tartalmaz eligazítást a szabályozás abban a kérdésben, hogy mi történik abban az esetben, ha a tanút anonimá nyilvánítják, azonban az eljárás folyamán megváltozik a bűncselekmény minősítése és ennek következtében az már nem büntett vagy vétség esetén nem éri el a büntetési tétel a 3 évi szabadságvesztést. Egyes szerzők szerint a tanúvallomást ebben az esetben is érvényesnek kell tekinteni figyelemmel arra, hogy a 706-60 cikk alapján volt lehetőség jogorvoslatra.⁵⁷⁴ Figyelemmel az ilyen és ehhez hasonló problémákra magunk részéről helyeseljük, hogy a Be. rendelkezései szerint mindig a konkrét ügy körülményeinek vizsgálata alapján lehet dönteni arról, hogy az ügy súlya indokolja-e a tanú különösen védetté nyilvánítását.

A francia szabályozás megköveteli továbbá, hogy a *tanúval szemben ne álljon fenn bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja*, amelyhez hasonló feltételt a Be. nem tartalmaz. Ennek indoka, hogy „*az együttműködő személyek tanúvallomásáról, mint a többi elkövetővel szembeni bizonyítékról a Be. nem kíván lemondani.*”⁵⁷⁵ Nálunk tehát, szemben a francia joggal, előfordulhat, hogy olyan személy lesz különösen védett tanú, akit egyebekben a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja terhel.

---

⁵⁷⁴ FOMBONNE, Jacques, *Protection des témoins*, Éditions Du Juris-Classeur, 2004, 2.

⁵⁷⁵ KADLÓT, *Kételyek* [...], 150.

Kiemelendő, hogy a francia törvény kizáró szabályokat is megfogalmaz, amelyek a magyar Be. rendelkezései közül teljes mértékben hiányoznak. A kizáró okok közül az első, hogy *a gyanúsított nem nyilvánítható anonim tanúvá*. A második kizáró ok alapján nem nyilvánítható anonim a tanú, *ha tekintettel a bűncselekmény elkövetésének körülményeire vagy a tanú személyiségére, a tanú személyazonosságának ismerete elkerülhetetlen a védelem jogainak gyakorlásához*. Ezt a szabályt nagyon sok kritika éri, hiszen joggal merül fel a kérdés, hogy amíg nincsenek konkrétan felsorakoztatva a bizonyítékok, addig gyakorlatilag eldönthetetlen, hogy a tanú személyének ismerete elengedhetetlen lesz-e a védelem jogainak gyakorlásához. Különösen igaz ez akkor, amikor még a védelem sincs abban a helyzetben, hogy pontosan tudja mire is fogja a védekezést alapozni.⁵⁷⁶

A törvény eltérő rendelkezése hiányában a terhelt a fenti szabály alapján gyakorlatilag bármilyen, formailag és tartalmilag nem kötött formában vitathatja a tanú anonimá nyilvánítását. Alapvető kérdés marad ugyanakkor, hogy mi alapján hivatkozik a terhelt a tanú személyazonossága ismeretének elkerülhetetlen voltára, ha nem is ismeri azt?

Ugyanakkor az is tény, hogy az EJEB döntéseiben elsősorban a védekezési jog korlátozása, illetve a tisztességes eljáráshoz való jog szempontjait figyelembe véve vizsgálta az anonim tanúk vallomásának felhasználhatóságát, vagyis mindenképpen indokoltnak tekinthető egy ilyen értelmű szabály megfogalmazása is, amely egyébként a magyar Be. szabályai között *expressis verbis* nem fellelhető.

Ahogy a 706-58. cikk ismertetésénél láthattuk, a francia jog szintén bírói hatáskörben tartja az anonim tanúvá nyilvánításról történő döntést, hiszen az *ügyészség vagy a vizsgálóbíró indokolt kérelme* alapján az *alapjogi bíró* indokolt határozattal engedélyezheti, hogy a tanú vallomását úgy szerezzék be, hogy

---

⁵⁷⁶ A fenti „gumiszabállyal” kapcsolatos kritikai észrevételekről lásd részletesen: LE CALVEZ, Jacques, *Les dangers du „X” en procédure pénale: opinion contre le témoin anonyme*, Recueil Dalloz, 2002/40., 3024.

személyazonossága nem szerepel a büntetőügy iratai között. A francia eljárásban is az ügyész kezdeményező szerepe tekinthető általánosnak a büntetőeljárás során, a vizsgálóbíró kezdeményező szerepe csak arra az esetre korlátozódik, amikor az adott büntetőügyben vizsgálatra is sor kerül (a vizsgálati szak megnyitásától), de ebben az esetben is csatolnia kell az ügyész nyilatkozatát. Ez a lehetőség szükségszerűen általában a büntettekre korlátozódik, mivel bár az ügyész bármikor megnyithatja a vizsgálati szakaszt, ennek a gyakorlati jelentősége elhanyagolható. A 2003. évi 455. Államtanácsi rendelet 53-27. cikke rögzíti, hogy a kérelemnek tartalmaznia kell azokat az okokat, amelyek miatt az anonimitás indokolt. A kérelemhez csatolni lehet a tanú nyilatkozatát, miszerint egyetért azzal, hogy anonim tanúként hallgassa ki a hatóság, részletezve azokat a kockázatokat, amely rá vagy családjára, rokonaira hárulnának, amennyiben nem részesül a védelemben. Csatolni lehet továbbá a nyomozó hatóság nyilatkozatát is, amely szintén igazolja a 706-58. cikk szerinti védelem indokoltságát.

Az alapjogi bíró döntését csatolni kell a tanú kihallgatásáról készült jegyzőkönyvhöz, amely az érintett tanú aláírását sem tartalmazza. A tanú személyazonosságát és címét egy másik jegyzőkönyv tartalmazza, amelyet a tanú is aláír. Ez utóbbi jegyzőkönyvet az ügyészségi vagy a vizsgálóbírói kérelemmel együtt az eljárás anyagától elkülönítetten kezelt dosszié tartalmazza. A tanú személyazonossága és címe semmilyen körülmények között nem kerülhet nyilvánosságra, kivéve a 706-60. cikkben foglaltakat, vagyis ha tekintettel a bűncselekmény elkövetésének körülményeire vagy a tanú személyiségére a tanú személyazonosságának ismerete elkerülhetetlen a védelem jogainak gyakorlásához. Ebben a vonatkozásban - szemben a tanú lakcímének zárt kezelésével összefüggésben kifejtett véleményemmel - már indokolt lehet az erre irányuló kérelem előterjesztésének lehetőségét biztosítani a védelem számára. Az elkülönítve kezelt dosszié megőrzése és a nyilvántartás vezetése az ügyész feladata. Erre vonatkozó adatot kizárólag az alapjogi bírónak, a vizsgálóbírónak és a vizsgálóbírói kamara elnökének szolgáltatathat.

Az idézett törvény 706-59. cikke rögzíti azt is, hogy az anonim tanú személyazonosságának vagy címének feltárása 5 évi szabadságvesztéssel vagy 75.000 euro pénzbüntetéssel büntetendő. Ilyen vagy ehhez hasonló szankciót a magyar szabályozás nem tartalmaz, bár hasonló rendelkezés alkalmazását a magam részéről megfontolandónak tartom.

Amennyiben az alapjogi bíró az anonim tanúvá történő nyilvánítást megtagadja, úgy az ezt célzó kérelmet és az azokhoz csatolt nyilatkozatokat az ügy irataitól elkülönítve az ügyész megőrzi. Az ügy folyamán az ebben szereplő adatokat nem hozhatja nyilvánosságra, kivéve, ha a tanú utólag vállalja, hogy vallomást tesz anélkül, hogy a 706-58. cikk szerinti védelemben részesülne. Amennyiben ilyen vállalásra a tanú részéről nem kerül sor, úgy az elévülési idő lejártát követően az ügyész az elkülönítve kezelt aktát és annak teljes tartalmát megsemmisíti, amelyről jegyzőkönyvet vesz fel.

A már ismertetett 706-60. cikk értelmében a terhelt attól az időponttól kezdve, hogy tudomására jut a 706-58. cikk szerint felvett tanúvallomás tartalma, *10 napon belül vitathatja a fenti cikk alkalmazását*. Erről indokolt határozattal a vizsgálóbírói kamara elnöke dönt⁵⁷⁷, amely ellen nincs helye jogorvoslatnak. Amennyiben a terhelt kérelmét indokoltnak tartja, úgy a *tanúnak is kifejezetten hozzá kell járulnia* ahhoz, hogy személyazonosságát felfedjék. Ilyen hozzájárulás hiányában el kell rendelni a kihallgatás eredményének megsemmisítését, és így ez nem használható fel bizonyítékként az eljárásban.

A magyar Be. nem követeli meg a különösen védetté nyilvánítás megszüntetéséhez a tanú hozzájárulását, pedig értelemszerűen ez egy fontos garancia a tanú részére, ezért indokoltnak tartom hasonló tartalmú rendelkezés bevezetését. Kiemelendő, hogy a magyar szabályozás nem tartalmaz határidőt (különösen nem egy igen szigorú 10 napos határidőt) tekintetben, hogy meddig indítványozható a védelem részéről a tanú védett státuszának megszüntetése,

viszont *expressis verbis* nem is tartalmaz olyan szabályt, hogy tényszerűen *a tanú személyazonosságának ismerete elkerülhetetlen a védelem jogainak gyakorlásához* megfelelő indok lenne ehhez.

A terhelt kérheti az anonim tanúval történő *szembesítését technikai eszköz alkalmazásával*, vagy kérheti a tanúnak a védője általi *kihallgatását* ugyancsak technikai eszköz alkalmazásával. Azon túlmenően, hogy a technikai eszköz alkalmazása a terhelt és a tanú közötti megfelelő földrajzi távolságot biztosítja, a tanú hangja technikai eszközzel torzítható is. Kiemelendő, hogy ez csak egy lehetőség a védelem számára, amelyről a vizsgálóbíró vagy az eljáró bíróság fog dönteni. Egyes szerzők javasolják, hogy ez ne csak lehetőségként, hanem a védelmet megillető jogként kerüljön szabályozásra a törvényben.⁵⁷⁸

Mint láthattuk, a magyar szabályozás ilyen lehetőséget sajnálatos módon nem tartalmaz, viszont szabályozza, hogy akár hivatalból, akár kérelemre újabb kérdések tehetők fel a tanúnak, és az ismételt kihallgatást a nyomozási bíró lefolytatja. A francia szabályozás viszont pont ez utóbbi tekintetben marad néma, vagyis nem ad iránymutatást arra nézve, hogy mi a teendő, amennyiben a tanú újbóli kihallgatása válik szükségessé. Kérdés, hogy ilyenkor újra kell-e kezdeni az anonim nyilvánítási eljárást, vagy az nem szükséges. A logikai értelmezés szerint feleslegesnek tűnik a kérelem megismétlése, hiszen ugyanabban az ügyben továbbra is fennállnak azok a kockázatok, amelyekre tekintettel sor került a 706-58. cikk szerinti eljárásra.⁵⁷⁹ Ennek megfelelően, ha a bíróság szerint újabb kiegészítő meghallgatásra van szükség, akkor a vizsgálóbíró vagy az eljáró bíróság egyik tagja hallgathatja ki a tanút. Ezzel a megoldással a francia büntető eljárásjog a gyakorlatban a közvetlenség elvét sokkal inkább szem előtt tartja, mint a magyar változat.

---

⁵⁷⁷ A „la chambre de l’instruction”-vizsgálóbírói kamara vagy tanács, a rendes bíróságokon működő tanács, melynek legfontosabb feladata az alapjogi és a vizsgálóbírói határozatok ellen benyújtott jogorvoslatok elbírálása, vagyis kvázi másodfokon eljáró erre a célra kijelölt testületről van szó.

⁵⁷⁸ Pl. FOMBONNE, *i.m.*, 4.

⁵⁷⁹ Erről részletesen: FOMBONNE, *i.m.*, 3.

A fenti különbségek ellenére kijelenthető azonban, hogy közös vonása a francia és a magyar szabályozásnak az EJEB által a Kostovski ügyben rögzítetteknek megfelelően a vádlott és védője részére annak garantálása, hogy kérdéseket tehessen fel a tanúnak, bár ennek módja teljesen eltér a két jogban.

Érdekes, hogy az idézett francia törvény és az államtanácsi rendelet említést sem tesznek az Ajánlás 10. cikke szerinti (és a magyar Be.-ben is megtalálható) igazolási eljárásról, melynek keretében a tanú szavahihetősége, vallomásának hitelt-érdemlősége a védelem részéről megkérdőjelezhető. Korábbi hazai büntetőeljárás törvényünk sem ismert olyan rendelkezést, amely megfelelt volna az Ajánlás igazoló eljárásra vonatkozó részeinek, ugyanakkor a Be. 2003. július 1. napján történt hatályba lépésével ez a probléma nálunk megoldódott.

A francia törvény 706-62. cikke rögzíti, hogy bűnösséget megállapító ítéletet nem lehet kizárólag a 706-58. - 706-61. cikkek szerinti bizonyítékok alapján meghozni. Az Ajánlás 13. pontja szerint a bűnösség megállapítása szintén nem alapozható kizárólag vagy döntő mértékben olyan személyek vallomására, akik névtelenséget élveznek. A magyar Be. szabályaival összevetve megállapíthatjuk, hogy a francia szabályoknak, vagy az Ajánlás 13. pontnak megfelelő szabály nincs és mint korábban láthattuk, az többek véleménye szerint büntető eljárásjognak évszázados hagyományával ellentétes lenne.

Röviden összegezve a fent kifejtetteket megállapíthatjuk, hogy az anonim tanúkra vonatkozó szabályok a francia és a magyar jogban - nyilvánvalóan nagymértékben az Ajánlásban foglaltaknak és az EJEB döntéseinek köszönhetően - alapvetően hasonlóak, és a terminológiai különbségek ellenére közel azonos tartalmúak. A részletszabályok között azonban fontos különbségek is fellelhetők, és az elvégzett összehasonlítás alapján talán nem túlzás azt kijelenteni, hogy a magyar szabályozás egyértelműbb, pontosabb és teljeskörűbb (például igazoló eljárás) a franciánál. Azonban a francia jogban mintha szélesebb körben érvényesülnének garanciális szabályok mind a tanú, mind a védelem vonatkozásában, ezért megfontolást érdemlőnek tartom a 706-59. cikkhez

hasonló, súlyos szankció kilátásba helyezését a tanú védelmét megsértő személyekkel szemben, a védett státusz megszüntetéséhez a tanú hozzájárulásának megkövetelését, a 706-60. cikk szerinti védelem jogaira való hivatkozás nevesítését a védetté nyilvánítás megszüntetésének indítványozásakor.

Mindezek figyelembe vétele csak előnyére válhat a kapcsolódó magyar szabályozásnak, amely mindazonáltal kiforrottabbnak tűnik a franciánál. Ennek ellenére a francia *„intézmény általában beváltotta a hozzá fűzött reményeket, bár egyes szerzők szerint például a "fenyegetettség" esetenkénti megítélése szubjektív elemeket vihet az eljárásba.”*⁵⁸⁰

B) A német szabályozás

Németországban elsősorban rendőrségi informátorok és fedett nyomozók esetén van lehetőség *„a magyar különösen védett tanúhoz hasonló rendelkezések alkalmazására”*⁵⁸¹ az ún. zárolt tanúk alkalmazása esetében. A zárolt tanúk nem jelennek meg a tárgyaláson, őket vizsgálóbiztos hallgatja ki előzetes bizonyítás-felvétel keretében. Ugyanakkor az alább részletesen bemutatandó jelenléti jogra vonatkozó szabályok miatt - ti. a védő minden esetben, a vádlott pedig általában részt vehet a zárolt tanú kihallgatásán - a magam részéről úgy vélem, hogy a német jog által alkalmazott megoldás csupán bizonyos vonatkozásokban hasonlít a magyar különösen védett tanúra vagy az európai értelemben vett anonim tanúra, de semmi esetre sem azonos azzal. Találón írja MÁRIÁN Zoltán, hogy a német *„tanúzárlat jogintézménye abban hasonlatos a különösen védett tanúhoz, hogy a tanú kihallgatása ugyan nem a tárgyaláson történik, mégis teljes értékű bizonyítékként szolgál a vallomásáról felvett jegyzőkönyv.”*⁵⁸² Annak indoka, hogy mégis a dolgozatnak ebben a részében kerül sor a jogintézmény

---

⁵⁸⁰ TÓTH, *Adalékok* [...], 423.

⁵⁸¹ HERKE, *A tanúvédelem* [...], 93.

⁵⁸² MÁRIÁN Zoltán, *Rövid komparatív jogi megközelítés a hazai tanúvédelemre vonatkozó szabályozáshoz* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 95.

ismertetésére, nem más, mint az a tény, miszerint ez az anonim tanúhoz legközelebb álló megoldása a német tanúvédelmi eszközrendszernek.

Az StPO. 96. § államérdekből lehetővé teszi az egyes ügyiratokra történő zárlat elrendelését. Ebben az esetben a zártan kezelt iratokat még más hatóságoknak sem lehet megküldeni, még betekintésre sem. A bírósági gyakorlat szerint azonban nem kizárólag iratra, hanem tanúra is lehet alkalmazni ezeket a szabályokat. Így az olyan tanúk esetében, akik más módon nem védhetők meg például az őket fenyegető veszély szokatlanul nagy mértékére tekintettel, az StPO. 96. § alkalmazásával megakadályozható, hogy meg kelljen jelenniük a főtárgyaláson.⁵⁸³ Ebben az esetben arra is lehetőség van főtárgyaláson, hogy a veszélyeztetett helyzetben lévő tanú helyett ún. közvetett tanú (*hearsay witness*) tegyen vallomást, aki lehet a nyomozó hatóság tagja, az ügyész, vagy akár kijelölt bíró is.⁵⁸⁴ Ez utóbbi lehetőséget azonban a magam részéről rendészeti jellegű tanúvédelmi eszköznek tartom, ezért részletesebben ott foglalkozom vele.

A "tanú zárlata" esetén a tanú „*nem hallgatható ki, illetve a főhatóság engedélye alapján a kihallgatás csak "vizsgáló biztos" kiküldésével (kommissarische Vernehmung) foganatosítható.*”⁵⁸⁵ Az ily módon az StPO. 223. § alapján foganatosított kihallgatás tulajdonképpen bírósági bizonyítás-felvétel a tárgyalást megelőzően.⁵⁸⁶ Vizsgálóbiztos lehet „*az eljáró tanács egy vagy mindhárom hivatásos bíró tagja, esetleg az eljáró bíróság más bírója vagy megkeresés alapján más bíróság tagja.*”⁵⁸⁷

A kihallgatásról jegyzőkönyvet - tehát nem jegyzőkönyvi kivonatot, mint a magyar jogban - kell készíteni, és ennek felolvasásával tehető a bizonyítás anyagává a tanúvallomás a tárgyaláson.

---

⁵⁸³ Erről részletesen: HILGER, *Organized* [...], 101.

⁵⁸⁴ V.ö.: HILGER, *Organized* [...], 101.

⁵⁸⁵ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 194.

⁵⁸⁶ Az StPO. 223. § alapján lefolytatott kihallgatás nem csak a "tanú zárlat" esetében alkalmazható, hanem minden olyan esetben - például betegség, leküzdhetetlen akadály fennforgása, nagy távolság - is, amikor a tanú a főtárgyaláson nem képes megjelenni.

⁵⁸⁷ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 194.

Az anonim tanúkra vonatkozó szabályokkal ellentétben azonban az ún. zárolt tanú kihallgatásán az StPO. 224. § (1) bekezdése alapján jelen lehet - tehát nem idézést, hanem csak értesítést kap - az ügyész, a védő, sőt bizonyos esetekben a terhelt is. Az StPO. 224. § (2) bekezdés a terhelt távollétét arra az esetre szűkíti, amikor a fogva tartott terheltnek van védője, és nem a fogva tartása helyén kerül sor a tanú kihallgatására. CSÁK Zsolt mindezt azzal magyarázza, hogy szemben például a különösen védett tanúra vonatkozó magyar szabályokkal „*a német jogi megoldás [...] nem lép túl a védelem jogainak korlátozhatóságán.*”⁵⁸⁸ Ezzel kapcsolatban ugyanis egy „*Legfelsőbb Bírósági határozat szerint a védő hozzájárulása nélkül a tanúnak a védő távollétében történő kihallgatása, személyi adatainak elhallgatása, bírósági kihallgatáson optikai vagy akusztikai álcázás igénybevétele nem egyeztethető össze a védelemhez való joggal.*”⁵⁸⁹ A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság Büntetőjogi Nagytanácsának állásfoglalása szerint a zárlat elrendelhető és feloldható, lehetőség van továbbá a tárgyalótermi kihallgatás mellőzésére is, de egyik esetben sem szabható feltételül a védő kizárása, mivel a védő egyrészről nem kötelezhető a vizsgálóbiztosi kihallgatáson történő részvételre, másrészről azonban nem utasítható el a részvételre vonatkozó igénye sem.⁵⁹⁰

Ugyanakkor az StPO. 224. § (1) bekezdésének második mondata alapján a jelenlétre jogosultak értesítését mellőzni kell, amennyiben az a nyomozás sikerét veszélyeztetné. Veszélyeztetésen a „*bírói gyakorlat nem az ügy elhúzódását érti, hanem annak a megalapozott feltételezését, hogy az értesítést a vádlott vagy védője a bizonyítás akadályozására fogja felhasználni.*”⁵⁹¹

A német büntető eljárásjog lehetőséget biztosít arra is, hogy a vizsgálóbiztos vagy kijelölt bíró útján történő meghallgatás az StPO. 247a. § alapján

---

⁵⁸⁸ CSÁK, *A különösen [...]*, 77.

⁵⁸⁹ HERKE, *A tanúvédelem [...]*, 93.

⁵⁹⁰ KERTÉSZ, *A tanú [...]*, 195.

⁵⁹¹ KERTÉSZ, *A tanú [...]*, 194.

lefolyatható audiovizuális segédeszköz alkalmazásával⁵⁹², mintegy a két jogintézményt kombinálva kerüljön végrehajtásra. Ennek szükségességét és hazai jogunkban történő alkalmazását a magam részéről mindenképp indokoltnak tartanám.

---

⁵⁹² Erről részletesebben: HILGER, *Organized* [...], 100.

3. Rendészeti jellegű eszközök

Noha a büntető anyagi jogi és a büntető eljárásjogi tanúvédelmi eszközök az esetek túlnyomó részében megfelelő védelmet képesek nyújtani a megfélemlített tanúnak, azonban egy teljes körű tanúvédelmi eszközrendszer kialakításakor mindenképpen figyelembe kell venni, hogy „*önmagukban nem elegendőek, szükség van a tanúk testi épségének rendészeti védelmére is.*”⁵⁹³ Mégis hosszú időn keresztül nem olvashattunk a tanú fizikai értelemben vett védelmének kérdéséről sem a szakirodalomban, sem jogszabályokban.⁵⁹⁴ Azonban a tanúvédelem gyakorlati tapasztalatai alapján elég rövid időn belül nyilvánvalóvá vált, hogy a tanúvédelem büntető anyagi jogi és büntető eljárásjogi eszközein keresztül biztosított jogi védelmen kívül szükség van a tanúk fizikai védelmére koncentráló jogintézményekre is, amelyeket a rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök körébe sorolhatunk.

Már az Ajánlás előkészítése során felmerült, hogy „*azok a tanúk is védelemre lennének jogosultak, - és sokszor a védelemre rá is szorulnának - akiknek a kilétét a vádlott és köre amúgy is ismeri. Márpedig ezt a védelmet - ha tényleg szükség is van rá - a legnehezebb nyújtani [...].*”⁵⁹⁵ Az Ajánlás 14. és 15. pontja alapján a tanúk és hozzátartozóik életének és személyes biztonságának védelme érdekében speciális tanúvédelmi programot kell alkotni.

Az Európai Unió Tanácsa 1995. november 23. napján kelt "A szervezett bűnözés elleni küzdelem során a tanúk védelméről" szóló 95/C/327/04. számú állásfoglalásának A/3. pontja értelmében a tagállamoknak alkalmas védelmet kell biztosítaniuk a tanú számára az eljárás előtt, alatt és azt követően is.

A Palermói Egyezmény 24. cikke (2) bekezdésének a) pontja szintén szorgalmazza, hogy a részes államok a tanú védelme érdekében a terhelt jogainak - ideértve a tisztességes eljáráshoz való jogot is - csorbítása nélkül, az érintett

---

⁵⁹³ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 32. és KERTÉSZ, *A büntetőeljárásban [...]*, 69.

⁵⁹⁴ ERDEI, *Kommunikáció [...]*, 717.

személyek fizikai védelmére vonatkozó eljárásokat alkossanak, és ebbe a körbe sorolja például elköltöztetésüket, illetve az érintett személyazonosságára és tartózkodási helyére vonatkozó tájékoztatás kiadásának tilalmát vagy korlátozását.

A rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök indokoltságával kapcsolatban a Be. miniszteri indokolása is rámutat: „*Előfordulhat, hogy a tanú adatainak zártan kezelése, különösen védetté nyilvánítása nem látszik elég hatásos védelemnek, vagy éppen olyan tanú életét, testi épségét fenyegeti veszély, akinek a személye az elkövetők előtt ismert, ilyenkor a külön jogszabályban meghatározott személyes védelem is elrendelhető.*”⁵⁹⁶ Legalább ennyire fontos továbbá az a körülmény, hogy a büntetőeljárásban betöltött szerephez kapcsolódó fenyegetettség az eljárás jogerős befejezését követően is fennmaradhat, azonban a büntető eljárásjogi tanúvédelmi eszközök ekkor már nem, míg a rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök a büntetőeljárás tartama alatt és után is alkalmazhatók, ezáltal „*a veszélyhelyzetben lévő tanú nem csupán a büntetőeljárás cselekményeken élvezheti az általa segített, a büntetőjogi igényét érvényesítő állam oltalmát [...]*”⁵⁹⁷

A hazai jogalkotás a fenti követelményeknek a büntetőeljárásban résztvevők, valamint az eljárást folytató hatóság tagjai személyi védelme elrendelésének feltételeiről és végrehajtásának szabályairól szóló 34/1999. (II. 26.) Korm. rendelet és a büntetőeljárásban részt vevők és az igazságszolgáltatást segítőket védelmi programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény megalkotásával eleget tett. A két jogszabály alapján hazánkban a következő rendészeti jellegű tanúvédelmi intézkedések alkalmazhatók:

- rendszeres járőrszolgálat biztosítása;
- technikai eszközök alkalmazása;

---

⁵⁹⁵ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 111.

⁵⁹⁶ *Az 1998. évi XIX. törvény indokolása a büntetőeljárásról, Részletes indokolás a 95-98. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁵⁹⁷ LIZICZAY, *"Jogtörténeti kuriózum" [...]*, 30.

- folyamatos hírösszeköttetés megteremtése;
- védőruházat biztosítása;
- őrszemélyzet alkalmazása;
- ha a személyi védelem más módja eredményre nem vezet, őrszemélyzettel biztosított, a személyi védelem elrendelésére vagy ellátására jogosult rendvédelmi szerv kezelésében lévő helyen történő védelem;
- lakóhely, tartózkodási hely megváltoztatásával az érintett biztonságos helyen való elhelyezése (elköltöztetése), illetve a tanúvédelmi programba bevont fogva tartottnak az elhelyezéséről szolgáló büntetés - végrehajtási intézetből másik büntetés - végrehajtási intézetbe történő átszállítása;
- nyilvántartásokban adatzárlat elrendelése, illetve a nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresések jelzésének előírása;
- névváltoztatás;
- a személyazonosság megváltoztatása;
- a nemzetközi együttműködésben való részvétel.

Mivel a két jogszabály elfogadására 1997. után került sor, ezért az Ajánlás indokolása csak Olaszországot, az Egyesült Államokat, Kanadát, Törökországot és az Egyesült Királyságot említi, mint olyan államokat, akik rendelkeznek tanúvédelmi programmal. A hazai jogalkotás ugyan messzemenően eleget tett az Ajánlásban foglaltaknak, mégis a védelmi intézkedések többsége - mint ahogy azt láthatjuk majd - a gyakorlatban számos nehézséget vet fel.

A rendészeti jellegű tanúvédelmi rendelkezésekkel szemben, azon belül is elsősorban a Tvd-t. tanúvédelmi eszközeivel szemben fenntartásokkal is találkozhatunk a szakirodalomban, melyek középpontjában az áll, hogy *„megvalósításuk igen költségigényes, erre szakosodott személyzet kiképzését és beállítását igényli, felkészült rendőrtisztek újabb csoportját kényszeríti íróasztal mellé és alkalmazásukra csak ritkán fog sor kerülni.”*⁵⁹⁸ Nem kétséges ugyanis,

---

⁵⁹⁸ KERTÉSZ, *A büntetőeljárásban* [...], 70.

hogy „a rendőri védelem biztosítása egy vagy több személy számára az élet minden területén rengeteg különlegesen kiképzett rendőri emberanyagot igényel.”⁵⁹⁹

Hangsúlyozandó továbbá, hogy a dolgozat I. fejezetének 1.3. pontjában kifejtettek szerint a rendészeti személyvédelem személyi hatálya jóval szélesebb, mint a tanú eljárásjogi fogalmába tartozó személyek köre, vagyis a tanúvédelem és a rendészeti jellegű védelem csak részben fedik egymást. TREMMEL Flórián ezért célszerűnek tartaná, a rendészeti jellegű védelmi eszközökkel kapcsolatban az igazságszolgáltatásban közreműködők gyűjtőfogalmának bevezetését, mivel „az ilyen funkcionális fogalom-meghatározás feloldhatná a jogszabályi felsorolásokból adódó hézagok, hiányosságok problémáját.”⁶⁰⁰

Arra a körülményre tekintettel, hogy dolgozatom témája a tanúvédelem, ezért a rendészeti jellegű eszközök bemutatása során elsősorban azokkal a kérdésekkel foglalkozom, amelyek a "hagyományos" tanúfogalom körébe tartozó személyeket érintik, míg az ezen kívül eső személyi kör tekintetében csupán a lényegi megállapítások megtételére szorítkozom, a velük kapcsolatos problémakör teljes feltárására nem vállalkozom.

3.1. Külön nem nevesített rendészeti eszközök

A rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök körében is találhatunk külön nem nevesített eszközt. Az Rtv. 64. § (1) bekezdésének g) pontja alapján lehetőség van arra, hogy amennyiben a bűncselekmény megelőzésére, felderítésére, az elkövető elfogására, kilétének megállapítására nincs más lehetőség, a sértettet szerepkörében - életének, testi épségének megóvása érdekében - rendőr helyettesítheti. Az Rtv. vonatkozó rendelkezése ugyan a bírói engedélyhez nem

---

⁵⁹⁹ KÜHNE, *i.m.*, 18.

⁶⁰⁰ TREMMEL, *A tanúvédelem rendszerszemléletű [...]*, 115.

kötött titkos információgyűjtés körében került elhelyezésre, ugyanakkor egyértelműen a sértett-tanú védelmét szolgáló intézkedésről van szó.

KERTÉSZ Imre felhívja a figyelmet arra, hogy *„a fizikai védelmet ki kell egészíteni a védelmi felderítéssel (protective intelligence), amelyben a titkosszolgálati eszközök és módszerek, a titkos információgyűjtés és adatszerzés játsszák a főszerepet.”*⁶⁰¹ Az Rtv. 63. § (1) bekezdése a titkos információgyűjtés keretében erre tekintettel lehetővé teszi, hogy a Rendőrség többek között a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme érdekében - törvény keretei között - titokban információt gyűjtsön. Ennek legfontosabb célja az esetleges veszélyhelyzet feltárása, a fenyegető támadások és merényletek előrejelzése és végrehajtásuk megghiúsítása.

3.2. A 34/1999. (II. 26.) kormányrendelet, a tanúk fizikai védelme

Mint láthattuk, büntető eljárásjogunk először a tanúk védelmét speciális iratkezelési, továbbá a tanúk anonimitását lehetővé tévő megoldásokkal igyekezett biztosítani, azonban egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy *„bizonyos esetekben a tanú életének vagy testi épségének illetve személyi szabadságának a védelme a tanú személyes védelmével biztosítható csupán. Ilyen eset lehet, ha a tanú különösen védetté nyilvánítása nem szolgálja kellő hatékonysággal a védelmét, vagy a tanú személye, tartózkodási helye a gyanúsított, a védő vagy más személyek előtt ismertté vált időközben.”*⁶⁰² A személyi védelem a tanúvédelem olyan formája, amely *„a büntetőeljárás alatt és azt követően az érintett együttműködésén, önkéntes alávetésen alapul, és végig áthatja az arányosság követelménye.”*⁶⁰³

---

⁶⁰¹ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 44-45.

⁶⁰² VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 278.

⁶⁰³ TILK, *i.m.*, 55.

A személyi védelem 1999-es szabályozását „*első lépcsős válasz*”⁶⁰⁴-ként értelmezhetjük a dolgozat I. fejezetének 1.2. pontja alatt tárgyalt robbantásos cselekmények, maffia-leszámolások nyomozása során tapasztalt tanúkkal szembeni fenyegetésekre, az őket ért atrocitásokra. Az ilyen típusú cselekmények nyomozása során nemcsak a tanúkat, hanem a hatóságok tagjait is fizikai és pszichikai fenyegetések érték és érhetik, amely miatt indokolt, hogy az eddig bemutatott tanúvédelmi rendelkezések személyi hatályát kiterjesztve ne kizárólag a Be. 79. § (1) bekezdése szerinti tanúkra vonatkozzanak a személyi védelem körében meghatározott védelmi formák.

A Be. 98. § (1) bekezdése szerint különösen indokolt esetben az eljárást folytató bíróság tanácsának elnöke, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság kezdeményezheti, hogy a terhelt, a védő, a sértett, az egyéb érdekelt, a sértett és az egyéb érdekelték képviselői, továbbá a tanú, a szakértő, a szaktanácsadó, a tolmács, a hatósági tanú, illetve a felsoroltak valamelyikére tekintettel más személy (ez utóbbi adott esetben lehet hozzátartozó, vagy munkatársi, függőségi, baráti, bizalmi kapcsolatban lévő személy is) védelemben részesüljön. A Be. 98. § (3) bekezdése ezen túlmenően lehetővé teszi, hogy a bíróság elnöke, az ügyészség, illetőleg a nyomozó hatóság vezetője és a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka kezdeményezésére a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság és a büntetés-végrehajtási intézet állományába tartozó személy, illetve rájuk tekintettel más személy személyi védelemben részesüljön. A Be. Magyarázat alapján a hatóság tagjainak személyi védelme különösen akkor rendelhető el, ha a büntetőeljárásban gyakorolt hivatali tevékenységük miatt, vagy a hivatali tevékenységük jogszerű gyakorlásának akadályozása, illetve megghiúsítása végett ellenük személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követtek el, vagy valószínűsíthető, hogy ellenük ilyen bűncselekményt követnek el.⁶⁰⁵

---

⁶⁰⁴ PAPP, *i.m.*, 135.

⁶⁰⁵ V.ö.: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 349.

Megjegyzést érdemel, hogy a Be. 98. §-ban foglalt rendelkezés *„eredeti formájában a tanú személyes védelme alcímet viselte, és csak a tanú, illetve hozzátartozója részére tartotta indokoltnak a külön jogszabályban meghatározandó személyi védelem biztosítását.”*⁶⁰⁶ Amint azt láthattuk a hatályba lépett jogszabály az eredeti elképzelésekhez képest lényegesen kitágította a személyi védelemre jogosultak körét⁶⁰⁷, mivel a jogalkotó figyelembe vette a büntetőeljárásban részt vevő más személyek és a hatóságok tagjainak veszélyeztetettségét is.

A Be. tehát taxatíve felsorolja azt a személyi kört, amely védelemben részesíthető, és különbséget állapít meg a tanú és az eljárásban részt vevő más személyek védelmének, valamint a büntetőügyekben eljáró hatóságok tagjai személyi védelmének kezdeményezésére jogosítottak között.

A személyi védelem alkalmazásának a büntetőeljárás alapja, ugyanakkor a Be. tanúk fizikai védelmére vonatkozó rendelkezései nem tekinthetők önálló szabályozási formának, mivel a részletes szabályokat az 1999. március 1-én hatályba lépett 34/1999. (II. 26.) Korm. rendelet tartalmazza. A jogszabály *„a személyi védelem ellátása, módjai, valamint a védelmet ellátó és az érintett jogai és kötelezettségei vonatkozásában az érintett, az elrendelésre jogosult nyomozóhatóságok és a védelmet ellátó szervek megfelelő együttműködését biztosítja.”*⁶⁰⁸ Minderre azért van szükség, mert a személyi védelem elrendelése és végrehajtása *„a büntetőeljárás keretein kívül eső olyan jogviszonyok megteremtését és szabályozását igényli, amelyek az érintett büntetőeljárási helyzetére, jogállására nincsenek hatással.”*⁶⁰⁹ A Kormányrendelet alapján a személyi védelem a rendőrség, a vám- és pénzügyőrség, a honvédség, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet intézkedése.

---

⁶⁰⁶ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 347.

⁶⁰⁷ TILK Ferenc véleménye szerint *„kissé túlzott”* mértékben. V.ö.: TILK, *i.m.*, 55.

⁶⁰⁸ PAPP, *i.m.*, 134.

⁶⁰⁹ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 347.

2002. január 1. napjától kezdődően az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóságán jött létre a Tanúvédelmi Szolgálat, amely 2002-ben kiegészült a Készenléti Rendőrség Különleges Szolgálata Személyvédelmi Osztályával, amellyel párhuzamosan jelentős technikai fejlesztést kapott. 2008. január 1. napjától a Tanúvédelmi Szolgálat a Nemzeti Nyomozó Iroda alárendeltségében működik, főosztály jogállással. Jelenleg a Szolgálat két osztályra tagolódik: a Tanúvédelmi Osztályra és a Személyvédelmi Osztályra. A Tanúvédelmi Szolgálat Személyvédelmi Osztálya látja el a személyi védelemmel kapcsolatos feladatokat akár nyílt személyvédelem alatt állókról van szó, akár a Tvd-t. alapján Védelmi Programban szereplő személyekről. A személyi védelem feladatain felül a Személyvédelmi Osztály tagjai részt vesznek veszélyes bűnözők elfogásában, bombakutatásban és egyéb speciális feladatok végrehajtásában.

A Nyor. 17. § (1) bekezdése szerint a kihallgatás megkezdése előtt a tanút tájékoztatni kell arról, hogy kérheti személyi védelem biztosítását. Amennyiben a tanú kéri ezt, úgy a kérelmét megalapozó indokokról és adatokról ki kell hallgatni. A Be. 98. § alapján ugyanis különösen indokolt esetben rendelhető el az érintett személyi védelme. A Be. Kommentár alapján különösen indokolt esetnek tekinthető az érintett személy megfenyegetése, zaklatása, zsarolása, avagy az élete, testi épsége, egészsége ellen megkísérelt, illetve előkészületi szakba került bűncselekmény alapos gyanúja.⁶¹⁰

Az érintett személyi védelme a büntetőeljárás lefolytatása *alatt* különösen akkor rendelhető el, ha a büntetőeljárásban való részvétel miatt, illetve a büntetőeljárási jogai érvényesítésének, kötelezettségei teljesítésének akadályozása, illetve megghiúsítása végett ellene személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követtek el, vagy valószínűsíthető, hogy ellene ilyen bűncselekményt követnek el. A büntetőeljárás befejezése *után* akkor rendelhető el a személyi védelem, ha az elkövetett előzőekben meghatározott

---

⁶¹⁰ JAKUCS [szerk.], *Kommentár* [...], (Be. 98. §-ához)

cselekmény vagy veszélyeztettség összefüggésbe hozható a büntetőeljárásban való részvétellel.

Akár a büntetőeljárás lefolytatása alatt, akár utána rendelik el a védelmet, az csak az érintett együttműködésén, illetve önkéntes alávetésén alapulhat, és végig át kell hatnia az arányosság követelményének.⁶¹¹

A személyi védelem elrendelése és megszüntetése a Ket. szerinti közigazgatási határozattal történik. A védelem a tanú kérelmére, vagy hivatalból kezdeményezhető. A személyi védelem elrendelését a büntetőeljárás tartama alatt az a nyomozó szerv, ügyész vagy bíróság kezdeményezheti, amely előtt a büntetőeljárás folyik. A tanú a kérelmet a büntetőeljárás alatt a védelem kezdeményezésére jogosultnál, a büntetőeljárás befejezése után pedig a személyi védelem elrendelésére jogosultnál terjesztheti elő. A személyi védelemről annak a szervnek a vezetője határoz, amelynek nyomozó szerve előtt a nyomozás folyik vagy folyt. A határozatot a személyi védelem iránti kérelem előterjesztésétől, illetve - hivatalból indult eljárás esetén - a kezdeményezéstől számított három munkanapon belül kell meghozni, a határozattal szemben nincs helye fellebbezésnek. Arra figyelemmel, hogy *„a személyi védelem során az annak ellátásában közreműködő hatóságok szükségszerűen az érintett magánéletére vonatkozó személyes adatoknak is kezelőjévé válnak, a hivatalból történő kezdeményezésének további feltétele, hogy az érintett a személyes adatai kezeléséhez hozzájáruljon.*”⁶¹²

A kérelemre történő kezdeményezés esetében a kérelmet a Be. 98. § (2) bekezdése alapján mind írásban, mind szóban elő lehet terjeszteni. Ezzel nem teljesen összhangban a Kormányrendelet 3. §-a alapján a személyi védelemmel kapcsolatos nyilatkozatokat írásba kell foglalni, bár ez az ellentmondás feloldható azzal, hogy a Be. alapján a szóbeli kérelemről jegyzőkönyvet kell felvenni.

---

⁶¹¹ TILK, *i.m.*, 54. és HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló [...]*, II. kötet, 349.

⁶¹² HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló [...]*, II. kötet, 349.

A személyi védelem elrendelésére, fenntartására, megszüntetésére jogosultak együttműködésének részletes szabályairól szóló 7/2005. (BK 5.) BM-IM-PM együttes utasítás 5. pontja alapján a kezdeményezésről szóló előterjesztésnek tartalmaznia kell az érintett személyazonosító adatait, a személyi védelem kezdeményezését és elrendelését megalapozó tényállás részletes leírását, a tényállást alátámasztó bizonyítékok megjelölését, az érintett büntetőeljárásbeli szerepét, a fenyegetettség mértékét, formáját, módját, és a védelem módjára vonatkozó javaslatot.

A személyi védelem biztosítása azon szerv feladata, amelynek vezetője az elrendelésről határozott. A Kormányrendelet ezzel kapcsolatosan a következő kivételeket határozza meg:

- különösen indokolt esetben a személyi védelmet ellátó a személyi védelem ellátására jogosult más szerv közreműködését is igénybe veheti;
- az ügyészség által elrendelt személyi védelmet a rendőrség látja el;
- a büntetés-végrehajtási intézetben vagy katonai fogdában előzetes letartóztatottként fogva tartott, illetve az ott szabadságvesztés büntetését töltő érintett esetében a személyi védelmet a büntetés-végrehajtási szervezet, illetve a Magyar Honvédségnek a fogvatartást foganatosító katonai fogdát üzemeltető szerve látja el;
- a bíróság által javítóintézeti nevelésre ítélt, továbbá az előzetes letartóztatás végrehajtása céljából javítóintézetben elhelyezett fiatalkorú személyi védelmét a rendőrség látja el.

Az első kivétellel kapcsolatban a 7/2005. (BK 5.) BM-IM-PM együttes utasítás 11. pontja különösen indokoltnak tartja azt az esetet, amikor a személyi védelem ellátására jogosult hatóság a személyi védelmet - személyi vagy tárgyi feltételek hiányában - megfelelő módon nem tudja biztosítani, mert például párhuzamosan több védelmi módot kell egy időben alkalmazni, vagy egy időben több érintett védelmét kell ellátni. A 12. pont szerint továbbá ebbe a körbe tartozik az az eset, amikor őrszemélyzettel biztosított, a személyi védelem

elrendelésére vagy ellátására jogosult rendvédelmi szerv kezelésében lévő helyen történő személyi védelem önálló ellátását vagy e védelmi mód ellátásában történő közreműködését nem tudja vállalni, illetve teljesíteni, mert az veszélyezteti a Védelmi Program szerinti feladatai végrehajtását.

A személyi védelem „*a védelmet ellátó szerv és az érintett közötti együttműködésre épül.*”⁶¹³ Ahogyan ezzel kapcsolatban KEMÉNY Gábor fogalmaz: „*Sajátos információáramlás tapasztalható a védő és a védendő személy között.*”⁶¹⁴ Ennek körében a Kormányrendelet 14. § alapján lehetőség van arra, hogy a személyi védelmet ellátó az érintett biztonságának megóvása érdekében részére ajánlásokat tegyen, amelyekben javasolhatja az érintett életmódjának, így különösen közlekedési útvonalainak, belföldi és külföldi utazásainak, egyéb magánprogramjainak megváltoztatását. Az ajánlás figyelmen kívül hagyása vagy az ajánlásban foglaltaktól való eltérés következményeire a személyi védelmet ellátó az érintettet írásban figyelmezteti.

A Kormányrendelet 15. § (1) bekezdése speciális tájékoztatási kötelezettséget szab meg, amikor akként rendelkezik, hogy a személyi védelmet ellátó az érintettet köteles tájékoztatni a tett, illetve tervezett intézkedésekről. Ha pedig az érintett biztonságát fenyegető újabb körülményt észlel, számára további, a követendő magatartásra vonatkozó ajánlásokat tesz. A 15. § (2) bekezdés értelmében a tájékoztatási kötelezettség teljesítése a halaszthatatlan intézkedések megtételét nem késleltetheti.

A tájékoztatási kötelezettség azonban terheli a védett személyt is, hiszen a Kormányrendelet 16. § (1) bekezdése részére is előírja, hogy a védelemmel kapcsolatos *lényeges* körülményekről a védelmet ellátót informálja. A védett személy részére azonban a védelem módjára nézve javaslattevési lehetőséget is biztosít a 16. § (3) bekezdése.

---

⁶¹³ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 351.

⁶¹⁴ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 93.

A személyi védelem addig tart, amíg az azt elrendelő szerv meg nem szünteti, mivel a jogszabály nem tartalmaz a maximális időtartamra vonatkozó előírást. Ugyanakkor fenntartásának indokoltságát az elrendelő szerv az elrendeléstől számított hat hónap elteltével felülvizsgálja. A felülvizsgálat során hozott döntés alapját az képezi, hogy a védelmet ellátó szerv a védelem tartama alatt folyamatosan értékeli az érintettet fenyegető veszélyhelyzet fennállását, és ennek eredményeként tesz javaslatot a személyi védelem fenntartására vagy megszüntetésére. TILK Ferenc nem tartja elégségesnek az ellenőrzés ezen módját, javaslata szerint az elrendelő hatóság „*felett álló vagy attól független szervnek*” is vizsgálnia kellene azt, különös tekintettel a védelem ellátásának minőségére és megfelelőségére.⁶¹⁵

A személyi védelmet haladéktalanul meg kell szüntetni, ha:

- az elrendelés feltételei már nem állnak fenn;
- az érintett a személyi védelemről írásban lemond.

A védelem megszüntetése a tanúval szemben az elrendelő szerv mérlegelésétől függ, ha:

- a személyi védelmet kezdeményező ezt javasolja;
- ha az érintett a követendő magatartásra vonatkozó ajánlásoktól indokolatlanul eltért, vagy tájékoztatási kötelezettségét a védelmi rendszer további fenntartását súlyosan veszélyeztető vagy azt lehetetlenné tevő módon önhibájából megszegi;
- ha a tanú nem tesz vallomást, vagy korábbi vallomását visszavonja.

3.2.1. A személyi védelem eszközei

A Kormányrendelet rendelkezései szerint a személyi védelem az érintett élete, testi épsége, személyes szabadsága elleni jogellenes cselekmény megelőzése,

---

⁶¹⁵ TILK, *i.m.*, 57.

megakadályozása, megszakítása érdekében a lakásnak vagy egyéb tartózkodási helyének védelmére, közlekedési útvonalának, illetve a büntetőeljárás és más hatósági cselekményeken való biztonságos részvételének biztosítására terjed ki. A Kormányrendelet 12. § (2) bekezdése értelmében a személyi védelem *különösen*

- rendszeres járőrszolgálattal;
- technikai eszközzel;
- folyamatos hírösszeköttetés megteremtésével;
- védőruházat biztosításával;
- őrszemélyzettel;
- ha a személyi védelem más módja eredményre nem vezet, őrszemélyzettel biztosított, a személyi védelem elrendelésére vagy ellátására jogosult rendvédelmi szerv kezelésében lévő helyen látható el.

A személyi védelem módját a veszélyhelyzet fokát mérlegelve, az érintett, illetve a személyi védelem kezdeményezésére és elrendelésére jogosult véleményét is figyelembe véve kell meghatározni. A védelem módjai közül egyidejűleg több is alkalmazható, viszont nem alkalmazható a személyi védelem olyan módja, amely ellen az érintett tiltakozik, kivéve az érintett biztonságát közvetlenül fenyegető és másként el nem hárítható veszély esetét. Bár a felsorolás nem taxatív jellegű, de *„sokkal hatékonyabb módszerrel aligha lehet a rendelkezésre álló anyagi körülmények között kiegészíteni ezt a kört.”*⁶¹⁶

A rendszeres járőrszolgálat keretében a rendőrség járőrautója néhány óránként elhalad a tanú lakása előtt a környéket figyelve. A technikai eszköz néhány videokamerát jelent, amit a tanú lakásában, illetve a lakás bejáratánál helyeznek el, annak érdekében, hogy egy behatárolt területen belül figyelemmel kíséressék bizonyos személyek mozgását.⁶¹⁷ A folyamatos hírösszeköttetés megvalósulhat egy olyan telefon révén, amelynek ha a tanú felemeli a kagylóját, úgy közvetlenül a rendőrségre érkezik be a hívás. Hazánkban a két leggyakrabban

---

⁶¹⁶ TILK, *i.m.*, 56.

⁶¹⁷ BÍRÓ Gyula, *Kriminalisztika*, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001, 147.

alkalmazott módszer ez és a rendszeres járőrszolgálat.⁶¹⁸ A folyamatos hírösszeköttetés megteremtésének másik formája - svéd mintára - egy, a rendőrségtől bérelhető sajátos biztonsági csomag alkalmazása, amely egy közvetlenül a rendőrségi riasztóközpontba bekötött telefonból, egy ugyanoda bekötött mobiltelefonból, visszajelzőből és egy riasztókészülékből áll.⁶¹⁹

A védőruházat biztosítása alatt egy golyóálló mellényt kell érteni. Ezek a lövedékálló mellények megfelelő számban állnak rendelkezésre, és a „rendszerben lévő típusok a legjobb minőségű és legkorszerűbb modellek közül valók, amelyet a Rendőrség alkalmaz.”⁶²⁰ Az őrszemélyzet az érintett testi épségének, illetve életének a közelében közvetlenül jelenlévő rendőrök által biztosított folyamatos védelmét jelenti. Ezzel kapcsolatban azonban kiemelendő, hogy bár „elméletileg az eljárás előtt és alatt a tanú fizikai őrizetben tartható, ez azonban az eljárás időtartamának elhúzódása és az ügyek száma miatt gyakorlatilag nem oldható meg.”⁶²¹ További problémát jelenthet a tanú izoláltságából eredő pszichés hatás is, melynek eredményeként a vallomás hitelessége bizonyos idő után ugyancsak megkérdőjelezhetővé válik. A végső megoldás az érintett elbújtatása, ami a legnagyobb esélyt biztosítja biztonságának megóvására. Erre azonban megfelelőbb megoldásokat találhatunk a Tvd. rendelkezései körében.

A tanúvédelemnek a Kormányrendeletben biztosított formái csak a legszükségesebb módokat jelentik, és a szabályozás egyik hiányossága az, hogy nem fordít figyelmet az érintett vagyontárgyainak védelmére.⁶²² Fontos annak biztosítása is, hogy az anyagi és technikai eszközök esetleges hiánya - csakúgy, mint egyes haladó jellegűnek tekinthető más jogintézmények esetében - a gyakorlat számára nehogy pusztán elvi lehetőséggé redukálja az egyes védelmi

---

⁶¹⁸ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 63.

⁶¹⁹ Erről részletesebben: BÓCZ, *Emberi* [...], 9.

⁶²⁰ *Titkos feladatok, titkos szereplők, titkos helyszínek: Tanúvédelmi Szolgálat*

Forrás: http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/rti080617_1.html (2009. június 26-i letöltés)

⁶²¹ VAVRÓ, *A tanúvédelem* [...], 25.

formákat. *„Az utóbbi évek során a nyomozóhatóságok, valamint a személyi védelem ellátásában közreműködő hatóságok tapasztalatai is azt igazolják, hogy a védelem e hagyományos formájának - független a védelem ellátásának módjától - lehetőségei korlátozottak.”*⁶²³ TILK Ferenc a személyi védelem lehetséges eszközeivel kapcsolatban akként fogalmaz, hogy *„azok igen kezdetlegesek, és kétséges, hogy megfelelő védelmet biztosíthatnak a veszélybe került személynek [...] a jelenlegi eszközök nem elég erősek egy valóban életveszélyben lévő egyén védelmének biztosítására.”*⁶²⁴

A fenti kritikai jellegű észrevételekre is tekintettel túlzás nélkül állíthatjuk azonban, hogy a Kormányrendelet csupán a kérdéskör legalapvetőbb problémáinak megoldására megfelelő eszköz, a magyar tanúvédelmi rendszer azonban a Tvdt. elfogadásával vált teljessé.

3.3. A 2001. évi LXXXV. törvény, a magyar Tanúvédelmi Program

A fizikai védelemről szóló kormányrendelet megalkotása egy többlépcsős szabályozási folyamat első lépése volt, amely a legsürgetőbb kérdésekre igyekezett reagálni. Azonban a tapasztalatok azt mutatták, hogy az *„igazságszolgáltatási szervekkel együttműködni kész, ámde komoly veszélyben lévő, illetve az atrocitásoknak kitett személyek valójában bizalmatlanok a jelenlegi, 'hagyományosnak' tekinthető, pusztán az érintettek figyelemmel kísérésére, rendőri őrizetére koncentráló védelmi rendszerrel szemben. Az érintettek pedig inkább 'vállalják' a hamis tanúzás, esetleg a hamis vád következményeit [...].”*⁶²⁵ Mindezen túlmenően az is tényként volt megállapítható, hogy a tanúvédelem eddig ismertetett lehetőségei révén a *„szervezett bűnözéssel,*

---

⁶²² *„Nem elképzelhetetlen, hogy valaki inkább lábának vagy karjának eltörését vállalja, mint több milliós autójának eltűnését.”* TILK, i.m., 57.

⁶²³ PAPP, i.m., 134.

⁶²⁴ TILK, i.m., 56.

*védelmi pénzek követelésével, a robbantásos merénylettekkel összefüggő bűncselekmények esetében már nem biztosítható megnyugtatóan a tanúk védelme, hiszen ők egyben e bűncselekmények sértettjei is, így az elkövetők előtt ismertek.*⁶²⁶ Egyértelművé vált tehát, hogy a személyi védelem, vagyis a tanúk fizikai őrzése nem elégséges a szervezett bűnözői csoportok konkrét és tényleges fenyegetéseinek tartós elhárítására.

Az 1999-ben megrendezett XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus előkészítő kollokviumai során mind a III. szekció (eljárási jog), mind a IV. szekció (nemzetközi együttműködés bűnügyekben) kifejezetten kívánatosnak tartotta a hatékony tanúvédelmi programok kidolgozását.⁶²⁷ A Kongresszus határozataiban egyezően rögzítette ezeket a követelményeket.⁶²⁸

A bűncselekmények áldozatai és hozzátartozóik védelme, káruk megtérülése, enyhítése érdekében teendő jogalkotási feladatokról és egyéb intézkedésekről szóló 1074/1999. (VII. 7.) Korm. határozat 3. pontja alapján a Kormány is szükségesnek tartotta a Kormányrendelet gyakorlati tapasztalatainak megvizsgálását, s ennek eredményétől függően a tanúvédelem további formáit - így az új személyazonosság, illetve lakóhely megteremtését is - lehetővé tevő jogszabályok megalkotását, melynek során nélkülözhetetlennek tűnt a szervezett bűnözés visszaszorítására irányuló nemzetközi együttműködés lehetőségeinek bővítése.

Látható, hogy egy új védelmi program kidolgozását a tanúk, továbbá az együttműködni kész elkövetők, és a nemzetközi elvárások is igényelték. Az igazságszolgáltatással együttműködni kész bűnelkövetők nemcsak az egyes bűncselekményekről, de a bűnöző szervezet struktúrájáról, hierarchiájáról, belső életéről is felvilágosítást tudnak adni a bűnüldöző szervek számára. Az új törvény

---

⁶²⁵ A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról, Általános Indokolás C) pont, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁶²⁶ SÜMEGI Noémi, *Bűnbánó maffiózók és üldözőik*, (beszélgetés Varga Zoltánnal), Heti Válasz, 2001, 12. szám, Forrás: <http://www.hetivalasz.hu/cikk/0106/5278> (2004. június 11-i letöltés)

⁶²⁷ Erről részletesen: GYÖRGYI, *i.m.*, 253. és 255.

egyik célja éppen a bűnbánó maffiózók megszólaltatása, a bűnüldöző hatóságokkal történő együttműködésük előmozdítása volt.⁶²⁹

A fentiek eredményeképpen került sor a 2001. évi LXXXV. törvény megalkotására, amely a büntetőeljárásban részt vevők és az igazságszolgáltatást segítők védelmi programjáról rendelkezik. A törvény a 34/1999. (II.26.) Korm. rendelet szabályrendszerét változatlanul hagyja, és kizárólag a „*komoly veszélyben lévő tanúk, sértettek, az igazságszolgáltatással együttműködő, tettüket megbánó bűnelkövetők programszerű védelmére koncentrálnak.*”⁶³⁰ A Tvdt. „*a magáévá teszi a német tanúvédelmi modell arányossági és mértékletességi elveit*”⁶³¹ és kiegészíti a fizikai védelem szabályait további lehetőségekkel, így annak elfogadásával a tanúvédelem intézményrendszere hazánkban teljes körűvé vált.⁶³²

3.3.1. A Védelmi Programban történő részvétel

A Tvdt. rendelkezései szerint a Védelmi Program a büntetőeljárásban részt vevő tanú, sértett, terhelt, illetve ezen személyek hozzátartozója, továbbá az érintettre tekintettel fenyegetett helyzetben lévő más személy védelmének a személyi védelem keretében nem biztosítható olyan szervezett formája, amelyet a rendőrség polgári jogi jogviszony keretében a fenyegetett helyzetben lévő személlyel megkötött megállapodás szerint végez, és amelynek során különleges

---

⁶²⁸ Erről részletesen: HOLLÁN, i.m., 119. és 121.

⁶²⁹ „Borai Ákos, a BM jogi főosztályvezető-helyettese elmondta, hogy az új tanúvédelmi programmal a bűnbánó maffiózókat, az úgynevezett pentitókat szeretnék megszólaltatni, akik készek együttműködni a hatóságokkal.” V.ö.: Akár teljes személyazonosság-cserére is lehetőséget ad az új tanúvédelmi törvénytervezet, MTI, 2001. július 27. Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/1644> (2009. június 26-i letöltés)

⁶³⁰ A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról, Általános Indokolás C) pont, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁶³¹ PAPP, i.m., 135.

⁶³² „A büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők védelmi programjáról szóló törvény [...] jól kiegészíti tanúvédelmi eszközeink már megalkotott rendszerét. Jó, hogy kiegészül a bűnüldözés rendőrségi arzenálja, de remélhető, hogy nem minden fegyvert vetnek be naponta.” KERTÉSZ, A még különösebben [...], 45.

intézkedések alkalmazása, illetve az érintett társadalmi beilleszkedésének elősegítése érdekében mentális, szociális, gazdasági, humán és jogi támogatás nyújtása szükséges. A személyi kört illetően megállapítható, hogy az jóval szűkebb a Kormányrendeletben meghatározottnál.

A védelemre az érintett és a hatóság közötti - természetét illetően atipikus - magánjogi megállapodás megkötése után kerül sor. KERTÉSZ Imre ezzel kapcsolatban felhívja a figyelmet arra, hogy *„milyen bonyolult egy efféle szerződés előkészítése, mondjuk egy külföldre menekítendő nagycsaládos vállalkozóval, akinek több üzlete, éjjeli mulatója, sok kinnlétősége és ráadásul nagy adóssága, valamint jelentékeny köztartozásai vannak.”*⁶³³ A megállapodás megkötését vagy a fenyegetett helyzetben lévő személy kérheti, vagy hivatalból kezdeményezhető.

A megállapodás megkötését a Szolgálatnál kell kezdeményezni, amely előzetes pszichológiai és biztonsági vizsgálat eredményének ismeretében mérlegelheti, hogy a védelemben részesítendő személy mentálisan, illetve biztonsági megfontolásokat szem előtt tartva alkalmas-e a programszerű védelemre. Ha a Szolgálat a védelmet megoldhatónak tartja, a megállapodás megkötésére irányuló javaslatát a döntésre jogosult országos rendőrfőkapitányhoz terjeszti fel, akinek három napon belül állást kell foglalnia. Egyetértése esetén a Szolgálat megkötöti a megállapodást az érintettel.

A Tvdt. 15. § (1) bekezdése alapján halaszthatatlan esetben, amennyiben a késedelem veszéllyel jár és a megállapodás megkötése valószínűsíthető, a Szolgálat vezetője a személyi védelmet a megállapodás megkötését megelőzően is elrendelheti ún. sürgősségi intézkedésként. Ezzel egyidejűleg a megállapodás megkötését is kezdeményezni kell. Ilyen esetekben *„konspiráltan és lehetőleg az érintett környezetének tudta és kontrollja nélkül [...] távoli, nem túl forgalmas helyen (csendes panziókban, nyaralókban, esetleg rendőrségi, rendvédelmi*

---

⁶³³ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 34.

objektumokban stb.)”⁶³⁴ várják ki a megállapodás megkötésének engedélyezéséről szóló döntést. Ha a megállapodás megkötésére nem kerül sor és a személyi védelem feltételei sem állnak fenn, a sürgősségi intézkedéseket haladéktalanul meg kell szüntetni. Ha a személyi védelem feltételei fennállnak, a Kormányrendelet szerint kell eljárni.

Megállapodás a kiemelkedő súlyú bűncselekménnyel összefüggő büntetőeljárásban részt vevő, a hatósággal együttműködő tanúval, sértettel vagy terhelttel köthető. A megállapodás megkötésének további konjunktív feltételei, hogy a fenti személy

- olyan vallomást tett vagy kíván tenni, amely kiemelkedő súlyú bűncselekmény lényeges körülményeire, bűnszervezet összetételére, tevékenységére, bűnszervezettel fenntartott kapcsolatára, bűnszervezet által tervezett vagy elkövetett bűncselekményekre vonatkozik,
- vallomása a tényállás felderítését, bizonyítását, az elkövető kilétének megállapítását és felelősségre vonását jelentősen segítette vagy segítheti, és ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, és a megállapodás megkötésével a bizonyíték beszerzése valószínűsíthető⁶³⁵,
- a büntetőeljárásban való részvétele miatt, illetve a büntetőeljárási jogai érvényesítésének, kötelezettségei teljesítésének akadályozása, illetve megghiúsítása végett ellene személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követtek el vagy valószínűsíthető, hogy ellene ilyen bűncselekményt követnek el, és

---

⁶³⁴ PAPP, *i.m.*, 137.

⁶³⁵ Ezt a feltételt CSERHÁTI Anita megkérdőjelezhetőnek tartja, mivel „*ha a veszélyeztetett személy által szolgáltatott bizonyítékok máshonnan is beszerezhetők, attól még ez a személy veszélyben van, és adott esetben bűncselekmény áldozata is lehet csupán azért, mert a hatóság, mivel máshonnan szerezte be a bizonyítékot, őt nem védte meg.*” CSERHÁTI, *i.m.*, 8.

- a fenyegetett helyzetben lévő személy, illetve az érintett védelme a személyi védelem keretében nem biztosítható, ezért különleges óvintézkedések alkalmazása szükséges.

KERTÉSZ Imre ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy „*az érintett személyek védelmi program hatálya alá vonásának és a tanú különösen védetté nyilvánításának feltételei között sok a hasonlóság. Van azonban egy lényeges különbség is: az utóbbiaknál nem követelmény, hogy a gyanúsított és a védő előtt ismeretlen legyen akár személyük, akár az a tény, hogy a nyomozó hatóság tanúként kívánja őket kihallgatni.*”⁶³⁶ A másik legalább ennyire lényeges különbség pedig az, hogy - szemben a különösen védett tanúval - a Programban résztvevő tanú a tárgyalásra megidézhető és megfelelő biztonsági intézkedések mellett a tárgyaláson kihallgatható.⁶³⁷

Megállapodás a fenyegetett személyre tekintettel annak hozzátartozójával, illetve más személlyel is köthető, ha ez indokolt és a védelem céljával összeegyeztethető. A gyakorlati tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy a kriminális támadások nem pusztán a közeli hozzátartozók ellen irányultak, viszont a hozzátartozók elleni jogellenes cselekmények bármelyike alkalmas az eljárás nemkívánatos befolyásolására, s ezért a hozzátartozók teljes körének megjelenítése indokolt.

Mint láttuk, a szerződést a Védelmi Szolgálattal kell megkötni, amely a rendőrség szervezetén belül létrehozott egység. A Védelmi Programot a Tanúvédelmi Szolgálat Tanúvédelmi Osztályának tagjai hajtják végre, amely osztály megalakulása óta „*több tucat Védelmi Programot indított jelentős számú érintett részvételével.*”⁶³⁸ A Személyvédelmi Osztály látja el a Védelmi Programban érintett személyek, továbbá a nyílt személyvédelem alatt állók személyi védelmét.

---

⁶³⁶ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 31.

⁶³⁷ Erről részletesen: KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 31.

⁶³⁸ *Titkos feladatok, titkos szereplők, titkos helyszínek: Tanúvédelmi Szolgálat*, 2008. június 17.
Forrás: http://www.police.hu/print/sajto/sajtoszoba/rti080617_1.html (2009. június 26-i letöltés)

A Szolgálat a bűnügyi szervektől függetlenül, de azokkal együttműködve látja el feladatait. A védelem módjai közül egyidejűleg több is alkalmazható, de nem alkalmazható a védelem olyan módja, amelyet az érintett a megállapodásban kizár, vagy az ellen egyébként tiltakozik, kivéve az érintett biztonságát közvetlenül fenyegető és másként el nem hárítható veszély esetét.

Minthogy a megállapodást a Ptk. szerződésekre vonatkozó rendelkezései szerint kell megkötni és teljesíteni, ezért irányadó szabály, hogy a megállapodást kötő felek a szerződés teljesítés során kölcsönösen együttműködve úgy kötelesek eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A felek akként is megállapodhatnak, hogy a szerződésszegésért felelős fél elveszít valamilyen jogosultságot, amely őt a szerződés alapján egyébként megilletné, azonban tekintettel a rendőrség kötelességére, miszerint még szerződésszegés esetén sem hozhatja veszélybe és hagyhatja cserben a veszélyhelyzetben lévő tanút, ez nem jelentheti azt, hogy a védett személyt mintegy "magára hagyják". A rendőrség felel a nyújtott szolgáltatás minőségéért, ezért ebből a szempontból *„különösen fontos, hogy a nyomozó hatóság ne ígérjen olyan biztonságot a tanúnak, amit nem tud szavatolni.”*⁶³⁹

A Be. 98/A. §-a tartalmazza a tanúvédelmi programban részt vevő személyekre vonatkozó processzuális szempontból releváns rendelkezéseket. Ezek értelmében a programban részt vevő személyt a védelmet ellátó szerv útján kell idézni, illetőleg értesíteni, az ilyen személy részére kézbesítendő hivatalos iratot csak a védelmet ellátó szerv útján lehet kézbesíteni.⁶⁴⁰ A BÜSZ 46. § alapján az iratokat a Tanúvédelmi Szolgálat útján, hivatalsegédjével kell kézbesíteni.

---

⁶³⁹ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 35.; Ezzel kapcsolatban KERTÉSZ Imre felhívja a figyelmet arra, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a megsérült áldozatok és sértettek, illetve a meggyilkolt áldozatok vagy tanúk hozzátartozói több alkalommal nyertek pert az ügyészséggel vagy a rendőrséggel szemben azért, mert azok nem megfelelően figyelmeztették őket a tanúzással együtt járó veszélyekre.

⁶⁴⁰ Ezzel kapcsolatban KERTÉSZ Imre felveti, hogy vajon honnan tudja majd az idéző vagy értesítő hatóság vagy az azt indítványozó eljárásban részt vevő személy, hogy a Védelmi Program hatálya alatt áll az a személy, akit idézni vagy értesíteni kívánnak. KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 37.

A védelemben részesített személy a büntetőeljárásban az eredeti személyazonosító adatait közli, azonban lakóhelyének, tartózkodási helyének közlése helyett a védelmet ellátó szerv címét jelöli meg. Személyes adatait tartalmazó iratokról másolat, illetve személyére vonatkozó bármely felvilágosítás - ideértve a hivatalos szerveket is - csak annak adható, akinek a részére a védelmet ellátó szerv ezt engedélyezte, mivel a védelmet ellátó szerv ítéli meg, hogy mely iratok átadása nem veszélyezteti a védelem érdekeit. A tanú és a terhelt megtagadhatja a vallomást olyan adatra nézve, amelynek ismeretében az új személyazonosságára, az új lakóhelyére, illetőleg tartózkodási helyére lehet következtetni. A védett személy megjelenésével, illetve közreműködésével felmerült költség nem számolható el bűnügyi költségként, ezt a védelmi programot végrehajtó szerv költségvetéséből kell fedezni.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy az egyes ügyekben megszervezett védelem eredményessége nagyban függ a konspiráció mélységétől, vagyis lehetőség szerint az intézkedéseket a lehető legnagyobb titokban szükséges tartani. Ezzel kapcsolatban a Tvd. bizonyos rendelkezései kérdéseket vetnek fel. Nem vitatott, hogy a Program által alkalmazható védelmi intézkedések kihatással lehetnek az érintett, illetve harmadik személyek jogaira és kötelezettségeire, jogviszonyaira. A Programba felvett személy a védelem elrendelése előtti jogviszonyokból származó járulék-, illetve egyéb fizetési vagy más kötelezettségeinek a védelem alatt nem, vagy nem minden esetben tud eleget tenni. Nemcsak a védelemben érintett személy jogai nem csorbulhatnak, hanem a harmadik személy igényérvényesítési lehetőségeit is meg kell teremteni, ugyanis a védelem nem azt a célt szolgálja, hogy az érintett mentesüljön a vele szemben fennálló kötelezettségek, követelések, igények teljesítése alól. Mindezek miatt a Programba való felvétel előtt törekedni kell arra, hogy az érintett a harmadik személlyel szemben fennálló, illetve harmadik személy az érintettel szemben fennálló igényét még az intézkedés megkezdése előtt érvényesíthesse. A miniszteri indokolás szerint ezért *„a jogosultságok, kötelezettségek megnyugtató*

*rendezése - főszabályként - a Programba kerülés feltétele. Ha azonban az érintett Programba való felvételéhez kiemelkedő bűnüldözési vagy igazságszolgáltatási érdek fűződik és az érintett a kötelezettségeit önhibáján kívül nem tudja teljesíteni, a Szolgálat az e célra rendelt költségvetési előirányzat felhasználásával gondoskodhatna a követelés teljesítéséről.*⁶⁴¹

A védelmet szolgáló óvintézkedések mellett a Program figyelmet fordít az érintett támogatására is. A társadalmi beilleszkedés érdekében a Szolgálatnak gondoskodnia kell az érintett mentális, szociális, gazdasági, humán támogatásáról és a jogi segítségnyújtás biztosításáról. Alapvető követelmény azonban, hogy az érintett szociális és gazdasági támogatása a vagyoni gyarapodását nem szolgálhatja, az csak a létfenntartásához, társadalmi beilleszkedéséhez elengedhetetlenül szükséges mértékig terjedhet.⁶⁴² Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy a minimálbér 50 és 100 százaléka közötti pénzösszeget adnak a tanúnak, amíg nem találnak munkát a számára.⁶⁴³ A pénzbeli kiegészítő támogatási formák közé sorolhatjuk az otthonteremtési támogatást, a lakhatási támogatást, és az új személyazonossággal rendelkező érintett számára nyújtott egyszeri támogatást.⁶⁴⁴

A védelem megszüntetésének jogi feltételei hasonlatosak a fizikai védelemről szóló kormányrendeletben szabályozottakkal. A megszűnésnek három alapvető esete van:

- ha annak feltételei már nem állnak fenn;
- ha az érintett lemond a védelemről;
- ha a Szolgálat a megállapodást felmondja.

A Szolgálatnak akkor kell felmondania a megállapodást, ha

---

⁶⁴¹ A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról, Részletes Indokolás az 1. § 12., 13. pontjaihoz, a 11-14. §-okhoz, a 25. § (1) bekezdés a) pontjához, a 28. §-hoz, a 31. § (1) bekezdéséhez, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁶⁴² Erről részletesebben: TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 72-74.

⁶⁴³ Erről részletesebben: CSERHÁTI, *i.m.*, 17. és SZENVEDI Zoltán, *Vallok, ha védett tanú lehetek...*, Magyar Nemzet, 2004. december 10.

Forrás: <http://www.mno.hu/portal/printable?contentID=255631&sourceType=MN> (2009. június 26-i letöltés)

⁶⁴⁴ CSERHÁTI, *i.m.*, 14.

- a tanú (sértett), illetve a terhelt nem teszi vallomást, vagy korábbi vallomását visszavonja;
- a védelem tartama alatt az érintettel szemben szándékos bűncselekmény elkövetése miatt indított büntetőeljárás a védelem további fenntartását súlyosan veszélyezteti vagy azt lehetetlenné teszi;
- az érintett indokolatlanul eltért a megállapodásban rögzített magatartási szabályoktól, vagy tájékoztatási kötelezettségét önhibájából megszegi, és ezzel a védelem további fenntartását súlyosan veszélyezteti vagy lehetetlenné teszi.

A Szolgálat mérlegelésétől függ a felmondás, ha:

- a védelem tartama alatt az érintettel szemben olyan szándékos bűncselekmény elkövetése miatt indul büntetőeljárás, amely a védelem érdekeit sérti, kivéve a kötelező felmondásnál szabályozott esetet;
- az érintett a követendő, megállapodásban rögzített magatartási szabályoktól indokolatlanul eltért, vagy tájékoztatási kötelezettségét a védelem további fenntartását veszélyeztető módon önhibájából megszegi, kivéve a kötelező felmondásnál szabályozott esetet;
- az érintett indokolatlanul megtagadja a részére a program által biztosított munkavégzésre irányuló jogviszonyban való részvételt, illetve más jövedelemszerző tevékenység folytatását;
- az érintett védelmét a megkereső állam megszünteti, és erről a védelmet Magyarországon ellátó szolgálatot értesíti;
- ha a programba való felvételkor előírt azon kötelezettségét, miszerint nyilatkozzon harmadik személlyel szemben, illetve harmadik személynek vele szemben fennálló követeléséről, valamint jelentse be a program tartama alatt keletkezett követelést, megszegi.

3.3.2. Az egyes óvintézkedések

A törvény 16. § (1) bekezdése értelmében a Szolgálat az érintett élete, testi épsége, személyi szabadsága elleni jogellenes cselekmény megelőzése érdekében a következő különleges óvintézkedéseket alkalmazhatja:

- lakóhely, tartózkodási hely megváltoztatásával az érintett biztonságos helyen való elhelyezése (elköltöztetése), illetve a Programba bevont fogva tartottnak az elhelyezéséül szolgáló büntetés - végrehajtási intézetből másik büntetés - végrehajtási intézetbe történő átszállítása;
- személyi védelem igénybevétele;
- nyilvántartásokban adatszárlat elrendelése, illetve a nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresések jelzésének előírása;
- névváltoztatás;
- a személyazonosság megváltoztatása;
- nemzetközi együttműködésben való részvétel.

A Kormányrendeletben foglaltakhoz hasonlóan a védelmet ellátó Szolgálat *„a veszélyhelyzet fokát mérlegelve - a védelem kezdeményezésére jogosult véleményét is figyelembe véve - az érintettel kötött megállapodás során határozhatja meg a védelem konkrét módját.”*⁶⁴⁵

A) A lakóhely illetve a tartózkodási hely megváltoztatása, illetve a Programba bevont fogva tartottnak az elhelyezéséül szolgáló büntetés-végrehajtási intézetből másik büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítása

Az intézkedés célja az érintett biztonságos helyen való elhelyezése a Magyar Köztársaság határain belül. Talán nem túlzás kijelentenünk, hogy a hazai

---

⁶⁴⁵ A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról, Részletes Indokolás a 16-17. -hoz, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

szakirodalom egyöntetűen „*tekintettel az ország kis területére értelmetlennek tartja az amerikaihoz hasonló áttelepítést.*”⁶⁴⁶ Való igaz, hogy hazánk területéből következően meglehetősen problematikusnak mutatkozik a védelem ezen formájának megfelelő kivitelezése, azonban kiemelendő, hogy nálunk is történt már ilyen jellegű sikeres áttelepítés.⁶⁴⁷

A lakóhely, illetve tartózkodási hely megváltoztatására vonatkozóan a törvény nem tartalmaz részletes szabályokat, azonban megállapítható, hogy azokban a kivételes esetekben indokolt a jogintézmény alkalmazása, amikor a tanúnak egész élete végéig tartó védelemre van szüksége. Tényként rögzíthető azonban az is, hogy a program alapintézkedésként szinte mindig együttjár a lakóhely megváltoztatásával. Gyakran ez „*demonstratív jellegű, célja, hogy a fenyegetést jelentő személyi körrel egyértelműen tudassák, a fenyegetett személyek a védelmi programba kerültek, így vallomásukat a fenyegetés ellenére is megteszik.*”⁶⁴⁸

A büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtásának részletes szabályairól szóló 4/2002. (III. 28.) IM rendelet rendelkezik a fogva tartott személyek esetében alkalmazandó szabályokról. Esetükben szigorúbb biztonsági körülmények érvényesülnek a büntetés-végrehajtási intézményekben. Elkülönített körletrészleten egyszemélyes zárkában kerülnek elhelyezésre, és őrzésük biztonságtechnikai eszközök alkalmazásával, fokozott felügyelet mellett történik. Nyilvántartási adataikat zárlat alatt kezelik, a külvilággal pedig csak a Tanúvédelmi Szolgálaton keresztül léphetnek

---

⁶⁴⁶ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 98.

⁶⁴⁷ Volt már példa arra, hogy egy tanút teljesen új helyre költöztettek az eljárás befejezése után, annak érdekében, hogy megóvják őt a fenyegetésektől, és a konkrét támadásoktól. 1995-ben egy rablás szemtanújának gyermekét elrabolták. A rendőrség ettől kezdve folyamatosan védelemben részesítette a családot, ám az ítélet megszületése után tovább folytatódott a zaklatások, s ezért a rendőrök a családot új lakásba költöztették. Itt sem volt azonban sokáig nyugodt az életük, mivel a zaklatások tovább folytatódottak. Végül a további bonyodalmak elkerülése érdekében a családot a külvilágtól elzárt tanyavilágban telepítették le, ahol háborítatlanul élnek azóta is. KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 98-99.

⁶⁴⁸ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 70-71.

kapcsolatba, melynek során a kapcsolattartást azonosítható módon dokumentálni kell. A fogva tartott személy szállítását páncélozott járműben kell végrehajtani.⁶⁴⁹

B) A személyi védelem

A személyi védelem igénybevételére vonatkozóan a Kormányrendelet szabályait kell alkalmazni, a tanúvédelmi programról szóló törvény nem tartalmaz külön rendelkezéseket e tekintetben sem. A személyi védelem tehát csak egy a különleges óvintézkedések között, a program védelmi rendszere azonban ennél sokkal szélesebb körű.

A Védelmi Programban érintett személy esetében akkor van szükség fizikai védelemre, amikor kapcsolatba kerülnek korábbi életükkel, *„legyen szó a programba kerülésre okot adó bírósági tárgyalásról, vagy olyan esetről, amikor például hivatalos eljárás miatt kell adott közigazgatási vagy polgárjogi aktusnál jelen lenniük.”*⁶⁵⁰ A gyakorlatban ez legtöbbször a bírósági tárgyalásokon való megjelenéssel összefüggésben fordul elő, amikor is a Tanúvédelmi szolgálat speciálisan kiképzett egysége biztosítja a tanú védelmét.

C) Adatzárlat, a nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresések jelzésének előírása

Az adatzárlat olyan intézkedés, amely az adatkezelő - különösen a személyi adat és lakcím-, a személyi igazolvány-, az anyakönyvi-, az úti okmány-, a bűnügyi-, az idegenrendészeti-, a gépjárművezetői engedély és gépjármű-, az ingatlan-, a cég-, a társadalombiztosítási-, az adó-, a szociális-, az egészségügyi-, a katonai nyilvántartást kezelő szerv⁶⁵¹- számára időlegesen megtiltja az érintettre vonatkozó adatok kezelését. Az adatkezelő szerv köteles az érintett személyes

---

⁶⁴⁹ Erről részletesen: CSERHÁTI, *i.m.*, 19.

⁶⁵⁰ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 70.

adatait zárolni és az adatszolgáltatást megtagadni. Adatzárlat esetén nem történik adatsere, mivel a zárlatot a nyilvántartásban érintetlenül hagyott eredeti iratokra nézve rendelheti el a Szolgálat. Az adatzárlat alkalmazása esetén az adatkezelő nemcsak az igénylők számára köteles az adatszolgáltatást megtagadni, hanem a Szolgálat felé jeleznie kell a hozzá érkezett megkereséseket is. Ezzel kapcsolatban kérdéses, hogy így nemcsak az adatkezelők bírnak majd tudomással arról, hogy ki a Védelmi Programban érintett személy, hanem a megkereső is tudomást fog szerezni az adatzárlat elrendelésének tényéről igényének megtagadásával összefüggésben.

Az esetleges adatváltoztatásokat csak az adatzárlat megszűnését követően lehet átvezetni a nyilvántartásokban, ám ha a védelem érdekei megengedik, a Szolgálat engedélyezheti a változások átvezetését a zárlat időtartama alatt is.

A védelem ezen módja elrendelhető önállóan is, de a személyazonosság megváltoztatásával együtt célszerű és hatásos alkalmazni. Önálló alkalmazása esetén az érintett eredeti adataival vehet részt a legkülönbélebb életviszonyokban. Ennek eredményeként pedig az eredeti környezetéből biztonságos helyre telepített, ugyanakkor az adatzárlat elrendelésével védett személy önfenntartó életet élhet.

D) A névváltoztatás

A névváltoztatás kezdeményezésére a Szolgálat tehet javaslatot a védett személy számára. Ha az érintett hozzájárul a névváltoztatáshoz, akkor a kérelmet a Szolgálat útján terjesztheti elő az illetékes miniszterhez. Az intézkedés eredményeként az eredeti név helyébe az új név lép, és ez kerül a nyilvántartásokban, tehát valódi tartalmú új okiratok születnek. A családi, illetve

---

⁶⁵¹ V.ö.: KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 37.

az utónév megváltoztatását egyaránt kezdeményezni lehet.⁶⁵² A törvény kimondja, hogy amennyiben az érintett felesége, illetve kiskorú gyermeke nem áll a program hatálya alatt, és a feleség, illetve a gyermek a védett személy nevét viseli, a névváltoztatás nem terjed ki a feleségre, illetve a gyermekekre. Ugyanez a szabály akkor is, ha a gyermek a programban érintett anyja nevét viseli.⁶⁵³ Ha a tanú személyesen jelenik meg a büntetőeljárásban, a részvételét igénylő eljárási cselekményeken az eredeti nevét és címét kénytelen használni. Ilyen esetben fokozottan ügyelni kell arra, hogy a tanúra veszélyt jelentő egyén a védett személy új kilétét reprezentáló adatokat, illetve a tanú tartózkodási helyét semmilyen körülmények között se ismerhesse meg.

E) Ideiglenes és végleges és személyazonosság-csere

Az Európai Unió keretében létrejött "*A tanúk védelme a nemzetközi szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemben*" címet viselő 1995. november 23-i állásfoglalás a tanút érő rendkívüli komoly (*extremely serious*) fenyegetés esetében felhívja a részes államok figyelmét a tanú és rá tekintettel családtagjai személyazonossága megváltoztatásának szükségességére.⁶⁵⁴ Nem kétséges viszont a külföldi tapasztalatokra tekintettel, hogy a személyazonosság megváltoztatásához - különösen amennyiben az együtt jár a védett személy elköltöztetésével is - csak nagyon súlyos kényszerhelyzetben adják hozzájárulásukat a Programba bevont személyek.⁶⁵⁵ Talán éppen erre is tekintettel az Ajánlás előkészítő munkálatai során „*a veszélyeztetett tanúk tárgyalás utáni időre szóló védelme érdekében a személyazonosság megváltoztatása, mint*

---

⁶⁵² Névváltoztatás kezdeményezésére egyébiránt a tanúvédelmi programon kívül is lehetőség van az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet alapján.

⁶⁵³ A hozzátartozók fokozottabb védelme érdekében helyesebb lenne kiterjeszteni a névváltoztatás lehetőségét azokra a közeli hozzátartozókra is, akik ugyan nem állnak a program hatálya alatt, de igénylik és hozzájárulnak a változtatáshoz.

⁶⁵⁴ KÜHNE, *i.m.*, 16.

⁶⁵⁵ Erről részletesen: KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 35-36.

lehetőség, különösebb visszhangot nem váltott ki - lévén részint közigazgatási, részint igen sok pénzt igénylő anyagi kérdés.”⁶⁵⁶ Ezenkívül a megoldás személyiségi jogi problémákat is felvet, hiszen számos ország törvénye tiltja az anyakönyvi bejegyzések, ezáltal pedig a személyazonosság megváltoztatását.⁶⁵⁷

Az adatszárítást, illetve a névváltoztatást a személyazonosság megváltoztatásával, mint védelmi móddal együtt is lehet alkalmazni, bár a Program nem feltétlenül jár együtt a személyazonosság-cserével. „*A Védelmi Program a névváltoztatást éppúgy felölelő, de az érintett egyéb személyazonosító adataira is kiterjedő személyazonosság-csere különleges, igen bonyolult műveletekkel együttjáró technikájához pusztán ultima ratioként, illetve akkor folyamodhatna, ha az előző intézkedések (tehát az elköltöztetés, az adatszárítás, a névcsere) elégtelennek mutatkoznának és a fokozott veszélyhelyzet elhárításához ezen intézkedés alkalmazása mellőzhetetlennek tünne.*”⁶⁵⁸

A személyazonosság megváltoztatását a Szolgálat az országos rendőrfőkapitány engedélyével kezdeményezheti a legfőbb ügyész által kijelölt ügyésznél. Ha az ügyész a kezdeményezést előzetesen jóváhagyja, akkor a személyazonosság-cserét a Szolgálat önállóan rendelheti el. Elrendelése esetén az eredeti személyazonosító adatokat újakkal helyettesítik, melyekről új fedőokiratokat állítanak ki. Ezt követően a Szolgálat intézkedik az eredeti okirat bevonásáról s az adatkezelésre jogosult szerv rögzíti nyilvántartásában az új adatállományt. Az érintett megkapja az új személyazonosságát, és a magatartási, életvezetési szabályokra vonatkozó ajánlást is. TREMMEL Flórián felhívja a figyelmet arra, hogy az új, megváltoztatott személyi adatok „*nem egyezhetnek meg más természetes személy személyes adataival, ugyanis ebben az esetben a támadás célpontja véttelen személy is lehetne.*”⁶⁵⁹

---

⁶⁵⁶ BÓCZ, *Ismét* [...], 4.

⁶⁵⁷ GORZA, *Tanúvédelem* [...], 33.

⁶⁵⁸ *A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról, Részletes Indokolás a 24-33. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁶⁵⁹ TREMMEL, *A tanúvédelem hazai* [...], 147.

A korábbi okiratok bevonása és az új okiratok kiállítása révén „sok adatkezelő (ha szervenként csak három-négy fővel számolunk, az már több mint félszáz ember) egyaránt ismeri a régi és az új adatokat. Jól programozott dekonspiráció.”⁶⁶⁰

Harmadik személyekkel szemben fennálló, egyszeri jogügylettel teljesíthető kötelezettségeinek az érintett legkésőbb a személyazonosság megváltoztatásáig köteles eleget tenni, illetve harmadik személyt ugyanezen időpontig fel kell, hogy hívja a vele szemben fennálló kötelezettség teljesítésére. Ezekkel a rendelkezésekkel kapcsolatban KERTÉSZ Imre a következő kérdéseket fogalmazza meg: „Hogyan történik ez a gyakorlatban? Mit mond ügyfeleinek, miért vált szükségessé a soron kívüli teljesítés?”⁶⁶¹ Különös tekintettel arra a körülményre, hogy az ezen védelmi eszköz alkalmazásával együtt járó szükségszerű pszichés megterheléssel összefüggésben nehéz elképzelni, hogy a védett személy „ne az élete mentésével, hanem adósságaival és adósaival törődjön.”⁶⁶²

Amennyiben az érintettnek az eredeti adatokat kell használnia - elsősorban olyan hatósági eljárásokban, amelyek során az érintett jogainak és kötelezettségeinek érvényesítésére az eredeti személyazonosító adatok felhasználása nélkül nem kerülhet sor -, a Szolgálat engedélyével és külön jogszabályban meghatározott biztonsági előírások betartásával ezt megteheti. Kötelező az eredeti adatok használata, amennyiben az érintett az új identitása tartama alatt bűncselekményt követ el, vagy a magatartási szabályokat súlyosan megsérti és ennek folytán a Programból kizárják. A törvény értelmében az érintett által az óvintézkedés elrendelése előtt elkövetett bűncselekmény miatt folyó büntetőeljárásban is csak kizárólag az eredeti személyazonosító adataival vehet részt.

A Szolgálat megszünteti a személyazonosság megváltoztatását, ha az érintett más óvintézkedéssel biztosítható vagy az érintett ezt kéri, ezért ebben az

---

⁶⁶⁰ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 37.

⁶⁶¹ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 35.

esetben ideiglenes személyazonosság-cseréről beszélhetünk. Az adatkezelő szerv azonban a megszűnéstől számított 10 évig még kezeli a fedőadatokat is. Abban az esetben azonban már nincs visszaút, ha az érintett az új nevén családot alapít és gyermeke születik. A végleges személyazonosság-csere viszont a Program megszűnését eredményezheti, hiszen az érintett az új személyazonosságával él tovább egész életében.

F) Nemzetközi együttműködésben való részvétel

Egyes szerzők véleménye szerint tényként jelenthetjük ki, hogy *„az állam a tanú fizikai védelmére az eljárást követő időszakban korlátlan ideig gyakorlatilag nem képes”*⁶⁶³ és egyébiránt a *„rendőri szervek sem szívesen vesznek nyakukba 10-20 vagy még több évre szóló kötelezettséget.”*⁶⁶⁴ Minderre tekintettel hazánkban is elsősorban a rövidebb időre szóló és kisebb költségekkel járó védelmi formákat célszerű előnyben részesíteni.

Fentiek alól kivételnek számíthat az az eset, amikor a Szolgálat a fenyegetett helyzetben levő személyt a Magyar Köztársaság határain belül már nem képes megvédeni és ezért felmerül az érintett külföldre telepítésének szükségessége, melynek keretében őt új személyazonossággal ellátva más környezetbe helyezik. Ennek engedélyezése csak olyan ügyekben tűnik célszerűnek, amelyek *„feltárásához a magyar államnak és a társadalomnak kiemelkedő érdeke fűződik”*⁶⁶⁵, mivel ezen súlyos bűncselekmények esetében a határokon belüli áttelepítés vélhetően már nem nyújtana kellő védelmet. De Magyarországon előfordult már olyan eset is, hogy *„védhetetlenné vált az a fenyegetett helyzetben*

---

⁶⁶² KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 36.

⁶⁶³ VAVRÓ, *A tanúvédelem* [...], 24.

⁶⁶⁴ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 36.

⁶⁶⁵ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 99.

*lévő tanú, aki gyakran szerepelt újságokban, személye ismert volt*⁶⁶⁶, ezért esetében is csak a külföldre költöztetés nyújtott biztonságot.

A magam részéről maradéktalanul egyet értek BÓCZ Endrével, aki szerint *„a kis országok - pl. Szlovénia, Ciprus, de azt hiszem, mi is - nehezen tudnánk megoldani egy tanú végleges 'elrejtését', hisz [...] még az is elég kilátástalannak tűnik, hogy a közeljövőben a bíróságokon a sértettet a vádlott és köre atrocitásaitól meg lehessen hatékonyan védeni.*⁶⁶⁷ Az Ajánlás indokolásának 81. pontja is rögzíti, hogy a *„kis országokban gyakorlatilag lehetetlen eltüntetni a bűnözői csoportok elől a személyek adatait*”, ezért a tanúvédelmi programokban érintett személyek eredményes védelme érdekében biztosítani kell részükre egy másik államba való település lehetőségét. A rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközökkel kapcsolatban GORZA Edina kijelenti, hogy Magyarország földrajzi és gazdasági adottságaira figyelemmel a *„nemzetközi együttműködés keretében képzelhető el hatékony működésük.*⁶⁶⁸

Az előbbi megállapításokkal szemben TÓTH Márton Zoltán úgy véli, hogy a *„legnagyobb tévedés, amikor egy ország méreteit vagy társadalmi viszonyait hozzák összefüggésbe a védelmi program működésével.*⁶⁶⁹ Megítélése szerint ezek a tényezők minimális, elhanyagolható szerepet játszanak az alkalmazott védelmi intézkedés sikerében, minthogy annak kulcsa az érintett magatartásában keresendő. A magam részéről úgy vélem, hogy a földrajzi adottságok és a szociológiai viszonyok szerepe mégiscsak meghatározó, noha kétségtelenül a védett személy magatartása is alapvetően befolyásolja az intézkedések hatékonyságát.

Az Ajánlás 30. pontja a nemzetközi együttműködés keretében külön nevesíti a védett tanúk külföldre szállításának lehetőségét védelmük biztosítása céljából és kiemeli a tanúvédelmi programok felelős hatóságai közötti információcsere

---

⁶⁶⁶ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 65.

⁶⁶⁷ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 111.

⁶⁶⁸ GORZA, *Tanúvédelem [...]*, 33.

⁶⁶⁹ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 69.

fontosságát. Az Ajánlás indokolása ezzel kapcsolatban leszögezi, hogy az együttműködés ezen formája feltételezi az államok közötti kölcsönös bizalmat, ezért az is érthető, ha „*egyres országok a társadalom biztonsága érdekében elutasítják a tanú fogadására irányuló jogsegélykérelmet.*”⁶⁷⁰

A jogintézmény alkalmazása számos egyéb kérdést is felvet. Az elköltöztetett személy szempontjából rendkívül fontos, hogy ne jelentsen számára aránytalanul nagy terhet az új környezetre való felkészülés, az esetleges átképzés, hiszen így a kockázatok is kisebbek őt illetően. Lényeges a védett tanú által beszélt nyelv(ek) kérdése is, hiszen a megfelelő nyelvismeret nélkül lehetetlen a beilleszkedés egy másik országban. Ebben tekintetben problémát okozhat Európa etnikai, nyelvi és kulturális sokszínűsége is, szemben például az Amerikai Egyesült Államokkal, ahol a jogintézmény alkalmazása során az előzőekben jelzett kérdések nem is nagyon merülnek fel. Magyarországon a tanú külföldre költöztetése kérdésében a legfőbb szempont annak hazai ismertsége, kapcsolatrendszere, és kisebb súlyban a végzettsége.⁶⁷¹ Természetesen bárhová kérheti az elköltöztetését, de meg is kell indokolnia azt, például azzal, hogy beszéli az adott ország nyelvét, vagy ott biztosan nem ismerik fel.

Találóa írja VAVRÓ István, hogy a tanú „*soha nem személyi és társadalmi kapcsolatok nélküli lény, aki mintegy növényként áttelepíthető [...]*”⁶⁷² Éppen ezért meglehetősen drasztikus megoldásnak tekinthetjük, amikor a tanú védelme már csak akként biztosítható, hogy őt személyi környezetéből kiszakítják, azzal minden kapcsolatot megszakítva egy új környezetbe, külföldre telepítik. Elsősorban vélhetően az ún. bűnbánó maffiózók lesznek azok, akik a bűnszervezetből való kilépés veszélyére tekintettel vállalják ezen tanúvédelmi eszközzel együtt járó igen komoly nehézségeket. Az "egyszerű" tanúkat ugyanis nagy valószínűséggel megijeszti „*a háztartás felszámolásával, az új környezetbe való beilleszkedéssel, a gyerek beiskolázásával, a nyelv megtanulásával együtt*

---

⁶⁷⁰ Az Ajánlás indokolásának 124. pontja

⁶⁷¹ SZENVEDI, *i.m.*

*járó nehézségeken kívül az eddigi családi és baráti kapcsolatok teljes megszakítása.*⁶⁷³ Ilyen nehézségeket nyilvánvalóan csak az vállal, akinek élete ténylegesen veszélyben forog, és már kizárólag ebben a védelmi formában látja egyetlen túlélési esélyét.

Nem elhanyagolható szempont az áttelepítés költségeinek viselése sem, amely családonként durván 40 millió forint⁶⁷⁴, ám figyelembe véve, hogy egy hatékonyan és jól működő tanúvédelmi rendszer esetében legfeljebb négy-öt családot érinthet ez az intézkedés, mégsem tűnik elviselhetetlenül megterhelőnek.⁶⁷⁵ Kérdéses továbbá az is, hogy a rengeteg munkával és nem kevés pénzzel külföldre "menekített" család számára az új személyazonosságuk megteremtése és életpályájuk segítése mennyiben áll arányban egy olyan vallomással, amelyről még nem lehet tudni, hogyan értékeli majd a bíróság, *„hiszen a pentito aligha nevezhető elfogulatlan személynek, nem éppen szavahihetőségéről híres.*⁶⁷⁶

Feltétlenül szólni kell arról, hogy bár a Tvd. szabályai között nem szerepel, de a gyakorlatban alkalmazott módszer az érintett személy eltűnéséhez kapcsolt ún. legenda alkotása. Mindenképpen meg kell tanulnia és tartania kell magát ahhoz a tanúnak, hogy például miként került az adott helyre, honnan és miért jött. Nehezen vitatható, hogy teljesen más a helyzet, ha az érintett ismeretlen helyre távozott és a rendőrség keresi, vagy külföldre távozott és az Interpol keresi, esetleg külföldi ösztöndíjat kapott vagy külföldön vállalt munkát, baleset érte, börtönbe került és hosszan folytathatnánk még a sort.⁶⁷⁷ Azért különösen fontos a megfelelő legenda alkalmazása, mert a későbbiekben ehhez kell igazítani a teendőket és ezek alapján számba venni a jövőben várható eseményeket.

---

⁶⁷² VAVRÓ, *A tanúvédelem* [...], 24.

⁶⁷³ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 35-36.

⁶⁷⁴ KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 99.

⁶⁷⁵ Erről részletesebben: KEMÉNY, *Büntető eljárásjogunk* [...], 99.

⁶⁷⁶ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 33.

⁶⁷⁷ Erről részletesen: KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 36.

A jogintézmény végrehajtásával kapcsolatban kiemelendő, hogy a „*védett tanúk 'cseréje'* során a nemzetközi gyakorlat általában az, hogy a megkereső állam felkéri a megkeresett állam szolgálatát arra, hogy a területére költöztetendő érintett védelmét lássa el”⁶⁷⁸, de az érintett továbbra is a megkereső védelmi programjában szerepel. Ebből következően a Szolgálat a Program keretében ellátja a külföldről Magyarországra költöztetett személy védelmét is. A megkeresett állam szolgálata az intézkedések végrehajtása körében pusztán kiegészíti a megkereső állam hatóságát. A huzamosabb ideig történő külföldre költöztetés sem jelenti azonban azt, hogy az érintett ne költözhetne vissza hazájába a veszélyhelyzet megszűnésével.

A nemzetközi együttműködés egyszerűbb, a kölcsönös segítségnyújtás korlátozottabb lehetőségét biztosító viszonyosság alkalmazására a törvény is lehetőséget biztosít. Ez alapján - a sürgősségi intézkedés keretében, a külföldi hatóság megkeresésére - a Szolgálat biztosítja az érintett Magyarországon való ideiglenes elhelyezését, ugyanakkor a Szolgálat kezdeményezheti az érintett külföldön való ideiglenes elhelyezését. Ezekben az esetekben a megkereső állam biztosítja az elhelyezés költségeit.

3.4. Gyakorlati tapasztalatok

A rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközökkel kapcsolatban a gyakorlati tapasztalatokról kevés információ áll rendelkezésünkre, hiszen „*a művelet minden részlete államtitok.*”⁶⁷⁹ Az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény államtitokköri jegyzéket tartalmazó 1. számú melléklete szerint - többek között - államtitkot képeznek a következő adatok:

- a büntetőeljárásban az együttműködő gyanúsítottokra vonatkozó adatok;

---

⁶⁷⁸ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 111.

⁶⁷⁹ GAÁL Zoltán, *Új nevet, új adatokat és új lakhelyet is kaphatnak a védett koronatanúk*, Magyar Hírlap Online, 2006. november 20. Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/15096> (2009. június 26-i letöltés)

- a Kormányrendelet szerint az ügyészség által kezdeményezett személyi védelemben részesített személy személyazonosító adatai, valamint - ha a Tvd. szerint a programszerű védelmet az ügyészség kezdeményezte - a Védelmi Programba felvett személy személyazonosító adatai, illetve a védelem kezdeményezésével, illetve a tanúvédelmi törvény végrehajtásával összefüggésben keletkezett és nyilvántartott egyéb adatok;
- a Kormányrendelet szerint a Rendőrség által személyi védelemben részesített személy személyazonosító adatai, valamint a Tvd. szerint a Védelmi Programba felvett személy személyazonosító adatai, továbbá a tartózkodási helyére vonatkozó, illetve a tanúvédelmi törvényben foglalt rendelkezések végrehajtása során keletkezett és nyilvántartott egyéb adatok;
- a szervezett bűnözésre vonatkozó adatok értékelése, elemzése eredményeként keletkezett újabb információk, a felderítések irányaira tett javaslatok, stratégiai döntéseket megalapozó információk.

A gyakorlati tapasztalatokkal kapcsolatos rendelkezésre álló adatok szűkös forrásai alapján annyit tudhatunk, hogy a Kormányrendelet hatályba lépését követő két évben mintegy 40 személy esetében került sor annak alkalmazására, akik között 13 tanú és 5 bíró is volt.⁶⁸⁰ Összességében pedig a Tanúvédelmi Szolgálat megalakulásától kezdve a Személyvédelmi Osztály *„ezres nagyságrendben látta el személyek védelmét és százas nagyságrendben vett részt egyéb műveleti tevékenységben.”*⁶⁸¹

A védelmi programot végrehajtó Tanúvédelmi Osztály megalakulása óta több tucat védelmi programot indított, amelynek során több ügyben került sor nemzetközi együttműködésre, mind külföldi társszerv felkérésére hazánkban, mind a magyar szervek felkérésére külföldi társszerv által külföldön végrehajtott

⁶⁸⁰ Akár teljes személyazonosság-cserére is lehetőséget ad az új tanúvédelmi törvénytervezet, MTI, 2001. július 27. Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/1644> (2009. június 26-i letöltés)

⁶⁸¹ Titkos feladatok, titkos szereplők, titkos helyszínek: Tanúvédelmi Szolgálat, 2008. június 17. Forrás: http://www.police.hu/print/sajto/sajtoszoba/rti080617_1.html (2009. június 26-i letöltés)

formában.⁶⁸² Hazánkban két-három külföldi hatóságok által átköltöztetett bűnbánó maffiózó védelmét látja el a Szolgálat, és ugyanennyien vannak azok, akiket a magyar szervek költöztettek külföldre.⁶⁸³ A Tanúvédelmi Programban átlagosan húsz-harminc személy vesz részt.⁶⁸⁴ Az érintett személyek legtöbbször korábbi bűnöző⁶⁸⁵, csak nagyon kevesen felelnek meg a büntető eljárásjogi értelemben vett tanú fogalmának.

Az érintettek között vannak már olyan személyek is, akiknek már végleg "elengedte a kezét" a Szolgálat, hiszen például az új néven vagy külföldön letelepedett személyek továbbköltöztek és már nem jelentkeztek, amelyekre egyébiránt kötelezettségük nincs is.⁶⁸⁶

A tapasztalatok alapján azonban megállapítható, hogy „*a legtöbb veszélyeztetett tanú nem vállalja a személyiségcserét és a hosszú időre, vagy különösen a végleges elköltöztetést.*”⁶⁸⁷ A leggyakrabban ezért a tanút időlegesen valamelyik más városban lakó rokonához, barátjához költöztetik, vagy szállodában, motelben helyezik el, természetesen álnéven.

A Tanúvédelmi Szolgálat állományának kiképzése német szakértők bevonásával a Phare COP'98 program keretében zajlott le. A Szolgálat pontos létszáma is titkos, de a Személyvédelmi Osztály - amelynek része a személyvédelmet ténylegesen végrehajtó Omega Kommandó - a tevékenységéből adódóan nagyobb létszámmal működik. Az Omega Kommandó a Rendőrség legfiatalabb kommandós egysége, azonban tagjai a terrorelhárító egységgel azonos kiképzésben részesültek és felkészültségük olyan magas szintű, mint a hagyományos egységeké.⁶⁸⁸ Ők azok az „*állig felfegyverkezett, fekete ruhás,*

---

⁶⁸² V.ö.: *Titkos feladatok* [...]

⁶⁸³ Erről részletesebben: SZENVEDI, *i.m.*

⁶⁸⁴ 2004. év végén ez a szám tíz-húsz személy volt, 2006. év végén csaknem harminc személlyel foglalkozott a Szolgálat. V.ö. SZENVEDI, *i.m.* és GAÁL, *i.m.*

⁶⁸⁵ SZENVEDI, *i.m.*

⁶⁸⁶ GAÁL, *i.m.*

⁶⁸⁷ CSERHÁTI, *i.m.*, 20.

⁶⁸⁸ SZEMÁN László, *Szupertitkos tanúvédelmi szolgálat*, baon.hu, 2005. január 14.

Forrás: <http://www.baon.hu/ország-vilag/a-nap-temaja/szupertitkos-tanuvedelmi-szolgalat-6025> (2009. július 13-i letöltés)

*csuklyás rendőrök*⁶⁸⁹, akik a Programban résztvevő személyt mindenhová elkísérik, ahol annak szerepelnie kell.⁶⁹⁰ Találón fogalmaz ezzel kapcsolatban PAPP András, aki szerint a személyi védelem *„lényegét egyértelműen a hatóság védelmi intézkedéseinek demonstratív jellegében kell keresni, a cél a fenyegetett helyzetet létrehozó és fenntartó személyek elrettentése a kilátásba helyezett atrocitások elkövetésétől.”*⁶⁹¹ A gyakorlati tapasztalatok alapján is leszögezhető, hogy a videokonferenciás meghallgatások néhány millió forintos költségigénye jóval alatta maradna az ily módon megvalósított személyvédelem költségeinek. Figyelembe kell venni továbbá azt a tény is, hogy az elhúzódó, évekig tartó eljárásokban a rendőrség erőforrásaira tekintettel *„a konkrét, napi szintű fizikai védelem megoldhatatlannak tűnő feladat.”*⁶⁹²

A Tanúvédelmi Osztály kisebb létszámmal dolgozik, de mindenki kiemelt főnyomozó, akik az operatív munkában szerzett komoly rutinnal és felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, továbbá több nyelven beszélnek.⁶⁹³ Az ő feladatuk a védett személyekkel való kapcsolattartás, javaslatok készítése, az egyes intézkedések megszervezése, előkészítése, amelybe beletartozik a megfelelő lakóhely, munkahely kiválasztása, vagy akár a gyermek beíratása az óvodába. A védett személyek bármikor jelentkezhetnek kapcsolattartójuknál telefonon, az összekötő tisztek pedig általában havonta érdeklődnek.⁶⁹⁴

Az intézkedések hatékonyságával kapcsolatban kiemelendő, hogy egyetlen dekonspiráció sem történt⁶⁹⁵ eddig Magyarországon, vagyis még nem fordult elő olyan eset, hogy a védett személy eltűnt volna, vagy megölték volna a tanút.⁶⁹⁶

---

⁶⁸⁹ SZENVEDI, *i.m.*

⁶⁹⁰ Ők látták el például a kiemelt sajtóérdeklődésre is számot tartó orosz-ukrán maffia egyik vezérnek tartott L. Stecura perében az egyik vádlott, az ukrán pentito V. Gudocsnikov személyvédelmét, vagy kísérték el T. Péter ügyében korábbi feleségét a tárgyalásra.

⁶⁹¹ PAPP, *i.m.*, 135.

⁶⁹² TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 63.

⁶⁹³ Erről részletesen: SZENVEDI, *i.m.*

⁶⁹⁴ GAÁL, *i.m.*

⁶⁹⁵ GAÁL, *i.m.*

⁶⁹⁶ Korábban nem mindenki bízott ilyen eredményességben, hiszen például BÁRÁNDY Péter a következőképp fogalmazott: *„A pentitókat lelövik... a különösen védett tanúkat is le fogják löni.”* Idézi: GÁSPÁRDY Gergely, *A tanúvédelem eszközei, modelljei (II. rész)*, Collega, 2000, 3. szám, 22.

Az viszont már előfordult, hogy a tanú felvette a kapcsolatot valamelyik hozzátartozójával, amely igen komoly problémát okoz a végrehajtás során, és akár a megállapodás felmondását is eredményezheti. A fogva tartott érintettekkel kapcsolatban a Tanúvédelmi Szolgálat és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, illetve „*a kijelölt intézetek között példaértékű, szoros és kiváló munkakapcsolat alakult ki az elmúlt években, így a védelmi intézkedések - a sajtóhírekkel ellentétben - ellenőrzöttek, kiválóan működnek.*”⁶⁹⁷

A Kormányrendelettel kapcsolatban az alkalmazási tapasztalatok alapján kijelenthető, hogy a közigazgatási határozattal elrendelt személyi védelem „*nem tölti be a védelmet ellátó szerv és az érintett közötti jogviszonyban a szükséges szerepet.*”⁶⁹⁸ A védelem ezen formája ugyanis nem motiválta az érintetteket és nem kényszerítette őket olyan mértékű együttműködésre, amelyet az igen magas költségigényű védelmet biztosító hatóság elvárt volna, ehelyett csak a szükséges minimumszinten történő együttműködés volt tapasztalható. Ezzel szemben a Tvdt. alapján alkalmazott kölcsönös előnyöket biztosító atipikus polgári jogi szerződések kapcsán jóval kedvezőbb a helyzet. Emiatt PAPP András szükségesnek tartaná, hogy a Kormányrendelet esetében is a Tvdt. mintájára megkötött megállapodás alapján kerüljön sor a védelem elrendelésére, ne pedig közigazgatási határozattal.⁶⁹⁹

3.5. Nemzetközi kitekintés

A) A francia szabályozás

Bármennyire is meglepő, Franciaországban nincs Tanúvédelmi Program és Tanúvédelmi Szolgálat, hanem a belbiztonsági politikával összefüggésben az egyes rendőrségi és csendőrségi tisztviselők feladata, hogy a büntetőeljárást

---

⁶⁹⁷ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 71.

⁶⁹⁸ PAPP, *i.m.*, 139.

megelőzően, illetve azt követően garantálják a tanú biztonságát.⁷⁰⁰ Ekként tehát a tanúvédelem rendészeti jellegű eszközei regionális szinten kerülhetnek alkalmazásra Franciaországban, nincs erre vonatkozó, átfogó tanúvédelmi törvény. Olyan szintű védelmi eszköz, mint például a személyazonosság megváltoztatása a francia jogban nem létezik.⁷⁰¹

B) A német szabályozás

Németországban 2001-ig nem volt egységes nemzeti vagy szövetségi tanúvédelmi program⁷⁰², hanem a tanúvédelem rendészeti eszközeit elsősorban a tartományi rendőrségi törvények szabályozták, és a legtöbb tartományban sor került külön rendőri egységek létrehozására, melyek feladata a tanúk védelme.⁷⁰³

A tanúvédelmi program alkalmazására nemcsak a szervezett bűnözéssel összefüggésben kerülhet sor, hiszen például már a Vörös Hadsereg Frakció (RAF) terrorszervezet elleni küzdelemben is sor került bizonyos védelmi intézkedésekre.⁷⁰⁴

1984. tavaszán került sor rendőri tanúvédelmi program alkalmazására egy motoros banda perében, amikor is a hamburgi rendőrség felállított egy tanúvédelmi egységet.⁷⁰⁵ Ebből jött létre 1986-ban a Tanúvédelmi Hatóság, majd a Tanúvédelmi-koncepció 1988-as elfogadása óta az összes tartományi bűnügyi szolgálat minden tartományi székhelyen működtet tanúvédelmi egységet.⁷⁰⁶ Az egyes tartományok belügy- és igazságügyi minisztériumai közös állásfoglalásokban rendezik a tanúvédelem kérdéseit a tanú részére nyújtott

---

⁶⁹⁹ Erről részletesen: PAPP, *i.m.*, 139.

⁷⁰⁰ V.ö.: FYFE - SHEPTYCKI, *i.m.*, 7.

⁷⁰¹ A Bizottság munkadokumentuma a tanúk, valamint az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelmének területére vonatkozó uniós jogszabály megvalósíthatóságáról, Brüsszel, 2007. november 13. [COM(2007)693], 11.

⁷⁰² V.ö.: FYFE - SHEPTYCKI, *i.m.*, iii.

⁷⁰³ FIJNAUT, *i.m.*, 119.

⁷⁰⁴ TÓTH Márton Zoltán, *i.m.*, 64.

⁷⁰⁵ V.ö.: *Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime*, United Nations, New York, 2008, 12.

tanácsadástól kezdve egészen a tanúk elköltöztetéséig, vagy személyazonosságuk megváltoztatásáig.⁷⁰⁷ Szükség esetén azonban a védelem kiterjed a tanú és családtagjai személyére, lakására, esetleges üzlethelyiségeire és gépkocsijára is.⁷⁰⁸

2001. december 11. napján került elfogadásra és 2001. december 30. napján lépett hatályba "*A veszélyeztetett tanú védelme törvényi szabályozásának harmonizálásáról*" szóló német törvény, amelyet a későbbiekben egy 2007. évi február 19. napján kelt törvény módosított. A törvény célja, hogy a korábbi szövetségi és tartományi tanúvédelmi szabályozások változatlanul hagyása mellett állami szinten harmonizálja a védelem jogi feltételeit.

A törvény hatálya azon személyekre terjed ki, akiknek vallomása nélkül a tényállás felderítése vagy a vádlott tartózkodási helyének megállapítása lényegesen megnehezülne. Ezen személyek beleegyezésükkel a törvény rendelkezései alá helyezhetők, amennyiben vallomásuk alapján életük, testi épségük, szabadságuk vagy vagyoni javaik veszélynek lennének kitéve. A védelem hatálya kiterjed az érintett személy hozzátartozóira vagy vele közeli kapcsolatban lévő személyekre is.

Amennyiben az előzőekben jelzett feltételek nem állnak fenn, illetve utólag megszűnnek, úgy a törvény rendelkezései sem alkalmazhatók. Azonban a büntetőeljárás megszűnése sem jelenti feltétlenül a tanúvédelmi intézkedések befejezését, amennyiben a veszélyeztetés még azt követően is fennáll.

A törvény rendelkezései szerint a személyvédelem a rendőrség vagy az illetékes szövetségi-, állami hatóságok feladata (Tanúvédelmi Szolgálat). A Tanúvédelmi Szolgálat vizsgálat alapján hozza a védelmi intézkedéseket illetően a döntéseit. A mérlegelés során különösen a bűncselekmény súlyát, valamint a veszélyeztetés fokát, továbbá a vádlott jogait és az intézkedések hatását veszik figyelembe. A tanúvédelemmel összefüggésben meghozott döntéseket és

---

⁷⁰⁶ Erről részletesen: CSÁNYI, *i.m.*, 49.

⁷⁰⁷ V.ö.: KERTÉSZ, *A tanú* [...], 198. és HILGER, *Organized* [...], 104.

intézkedéseket tartalmazó ügyiratokat a Tanúvédelmi Szolgálat kezeli, és ebben a körben titoktartási kötelezettség terheli, ezért azok nem részei a nyomozási aktának. Az ügyészség kérelmére az iratok hozzáférhetőségét biztosítani kell. A büntetőeljárás jogerős lezárásáig a Tanúvédelmi Szolgálatnak a tanúvédelem elrendeléséről és megszüntetéséről egyeztetnie kell az ügyészséggel.

A Tvd. rendelkezéseire hasonlóan a német törvény is rögzíti, hogy a védelem alatt álló személy harmadik személlyel szemben támasztott követelését a törvény intézkedései nem érintik. Amennyiben a védelem alatt álló személy biztosítási kötelezettség alá eső tevékenységét a tanúvédelmi intézkedések szakították félbe, vagy a tanúvédelmi intézkedések akadályozták abban, hogy a nyugdíjjárulékot fizesse, az intézkedések ideje alatt kérelmére, erre az időszakra önkéntesen fizetheti a hozzájárulást, tekintettel arra, hogy a fent említett időszakban ez nem történhet meg. Az utóbb befizetett hozzájárulások kötelező befizetések, amennyiben az intézkedések biztosítási kötelezettséget akadályoznak. A védelem alatt álló személlyel szemben harmadik személy által érvényesített követelés esetén a törvény rendelkezéseit nem kell figyelembe venni, és ilyen esetben a Tanúvédelmi Szolgálat gondoskodik arról, hogy a tanúvédelem intézkedései miatt a védelem alatt álló személy elérhetősége ne hiúsuljon meg.

A törvény az egyes intézkedések körében tartalmaz a Tvd. adatszártra vonatkozó szabályaihoz hasonló lehetőséget, amikor akként rendelkezik, hogy a Tanúvédelmi Szolgálat megtagadhatja a személyes adatok közlését, amennyiben ez a tanúvédelem érdekében szükséges. A hivatalos szervek jogosultak a védelem alatt álló személy adatait a Tanúvédelmi Szolgálat megkeresésére zárolni, illetve a közlést megtagadni. A megkeresést viszont teljesíteni kell, amennyiben közérdeket nem sért, illetve harmadik személy védelemre szoruló érdekét nem akadályozza.

---

⁷⁰⁸ V.ö.: KERTÉSZ, *A tanú* [...], 198.

Ismert az ideiglenes személyazonosság-változtatás lehetősége is a törvény alapján. Ennek keretében a hivatalos szervek a Tanúvédelmi Szolgálat megkeresésére és az általa megadott adatok alapján a védelem alatt álló személy ideiglenesen megváltozott személyazonosságához (fedőadathoz) szükséges okmányait vagy egyéb dokumentumait létrehozzák, illetve ezen adatokat kezelhetik, vagy feldolgozhatják. A megkeresést teljesíteni kell, amennyiben közérdeket nem sért, illetve harmadik személy védelemre szoruló érdekét nem akadályozza. A védelem alatt álló személy ebben az esetben a megváltozott személyazonosságával vesz részt a különböző jogviszonyokban.

Amennyiben a védelem alatt álló személyt egy másik büntetőügyben, vagy egyéb bírósági eljárásban szükséges kihallgatni, úgy jogosult a korábbi személyazonosságáról adatokat szolgáltatni és megtagadhatja azokat a válaszokat, amelyek a tanúvédelmi adatokra utalást tartalmaznak, illetve azokat, amelyekből az új személyazonosságára, továbbá a lakhelyére, tartózkodási helyére következtetni lehet.

A 2001. évi tanúvédelmi törvény fentebb ismertetett rendelkezésein kívül a rendészeti jellegű tanúvédelmi eszközök körében a német jog lehetőséget biztosít arra, hogy a tanúk részére pszichológiai segítséget nyújtson az illetékes hatóság, és megfelelő tanácsokkal lássa el az eljárás során. A tanú részére hosszabb ideig rendőri védelem is biztosítható, melynek keretében nyíltan vagy titokban rendszeresen ellenőrzik, illetve rendőrök kísérik.⁷⁰⁹

A német tapasztalatok szerint azonban a legtöbb fenyegetés a bíróságon éri a tanúkat, ezért a legtöbb esetben elegendő védőőrséget biztosítani a tanú részére a tárgyalás idejére, esetleg előtte vagy utána néhány napig, elkísérni őt a tárgyalásra és biztonságosan kijuttatni az épületből.⁷¹⁰ Annál is indokoltabb ennek alkalmazása, mert a következő megállapításokról első pillantásra azt is gondolhatnánk, hogy a hazai állapotokról szólnak, pedig a braunschweigi

---

⁷⁰⁹ Erről részletesen: HILGER, *Organized* [...], 103-104.

⁷¹⁰ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 39.

főügyésztől származnak és a német büntetőeljárásokra vonatkoznak: „Az a tanú, aki több órán keresztül a bírósági folyosón kemény padon várakozik, aki a kihallgatásának pontos időpontját nem ismeri, aki jogairól többnyire részletesen nem tud, aki a bíróság folyosóján a vádlott és ezek hozzátartozói részéről represszióknak van kitéve, aki a bíróság előtti kudarctól várakozása alatt feszült állapotba kerül, az ilyen tanú nem ritkaság.”⁷¹¹

Németországban lehetőség van arra, hogy a főtárgyaláson a veszélyeztetett helyzetben lévő tanú helyett ún. közvetett tanú tegyen vallomást, aki legtöbbször a tanú korábbi kihallgatását végző tisztségviselő. Ebben az esetben azonban a közvetlenség elvének oly mértékű sérelme valósul meg, hogy önmagában a közvetett tanúk vallomása nem szolgálhat a bűnösség megállapításának alapjául, azt más bizonyítékoknak is feltétlenül alá kell támasztaniuk.

A német rendészeti jellegű tanúvédelmi intézkedések körében is ismeretes a tanú új személyazonossággal történő ellátása, amely új nevet, új személyazonossági okmányokat, új lakó- és munkahelyet jelenthet egy másik szövetségi állam területén.⁷¹² Lehetőség van arra is, hogy egy átmeneti időszakban a tanú pénzügyi és egyéb támogatásban részesüljön, hogy a későbbiekben új életet kezdhessen. A nem pénzügyi támogatás keretében különösen az új szakma elsajátításának lehetőségét kell kiemelni.

Amennyiben a fenti módon sem biztosítható a tanú védelme, úgy Németországban is szükség van a nemzetközi együttműködésben történő részvételre - felmerül, hogy ha egy hazánkénál jóval nagyobb területű állam sem mindig képes a saját határain belül megvédeni a tanút, akkor ez a kis területű országok esetében alighanem teljességgel kizárt -, ezért a „német rendőrség felvette a kapcsolatot a nyugat-európai országokkal és a volt keleti blokk

---

⁷¹¹ Heinrich KINTZI gondolatait idézi: GYÖRE, *Áldozatvédelem* [...], 28.

⁷¹² HILGER, *Organized* [...], 104.

államainak egyikével. Az együttműködés jónak mondható. Nehézségek idáig csak a költségek körül akadtak.”⁷¹³

Németországban évente átlagosan 650 tanú vesz részt a tanúvédelmi programokban, és eddig semmilyen komoly probléma nem merült fel azok alkalmazásával összefüggésben.⁷¹⁴ Mindez azt jelenti, hogy a német tanúvédelem hatékonyan működik abban az értelemben, hogy a fenyegetések ellenére egyetlen résztvevő vagy annak hozzátartozója sem vált semmilyen támadás áldozatává.⁷¹⁵

---

⁷¹³ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 198.

⁷¹⁴ HILGER, *Organized* [...], 104.

Amíg tehát Németországban átlagosan 650 tanú vesz részt tanúvédelmi programokban, addig ez a szám a szervezett bűnözés tekintetében jobban érintett Olaszországban átlagosan 5000 fő, amelyből 1000 a tanú és 4000 a tanú hozzátartozója. V.ö.: FYFE - SHEPTYCKI, *i.m.*, 12.

⁷¹⁵ FYFE - SHEPTYCKI, *i.m.*, 27-28.

III. Fejezet:

Tanúvédelmi eszközök a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében

Napjainkban a család szerepe és megítélése a társadalomban jelentős változásokon megy keresztül, ám a szerepváltás ellenére ma még azt mondhatjuk, hogy „a családoknak döntő hatásuk van az egyén érzelmi-értelmi fejlődésében, szocializációs folyamatában.”⁷¹⁶ CSERES Judit szavaival élve: „a funkcióit jól teljesítő család védőközegként működik, ellenkező esetben pedig éppen az erőszak külön okcsoportját hordozó forrásként.”⁷¹⁷ A család fogalma alatt általában a társadalom olyan - két felnőtt ember többnyire szabad párválasztásán, kölcsönös érzelmén alapuló, a közös utód gondozását vállaló, vallási és morális elvekkel is körülbástyázott - mikrosejtjét értjük, amely a makrotársadalommal szemben viszonylagos autonómiával, intimitással rendelkezik és amelynek belső életébe az állam csak ritkán avatkozik be.⁷¹⁸ A család tehát nem más, mint a demokratikus társadalom alapvető szervezeti egysége.⁷¹⁹

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 1948. december 10. napján elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikkének 3. pontja⁷²⁰, és az 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁷²¹ 23. cikkének 1. pontja⁷²² értelmében a család a társadalom természetes és alapvető egysége, melynek joga van a társadalom és az állam

---

⁷¹⁶ DOMOKOS Andrea, *Az erőszakos bűnözés*, Hinnova Kiadó, Bp., 2000, 24.

⁷¹⁷ CSERES Judit, *Erőszak a családban*, Rendészeti Szemle, 1994, 6. szám, 12.

⁷¹⁸ DÉNES Veronika, *A bírósági eljárás sajátosságai a családon belül elkövetett szexuális bűncselekmények tárgyalása során*, Belügyi Szemle, 2000, 4-5. szám, 127.

⁷¹⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának "A családon belüli erőszakról" szóló 1985. évi R (85) 4. számú ajánlása

⁷²⁰ 16. cikk 3. pont: „A család a társadalom természetes és alapvető alkotó eleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.”

⁷²¹ Kihirdette: az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet "az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről"

⁷²² 23. cikk 1. pont: „A család a társadalom természetes és alapvető egysége, és joga van a társadalom és az állam védelmére.”

védelmére. A házasság és a család intézménye a magyar Alkotmányban is külön nevesített védelmet élvez, mivel annak 15. §-a kimondja, hogy a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.

Az Egyezmény nem tartalmaz a fentiekhez hasonló meghatározást a család tekintetében, azonban a 8. cikke rögzíti, mindenkinek joga van arra, hogy többek között magán- és családi életét, lakását tiszteletben tartsák, és e jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, mint például bűncselekmény megelőzése vagy mások jogainak és szabadságainak védelme. Ez utóbbi fordulatot azért értékelhetjük előremutató rendelkezésként, mert hosszú időn keresztül tartotta magát az a vélekedés, hogy ami a családon belül történik, az nem tartozik másokra, a család belügyeként kezelendő, abba az állam egyáltalán nem avatkozhat be.

Éppen a családok zárt jellege, nehezen megközelíthető volta teszi a szervezett bűnözői csoportok tevékenységéhez hasonlóan nehezen felderíthetővé és bizonyíthatóvá, továbbá különlegessé a tanúvédelem szempontjából a családon belül elkövetett bűncselekményeket. Ezen a területen is nehezen áttörhető határok léteznek: a család intimitása és az egyének magánélete, amelyeket éppen a család tagjainak hallgatása tart(hat) fenn.⁷²³ Ezen bűncselekménytípus *„messzehatóan pusztító, romboló ereje elsősorban nem gyakori előfordulásából, hanem a lényegét jelentő függőségéből, az áldozatok fokozott védtelenségéből és kiszolgáltatottságából ered.”*⁷²⁴ A számszerűség tekintetében a bűnügyi statisztika adataira sem igazán lehet támaszkodni azoknak az erőszakos cselekményeknek az értékelésekor, amelyek esetén alacsony a feljelentési hajlandóság, így különösen a családon belüli erőszak eseteiben.

A rendelkezésre álló adatok szerint a családon belül elkövetett bűncselekmények száma az összes ismertté vált bűncselekmény 5-6 %-át teszi ki, tehát számszerűségét tekintve jelentéktelennek is tűnhet ezen bűncselekményi

---

⁷²³ Erről részletesebben: Az Ajánlás indokolásának 92. pontja

⁷²⁴ VIRÁG György, *A családon belüli erőszak*, *Ügyészek Lapja*, 2004, 1. szám, 6.

kör. Azonban a releváns bűncselekményi csoportokban már igen jelentős az előfordulásuk aránya: az összes ismertté vált személy elleni bűncselekmény, illetve erőszakos közöszlés és szemérem elleni erőszak mintegy egynegyedét, a súlyos testi sértések 30 %-át, az emberölések 43 %-át hozzátartozó sérelmére követik el. Noha a nők összességében nagyságrendekkel kevesebb bűncselekményt követnek el, mint a férfiak, viszont a bűncselekményt elkövető nők szinte minden kategóriában gyakrabban követik el cselekményüket a családon belül.⁷²⁵

Hangsúlyozni szükséges, hogy a fent említett, egyáltalán nem lebecsülendő jelentőségű számadatok mellett a családi környezetben megvalósuló bűncselekmények kapcsán nem vitatott módon igen magas látencia jellemző. Amennyiben pedig meg is indul a büntetőeljárás, úgy többnyire kizárólag a sértett családtag vallomása az egyetlen értékelhető bizonyíték. Éppen ezért szükséges kiemelt kérdésként kezelni a tanúk védelmét a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében, hiszen a gyakorlatban a családtagok megfélemlítésére azért kerül sor, hogy megakadályozzák az elkövetett bűncselekmények feltárását, a tanúvallomások megtételét, amely gyakorlatilag a büntetőjogi felelősségre vonást teszi lehetetlenné.

Az Ajánlás 18. pontja ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy a megfelelő intézkedések megtétele során figyelembe kell venni a tanú pszichikai-érzelmi életét érintő családi környezetben tett megfélemlítés látenciáját is. A megfélemlítésként definiált cselekmény - vagy annak bizonyíthatósága - hiányában pedig „a büntetőjogi eszközök helyett más módszereket kellene előnyben részesíteni.”⁷²⁶ Az már ugyanis az Ajánlás előkészítése során nyilvánvaló volt, hogy a családtagok között fennálló speciális érzelmi és pszichikai kapcsolat gyakran megakadályozza a bűncselekmények sértettjeit és tanúit a feljelentés-, illetve a tanúvallomás megtételében. Számolni kell azzal,

---

⁷²⁵ A kérdéskörrel részletesen: VIRÁG, *A családon* [...], 7-8.

⁷²⁶ Az Ajánlás 18. pontja

hogy például a tanú azért él majd a vallomásmegtagadási jogával, mert amennyiben a család fő eltartóját elítélik, az „*az érintett gyermekek számára azzal a veszéllyel jár, hogy intézetbe utalják vagy nevelőszülőknél helyezik el őket.*”⁷²⁷

A családi környezetben a sértettre vagy a tanúra nehezedő nyomás vagy fenyegetés felderítése ráadásul kivételesen nehéz feladat. A családtagok ilyen értelemben vett hallgatásának jelenségét „*a szakirodalom és a gyakorlat is jól ismeri, ebben a félelem jelenti a legerősebb bénító tényezőt.*”⁷²⁸

A kérdéskört hazánkban többek között KORINEK László vizsgálta, aki megállapította, hogy az esetek 26,7%-ában - melyek jelentős számban házastársi konfliktusok - a tettes és a sértett között fennálló sajátos viszony miatt marad el a feljelentés.⁷²⁹ A legtöbb esetben azért nem jut a büntetőeljárás szakaszáig az ügy, mert a családon belüli erőszakos cselekményekre jellemzően vagy „*nincs feljelentésre képes sértett, vagy az érintettek a történeteket "magánügynek" tekintik.*”⁷³⁰ A viktimológiai kutatások által feltárt okok között igen gyakori - nem kizárólag a családon belül elkövetett bűncselekmény vonatkozásában -, hogy például erőszakos közösülés esetén a nők azért nem tesznek feljelentést, mert „*az esemény újból és újból való felelevenítése számukra lelki megrázkódtatást okozna. [...] Ha a bűnüldözők részéről az eljárás tapintatlanul történik - és a környezetükbe való kiszivárogtatásával is számolhatnak, ami újabb erkölcsi hátránnyal járhat - inkább elhallgatják a velük történt cselekményeket.*”⁷³¹

Bizonyos esetekben pedig felbukkan egy speciális kultúra, amikor az anya, noha tudomása van a gyermekét érő szexuális abúzusról, azt mintegy jóváhagyja, részt vesz a titkolózásban, nem tesz feljelentést⁷³², vagy éppen a bántalmazott házastárs tekinti elfogadott szokásnak az "asszonyverés" jelenségét. A családkutatók

---

⁷²⁷ MEIER, Bernd-Dieter, *A gyermektanúk jogállása a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1992, 2. szám, 106.

⁷²⁸ CSERES, *i.m.*, 14.

⁷²⁹ KORINEK László, *Rejtett bűnözés*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1988, 77.

⁷³⁰ KORINEK László, *A bűnözés visszatükröződése. Látens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől* In: GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAI Miklós, *Kriminológiai ismeretek - Bűnözés - Bűnözéskontroll* [szerk. LÉVAI Miklós], Corvina Kiadó, Bp., 1999, 80.

⁷³¹ DÉRI Pál, *A bűnözési statisztika és a valóság*, BM Kiadó, Bp., 2000, 91.

tapasztalatai szerint a konfliktusok megoldásának gyakran elfogadott eszköze számos családban az erőszak alkalmazása, továbbá az is megállapítható, hogy az alkohol, az alkoholista életvezetés a tartós családi konfliktusok természetes kísérőjelensége.

Nem hallgatható el azonban az sem, hogy ha el is jut a bűnüldöző szervekhez a feljelentés, akkor azok gyakran nem tulajdonítanak különösebb jelentőséget az esetnek, ezért ilyenkor a helyszínen a bejelentés nyomán *„elsőként megjelenő rendőrök felületes és formális, gyakran dezinformáló jelentést készítenek [...] nem keresnek és rögzítenek nyomokat, tárgyi bizonyítékokat, még a vérrel vagy ondóval szennyezett ruhadarabok lefoglalása is elmarad [...] hiányos a tanúkutatás, egy szűk körön rendszerint nem lépnek túl, nem kérdezik meg azokat a kapcsolatokat, akikkel a sértett igazán bizalmi viszonyban van.”*⁷³³ Pedig az azonnali és szakszerű rendőri reagálás azért lenne minél fontosabb, mert a feljelentési hajlandóság növelése érdekében a családon belüli erőszakkal kapcsolatos ügyeknek megfelelő súlyt, prioritást kell kapniuk a mindennapok gyakorlatában. A látencia bizonyos hányada éppen ezért az áldozatok problémáit szakszerű megközelítéssel kezelni nem képes ellátási formák hiányának tudható be.⁷³⁴

A már megindult büntetőeljárások esetében számos esetben a terhelt részéről történő megfélemlítés eredményeként, vagy éppen azért, mert *„szelíden, kedvesen kezdett viselkedni és megígérte, hogy többé nem bántja a családot”*⁷³⁵ a hozzátartozók által tett vallomások később "visszavonásra" kerülnek - ti. a sértett-tanú a hozzátartozói minőségére hivatkozással a tárgyaláson megtagadja a vallomástételt, ezáltal a nyomozási szakban tett vallomása sem lesz felhasználható - és így bizonyítékok hiányában a vádlott felmentésére kerül sor,

---

⁷³² NÉMETH Zsolt, *A gyermekek sérelmére megvalósuló szexuális bűnözés kriminológiai vizsgálata* In: *Kriminológiai tanulmányok* [szerk. IRK Ferenc], Országos Kriminológiai Intézet, Bp., 2001, 215.

⁷³³ NÉMETH Zsolt, *i.m.*, 216-217.; Erről részletesen: DÉNES, *i.m.*, 134.

⁷³⁴ Erről részletesebben: CSERES, *i.m.*, 14.

⁷³⁵ JUNGI Eszter, *A családon belüli erőszak az ítélkezési gyakorlatban*, Bírák Lapja, 2003, 2. szám, 62.

hiszen más releváns bizonyíték általában nincs az ügyben, vagy ha esetleg van is, akkor az önmagában nem elegendő a bűnösség megállapításához.

Ez a megoldás tehát azt eredményezi, hogy *„a sértett éppen aktuális hangulatától, lelkiállapotától függően - visszamenőleges hatállyal - semmissé teheti korábbi vallomásait, amelyeket szabad akaratából, ugyancsak kioktatás után tett meg.”*⁷³⁶ A gyakorlatban ugyanis a hozzátartozói körön kívüli tanúk sem szívesen tesznek vallomást az ilyen jellegű ügyekben. Emiatt a hatóságok már eleve *„'családi botránynak' minősítve ezeket az eseteket, nem szívesen lépnek fel”*⁷³⁷, minthogy tapasztalatok szerint a későbbiekben *„az érdekeltek érzelmi hullámváltozásai”*⁷³⁸ jelentős mértékben megnehezítik vagy éppen lehetetlenné teszik a bizonyítást.

A hazai tapasztalatok alapján rögzíthető, hogy *„a családon belüli erőszak áldozatává vált személyek kérnek ugyan segítséget, de gyakran még az érdemi intézkedés előtt meggondolják magukat és elzárkóznak a további együttműködéstől. A visszahúzódás okai között szerepel a családon belüli állandó fenyegetettség és az anyagi, esetleg érzelmi kiszolgáltatottság.”*⁷³⁹ Súlyosbítja a helyzetet, hogy nálunk a családon belüli erőszak megelőzésére hiányoznak az intézményes megoldások, az ennek keretében együttműködésre kötelezett hatóságok, szolgálatok pedig nem vagy csak nehézkesen látják el a feladataikat. A szexuális bűncselekmények kezelésére a rendőrségen nem igazán lehet erre kiképzett és felkészített szakembereket találni, ez pedig az emberi jogok súlyos sérelméhez vezethet, egyben másodlagos viktimizációs-, valamint erőteljes látencianövelő tényező. Éppen ezért kockázatos például az áldozattá vált gyermeket vagy az érdekében fellépő személyt az eljárás megindítására bízni, hiszen *„a gyermek általában öt alkalommal kénytelen emlékeit felidézni, és éppen*

---

⁷³⁶ DÉNES, *i.m.*, 131.

⁷³⁷ DOMOKOS, *i.m.*, 25.

⁷³⁸ JUNGI, *i.m.*, 62.

⁷³⁹ A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékletének 7.3. pontja

*a speciális felkészültségű szakemberek hiányában személyiségének pszichológiai védelme nem biztosított.*⁷⁴⁰

Tény, hogy a családon belül előforduló erőszakos cselekmények, a bántalmazás, zaklatás nem tekinthetők újkeletű jelenségeknek, a kérdéskör súlyának felismerése azonban mindenképpen annak számít. A különböző amerikai szabadságjogi és a nők egyenjogúsításáért küzdő mozgalmak, illetve az angol szociális munkások voltak az elsők, akik „*áttörték a családot körülvevő történelmi falat*”⁷⁴¹, és elsőként felhívták a figyelmet egyre több olyan visszaélésre, büntetendőnek minősülő cselekményre, amelyet a családon belül követtek el. A "megvert gyermek szindróma" súlyosságát 1962-ben öt orvos tárta fel a Journal of the American Medical Association című szaklapban, amikor 71 kórház baleseti ambulanciáján a betegekről készült röntgenfelvételeket átnézve mintegy 300 gyermekbántalmazási esetet találtak egy évben, amelyeknek 11%-a halállal, 28 %-a maradandó agysérüléssel végződött.⁷⁴² Kiemelendő azonban, hogy nemcsak az ilyen jellegű cselekmények tartoznak a gyermek bántalmazásának esetkörébe, hanem annak négy típusa különböztethető meg: a fizikai-, a szexuális-, az emocionális vagy pszichikai bántalmazás és az elhanyagolás.⁷⁴³ A családon belüli erőszakos cselekmények körébe ezek közül az első kettő tartozik, vagyis a fizikai és a szexuális bántalmazás minősül(het) bűncselekménynek.⁷⁴⁴

Szintén az 1960-as években „*a nőmozgalom indított kampányt a bántalmazott feleségek súlyos helyzetének ügyében, valamivel később pedig a saját férjük által megerőszakolt nők személyes és jogi problémáira hívta fel a*

---

⁷⁴⁰ CSERES, *i.m.*, 14-15.

⁷⁴¹ DOMOKOS, *i.m.*, 25.

⁷⁴² ADLER, Freda - MUELLER, GERHARD O. W. - LAUFER, William S., *Kriminológia*, Osiris Kiadó, Bp., 2000, 353-354.

⁷⁴³ TÖRÖCSIK István, *A "megvert gyermek" tünetcsoport igazságügyi vonatkozásai* In: *Alkotmányos büntetőpolitika, bűnmegelőzés a család évében (Az I. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga, Szolnok, 1994. szeptember 29. - október 1.)* [szerk. LÉVAI Miklós], Magyar Kriminológiai Társaság, Bp.-Szolnok, 1995, 269.

figyelmet.”⁷⁴⁵ A családon belüli erőszak másik gyakran előforduló esetköre ugyanis az "asszonyverés", illetve a nőkkel szembeni szexuális erőszak. Az 1960-as és 1970-es években egyre több szervezet kezdte feltárni a sérelmeket, ennek köszönhetően a társadalom lassan felismerte a probléma jelentőségét.⁷⁴⁶ Annál is nehezkesebb ez a folyamat, mivel - ahogy azt korábban is láthattuk -, a kulturális tényezők is jelentős befolyást gyakorolnak a nők bántalmazásával kapcsolatos társadalmi felfogásra, ezért bizonyos esetekben még maguk a sértettek is elfogadott normának tartják a feleség megverését.⁷⁴⁷

Az utóbbi két évtizedben nyilvánvalóvá vált, hogy a családon belül elkövetett erőszakos cselekmények legkevésbé ismert és túlnyomórészt feltáratlan esetköre az idősek bántalmazása. Ennek oka a legtöbb esetben a gondozásra szoruló együttélő idős családtag gerontológiai problémái által a bántalmazóban kiváltott frusztrációban keresendő. Az esetek túlnyomó részében maga a bántalmazó is olyan családban nőtt fel, amelyben az erőszak az életforma része volt.⁷⁴⁸ Ezen a területen azonban egyenlőre különösen hiányosak az ismereteink, a kérdéskör nagy része még feltárára vár.⁷⁴⁹

---

⁷⁴⁴ Hazánkban az egészségügyi szolgálat tudomására jutott gyermekbántalmazási esetek száma évente 15 ezerre tehető. V.ö.: A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékletének 7.3. pontja

⁷⁴⁵ ADLER - MUELLER - LAUFER, *i.m.*, 353-354.; Kiemelendő azonban, hogy nem kizárólag a feminista mozgalmakhoz kapcsolható a szexuális abúzus áldozatai felé fordulás, hiszen „*férfitörök tollából született világirodalmi alkotások éppúgy, mint a magyar irodalom gyöngyszemei - Németh László a törvényes férj iránt érzett szexuális viszolygás jogát ismeri el Iszony című regényében, Móricz Zsigmond Árvácskája pedig örök mementó a "lencsből" kivett gyereklány szexuális prédává gyalázásának - örökíti meg az egész életében meggyötört, megalázott, kihasznál, s csak ritkán lázadni képes asszony alakját.*” DÉNES, *i.m.*, 128.

⁷⁴⁶ Ezzel ellentétben az 1995. évi O.J. Simpson-per - amelynek során a volt felesége és annak barátja megölésével vádolt korábbi futballsztrár számos, a bűnösségét kétséget kizáró módon alátámasztó bizonyíték ellenére felmentette az esküdtszék - éppen azt a tudatot erősítette a bántalmazott nőkben, hogy a bűnüldöző és az igazságszolgáltatási szervek nem akarják vagy leginkább nem tudják megvédeni őket a sérelmükre elkövetett bűncselekményekkel szemben.

⁷⁴⁷ Ezzel kapcsolatban talán elegendő a következő felmérés eredményeire hivatkozni: „*Mohammed Ayat marokkói kutató azt mutatta ki, hogy 160 bántalmazott nő 25 százaléka hitte azt, hogy azt a férfit, aki nem veri a feleségét, megbűvölték; 8 százaléka hitte azt, hogy az ilyen férfi gyenge személyiség, és fél a feleségétől; 2 százalék azt mondta, hogy az ilyen férj bizonyára abnormális, további 3 százalék pedig azt, hogy az ilyen férj nem szereti a feleségét vagy közömbös iránta.*” ADLER - MUELLER - LAUFER, *i.m.*, 355.

⁷⁴⁸ Erről részletesen: ADLER - MUELLER - LAUFER, *i.m.*, 358-359.

⁷⁴⁹ V.ö.: Recommendation No. R (90) 2 of the Committee of Ministers to Member States on Social Measures Concerning Violence within the Family, Section B 29.

A kapcsolódó nemzetközi dokumentumok a családon belüli erőszakot az emberi jogok durva megsértésének tekintik. Azonban a jelen fejezet témájával kapcsolatban - a családon belüli erőszakkal kapcsolatos tanúvédelemmel - egyáltalán nem vagy csak érintőlegesen foglalkoznak, ezért ebben a körben is az Ajánlás tekinthető etalonnak. A családon belüli erőszakkal kapcsolatos fontosabb nemzetközi dokumentumokról mindazonáltal szükségesnek tartok egy rövid kitekintést adni, részletesen azonban kizárólag az Ajánlás rendelkezéseit elemzem.

A családon belüli erőszakról szóló nemzetközi dokumentumok körében kiemelendő az ENSZ Közgyűlése által 1993. december 20-án New York-ban elfogadott, a nők elleni erőszak felszámolásáról szóló nyilatkozat, amely a nők elleni erőszakhoz sorolja a családon belüli tetteges, lelki és szexuális erőszakot. A 6 cikkelyből álló nyilatkozat felhívja az államokat, hogy büntető, polgári és igazgatási eszközökkel is segítsék a nők elleni erőszak áldozatait, illetve az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonását. Az ENSZ dokumentum jelentősége abban áll, hogy korábban jobbára a magánszféra körébe sorolt cselekményeket immár közügyként kezeli.

Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa Emberi Jogi Bizottsága a családon belüli erőszak kezelésére vonatkozóan 1996-ban ún. "jogalkotási modellt" dolgozott ki, amely az egységes fellépés felé tereli a tagállami jogalkotási törekvéseket, kifejezetten szorgalmazva a távoltartás bevezetését.

Az Európai Parlament 1986. június 11. napján kelt "*A nők elleni erőszakról*" szóló határozata felhívja a kormányokat, hogy foglalkozzanak a problémával, támogassák az e témájú kutatásokat, és a nyilvánosság tájékoztatását szolgáló munkát, valamint az áldozatokat segítő szervezeteket.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának "*A családon belüli erőszakról*" címet viselő 1985. évi R (85) 4. számú ajánlása kiemeli, hogy fel kell hívni a társadalom figyelmét a családon belüli erőszak nagyságrendjére, komolyságára és jellegzetességeire. A dokumentum a családon belüli erőszak megelőzése és a

feljelentésekkel kapcsolatos eljárás vonatkozásában elvek sorozatát alakította ki. Hangsúlyozza a sértett védelme érdekében és az esetleges ismétlődések elkerülése végett alkalmazott azonnali intézkedések szükségességét, első helyen említve a gyermekek védelmét. A családon belüli erőszakkal szembeni komplex fellépés tekintetében a dokumentum rögzíti, hogy a büntetőjog eszközeit az igen súlyos esetekre kell fenntartani. Konkrét intézkedési javaslatokat fogalmaz meg a tanúvédelemmel kapcsolatosan annak 16. pontja, melynek értelmében védelmet kell biztosítani a családon belüli erőszak ügyeiben tanúskodóknak, különös tekintettel a fiatalokra, akiknek alkalmas jogi segítő igénybevételére is lehetőséget kell kapni.

Az Európa Tanács családon belüli erőszakkal kapcsolatos 1990. évi R (90) 2. számú ajánlása⁷⁵⁰ felhívja a figyelmet arra, hogy a jelenség növekvő tendenciát mutat az egyes államokban, noha a családnak joga van a szociális, jogi és gazdasági védelemre éppúgy, mint az anyáknak és a gyermekeknek a megfelelő szociális és gazdasági oltalomra. Az ajánlás számos javaslatot fogalmaz meg a tagállamok számára a családon belüli erőszak elleni küzdelem területén, melyek közül azonban a legtöbb nem kapcsolódik a joghoz, különösen nem a büntetőjoghoz. A jogi relevanciával bíró rendelkezés a dokumentum B/8. pontjában található, melynek értelmében javítani szükséges a sértett-tanúk kihallgatásának körülményeit az eljárások során.

Az Európa Tanács R (93) 2. számú ajánlása⁷⁵¹ értelmében a gyermekek elleni erőszak hatékony megelőzése érdekében olyan rendszert kell kialakítani, amely képes a problémák észlelésére és a megfelelő, lehetőleg korai beavatkozásra, továbbá az utógondozásra. A dokumentum 2.4. pontja megfontolásra ajánlja az olyan tanúk védelmét, akik jóhiszeműen tesznek

---

⁷⁵⁰ Recommendation No. R (90) 2 of the Committee of Ministers to Member States on Social Measures Concerning Violence within the Family

⁷⁵¹ Recommendation No. R (93) 2 of the Committee of Ministers to Member States on the Medico-Social Aspects of Child Abuse

bejelentést gyermekek sérelmére elkövetett visszaélésekről, vagy azok megalapozott gyanújáról.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2002. évi Rec (2002) 5. számú ajánlása⁷⁵² 85 pontból álló átfogó programot tartalmaz elsősorban a nők elleni erőszak különböző megnyilvánulásainak felszámolása érdekében, de található benne a gyermekek érdekét szolgáló rendelkezések is. A dokumentum lényegesebb rendelkezései között említendő, miszerint a tagállamok feladatává teszi a családon belüli erőszak valamennyi formájának büntetendővé nyilvánítását, továbbá a 42. pont előírja a tanúk kihallgatásával összefüggésben különleges feltételek megteremtését annak érdekében, hogy elkerülhetővé váljon az ismételt kihallgatásuk és az eljárás traumatizáló hatása is csökkenjen.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése a "*Nők elleni családon belüli erőszak*" című 1582 (2002) számú ajánlásában kifejtette, hogy a családon belüli erőszak számos formában, fizikai bántalmazásként, szexuális abúzusként, nemi erőszakként, fenyegetésekként és megfélemlítésként egyaránt megnyilvánulhat. A dokumentum prioritásként kezeli, hogy a tagállamok gondoskodjanak a családon belüli erőszak áldozatainak ingyenes jogi tanácsadásról, pszichológiai és pénzügyi segítségről, az áldozatok hatékony védelméről a sérelem elkövetése után és a jogi eljárás alatt, és megfelelő szakemberek képzéséről.

Az EJEB a *Bevacqua és S. kontra Bulgária* ügyben⁷⁵³ akként foglalt állást, hogy az Egyezmény 8. cikkében foglalt, a magán és családi élet tiszteletben tartásához való jog pozitív állami kötelezettséget keletkeztethet a családon belüli erőszak megakadályozását célzó jogi környezet kialakítására.⁷⁵⁴ *„E döntésében a Bíróság először foglalt állást a családon belüli erőszak elleni fellépés tekintetében, világosan kifejezve, hogy a családon belüli erőszak az emberi jogok*

---

⁷⁵² Recommendation Rec(2002)2 of the Committee of Ministers to Member States on the Protection of Women against Violence

⁷⁵³ *Bevacqua és S. kontra Bulgária*, 2008. december 12-i ítélet (ügyszám: 71127/01)

⁷⁵⁴ V.ö.: Az ítélet 65. pontja

*elleni erőszak is egyben.*⁷⁵⁵ Az EJEB az álláspontját a Sandra Jankovic kontra Horvátország ügyben⁷⁵⁶ megerősítette.

Hazánkban az 1990-es években a bűncselekmények számának ugrásszerű növekedésével párhuzamosan nőtt az erőszakos deliktumok száma és durvult azok elkövetési formája, mely jelenség nem csupán a szervezett bűnözéssel összefüggésben, hanem más bűncselekményekkel kapcsolatban is érzékelhetővé vált. Amíg azonban a nemzetközi szakirodalomban és a világszervezetek dokumentumaiban egyre erőteljesebb figyelmet szenteltek a családon belüli erőszaknak, addig *„a hazai helyzet leginkább hiánytünetekkel”*⁷⁵⁷ volt jellemezhető, noha nálunk évente átlagosan 80 ember - 50 nő és 30 férfi - sérelmére követ el házastársa vagy élettársa emberölést, vagy valósítja meg annak kísérletét.⁷⁵⁸ A családon belüli erőszak kérdéskörének kutatása *„Magyarországon több mint 30 évvel később kezdődött, mint a nyugati országokban, de különösen az Egyesült Államokban.”*⁷⁵⁹

Csupán az ezredfordulót követően, a családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003. (IV. 16.) OGY határozatban kerültek rögzítésre azok a tények, miszerint a kapcsolódó magyar jogi szabályozás hiányos, a társadalom nem ritkán érdektelen az ilyen cselekményekkel kapcsolatban, a családon belüli erőszak visszaszorítása érdekében a korábbinál hatékonyabb intézkedésekre, az egyes állami szervek közötti, valamint az állami szervek és a társadalmi szervezetek közötti együttműködés formáinak kiépítésére van szükség. A határozat rögzíti továbbá azt is, hogy statisztikai tények igazolják, miszerint a családon belüli erőszak áldozatai túlnyomó többségükben nők, gyermekek és időskorúak, akiknek bántalmazása sok családban az életmód része. A határozat kétségtelenül pozitív

---

⁷⁵⁵ 53/2009. (V. 6.) AB határozat IV/2. pontja

⁷⁵⁶ *Sandra Jankovic kontra Horvátország*, 2009. március 5-i ítélet (ügyszám: 38478/05)

⁷⁵⁷ CSERES, *i.m.*, 11.

⁷⁵⁸ VIRÁG, *A családon [...]*, 5.

hozadéka, hogy megszületését követően a családi élet zavarairól tett bejelentéseket a hatóságok másképpen, azoknak nagyobb jelentőséget tulajdonítva fogadták és kezelték, továbbá a különböző érintett szervek együttműködése is javult.⁷⁶⁰ A határozat I. c) pontja kifejezetten előírja a rendelkezésre álló tanúvédelmi szabályok megerősítésének, és a családon belüli erőszakkal szemben új tanúvédelmi eszközök kidolgozásának szükségességét, a tanúk személyes biztonságának és emberi méltóságának védelme érdekében.

Még ugyanebben az évben elfogadta az Országgyűlés a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozatot, amelynek egyik prioritása a családon belüli erőszak megelőzése. A határozat megállapítja, hogy a nyugat-európai országokban érzékenyebben reagálnak a szexuális bűncselekményekre, noha például hazánkban az ilyen jellegű cselekmények jelentős részénél a sértett és az elkövető családi, rokoni, ismerősi kapcsolatban volt.⁷⁶¹ Bár nem vonathatók le közvetlen következtetések a családon belül elkövetett bűncselekmények arányaira vonatkozóan, mégis érdekesnek tekinthetjük a határozat azon adatait, miszerint országosan az északkelet-magyarországi térségben - Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben - mind az erőszakos, mind a vagyon elleni bűncselekményeknél a legmagasabb az ismert áldozat sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekmények előfordulása.⁷⁶² A határozat megállapítja továbbá, hogy a személy elleni bűncselekmények körében jelentős a családtagok sérelmére elkövetett bűncselekmények aránya: *„1996-2001 között 179-ről 181-re nőtt a vér szerinti hozzátartozók és a házastársak sérelmére elkövetett emberölések száma. A 2001-ben elkövetett 377 emberölés 47,8*

---

⁷⁵⁹ VIRÁG, *A családon* [...], 15.; Hazánkban a családon belüli erőszak MORVAI Krisztina *Terror a családban* című, 1998-ban megjelent könyvével került a köztudatba. Erről részletesen: VIRÁG, *A családon* [...], 16-17.

⁷⁶⁰ V.ö.: ORELL Ferenc János, *Megjegyzések a családon belüli erőszak megelőzésére irányuló Országgyűlési határozathoz*, *Ügyészek lapja*, 2005, 4. szám, 18.

⁷⁶¹ Erről részletesen: A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékletének 2.3. pontja

*százalékában családtag volt az áldozat. 2001-ben minden harmadik súlyos testi sértés elkövetője hozzátartozóját vagy házastársát támadta. A szexuális bűncselekmények 60 százalékát ugyancsak olyan elkövető valósította meg, akivel a sértett rokonsági, ismeretségi kapcsolatban volt.*⁷⁶³

A határozat többek között hangsúlyozza a családon belüli erőszakos bűncselekmények esetében a bűnüldöző szervek gyors, hatékony beavatkozásának szükségességét az egyes segélykérésekre, a kötelező pártfogó felügyelői vélemény és javaslat készítését a büntetőeljárás keretében a családon belüli erőszak körülményeinek feltárására és ennek alapján indokolt esetben javaslattételi lehetőséget a tanúvédelemre, valamint az áldozat fokozott védelmére. A határozat a hatékony intézkedések megtételétől azt várja, hogy az általuk megvalósuló fokozottabb társadalmi figyelem révén a látenciában lévő esetekből egyre több jut a bűnüldöző és egyéb hatóságok tudomására. A határozat szerint a családon belüli erőszak megelőzésének három hatékony eszköze van:

- a bántalmazás és elhanyagolás korai felismerése a jelzőrendszer hatékony működésének segítségével;
- az együttműködő szakemberek speciális felkészítése;
- az intézményes védelmi rendszer kiépítése.

Áttekintve a fontosabb dokumentumokat, némileg meglepőnek tűnhet, hogy azokban nem találunk pontos meghatározást a családon belüli erőszak fogalmát illetően, amely a dolgozat témája szempontjából azért jelentős, mert ez egyben kijelöli a családon belül elkövetett bűncselekményekkel szembeni tanúvédelem határait is.⁷⁶⁴ A családi erőszak fogalmának tisztázásakor mindenképp arra szükséges rámutatni, hogy annak „- miként az erőszaknak általában- nincs

---

⁷⁶² V.ö.: A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékletének 2.5. pontja

⁷⁶³ A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékletének 7.3. pontja

⁷⁶⁴ Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése a "Nők elleni családon belüli erőszak" című 1582 (2002) számú ajánlása ebben vonatkozásban például mindösszesen ennyit rögzít: a családon belüli erőszak fogalmát oly módon kell meghatározni a nemzeti jogi szabályozásban, hogy annak minden formája súlyos bűncselekményként kezelendő legyen.

*egységes és általánosan elfogadott definíciója*⁷⁶⁵, amely elsősorban az erőszak fogalmi meghatározásának nehézségeiből ered. A kiindulópontot tehát az erőszak kriminológiai meghatározása jelenti, amely általában az erőszakot embertől eredő, másik személyre közvetlenül irányuló, a cél elérésére alkalmas fizikai vagy pszichikai erőként⁷⁶⁶ definiálja. Nem vitatható, hogy a családon belüli erőszak is rendelkezik az erőszak más formáira jellemző ismérvekkel, de „*a házastársi, élettársi, szülő és gyerek közötti viszonyok intimitása mégis megkülönbözteti ezektől.*”⁷⁶⁷ A családon belüli erőszak tehát az erőszak egy sajátos formájának tekinthető.⁷⁶⁸

A családon belüli erőszak elhatárolása az általános erőszaktól abban ragadható meg, hogy ezeknél a cselekményeknél nem két vagy több azonos hatalommal, érdekérvényesítő képességgel rendelkező személy áll szemben egymással, továbbá az életkortól és a nemi hovatartozástól függő egyenlőtlenségek okozta anyagi, érzelmi, szexuális függőség is kiemelten jelentkezik. A házastársi, élettársi, szülő és gyerek közötti viszonyok intimitása szintén megkülönbözteti más erőszakos cselekményektől a családon belülieket. A cselekmények megjelenési formájukban kétségtelenül hasonlóak a többi erőszakos cselekményhez, azonban a családon belüli bántalmazás tipikusan folyamat jellegű, ismétlődő cselekménysorként jelentkezik, nem egyszeri alkalomként.

Különböző felfogások léteznek a családon belüli erőszak tartalmát illetően is⁷⁶⁹, hiszen egyesek a partnerkapcsolaton belüli bántalmazásokat, míg a radikális feminista felfogás ezen belül is kizárólag a nők elleni erőszakot érti ezalatt. A gyermekvédelmi szervezetek ezzel szemben a gyermekek veszélyeztetettségére és a sérelmükre megvalósított abúzív cselekményekre fókuszálnak. VIRÁG György

---

⁷⁶⁵ VIRÁG György, *Családon belüli erőszak*, Belügyi Szemle, 2005, 9. szám, 4.

⁷⁶⁶ KEREZSI Klára, *A gyermekek jogait és érdekeit sértő bűncselekmények* In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXVIII.* [szerk. GÖDÖNY József], BM Kiadó, Bp., 1991, 204.

⁷⁶⁷ ADLER - MUELLER - LAUFER, *i.m.*, 354.

⁷⁶⁸ VIRÁG, *A családon [...]*, 5.

⁷⁶⁹ Erről részletesen: VIRÁG, *Családon belüli [...]*, 4-5.

ezzel kapcsolatban leszögezi, hogy „a *”középutas” megközelítés szerint [...] a gyermekbántalmazás, a nők elleni erőszak, az intézményi és rendszer-abúzus átfedésben lehet a családi erőszakkal, de semmiképpen nem azonos vele és nem is oldható fel abban.”*⁷⁷⁰ Ezért a családon belüli erőszak fogalmát - a hazai szakirodalomban jogi szempontból a legpontosabban - a következőképp határozza meg: *„Az együtt élő és egymással fizikai, érzelmi, anyagi, jogi függésben lévő személyek között megvalósuló erőszak, bántalmazás, visszaélés, amely magában foglalja a fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás valamennyi formáját.”*⁷⁷¹ Ebben az értelmezésben a család tagjai részéről egymás sérelmére megvalósított bántalmazás valamennyi formája a családon belüli erőszak fogalmába vonható.

Sem a Be., sem más törvényünk nem tartalmaz pontos meghatározást a családon belüli erőszak jogi fogalmát illetően⁷⁷², minthogy egyebekben az jogszabályi fogalmakkal nehezen írható körül az elméletileg ebbe a körbe sorolható számos bűncselekményre tekintettel.⁷⁷³ Ezért a kapcsolódó jogi szabályozás a családon belüli erőszak kriminológiai fogalma alá vonható bűncselekményeket tartja ebben a körben irányadónak.⁷⁷⁴ Azonban a kriminológiai definícióknak megfelelő, a családon belül megvalósuló *„normaszegő, erőszakos magatartásnak csak meghatározott, viszonylag szűk tartományát érzékeli és minősíti a büntetőjog.”*⁷⁷⁵ Minthogy tanúvédelemről is csak ezen a körön belül beszélhetünk, ezért a dolgozatomban a családon belüli

---

⁷⁷⁰ VIRÁG, *Családon belüli [...]*, 5.

⁷⁷¹ VIRÁG, *A családon [...]*, 7. és VIRÁG, *Családon belüli [...]*, 5.

⁷⁷² Az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003. (III.27.) ORFK intézkedése a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására 2. a) pontja tartalmaz ugyan egy fogalmi meghatározást, melynek értelmében a családon belüli erőszakot az egy háztartásban élő személyek, illetőleg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 137.§ 6. pontjában meghatározott hozzátartozók, a volt házastársak, illetve volt élettársak, továbbá a gyermekvédelmi intézményben nevelkedő kiskorúak között megvalósuló, vagy őket a felsorolt személyek cselekménye által érintő, az intézkedésben felsorolt bűncselekmények és szabálysértések jelentik.

⁷⁷³ Erről részletesen: JUNGI, *i.m.*, 61.

⁷⁷⁴ V.ö.: *Vezetői összefoglaló a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról*, Bp., 2005, 10.

⁷⁷⁵ CSERES, *i.m.*, 12.

erőszaknak kizárólag ezt az aspektusát vizsgálom, a kérdéskör kriminológiai vizsgálatát mellőzöm. Ugyanakkor szükséges hangsúlyozni, hogy a - jelen dolgozat tárgyához nem tartozó - büntetőjogilag nem értékelt problémák esetében a nem kellő időben történő, nem megfelelő beavatkozás a későbbiekben a büntetőjog számára is értelmezhető eseményekhez vezethet.

Említést érdemel, hogy a jogalkotó kísérletet tett a családon belüli erőszak jogi igényű fogalmának meghatározására: a családon belüli erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló T/6306. számú törvényjavaslat eredeti formájában még tartalmazta annak meghatározását. Ennek értelmében "családon belüli erőszaknak" minősül a Ptk. 685. §-ának *b*) pontja szerinti hozzátartozó, volt házastárs vagy volt élettárs, gyámság vagy gondnokság alá tartozó személy, vagy közös háztartásban rendszeresen illetve időszakonként együttélő más személy, együttélés nélkül bensőséges kapcsolatban álló személy e kapcsolat fennállása alatt vagy az ilyen kapcsolat megszakadása után, (a továbbiakban együtt: bántalmazott) sérelmére, a vele ilyen kapcsolatban álló személy vagy bensőséges kapcsolat kialakítására törekvő, de a másik fél részéről elutasított személy (a továbbiakban: bántalmazó) részéről megvalósuló

- tetteles bántalmazás, vagy azzal való fenyegetés,
- nemi önrendelkezési jog megsértése, így különösen a közösülésre vagy fajtalanságra kényszerítés, illetve ezzel való fenyegetés,
- az előző pontban megjelölt eseteken kívül, erőszakkal, vagy fenyegetéssel arra való kényszerítés, hogy a bántalmazott valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön,
- személyi szabadságtól való megfosztás,
- a mindennapi biztonságos életvitelben való tartós, rendszeres vagy súlyos zavarás (zaklatás),
- az emberi méltóság vagy becsület rendszeres illetve súlyos megsértése,
- a közös- vagy különvagyon körébe tartozó gazdasági javakhoz való hozzáférés jogellenes korlátozása vagy megakadályozása.

A törvényjavaslat alapján a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló, az Országgyűlés 2008. december 15-ei ülésnapján elfogadott törvény 1. § (1) bekezdése már a "hozzátartozók közötti erőszak" fogalmat használja, melynek értelmében ennek minősül a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül, vagy rendszeresen, ismétlődő jelleggel veszélyeztető tevékenység, vagy mulasztás. Az Alkotmánybíróság azonban az 53/2009. (V. 6.) AB határozatban ennek a fogalmi meghatározásnak az alkotmányellenességét állapította meg, minthogy „*a tevékenység súlyosságával nem számoló, "rendszeresen, ismétlődő jelleggel" meghatározás az erőszak fogalmát a Törvény alkalmazásában oly módon tágítja ki, ami - figyelembe véve, hogy az adott helyzet gyors döntést kíván, a fogalom pedig értelmezési bizonytalanságot is magában rejt - aránytalan, és ezért az adott cél eléréséhez nem igazodó alapjog-korlátozást eredményezhet. [...] Jelen esetben az Alkotmánybíróság megítélése szerint Törvény 1. § (1) bekezdése szerinti erőszak-fogalomban a norma által rendezni kívánt életviszony nincs egyértelműen meghatározva [...]*”⁷⁷⁶

Az AB határozatban foglaltak figyelembevételével meghozott, és 2009. október 1. napján hatályba lépett, a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény szintén a "hozzátartozók közötti erőszak" fogalmat használja, melynek értelmében ennek minősül

- a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység;
- a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető mulasztás.

---

⁷⁷⁶ 53/2009. (V. 6.) AB határozat 4.1. pontja

Látható tehát, hogy bár a családon belüli erőszak pontos jogi fogalmát továbbra sem határozza meg egyetlen jogszabály sem, azonban a hozzátartozók közötti erőszak definíciója immár törvényben szabályozott. A két fogalom azonban nem tekinthető azonosnak, mivel a hozzátartozók közötti erőszak tágabb kört foglal magában⁷⁷⁷, mint a családon belüli erőszak, noha az egyes cselekmények megnyilvánulási formájukat tekintve nyilvánvalóan hasonlatosak.

A családon belüli erőszakos bűncselekményekkel összefüggésben megindult büntetőeljárásokban a tanúvédelem körében kiemelés érdemel, hogy amint az korábban látható volt, a nemzetközi és a hazai tapasztalatok alapján a családon belüli erőszak körébe tartozó jogsértések „*azokat érintik leginkább, akik életkoruknál, mentális- vagy fizikai adottságaiknál fogva sérülékenyebbek*”⁷⁷⁸, vagyis a leggyakrabban a gyermekeket, a nőket, az időseket, de előfordul a férfiak bántalmazása is.⁷⁷⁹ Az Ajánlás az előzőekben felsorolt valamennyi családon belül elkövetett bűncselekmény-csoport tekintetében tartalmaz rendelkezéseket, így a gyermekek, a nők, és az idősek sérelmére elkövetett cselekményekre vonatkozóan is. Az Ajánlás indokolása kiemeli, hogy a családhoz fűződő szoros kapcsolatukra tekintettel a „*megfélemlítésre másoknál sokkal érzékenyebbek ezek a személyek, könnyű őket lebeszélni arról, hogy terhelő bizonyítékokat szolgáltatassanak*”⁷⁸⁰, mely tényre tekintettel ha „*a büntető igazságszolgáltatás hiteles akar lenni, nincs más választása, mint biztosítani a leggyengébbek számára a konkrét jogi védelmet.*”⁷⁸¹ Ebben a körben viszont figyelemmel kell lenni arra, hogy bár bizonyos általános elvek mind a szervezett bűnözéssel, mind a családon belül elkövetett bűncselekményekkel szembeni tanúvédelem kapcsán alkalmazhatók, utóbbi teljesen eltérő, sajátos védelmi

---

⁷⁷⁷ V.ö.: A T/6306/31. számú Bizottsági módosító javaslat indokolása

⁷⁷⁸ *Összefoglaló jelentés a bűncselekmények, különösen a családon belüli erőszak áldozatainak védelme érdekében alkalmazott intézkedések hatékonyságának növeléséhez szükséges feladatok tárgyában kiadott 34/2002. (BK. 24.) BM utasítás végrehajtásáról*, Bp., 2003, 1.

⁷⁷⁹ Nem feledkezhetünk meg azokról az esetekről sem, amikor a családtagok, elsősorban a családfő alaptalan megvádolása történik családon belül elkövetett erőszakos cselekménnyel bizonyos jogi érdekek miatt (tipikusan válóperben a gyermekelhelyezés kérdésekor).

⁷⁸⁰ Az Ajánlás indokolásának 1. pontja

eszközök igénybe vételét igényli. Bizonyos esetekben olyan intézkedések, amelyek a szervezett bűnözés elleni küzdelemben hatékonyak bizonyulnak - például a tanú anonimitásának engedélyezése -, értelemszerűen nem biztosítanak védelmet a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében.

Az Ajánlás 17. pontja ezzel kapcsolatban rögzíti, hogy a családon belül elkövetett bűncselekményekkel szembeni intézkedéseknek és az alkalmazott gyakorlatnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy védelmet biztosítson a tanúk számára a megfélemlítéssel szemben és a büntetőeljárás jellegéből adódóan szükségszerűen a tanúként meghallgatott családtagokra nehezedő terheken enyhítsen. Ennek értelmében komplex programokra, a különböző állami és társadalmi szervezetek összehangolt munkájára van szükség ahhoz, hogy a családon belüli erőszak elszenvetőinek helyzetén javítani lehessen, önmagukban a jogi eszközök nem biztosítják a sértett-tanúk megfelelő védelmét és kíméletét.

Kiemelést érdemel, hogy ellentétben a szervezett bűnözéssel szemben alkalmazható tanúvédelmi eszközökre vonatkozó szabályozással, az Ajánlás inkább általános rendelkezéseket tartalmaz a családon belül elkövetett bűncselekmények tanúinak védelmével kapcsolatban, semmint konkrét, jól körülhatárolt jogintézményeket. Megítélésem szerint ennek egyik indoka abban keresendő, hogy míg a szervezett bűnözés és a vele szembeni tanúvédelmi eszközök túlnyomó többsége jogilag definiálható, addig a családon belüli erőszak tekintetében elmosódnak a határok a büntetőjog és a kriminológia, sőt a jog és az egyéb társadalomtudományok között. A családon belüli erőszak, mint azt korábban láthattuk, egy rendkívül összetett és kevésbé feltárt jelenség, amelyre egymástól nehezen elválasztható módon jogi, pszichológiai, szociális és pénzügyi eszközök⁷⁸² együttes alkalmazásával adható megfelelő válasz.

Fentiekre tekintettel véleményem szerint a következőkben bemutatásra kerülő tanúvédelmi eszközök inkább szolgálják a tanú kíméletét, semmint a

---

⁷⁸¹ Az Ajánlás indokolásának 94. pontja

⁷⁸² V.ö.: Az Ajánlás 22. pontja

tényleges veszélyektől történő megvédését. Természetesen a távoltartás büntető eljárásjogi és 2009. október 1-jei hatállyal külön törvénybe iktatott egyéb jogágakhoz tartozó szabályai a tanú érdemi védelmét szolgálják, de például a zaklatás büntető anyagi jogi, vagy a soronkívüliség és a gyermekkorú tanúk kihallgatásának speciális büntető eljárásjogi szabályai elsősorban a tanú kíméletét biztosítják, tényleges védelmet aligha képesek nyújtani.

A családon belüli erőszak esetében alkalmazható tanúvédelmi eszközöket - a szervezett bűnözéssel szembeniekhez hasonlóan - büntető anyagi jogi, büntető eljárásjogi és rendészeti jellegű csoportokba sorolhatjuk, ezért a dolgozatomban is ezen felosztás mentén vizsgálom azokat.

1. Büntető anyagi jogi eszközök

A családon belüli erőszak számos jogalkotási és jogalkalmazási kérdést érint, amelyek közül büntető anyagi jogi szempontból kiemelendő annak önálló törvényi tényállásként vagy minősítő körülményként történő szabályozása.⁷⁸³ Több államban - így Portugáliában, Spanyolországban, Lengyelországban, Szlovákiában - a családon belüli erőszak sui generis bűncselekményként történő szabályozása mellett döntött a törvényhozás. Ezekben az esetekben a büntetőjog által meghatározott mind az elkövetési magatartás (ami legtöbbször fizikai, lelki, pszichikai, mentális bántalmazást jelent), mind a bántalmazotti kör (amely általában nem terjeszkedik túl az együtt élő személyek körén).⁷⁸⁴ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának "*A családon belüli erőszakról*" címet viselő 1985. évi R (85) 4. számú ajánlása 17. pontja kifejezetten felhívja a tagállamokat, hogy fontolják meg a családon belül elkövetett bűncselekmények speciális büntetőjogi szabályozásának lehetőségét.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése a "*Nők elleni családon belüli erőszak*" című 1582 (2002) számú ajánlásának 1. pontja rögzíti, hogy a családon belüli erőszak valamennyi formáját - fizikai erőszak, szexuális abúzus és nemi erőszak, fenyegetés és megfélemlítés - bűncselekményként kell elismerni. Ehhez hasonló rendelkezéseket tartalmaznak az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2002. évi Rec (2002) 5. számú ajánlása 34-35. és 55. pontjai.

Hatályos büntető törvénykönyvünk nem tartalmaz külön családon belüli erőszak elnevezésű tényállást, hanem „*több síkon szabályozza a családon belül elkövetett bűncselekményeket, általában privilegizált esetként, azonban van olyan tényállás is, amely alapesetben családon belül követhető el.*”⁷⁸⁵ Bizonyos

---

⁷⁸³ Erről részletesen: VIRÁG, *A családon* [...], 13.

⁷⁸⁴ Erről részletesen: 53/2009. (V. 6.) AB határozat 2.2. pontja

⁷⁸⁵ Valószínűsíthetően a privilegizált eset alatt a szerző minősített esetet ért, hiszen a törvényalkotó súlyosabban rendeli büntetni bizonyos esetekben a bűncselekmény elkövetőjét, ha a sértett az ő nevelése, felügyelete, gondozása alatt áll, illetve ha a sértett akaratnyilvánításra, védekezésre képtelen személy.

tényállások tekintetében - például emberölés, testi sértés, erőszakos közöszülés, szemérem elleni erőszak - a jogalkotó súlyosabban rendeli büntetni az elkövetőt, amennyiben a sértett a nevelésére, felügyeletére, gondozására bízott, gyógykezelése alatt álló vagy akaratnyilvánításra, védekezésre képtelen személy. Bizonyos bűncselekmények - például kiskorú veszélyeztetése, megrontás - kizárólag kiskorú személyek sérelmére követhetők el, függetlenül az elkövető személyétől.

A családon belül elkövetett bűncselekmények jelentősebb hányada - például könnyű testi sértés, tetteges becsületsértés, garázdaság, kényszerítés - azonban alapesetben vétségnek minősül, vagy kisebb büntetéssel járó büntettnek, amelyek büntetési tétele nem függ a sértett személyétől, korától. Mindez azt eredményezi, hogy a gyakorlatban nem feltétlenül követi megfelelő súlyú büntetőjogi szankció az esetleges jogsértéseket. Erre tekintettel KEMÉNY Gábor megfontolandónak tartja „*a családon belül elkövetett erőszakos magatartások kriminalizálását, a meglévő büntetések súlyosbítását.*”⁷⁸⁶

Az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003. (III.27.) ORFK intézkedését alapul véve tipikusan⁷⁸⁷ az alábbi bűncselekmények vonhatók a családon belüli erőszakot megvalósító esetek körébe:

- emberölés [Btk. 166. §]
- erős felindulásban elkövetett emberölés [Btk. 167. §]
- öngyilkosságban közreműködés [Btk. 168. §]
- magzatelhajtás [Btk. 169. § (2) bekezdésének *b*) pontja]
- testi sértés [Btk. 170. §]
- gondozás elmulasztása [Btk. 173. §]

Erről részletesen: KEMÉNY Gábor, *A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről de lege ferenda*, Belügyi Szemle, 2005, 9. szám, 43-44.

⁷⁸⁶ KEMÉNY, *A családon* [...], 53.

⁷⁸⁷ Az Országos Rendőrfőkapitány 13/2003. (III.27.) ORFK intézkedése még ebbe a körbe sorolja levéltitok megsértése [Btk. 178. §], magántitok jogosulatlan megismerése [Btk. 178/A. §] és visszaélés kábítószerrel [Btk. 282/B. §] tényállásokat is, ezeket azonban - különös tekintettel a levéltitok megsértésére - a magam részéről nem tartom indokoltnak a családon belüli *erőszak* körébe sorolni.

- kényszerítés [Btk. 174. §]
- lelkiismereti és vallásszabadság megsértése [Btk. 174/A. §]
- személyi szabadság megsértése [Btk. 175. §]
- emberrablás [Btk. 175/A. §]
- emberkereskedelem [Btk. 175/B. §]
- magánlaksértés [Btk. 176. §]
- zaklatás [Btk. 176/A. §]
- rágalmazás [Btk. 179. §]
- becsületsértés [Btk. 180. §]
- közúti veszélyeztetés [Btk. 186. §]
- családi állás megváltoztatása [Btk. 193. §]
- kiskorú elhelyezésének megváltoztatása [Btk. 194. §]
- kiskorú veszélyeztetése [Btk. 195. §]
- tartás elmulasztása [Btk. 196. §]
- a nemi erkölcs elleni bűncselekmények [Btk. XIV. fejezet II. cím]
- közveszélyokozás [Btk. 259. §]
- terrorcselekmény [Btk. 261. §]
- garázdaság [Btk. 271. §]
- önbíráskodás [Btk. 273. §]
- rablás [Btk. 321. §]
- rongálás [Btk. 324. §]

Az intézkedés alapján családon belüli erőszaknak kell tekinteni továbbá a fenti jogsértésekkel összefüggésben elkövetett hamis tanúzásra felhívás [Btk. 242. §] és hatósági eljárás akadályozása [Btk. 242/A. §] törvényi tényállásokat is, melyek a tanúvédelem szempontjából bírnak relevanciával, míg az általános felsorolást tekintve ez csak a zaklatás tekintetében állapítható meg. A magam részéről új, családon belüli erőszakra vonatkozó sui generis tényállás törvénybe iktatását nem tartom indokoltnak, a fenti felsorolás a zaklatásra vonatkozó

rendeletek 2008. január 1-jén történt hatályba lépésével teljes körűnek tekinthető.

Problémát jelenthet azonban, hogy a gyermek bántalmazását megvalósító cselekmények egy része magánindítványra üldözendő (pl. a könnyű testi sértés), amely szintén a büntetőeljárás akadályát jelentheti (ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, a magánindítványt törvényes képviselője is, ha pedig cselekvőképtelen, kizárólag a törvényes képviselője terjesztheti elő, bár ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult). Felmerülhet a kiskorú veszélyeztetésének tényállása, ami közvédelem, de a büntetőjogi igény érvényesítéséhez itt is szükség van arra, hogy a hatóság tudomást szerezzen a cselekményről. Megfontolandónak tartom a svájci büntető törvénykönyv megoldásának átvételét, amely szerint a könnyű testi sértés hivatalból üldözendő, ha a sértett gyermek.

Mínt hogy a családon belüli erőszak esetében a sértett általában tanúként is megjelenik az eljárásban, így megítélésem szerint de facto valamennyi vonatkozó törvényi tényállás egyben tanúvédelmi funkcióval is bír, bár kifejezetten - bizonyos kivételekkel - csak a szervezett bűnözéssel összefüggésben a dolgozat II. fejezetének 1. pontjában tárgyalt alábbi tényállások esetében beszélhetünk erről:

- kényszerítés [Btk. 174. §];
- hamis tanúzás [Btk. 238-241. §];
- hamis tanúzásra felhívás [Btk. 242. §];
- hatósági eljárás akadályozása [Btk. 242/A. §];
- bűnpártolás [Btk. 244. § (1) bekezdése *b*);
- vesztegetés (a tanú vesztegetéssel történő befolyásolásának büntetendősége) [Btk. 255. §].

Arra tekintettel, hogy ezen törvényi tényállások ismertetése korábban megtörtént, ehelyütt kizárólag a zaklatás szabályozására térek ki.

1.1. Zaklatás

Zaklatásként meghatározott cselekményt korábban még büntetőtörvény nem rendelt büntetni Magyarországon, noha annak törvénybe iktatását az állampolgári jogok országgyűlési biztosa már több állásfoglalásában kezdeményezte⁷⁸⁸, illetve az Alkotmánybíróság is számos határozatában kifejtette, hogy az emberi méltóságból levezethető magánszférához való jog az állam általános védelmi kötelezettségének része.⁷⁸⁹ A gyakorlati tapasztalatok is azt igazolták, hogy „*a zaklató jellegű magatartásformák időben történő kiszűrése, megakadályozása, az elkövető felelősségre vonása lehetővé tenné számos, súlyosabb eredménnyel járó cselekmény megelőzését, esetenként azt is, hogy a sértett szankcionálás hiányában maga vegyen a zaklatón elégtételt, amely által sértettből elkövetővé válik.*”⁷⁹⁰ A tényállás nemcsak a családon belüli erőszakkal szembeni egyik hatékony büntető anyagi jogi eszköznek tekinthető, de megítélésem szerint elsősorban annak második fordulata a tanúvédelem szempontjából is fontos lehetőséget tartalmaz.

A zaklatásnak a magánélet zavartalanságát, a privátszféra sérthetlenségét biztosító, régóta kívánatos törvényi tényállását az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXII. törvény 4. §-a iktatta 2008. január 1. napjától kezdődő hatállyal a Btk. rendelkezései közé. Indokolt volt ez annál is inkább, mert „*általános tapasztalat ugyanis, hogy a zaklató magatartása az idő múlásával általában egyre fenyegetőbb, durvább lesz, ami súlyos pszichés zavarokat okozhat, de adott esetben akár tulajdon vagy személy elleni erőszakos*

---

⁷⁸⁸ OBH 4460/2002., 1355/2003., 2016/2003.

⁷⁸⁹ Az Alkotmánybíróság az 56/1994. (XI. 10.) AB határozatában kifejtette, hogy „*A "magánszférához való jogot" az alkotmány konkrét, szubjektív alapjogként nem nevezi meg, de a magánélet szabadságához való jog kétségkívül az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered, amelynek tehát az általános személyiségi jog - az emberi méltósághoz való jog - szubszidiárius alapjoga. [...] A magánszférához való jog, [...] megköveteli az alkotmány 8. § (1) bekezdésében írt szempontok érvényesülését, azaz azt, hogy az állam az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tartsa tiszteletben és védelmezze.*” V.ö.: Az 56/1994. (XI. 10.) AB határozat 1. és 3. pontjai

⁷⁹⁰ Összefoglaló jelentés [...], 37.

*bűncselekmények elkövetéséhez is vezethet.*⁷⁹¹ Ennek megelőzése annál is sürgetőbb szükség volt, mert *„sajnálatos módon a jogalkotó említett aggodalmát alátámasztották azok a magyarországi jogesetek is, amelyek során a sértettek halálát okozó elkövető tette előtt kitartóan zaklatta áldozatát, de törvényi tényállás hiányában nem lehetett felelősségre vonni.*⁷⁹² Ennek elkerülése érdekében a jogalkotó a zaklatás törvénybe iktatásával a büntetőjogi védelmet egy korábbi időpontra előrehozta, és szubszidiárius jelleggel megteremtette az ilyen jellegű magatartásokkal szembeni fellépés lehetőségét. A zaklatás megállapítására tehát akkor kerülhet sor, ha az adott magatartás folytán egyben súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg, viszont bűnhalmazat létesül, amennyiben az elkövető egy cselekménnyel, zaklatást és valamely más, nem súlyosabban büntetendő különös részi tényállást is megvalósít.

A jogilag tilalmazott magatartásnak számos fajtája lehet - például munkahelyi, szexuális, faji zaklatás -, melyek közül a személyes indíttatású zaklatás megnyilvánulhat családon belüli erőszak formájában is. Erre tekintettel a törvény a zaklatást a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények között helyezi el. A Btk. alapján a zaklatás elkövetési magatartásai igen változatosak lehetnek, azonban a bűncselekmény a személyes jellegre tekintettel valamennyi esetben magánindítványra üldözendő.

A Btk. 176/A. § (1) bekezdése alapján zaklatás miatt büntetendő, aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, rendszeresen vagy tartósan mást háborgat, így különösen mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekszik. Ebben az esetben tehát a háborgatás cselekményében határozza meg a törvény a zaklatásnak a mindennapi életben leggyakrabban előforduló eseteit. A miniszteri indokolás szerint ilyen zaklató magatartásnak tekinthetők *„az ismétlődő, éjjel-nappali - akár*

---

⁷⁹¹ A 2007. évi CLXII. törvény indokolása az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról, Részletes Indokolás a 4. §-hoz, Complex CD Jogtár, 2008. július 31.

*névtelen - telefonhívások otthon és a munkahelyen; üzenetrögzítőn hagyott vagy e-mailen, SMS-ben küldött, gyakran sértő, szidalmazó ill. fenyegető üzenetek; az áldozat lakása, munkahelye stb. előtti gyakori jelenlét; az áldozat követése nyilvános helyekre. Mindez kiterjedhet az áldozat közeli hozzátartozóira, barátaira is.*⁷⁹³

Ezen zavaró magatartások azonban csak akkor büntetendők, ha elkövetői oldalon célzatként szerepel, hogy az elkövető a háborgatással a sértettet megfélemlítse, vagy magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon. Ennek hiányában a cselekmény nem tekinthető tényállásszerűnek. SZATHMÁRY Zoltán ezzel kapcsolatban rámutat, szinte lehetetlenné teszi a bizonyítást és a büntetőjogi felelősségre vonást az, hogy a „*sértettel sokszor haragos viszonyban lévő elkövető korábbi nézeteltéréseik, elszámolási vitájuk rendezése, haragjának, vagy éppen vonzalmának a sértett felé tolmácsolásának szándékával törekszik olyan kapcsolatfelvételre, amely a sértett háborgatását eredményezi ugyan, de célzata nem a törvényben megfogalmazott célzat.*”⁷⁹⁴

További feltétel a tényállás megvalósulása szempontjából, hogy a háborgatás rendszeresen vagy tartósan történjen. Rendszerességen rövidebb időközönkénti elkövetést kell érteni, a tartós elkövetés pedig huzamosabb ideig tart. A beavatkozás önkényessége azt jelenti, hogy az nélkülözi mind a sértett jóváhagyását, mind a jogszabályi felhatalmazást.

A Btk. 176/A. § (2) bekezdésbe ütköző zaklatást az a személy valósítja meg, aki félelemkeltés céljából mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy annak a látszatnak a keltésére törekszik, hogy a sértett vagy hozzátartozója életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy veszélyeztető esemény következik be. Ezzel a fordulattal a törvény a zaklatáshoz hasonló,

---

⁷⁹² SZATHMÁRY Zoltán, *A zaklatásról*, Collega, 2009, 1-2. szám, 38.

⁷⁹³ A 2007. évi CLXII. törvény indokolása az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról, *Részletes Indokolás a 4. §-hoz*, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁷⁹⁴ SZATHMÁRY, *i.m.*, 40.

korábban szabálysértési tényállást képező veszélyes fenyegetés egyik megnyilvánulási formáját - ti. a bűncselekmény elkövetésével való fenyegetést - is bűncselekményi szintre emelte. Azonban az Sztv. 151. § (1) bekezdés a) pontjának hatályon kívül helyezése⁷⁹⁵, és átemelése a Btk. 176/A. § (2) bekezdésébe azt jelentette, hogy a 2008. január hó 1. napja előtt elkövetett veszélyes fenyegetés már nem volt büntethető, azonban a Btk. 2. §-ra figyelemmel zaklatás miatt sem volt az eljárás lefolytatható, ezzel pedig „*olyan jogalkalmazási űr született, amely ellehetetlenítette a jogalkotónak a zaklató, fenyegető jellegű magatartások szigorúbb szankcionálására irányuló törekvését.*”⁷⁹⁶

Az elkövetési magatartással összefüggésben kiemelés érdemel, hogy „*a törvény az általánoshoz képest szűkebb fenyegetés-fogalmat használ abban az értelemben, hogy csak a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekménnyel való megfenyegetést rendeli büntetni, azt azonban nem határozza meg, hogy alkalmazásában mely magatartások tekintendők ilyennek.*”⁷⁹⁷ A zaklatás ezen fordulata is célzatos cselekményt jelent, az elkövető célja ugyanis a félelem kialakítása a sértettben. A fenyegető kijelentéseknek kifejezettnak kell lenniük, a mindennapok során használt, erőszakra utaló vulgáris kifejezések automatikusan nem jelenthetik a törvényi tényállás megvalósítását.⁷⁹⁸

A zaklatás mindkét fordulata esetében minősített eset valósul meg, amennyiben az elkövető a bűncselekményt volt házastársa vagy volt élettársa, illetve nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el.

A törvényi tényállás hatályba lépése óta eltelt viszonylag rövid időre tekintettel a jogalkalmazói gyakorlat még tekinthető kiforrottnak, és a

---

⁷⁹⁵ Hatályon kívül helyezte az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXII. törvény 29. § (2) bekezdésének c) pontja, hatálytalan 2008. január 1-jétől.

⁷⁹⁶ Erről részletesen: SZATHMÁRY, *i.m.*, 40.

⁷⁹⁷ A 2007. évi CLXII. törvény indokolása az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról, *Részletes Indokolás a 4. §-hoz*, Complex CD Jogtár, 2008. július 31.

⁷⁹⁸ SZATHMÁRY, *i.m.*, 39-40.

bűncselekmény bizonyíthatósága is meglehetősen nehézkesnek tűnik az esetek egy részében.

2. Büntető eljárásjogi eszközök

Mint azt korábban említettük, a büntető eljárásjogi tanúvédelmi eszközök többnyire egyáltalán nem vagy nem kellően hatékonyak a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében. Ehelyütt ezt a megállapítást akként szükséges pontosítani, hogy a szervezett bűnözéssel összefüggésben ismertetett nevesített büntető eljárásjogi eszközökkel kapcsolatban ez a megállapítás maradéktalanul helytállónak tekinthető, azonban a külön nem nevesített eszközök többsége a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében is megfelelő védelmet biztosíthat, vagy legalábbis hangsúlyosan szolgálhatja a tanú kíméletét. Ennek megfelelően ebbe a körbe sorolhatjuk a következő lehetőségeket:

- az írásbeli tanúvallomás tételének engedélyezése [Be. 85. § (5) bek.]
- szükség esetén a felismerésre bemutatást oly módon kell elvégezni, hogy a tanút ne észlelhessék, illetve ne ismerhessék fel [Be. 122. § (5) bek.]
- a szembesítés mellőzése tanúvédelmi okból [Be. 124. § (2) bek.]
- a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése tanúvédelmi okból [Be. 129. § (2) bek. c)]
- a védő kizárása a tanúk megfélemlítése esetén [Be. 135. § (4) bek.]
- távoltartás elrendelése tanúvédelmi okból [Be. 138/A. § (2) bek. a)]
- zárt tárgyalás elrendelése a tanú védelme érdekében [Be. 237. § (3) bek. c)]
- a tanú zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatása [Be. 244/A. § (2) bek. a)-b) és d)]
- a tárgyaláson a tanács elnöke a tanú kihallgatásának tartamára az őt zavaró vádlottat eltávolíthatja a tárgyalóteremből [Be. 292. § (2) bek.]
- a tanú érdekében segítőként meghatalmazott ügyvéd járhat el [Be. 85. § (4) bek.]
- a védő csak az általa, vagy az általa védett gyanúsított által indítványozott tanúkihallgatáson lehet jelen a nyomozás során [Be. 184. § (2) bek.].

Fentiekén kívül a családon belül elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos büntető eljárásjogi, a tanú védelmét is szolgáló eszközök körébe sorolhatók a következők:

- soron kívüli eljárás a Be. által meghatározott bűncselekmények esetében [Be. 64/A. §]
- a gyermekkorú tanúk kihallgatására vonatkozó speciális szabályok [Be. 86. §; 207. § (4) bek.; 280. § (1)-(2) bek.; 304. § (5) bek.]
- zárt tárgyalás elrendelése erkölcsi okból és az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében [Be. 237. § (3) bek. *a*) és *b*)]

Mindenképpen szükséges azonban hangsúlyozni, hogy ezekben az esetekben nehezen szétválasztható egymástól a tanúvédelmi és a tanú kíméletét szolgálni hivatott funkció, ezért például a Be. miniszteri indokolása a gyermekkorú tanú kihallgatására vonatkozó szabályok vonatkozásában egyértelműen az utóbbit nevesíti.⁷⁹⁹

A konkrét tanúvédelmi eszközök mellett szükséges azt is hangsúlyozni, hogy a családon belüli erőszak sértett-tanúinak érdekében az egész büntetőeljárást átható megfelelő szemlélet kialakítására kell törekedni, amelynek egyik része ugyan a megfelelő tanúvédelmi szabályozás, de szintén fontos az eljárás gyors és hatékony lefolytatását lehetővé tévő soronkívüliség biztosítása, és az eljárás másodlagos viktimizáció lehetőségét magában rejtő jellemzőinek kiszűrése. Mindez egy komplex, koherens cselekvési program részként képzelhető el annak érdekében, hogy megfelelően kezelhessük a családon belüli erőszak kérdését.

A fentieknek megfelelő, VIRÁG György szavaival élve "áldozatbarát eljárás" kialakítása⁸⁰⁰ jogi és nem jogi eszközökkel történhet meg. Elsősorban nem jogi szabályozást kíván például az Ajánlás 24. pontjának érvényre juttatása, miszerint

---

⁷⁹⁹ „A gyermekek kíméletét szolgálja, hogy a tizennegyedik életévét meg nem haladott személy csak akkor lehet kihallgatni, ha a vallomástól várható bizonyíték másképpen nem pótolható.” Az 1998. évi XIX. törvény indokolása a büntetőeljárásról, Részletes indokolás a 85-88. §-hoz, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁸⁰⁰ VIRÁG, *Családon belüli* [...], 20.

már az eljáró hatóság és a veszélyeztetett tanú első találkozása alkalmával biztosítani szükséges utóbbi számára a problémára érzékeny, segítséget nyújtani képes szervhez történő eljutását és a tanú kihallgatását is megfelelően képzett személynek kell foganatosítania. Ennek gyakorlati megvalósulás nehezen ellenőrizhető, hiszen a *„sértettekkel való bánásmódra, hangnemre a jegyzőkönyvek nem nyújtanak következtetési alapot, mivel azok nem tükrözik az esetleges kifogásolható magatartást.”*⁸⁰¹

Jogi szabályozást, de szemléletváltást is igényel viszont az Ajánlás 27. pontja, melynek értelmében kerülni kell a vallomás szükségtelen megismétlését és a közvetlen szembesítést, ezért azt rögzíteni kell videofelvételen. Ezzel egybecsengő gyakorlat kialakítását szorgalmazó elképzelések hazánkban is megfogalmazódtak: *„Lényeges követelmény az is, hogy a lelkileg traumatizált áldozat vallomását - ha ez indokolt - videofelvételen kell rögzíteni.”*⁸⁰² Természetesen mindez nem jelentheti annak megakadályozását, hogy a védelem a tanúvallomást érdemben vitathassa.

Az ismétlődő kihallgatások száma radikális csökkentésének problémája a másodlagos viktimizáció elkerülése érdekében megítélésem szerint összefüggésbe hozható a nyomozási szakasznak a bizonyításban betöltött jelenlegi kiemelkedő szerepével. Nem kétséges ugyanis, hogy az ügyféli modellben, ahol bizonyítás kizárólag a tárgyaláson történik, eleve kevesebb alkalommal, többnyire egyszer kell vallomást tennie a tanúnak, aki így többek között nem keveredhet ellentmondásba egy esetlegesen évekkorábban tett vallomásával, kevésbé bizonytalanodva el ezáltal, és értelemszerűen az eljárás pszichés terhei sem hosszú időn keresztül, folyamatosan érik őt.

Az Ajánlás 25. és 26. pontjai ezzel kapcsolatban kiemelik, hogy lehetőség szerint a veszélyeztetett tanút már a büntetőeljárás kezdeti szakaszában ki kell hallgatni, amelyet nagyfokú figyelemmel, tisztelettel és gondossággal szükséges

---

⁸⁰¹ CSEREI Gyula, *A sértetti jogok érvényesülése*, Belügyi Szemle, 2003, 2-3. szám, 133.

⁸⁰² *Összefoglaló jelentés* [...], 6.

foganatosítani. Az ismételt kihallgatást lehetőség szerint a tanú kímélete miatt mellőzni kell, ezért célszerű, hogy azt az igazságszolgáltatás képviselője - hazánkban a nyomozási bíró - folytassa le. Ezt a vallomást célszerű a korábban ismertetett 27. pont alapján videofelvételre rögzíteni a későbbi felhasználás biztosítása és az ismételt kihallgatás elkerülése céljából. Amennyiben pedig mégis a tanú ismételt kihallgatása válik szükségessé, úgy az audiovizuális technikai megoldások - nálunk zártcélú távközlő hálózat - útján kell lefolytatni.

Látható, hogy ezen rendelkezések egy része nem jogi szabályozást kíván, míg más részük a hatályos Be. alapján jelenleg is alkalmazható lenne, amennyiben az ezzel kapcsolatos hatósági attitűd némileg változna. Hiába ugyanis a jogi szabályozás, ha a gyakorlatban nem történik érdemi változás.

Mínt hogy a külön nem nevesített büntető eljárásjogi tanúvédelmi eszközök jelentős része a dolgozat II. fejezetében bemutatásra került, ezért ehelyütt kizárólag a családon belül elkövetett erőszakos bűncselekményekkel kapcsolatos specifikus rendelkezéseket ismertetem.

2.1. A soron kívüli eljárás a Be. 64/A. § alapján

A soron kívüli eljárás *„az ügyek meghatározott csoportjának, vagy egyes ügyeknek a szokásos ügymenettől eltérő rendben történő elintézését jelenti.”*⁸⁰³

A Be. egyéb esetekben is rendelkezik soron kívül történő eljárásról, például a terhelt előzetes letartóztatása vagy a megismételt eljárás lefolytatása esetén, a 64/A. § a kiskorúak elleni cselekmények esetére vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket.

A családon belüli erőszak megelőzésére és hatékony kezelésére irányuló nemzeti stratégia kialakításáról szóló 45/2003. (IV. 16.) OGY határozat I. b) pontja írta elő a családon belül elkövetett erőszakos bűncselekmények tekintetében a soronkívüliség (gyorsított eljárás) biztosításának szükségességét.

A Be. 64/A. §-át a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2004. évi CXXXII. törvény 1. §-a iktatta törvénybe 2005. január 1-i hatállyal. Ennek alapján a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytatni a következő esetekben:

- a kiskorú sértett sérelmére elkövetett, az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmény vagy a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt;
- más, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, ha a kiskorú sértett érdeke a büntetőeljárás mielőbbi befejezését indokolja, így különösen akkor, ha a sértett testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését a bűncselekmény jelentősen veszélyeztette, illetve ha a terhelt az eljárás lefolytatásakor is ellátja a sértett nevelését, felügyeletét vagy gondozását, vagy egyébként is a sértett környezetében él.

Az első csoportba tartozó esetekben a büntetőeljárás soron kívüli lefolytatása a törvény rendelkezésénél fogva automatikus, nem igényel külön döntést. Ezzel szemben a második esetben a törvény mérlegelési jogkörbe utalja a soronkívüliség elrendelését, minthogy arra kizárólag akkor kerülhet sor, ha a kiskorú sértett érdeke az eljárás mielőbb történő befejezését indokolja. Ez utóbbi esetben a soronkívüliség elrendeléséről a bírósági ügyvitel szabályai szerint a bíróság elnöke dönt.

Látható, hogy bár a törvény nem nevesíti a családon belül elkövetett bűncselekmények körét, azonban az abban felsorolt esetek tipikusan ebbe a csoportba sorolandók. Hangsúlyozni szükséges, nem valamennyi kiskorú sérelmére elkövetett bűncselekmény esetében rendeli el a törvény az ügy gyorsabban történő elintézését, minthogy az azt jelentené, hogy a realitásokat figyelembe véve más ügyekben sem lenne tartható a soron kívüliség követelménye.

---

⁸⁰³ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 71.

A jogalkotó figyelembe vette azt a körülményt, miszerint a szokásos rendben folytatott eljárásban gyakran előfordul, hogy a bűncselekmény elkövetését követő viszonylag hosszú idő eltelte után is újabb és újabb tanúvallomás megtétele válik szükségessé, amelynek során a vallomást tévő személy ismételten átéli az eseményeket. Ez a felnőtt korú sértett-tanúk esetében is elkerülendő, de amennyiben a büntetőeljárársban gyermek szerepel sértettként vagy tanúként, úgy *„a büntetőeljárás elsődleges feladata a hatályos törvény szerint megóvni a gyermeket a másodlagos viktimizációtól: a bűncselekmény sértettjévé vagy tanújává vált gyermek védelme, annak biztosítása, hogy a büntetőeljárás lehetőleg ne befolyásolja károsan a gyermek fejlődését.”*⁸⁰⁴

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy amennyiben a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében az elhúzódó eljárás folyamán változatlanul a terhelt környezetében, felügyelete alatt maradhat a kiskorú sértett, úgy a tartós lelki terror, a folyamatos megfélemlítés visszafordíthatatlan károkat okozhat nála az egészséges személyiségfejlődés tekintetében. Ezekben az ügyekben a gyors, határozott felelősségre vonás a speciális prevenció szempontjából kiemelkedő fontosságú, hiszen a soron kívül lefolytatott büntetőeljárás során egyrészt a tényállás rövidebb időn belül tisztázhatóvá válik a tanú kíméletének egyidejű biztosítás mellett, másrészt a megfelelő büntetőjogi szankció időben alkalmazhatóvá válik az elkövetővel szemben.

A soron kívüli eljárás előírásának bevezetése kapcsán kijelenthető: *„valóban jogos érdek az, hogy a gyermekeket érzelmileg is igénybe vevő büntetőeljárás minél gyorsabban befejeződjék. Az ilyen ügyek száma egyébként nem olyan jelentős, hogy a soron kívüli eljárás a hatóságokra teljesíthetetlen terhet róna.”*⁸⁰⁵

---

⁸⁰⁴ A 2004. évi CXXXII. törvény indokolása a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról, Részletes indokolás az 1. §-hoz, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

⁸⁰⁵ A 2004. évi CXXXII. törvény indokolása a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról, Részletes indokolás az 1. §-hoz, Complex CD-Jogtár, 2008. július 31.

2.2. A gyermekkorú tanúk kihallgatására vonatkozó speciális szabályok

Noha a gyermekkor büntethetőséget kizáró ok, nem minősül egyben a tanúvallomás akadályának is, ezért hosszú idő óta a büntetőeljárásban a gyermekkorú tanúk „megszólaltatása és vallomásuk értékelése az egyik legnehezebb feladat, egyrészt érzelmi érintettségük okán, másrészt azért mert gondolkodásukban még gyakran keverednek a valóság és a képzelet elemei.”⁸⁰⁶ Az Ajánlás indokolása is kiemeli annak szükségességét, hogy a felnőtteket és a gyermekeket elkülönítetten kezeljék, mivel a gyermekek a felnőtteknél sokkal érzékenyebbek a megfélemlítésre, a vallomástétel során könnyebben befolyásolhatók⁸⁰⁷ és orientálhatók, továbbá adott esetben a bírósági eljárás is sokkal ijesztőbb számukra.⁸⁰⁸ A gyermekkorú tanúkra fokozottan igaz az a megállapítás, hogy „a kihallgatás súlyos traumát idézhet elő, és hosszú távon hatással lehet az egészséges mentális fejlődésükre.”⁸⁰⁹ Éppen ezért a hazai „bírói gyakorlat általában kerüli a gyermekkorú tanú meghallgatását.”⁸¹⁰ Amennyiben mégis elengedhetetlenül szükséges a gyermekkorú tanú kihallgatása, úgy lehetőség szerint ezt csak egyszer kell foganatosítani az eljárás során, hogy ezzel „az újabb traumát a minimálisra csökkentsék.”⁸¹¹

Fontos a 14. életévet be nem töltött tanúk megnyugtató és a bizalom biztosítása számukra, ehhez pedig az is elengedhetetlenül szükséges, hogy a kihallgatásukat a hatóságok erre speciálisan felkészített tagjai végezzék. Erre a tényre tekintettel az Ajánlás 24. pontja akként rendelkezik, hogy a tanú kihallgatását megfelelően képzett személynek kell vezetnie, nagyfokú figyelemmel, tisztelettel és gondossággal eljárva. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága "A családon belüli erőszakról" címet viselő 1985. évi R (85) 4. számú

---

⁸⁰⁶ JUNGI, *i.m.*, 63.

⁸⁰⁷ A gyermekek kikérdezéséről és befolyásolhatóságukról lásd részletesen: ELEK, *A vallomás [...]*, 75-80.

⁸⁰⁸ Az Ajánlás indokolásának 96. pontja

⁸⁰⁹ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló [...]*, II. kötet, 325.

⁸¹⁰ DÉNES, *i.m.*, 135.

⁸¹¹ TREMMEL, *Bizonyítékok [...]*, 179.

ajánlásának 13. pontja szintén kifejezi azt az igényt, hogy az ilyen ügyekkel foglalkozó nyomozó hatóság, vádhatóság és bíróság részéről különleges szakértelemmel rendelkező személyek járjanak el. Ezért kívánatos annak a több európai országban - például Angliában - is jól működő modellnek a hatékony megvalósítása, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények felderítésében dolgozó rendőrök speciális - pszichológiai, gyermeklélektani - képzésben részesüljenek.⁸¹²

A gyermekkorú tanúk kihallgatásának szükségessége általában a sérelmükre megvalósított bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásokban merül fel, amelyekben gyakran a gyermekkorú tanú vallomása az egyetlen bizonyítékforrás a terhelttel szemben. Ugyanakkor még ezekben az esetekben is figyelembe kell venni, hogy a gyermek személyiségfejlődése érdekében mindenképp elkerülendők azon negatív pszichés hatások, amelyek a büntetőeljárás során őt érhetik. Az Ajánlás indokolásának 96. pontja alapján el kell kerülni a gyermek tanúkenti meghallgatását minden olyan esetben, amikor vallomásuk az igazság felderítése szempontjából nem nélkülözhetetlen.

Az előzőekben megfogalmazott elvnek megfelelő rendelkezést tartalmazott korábban az 1973. évi I. törvény is, amikor a gyermekkorú tanú kihallgatását ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a vallomása előreláthatóan másként nem pótolható bizonyítékot tartalmazzon, továbbá garanciális elemként lehetőséget biztosított arra, hogy a hatóság belátása alapján a kihallgatásnál a gyermekkorú tanú gondozója és pedagógus nevelője jelen lehessen. A hatályos Be. azonban az elődjéhez képest *„eltérően, sokkal bonyolultabban, a törvényben több helyen elszórtan, esetenként többféle értelmezést megengedve szabályozza a gyermekkorú tanú kihallgatását.”*⁸¹³ Amint azt korábban is láthattuk, a Be. kapcsán számos esetben felmerülnek a törvény szerkezetével, szerkesztésével kapcsolatos hasonló problémák.

---

⁸¹² DÉNES, *i.m.*, 134.

⁸¹³ MAKAI Lajos, *A gyermekkorú tanú kihallgatása a büntetőeljárásban*, *Bírák Lapja*, 2008, 1. szám, 72.

A törvény nem határozza meg a tanúként kihallgatható gyermek életkorának alsó határát, mindösszesen annyi feltételt támaszt a Be. 86. § (1) bekezdése, hogy a 14. életévet be nem töltött személy - összhangban az Ajánlással - csak abban az esetben hallgatható ki tanúként, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható.⁸¹⁴ Ezt a szabályt tekinthetjük a gyermekkori tanú kihallgathatósága általános feltételének. A Nyor. 22. § (1) bekezdése ezzel kapcsolatban előírja, hogy a gyermekkori személy tanúkénti kihallgatását megelőzően be kell szerezni azokat a bizonyítékokat, amelyek elkerülhetővé teszik annak kihallgatását. A Be. Kommentár ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy „*a gyermekkori tanú kihallgatása pótolható közvetett bizonyítási eszközök útján, nevezetesen pl. pszichológus szakértő meghallgatása a tekintetben, hogy a gyermek az általa történt vizsgálat során milyen információkat szolgáltatott.*”⁸¹⁵ Ebben az esetben a bíróság a pszichológust nem szakértőként, hanem tanúként hallgatja meg.⁸¹⁶

Az általános kihallgathatósági feltétellel összefüggésben szükséges figyelembe venni az EJEB ezzel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát. A P.S. kontra Németország ügyben⁸¹⁷ a panaszost elítélték egy kilenc éves kislány sérelmére elkövetett erőszakos közöszlés miatt. A bíróság a kislány erkölcsi fejlődésének védelmére hivatkozással úgy döntött, hogy egyáltalán nem hallgatja meg őt a büntetőeljárás során. A panaszosnak az eljárás során egyáltalán nem volt lehetősége arra, hogy kérdéseket tegyen fel a kislánynak, és így próbálja megkérdőjelezni szavahihetőségét. A panaszos elítélése döntő mértékben a sértett édesanyja és a sértettet kihallgató rendőr vallomása alapján történt, amelyekben a sértett által elmondottakról számoltak be. A sértett szavahihetőségéről csak másfél évvel a bűncselekmény elkövetése után készítettek pszichológiai szakvéleményt, pedig a kislány által előadottak jelentették a szóban forgó

---

⁸¹⁴ Ilyen eset, ha például ő a bűncselekmény sértettje, és más tanú nem volt jelen az elkövetésnél, vagy ha ő az egyedüli szemtanú. Erről részletesebben: KIRÁLY Réka Zsuzsa, *Gyermek a tárgyalóteremben*, Belügyi Szemle, 2002, 1. szám, 104.

⁸¹⁵ JAKUCS [szerk.], *Kommentár* [...], (Be. 86. §-ához)

⁸¹⁶ VARGA, *A tanú* [...], 56.

⁸¹⁷ *P.S. kontra Németország*, 2001. december 20-i ítélet (ügyszám: 33900/96)

bűncselekmény egyedüli közvetlen bizonyítékait, és a német bírói fórumok túlnyomórészt ez alapján állapították meg a kérelmező bűnösségét. Ezáltal a panaszos bűnösségét megállapító ítéletet döntő mértékben olyan személy tanúvallomására alapozták, akihez a vádlott sem közvetlenül, sem közvetetten nem intézhetett kérdéseket. Mindezek alapján az EJEB - csakúgy, mint azt a szervezett bűnözéssel szembeni tanúvédelem körében bemutatott döntéseknél tapasztalhattuk - megállapította a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét.

Az eset arra hívja fel a figyelmet, hogy az eljáró hatóságoknak nagyon körültekintően kell mérlegelniük azt a körülményt, miszerint pótolható-e mással a gyermekkorú tanú vallomásától várható bizonyíték, megállapítható-e döntően más bizonyítékok alapján a vádlott bűnössége, hiszen ellenkező esetben a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelmének megállapítása az EJEB részéről nem lehet kérdéses. TREMMEL Flórián ezzel kapcsolatban a következők szerint fogalmaz: *„Levonhatjuk túlzás nélkül tehát azt a következtetést is, hogy kizárólag gyermek vallomása alapján senki sem ítéltető el.”*⁸¹⁸

Az S.N. kontra Svédország ügyben⁸¹⁹ azonban más következtetésre jutott az EJEB. A panaszost ebben az esetben egy 11 éves gyermek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmény miatt ítélték el. A gyermek meghallgatására kizárólag a nyomozási szakban került sor, igaz, akkor két ízben is. Az első meghallgatást videofelvételre rögzítette a nyomozó hatóság, a másodikról pedig hangfelvétel készült. A második kihallgatást megelőzően a nyomozó hatóság egyeztetett a panaszos védőjével, aki bár nem volt jelen a gyermek ismételt vallomástételekor, de az általa indítványozott szempontok alapján fogantatosították a bizonyítási cselekményt. Ennek eredményét a védővel közölték, aki azt nem kifogásolta, és a gyermek tárgyaláson történő kihallgatását sem indítványozta. A panaszos azért fordult az EJEB-hez, mert véleménye szerint az elítélése döntő mértékben olyan személy vallomásán alapult, akivel egyetlen alkalommal sem találkozott az

---

⁸¹⁸ TREMMEL, *Bizonyítékok* [...], 179.

⁸¹⁹ S.N. kontra Svédország, 2002. július 2-i ítélet (ügyszám: 34209/96)

eljárás során, és kérdéseket sem intézhetett hozzá. Az EJEB kimondta, hogy a szexuális jellegű bűncselekményekkel összefüggésben lefolytatott büntetőeljárások különleges jellegzetességgel rendelkeznek, amelyek nem hagyhatók figyelmen kívül. A sértett számára nagyon sokszor igen komoly lelki megpróbáltatást jelent a vádlottal való újbóli találkozás, különös a gyermekek esetében. A konkrét ügyben lefolytatott eljárás során a védelem nem kifogásolta, hogy a védő nem volt jelen a kihallgatás alkalmával, illetve nem kérte annak videofelvételen való rögzítését sem. A védő által indítványozott kérdéseket a nyomozó hatóság feltette a sértettnek, és a válaszokat szintén nem kifogásolta a védelem. Az EJEB ezen körülményekre tekintettel nem állapította meg az Egyezmény megsértését, sőt kimondta, hogy szexuális bűncselekmények esetében nem értelmezhető úgy a védelem kérdezési joga, hogy azt kizárólag személyesen és közvetlenül gyakorolhatja a védő vagy a vádlott keresztkérdés vagy más eszköz alkalmazása révén.⁸²⁰

A Be. alapján amennyiben a kihallgathatóság korábban megjelölt általános feltétele fennáll és megalapozottan feltehető, hogy a 14. életévet be nem töltött tanú tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná, úgy a 207. § (4) bekezdése értelmében a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára a nyomozási bíró hallgatja ki a tanút, és ilyen esetben a tanú a tárgyalásra később csak akkor lesz - különösen indokolt esetben - idézhető, ha annak időpontjában már betöltötte a 14. életévet. Az ügyésznél a törvényes képviselő, a gondozó és a tanú érdekében eljáró ügyvéd kezdeményezheti a vallomástétel nyomozási bíró által történő foganatosításának indítványozását. A Nyor. 22. § (3) bekezdése alapján amennyiben a nyomozó hatóság észleli a Be. 207. § (4) bekezdésében rögzített feltételek fennállását, úgy kezdeményeznie kell az ügyésznél nyomozási bíró általi kihallgatás indítványozását.

MAKAI Lajos álláspontja szerint az általános feltétel - ti. a gyermekkorú tanú vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható - fennforgását az

---

⁸²⁰ Az ítélet 51. és 52. pontjai

ügyészi indítvány elbírálásakor a nyomozási bíró nem vizsgálhatja, amennyiben ugyanis a beszerzett vagy beszerezni kívánt bizonyítékokat abból a szempontból értékelné, hogy azok pótolják-e a gyermekkorú tanú vallomását, úgy az ily módon történő értékeléssel túllépné a törvényben biztosított hatáskörét.⁸²¹ A nyomozási bíró az általános szabályok szerint ülésen bírálja el az ügyészi indítványt, és dönt a törvényi feltételek fennállásáról.

Fenti rendelkezések egybevetéséből egyértelműen megállapítható, hogy a gyermekkorú tanút a nyomozás során mind a nyomozó hatóság, mind a nyomozási bíró kihallgathatja, ezért szakirodalmi állásfoglalás alapján sem értékelhető „*eljárési szabálysértésként, ha a nyomozás során a gyermekkorú tanút a nyomozási bíró nem, de a nyomozó hatóság - a törvényi előírások betartása mellett - tanúként kihallgatja.*”⁸²² A Nyor. 22. § (2) bekezdése alapján amennyiben a kihallgathatóság általános feltétele fennáll, és ezáltal elkerülhetetlen a gyermekkorú tanú kihallgatása, azt a nyomozó szerv olyan tagjának kell végeznie, aki ilyen irányú felkészültséggel rendelkezik és azt olyan környezetben⁸²³ kell elvégeznie, amely megfelel a tanú életkori sajátosságainak. Ezzel egybevégezően a Be. Magyarázat is rögzíti: amennyiben a gyermekkorú kihallgatása mellőzhetetlen, úgy törekedni kell arra, hogy „*az eljárási cselekményt a tanú életkori sajátosságainak megfelelő környezetben - akár kifejezetten erre a célra kialakított helyiségben - folytassák le.*”⁸²⁴ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ún. "gyermek-kihallgató szobát" kell igénybe venni, ahol a gyermekkorú tanú játékos körülmények között, az otthoni gyerekszobához hasonló környezetben játékok, bábok segítségével játszhatja el a vele történeteket.⁸²⁵

---

⁸²¹ Erről részletesen: MAKAI, *i.m.*, 80.

⁸²² MAKAI, *i.m.*, 81.

⁸²³ Ebben a tekintetben kiemelendő a skót példa, ahol az erre a célra létrehozott létesítmények magukban foglalják a kihallgató szobát, egy pihenőszobát, fürdőszobát, orvosi vizsgálat és gyermekszobát. Erről részletesen: LLOYD, Siobhan - BURMAN, Michele, *A gyermek elleni erőszak nyomozása Skóciában*, Belügyi Szemle, 2000, 4-5. szám, 149.

⁸²⁴ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló [...]*, II. kötet, 326.

⁸²⁵ *Összefoglaló jelentés [...]*, 6.

A gyermekkorú tanút a Be. 68. § (2) bekezdése alapján a gondozója útján kell idézni vagy értesíteni, és amennyiben a szabályszerű idézésre nem jelenik meg - mert például a szülők nem értenek egyet gyermekük kihallgatásával, vagy meg kívánják óvni az ezzel együtt járó megpróbáltatásoktól - a gondozó a Be. 69. § (5) bekezdése alapján rendbírsággal sújtható és az okozott költségek megtérítésére kötelezhető, kivéve ha igazolja, hogy a tanú meg nem jelenésében vétlen.

Fontos garanciális rendelkezés, hogy a Be. 86. § (3) bekezdése alapján a 18. életévét meg nem haladott tanú kihallgatásánál a tanú törvényes képviselője és gondozója jelen lehet. A Be. más rendelkezéseinek - Be. 86. § (2) és (4) bekezdése - egybevetéséből viszont az a következtetés vonható le, hogy a gyermekkorú tanú által megjelölt hozzátartozó szintén jelen lehet a kihallgatáson. A nyomozási bíró által fogatosított kihallgatáson a nyomozási bíró, a jegyzőkönyvvezető, a tolmács, az ügyész, a tanú érdekében eljáró ügyvéd, a törvényes képviselő és a gondozó lehet jelen. A kihallgatásról készült jegyzőkönyvet ebben az esetben a nyomozási bíró az indítványozónak, vagyis az ügyésznek küldi meg. A Be. 213. § (3) bekezdése alapján ilyen esetben a gyanúsítottat és a védőt utólag kell értesíteni a meghallgatásról azzal, hogy a jegyzőkönyvet az ügyésznél megtekinthetik. Ez utóbbi rendelkezés eltér az általános szabályoktól, hiszen ők az iratokat általában a nyomozás befejezésekor, az iratismertetés alkalmával ismerhetik meg.⁸²⁶

A kihallgatás alkalmával arra figyelemmel, hogy a gyermekkor egyben büntethetőséget kizáró ok is, a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell a gyermekkorú tanú esetében, ugyanakkor az igazmondási kötelezettség fontosságának hangsúlyozása ebben az esetben is elengedhetetlen. VARGA Zoltán felhívja a figyelmet arra, miszerint *„feltehetően törvényalkotási, illetve szerkesztési mulasztás történt, amikor a 86. § (1)*

---

⁸²⁶ BOGÁR Péter - MARGITÁN Éva - VASKUTI András, *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*, KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2005, 188.

*bekezdésébe nem iktatták be, hogy a mentő körülmény elhallgatásának büntetendőségére való figyelemfelhívást is mellőzni kell a gyermekkorú tanú esetében*⁸²⁷, noha a hamis tanúzáshoz hasonlóan ebben az esetben is büntetethezőséget kizáró ok áll fenn. A kihallgatás során a gyermekkorú tanú szavahihetőségét folyamatosan és fokozottan figyelni kell, ebben a körben pszichológus bevonására is sor kerülhet.

A tanúvallomás akadályai is fennállhatnak a gyermekkorú tanú estében, közülük tipikusan a hozzátartozóval szemben tett vallomások megtagadására kerül sor. *„Nyilvánvaló, hogy rendkívül nehéz a gyermek számára dönteni arról, éljen-e vallomásmegtagadási jogával olyan esetben, amikor a gyanúsított a közeli hozzátartozója [...].”*⁸²⁸ Éppen ezért a Be. 86. § (2) bekezdésére figyelemmel a gyermekkorú személy tanúként csak akkor hallgatható ki, ha vallomást kíván tenni, és a törvényes képviselője vagy a tanúként kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó hozzájárul. A BH 2005. 343. számú eseti döntés rögzíti, hogy a cselekvőképtelen kiskorút hozzátartozója tekintetében megilleti a vallomástétel megtagadásának joga is, és ehhez a törvényes képviselő vagy gondozó hozzájáruló vagy megtagadó nyilatkozatát is be kell szerezni. Noha a Be. 86. § (2) bekezdése olyan személyekre vonatkozik, akik szellemi vagy egyéb állapotuk miatt korlátozottan képesek megítélni a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét, a helyes értelmezés alapján a gyermekkorú személyeket is ebbe a körbe kell sorolnunk.⁸²⁹ A tanúzási képesség megítélése az eljáró hatóságok feladata, de ehhez esetenként szükséges lehet igazságügyi orvos- vagy pszichológus szakértőt igénybe venni.

A jogalkalmazási gyakorlat alapján megállapítható, hogy a gyermekkorú tanú kihallgatásának fontos és de facto nélkülözhetetlen eleme a törvényes képviselő, a gondozó vagy a megjelölt hozzátartozó eljárási cselekményen történő részvétele és nyilatkozata. A BH 2005. 385 számú eseti döntés rögzíti ugyanis,

---

⁸²⁷ VARGA, *A tanú* [...], 57.

⁸²⁸ MEIER, Bernd-Dieter, *A gyermektanúk jogállása a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1992, 2. szám, 106.

hogy az eljárásban részt vevő személyek törvényes jogainak korlátozásával járó lényeges eljárási szabálysértés valósul meg, amennyiben a terhelt gyermek- és fiataalkorú hozzátartozóinak tanúkénti kihallgatása a törvényes képviselői hozzájárulás hiányában történik, és ezért az így megszerzett bizonyítási eszközökből származó tények bizonyítékként nem értékelhetők. Minderre tekintettel a magam részéről maradéktalanul egyetértek MAKAI Lajos álláspontjával, amelynek értelmében „amikor a gyermekkorú tanú kihallgatásának elengedhetetlen feltétele nevezettek hozzájáruló nyilatkozatának beszerzése, [...] a jelenlét kötelezettségként értelmezendő, hiszen távollétük akadálya a nyilatkozat megtételének.”⁸³⁰ A Be. 86. § (4) bekezdése alapján amennyiben a tanú és a törvényes képviselő vagy a gondozó, illetőleg a tanú által megjelölt hozzátartozó között érdekellentét van, úgy az utóbbiakat megillető jogokat a gyámhatóság gyakorolja. A Be. „egyértelműen a gyámhatóságot jelöli meg, tehát nem az általa kirendelt eseti gondnoknak kell ebben a kérdésben nyilatkoznia.”⁸³¹

A Be. 280. § (1) és (2) bekezdései fontos garanciális, a gyermekkorú tanúk érdekeit védő szabályokat tartalmaznak. A Be. 280. § (1) bekezdése értelmében, ha a tanú a 14. életévét nem töltötte be, és a nyomozás során a korábban ismertetett rendelkezések szerint a nyomozási bíró kihallgatta, a tárgyalásra nem idézhető. Ha az ilyen tanú a tárgyalás időpontjában a 14. életévét betöltötte, a tárgyalásra különösen indokolt esetben idézhető. Ebben az esetben is alkalmazhatók azonban a tanúvédelem más szabályai, így például zárt tárgyalás rendelhető el és lehetőség van a tárgyalásnak zártcélú távközlő hálózat útján történő megtartására is. A közvetlenség elve alóli kivételként lehetséges - bár nem kifejezetten gyermekkorú tanú kihallgatására vonatkozó szabály - a kiküldött vagy megkeresett bíró útján történő bizonyítás-felvétel⁸³² is, ilyenkor a vádlott és

---

⁸²⁹ V.ö.: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], II. kötet, 327. és MAKAI, *i.m.*, 73.

⁸³⁰ MAKAI, *i.m.*, 77.

⁸³¹ BOGÁR - MARGITÁN - VASKUTI, *i.m.*, 187.

⁸³² KIRÁLY Réka Zsuzsa álláspontja szerint ez az a jogintézmény, amely biztosíthatja, hogy a gyermeknek ne kelljen átélnie „a tárgyalás rá aránytalan terhet jelentő formalitását, az őt sértetté tevő vádlottal történő ismételt találkozását.” KIRÁLY Réka Zsuzsa, *i.m.*, 106.

a védő értesítése mellőzhető az eljárási cselekményről. Ellenkező törvényi rendelkezés hiányában azt is megállapíthatjuk, hogy a gyermek védett tanúvá nyilvánítható.⁸³³

A Be. 280. § (2) szerint a tárgyalás időpontjában a 14. életévét be nem töltött személyt, akit a nyomozás során a nyomozási bíró tanúként nem hallgatott ki, de tanúkénti kihallgatása szükségessé vált, kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján kell kihallgatni. A rendelkezés helyes értelmezése szerint tehát ilyen esetben kötelező a kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság igénybe vétele, vagyis a tárgyaláson nem kerülhet sor a gyermekkorú tanú kihallgatására.

A Be. 280. § (1) és (2) bekezdéseinek helyes interpretálása tehát meglepő módon azt jelenti, hogy a hatályos rendelkezések értelmében gyermekkorú személy kihallgatására a tárgyaláson egyáltalán nem kerülhet sor, a tárgyalásra „*a 14. életévét még be nem töltött személy tanúként semmilyen körülmények között nem idézhető, és nem hallgatható ki.*”⁸³⁴ Kizárólag annak a személynek a kihallgatása történhet meg, aki a nyomozás során még gyermekkorú volt, a tárgyalás időpontjában azonban már betöltötte a 14. életévét, és a nyomozás során nem a nyomozási bíró hallgatta ki. Amennyiben tehát a bíróság a tanút 14. életévének betöltése előtt hivatalból idézi meg a tárgyalásra, aki ennek esetleg eleget tesz és a kihallgatására is sor kerül, akkor ez „*törvénysértő bizonyíték, és a tárgyaláson elhangzottakat nem lehet a tényállás megállapításakor értékelni.*”⁸³⁵

Fentiekkel kapcsolatban MAKAI Lajos arra hívja fel a figyelmet, hogy a Be. 207. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezés - ti. a nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja a 14. életévét be nem töltött tanút, ha megalapozottan feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná - ellentétes a gyermekkorú tanúk kihallgatására

---

⁸³³ V.ö.: TREMMEL, *Bizonyítékok* [...], 179.

⁸³⁴ VARGA, *A tanú* [...], 57.; A magam részéről ezzel a megoldással teljes mértékben egyetértek, különös figyelemmel a NÉGYESI László tanulmányában bemutatott esetre, amikor a hat és fél éves sértett a bíróságon volt köteles a sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény tekintetében vallomást tenni. Az esetről lásd: NÉGYESI László, *Szükséges-e tanúként kihallgatni a szexuális bűncselekmény hatéves sértettjét?*, Belügyi Szemle, 2001, 9. szám, 72-78.

vonatkozó egyéb törvényi szabályokkal, minthogy a 14. életévet be nem töltött tanú tárgyaláson történő kihallgatásra egyáltalán nincs lehetőség, vagyis nem is lehet helye olyan feltételezésnek, miszerint az károsan befolyásolná a fejlődését.⁸³⁶

A fentiekkel némileg ellentétesen a Be. 244/C. § (4) bekezdése és a tárgyalás zártcélú távközlő hálózat útján történő megtartásáról szóló 22/2003. (VI. 25.) IM. rendelet 3. §-ának (6) bekezdése akként rendelkezik, hogy a 14. életévet be nem töltött tanú zártcélú távközlő hálózat útján történő meghallgatására sor kerülhet, és ilyenkor hozzá kizárólag a tanács elnöke intézhet kérdéseket, a tanács tagjai, az ügyész, a vádlott, a védő, valamint a sértett kérdések feltevését indítványozhatják. Az elkülönített helyiségben tartózkodó 14. életévet be nem töltött tanú - a szembesítés esetét kivéve - ilyen esetben kizárólag a tanács elnökét láthatja és hallhatja a közvetítő készüléken keresztül. Tekintve, hogy a zártcélú meghallgatásra vonatkozó rendelkezések a "*Tárgyalás tartása zártcélú távközlő hálózat útján*" cím alatt található, ezért ilyen értelemben mégis tárgyaláson történik a gyermekkorú tanú meghallgatása. A Be. vonatkozó rendelkezéseit és a használt fogalmakat - ebben az esetben is - szerencsés volna összhangba hoznia a jogalkotónak.

A gyermekkorú tanú számára hatványozottan indokolt lehet segítő igénybevétele, ezért a Be. 86. § (2) bekezdésének utolsó mondatának értelmében a törvényes képviselő vagy a kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó a tanú érdekében ügyvédet hatalmazhat meg. Szintén a gyermekkorú tanúk védelmét szolgálja a Be. 124. § (3) bekezdése, amikor előírja, hogy a 14. életévet be nem töltött személyt akkor lehet szembesíteni, ha a szembesítés a kiskorúban nem kelt félelmet. Ezzel kapcsolatban FENYVESI Csaba a következőképp fogalmaz: „*Elvi élel mondom ki tanulmányaim, tapasztalataim és a pszichológiai jellemzők alapján, hogy a 14 éven aluli gyermekben a szembesítés félelmet feszültséget kelt.*

---

⁸³⁵ BOGÁR - MARGITÁN - VASKUTI, *i.m.*, 187.

⁸³⁶ Erről részletesen: MAKAI, *i.m.*, 77-80.

*Ugyanis a szembesítés pszichológiai princípiumát kérdőjelezzük meg a törvényi szövegezéssel, hiszen a szembesítési aktus lényege pont a distressz, a feszültség fokozott létrehozása.”*⁸³⁷ De lege ferenda javaslata szerint ezen indokok alapján a törvényben expressis verbis ki kellene mondani, hogy a gyermekkorú tanú szembesítésének nincs helye.

2.3. Zárt tárgyalás elrendelése erkölcsi okból és az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében

A nyilvánosság elvének érvényesülésével és a zárt tárgyalás elrendelésének alkotmányos és egyéb kérdéseivel a szervezett bűnözéssel összefüggésben a dolgozat II. fejezet 2.1. H) pontja alatt foglalkoztam. Ehelyütt a zárt tárgyalás elrendelésének két okát vizsgálom, melyek alkalmasak a családon belül elkövetett bűncselekmények esetén a tanúk védelmére és kíméletére.

A Be. 237. § (3) bekezdés *a*) pontja alapján lehetőség van arra, hogy a bíróság erkölcsi okból a tárgyalás egészéről vagy annak egy részéről a nyilvánosságot kizárja. Nem túlzás azt állítani, hogy ezen széleskörű meghatározással összefüggésben az *„erkölcsi okból történő zárt tárgyalás elrendelésének esetköre rendkívül szerteágazó. A mérlegeléshez a törvény nem határoz meg szempontokat, s ez nem is lehetséges.”*⁸³⁸ Alapvetően a bíróságnak azt kell mérlegelnie a döntés meghozatalakor, hogy a zárt tárgyalás elrendeléséhez fűződő magánérdek vagy a nyilvánosság elvének érvényesüléséhez fűződő érdek a jelentősebb. Ezzel kapcsolatban az 58/1995. (IX. 15.) AB határozat kiemeli, nem alkotmányellenes az, hogy a Be. a bíróságra bízza az egymással esetleg konkuráló alapelvek között az elsődlegesség eldöntését.⁸³⁹

---

⁸³⁷ FENYVESI, *Gondolatok* [...], 80.

⁸³⁸ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], III. kötet, 58.

⁸³⁹ Az 58/1995. (IX. 15.) AB határozat 6. pontja

A bíróság döntését elsősorban a bűncselekmény jellege, vagy annak esetlegesen fennálló speciális körülményei határozzák meg. Általában indokolt a zárt tárgyalás elrendelése nemi erkölcs elleni bűncselekmények esetében, ahol a sértett-tanúra nehezedő pszichés terhet csak tovább fokozza, ha hallgatóság előtt kell beszámolnia az átélt megalázó esetről. Indokolhatja továbbá az erkölcsi okból történő zárt tárgyalás elrendelését a különösen kegyetlen módszerekkel elkövetett élet vagy testi épség elleni cselekmény, a családi és szexuális életet érintő, vagy a szenzitív szférába tartozó más cselekmény.⁸⁴⁰

Az erkölcsi okhoz hasonlóan a Be. 237. § (3) bekezdés *b)* pontjában szereplő, az eljárásban részt vevő kiskorú védelme kifejezés szintén nehezen körülhatárolható fogalom. Ez tipikusan azokat az eseteket öleli fel, amikor a kiskorú személy maga a bűncselekmény sértettje. A Be. Magyarázat alapján majdnem mindig a zárt tárgyalás elrendeléséről kell dönten, ha sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény vagy kiskorú veszélyeztetése miatt folyó eljárásban a kiskorú sértett tanúkénti kihallgatása válik szükségessé.⁸⁴¹

---

⁸⁴⁰ Erről részletesen: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], III. kötet, 59-60.

⁸⁴¹ V.ö.: HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló* [...], III. kötet, 60.

3. Rendészeti jellegű eszközök

Már az Ajánlás előkészítő munkálatai során felmerült, hogy a családon belüli erőszakos és egyéb bűncselekmények sértettjei „*kiszolgáltatottságát kellene enyhíteni szállás, pszichológiai és szociális támogatás, stb. révén; lelki terheiket, főként pedig a másodlagos traumatizálódás kockázatát csökkentené, ha azonnal kellően kiképzett személyek végeznék a kihallgatásokat [...]*”⁸⁴² Ezen intézkedések egy része csak érintőlegesen kapcsolódik a büntető eljárásjoghoz, viszont az intézkedések nagymértékben segíthetik a tanúk, sértett-tanúk biztonságérzetének növelését, ezáltal pedig az értékelhető és releváns bizonyítékokat tartalmazó, megfélemlítés nélküli vallomások megtételét.

Fentiek érdekében az Ajánlás 22. pontja olyan programok kidolgozását szorgalmazza, amelyek biztosítják a sértett jogi, pszichológiai, pénzügyi segítségét, a vádlott eltávolítását a tanú környezetéből, vagy a terhelttel szemben egyes pszicho-szociális intézkedések alkalmazásának lehetőségét. Ezzel összefüggésben a hazai jogalkotás is jelentős lépéseket tett és tesz, elég csak a távollattartás büntető eljárásjogi és a rendészet körébe tartozó szabályaira utalni.

Azt is szükséges hangsúlyozni, hogy a „*rendőri tevékenység hatókörének határterületén halmozódnak olyan problémák, amelyek megelőző beavatkozás híján könnyen válhatnak közvetlen rendőri feladattá.*”⁸⁴³ A megelőző beavatkozás pedig a különböző érintett szakmák, ellátórendszerek folyamatos és hatékony együttműködését igényli, hiszen ennek hiányában csupán a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás feladatainak növekedésére lehet számítani.

Ezért különösen nehéz a rendészeti jellegű tanúvédelmi intézkedések körülhatárolása a családon belüli erőszak területén, hiszen számos más szervezettel együtt történő, megfelelően összehangolt fellépésre van szükség a hatékony áldozat- és tanúvédelmi rendszer kiépítéséhez. Nem vitatható ugyanis,

---

⁸⁴² BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 109.

⁸⁴³ CSERES, *i.m.*, 20.

hogy kiemelkedően fontos a megfelelő jogi szabályozáson kívül a szociális, egészségügyi, bírósági, családsegítő, gyermekvédelmi, oktatási, rendőrségi, pártfogó felügyelői jelzőrendszer kialakítása, védő, óvó, krízisintervenciók intézmények működtetése a szociális igazgatásban, a jogerősen elítéltek és az önként jelentkezők számára rehabilitációs programok és tréningek szervezése és a családon belüli erőszak áldozatainak orvosi és pszichológiai segítése. Ezek a kérdések azonban nem tartoznak dolgozatom témájához, ezért erre tekintettel jelen fejezetben kizárólag a rendőri tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó tanúvédelmi intézkedésekkel foglalkozom, a kérdéskör szociológiai, pszichológiai és pénzügyi vonatkozásait nem érintem.

3.1. A Telefontanú Program

Az USA-ban a házastársi erőszak sértettjei leginkább a krízisvonalakat és az 1970-es évek elején megjelenő jogi, szociális, pszichológiai szolgáltatásokat nyújtó, a bántalmazott feleségek részére fenntartott menhelyeket veszik igénybe. Az Egyesült Királyságban "Crimestoppers" néven működik ez a rendszer, segítő a bűnüldözést, bűnfelderítést és nem utolsósorban a bűnmegelőzést. Ennek mintájára merült fel annak szükségessége, hogy hazánkban is lehetőséget kell biztosítani többek között a családon belüli erőszak eseteiben a lakossági kapcsolattartás korszerű formájának alkalmazására. A Telefontanú Program *„hatékonyan segíti a nyomozási munkát, hozzájárul a felderítés eredményességének növeléséhez, a látencia csökkentéséhez.”*⁸⁴⁴

A Telefontanú Program Magyarországon 2001. január 15-én kezdte meg működését az Országos Rendőr-főkapitányságon belül két munkaállomással, ahol ingyenes zöldszámon reggel nyolc órától este nyolc óráig fogadják a bejelentéseket, ezt követő időben üzenetrögzítő veszi a hívásokat. A napi hívások

---

⁸⁴⁴ Összefoglaló jelentés [...], 11.

száma átlagosan 100-110 között mozog⁸⁴⁵, de a program egyre szélesebb körű ismertségének köszönhetően megnőtt az ORFK postai és internetes elérhetőségeire érkezett bejelentések száma.

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a telefonvonalat kezelőknek időnként pszichológusnak, lelki segélyt nyújtónak is kell lenniük egyszemélyben. Ezért fontos az Ajánlás 22. pontjában rögzítettek figyelembe vétele, miszerint nemcsak jogi, hanem pszichológiai és szociális segítségnyújtásra is szükség van a családon belül elkövetett bűncselekmények megfelelő kezeléséhez, és kiemelendő az is, hogy a hatóságok ilyen ügyekkel foglalkozó tagjainak speciális ismeretekkel kell rendelkezniük a problémák megfelelő kezeléséhez.

Látható, hogy a Telefontanú Program azoknak az állampolgároknak kínál védelmük maximális biztosítása mellett lehetőséget bejelentésük megtételére, akik információval rendelkeznek bűncselekményekről, de korábban nem kívántak a hatóságokhoz fordulni, mert félnek az elkövető vagy társai, a hozzátartozó esetleges bosszújától, vagy egyébként nem akarják vállalni a büntetőeljárásban a tanú szerepét, amely a jelenlegi rendszerben többszöri kihallgatással és egyéb kötelezettségekkel jár.

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékletének 7.3. pontja a Telefontanú Program által nyújtott lehetőségeken túlmenően felveti annak szükségességét is, hogy a helyi sajátosságokhoz igazodóan, például a falugondnoki hálózat megerősítésével 24 órás ügyeleti segélyvonalat biztosítsanak a teljes lakosság számára.

3.2. Ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás

A gyakorlati tapasztalatok szerint bizonyos esetekben csupán oly módon lehet megvédeni a családon belüli erőszak áldozatait, ha a bántalmazót kiemelik a családi környezetből. Ez a felfogás azon az elvi alapon nyugszik, miszerint

---

⁸⁴⁵ *Összefoglaló jelentés* [...], 11.

„helytelen, ha a családon belüli erőszak esetén az állam nem az elkövető, hanem a sértett eltávolításában próbál segítséget nyújtani (anyaotthonok, átmeneti szállások, stb. rendelkezésre bocsátásával).”⁸⁴⁶

Az Ajánlás 22. pontja egyértelműen rögzíti, hogy a terhelt eltávolítása a tanú környezetéből kifejezetten tanúvédelmi funkciót tölt be, hiszen ezáltal a tanú közvetlen megfélemlítése nem történhet meg. A magam részéről ezt azzal egészítem ki, hogy a zaklatás bűncselekményével együtt a jogalkotó megteremtette a komplex védelem feltételeit ebben a körben.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének a *"Nők elleni családon belüli erőszak"* címet viselő 1582 (2002) számú Ajánlása a megteendő jogi intézkedések körében rögzíti, hogy a nemzeti jogi szabályozásnak meg kell tiltania a családon belüli erőszak minden formáját, és hatékony jogi rendelkezéseket kell bevezetnie, ideértve az erőszakos partner azonnali eltávolítását a közös háztartásból, valamint a nő és gyermekei környezetéből⁸⁴⁷, az erőszakra vonatkozó korábbi bizonyítékok hiányában is, és már az első panasz nyomán, nem várva a bírói döntésre.

Hazánkban a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat rendelkezik az ideiglenes (72 órás) és hosszabb tartamú „távoltartó” magatartási szabály alkalmazási feltételei megteremtésének szükségességéről. A távoltartásnak azonban nemcsak a szervezett bűnözéssel összefüggésben bemutatott büntető eljárásjogi szabályozása lehetséges, hanem ismert a büntetőjog körén kívül eső esetekben annak rendőrhatalóságok által elrendelhető formája is.

Amíg azonban a Be. által elrendelhető távoltartás korábban ismertetett hatályos szabályozása és kizárólag bíróság általi elrendelésének lehetősége garanciális szempontból nem vet fel különösebb kérdéseket, addig az utóbbi jogintézmény már korábban is sokat vitatott és támadott volt, valószínűsíthetően

---

⁸⁴⁶ *Összefoglaló jelentés* [...], 34.

⁸⁴⁷ A magam részéről a korábban idézett statisztikai adatok alapján némileg diszkriminatívnak érzem az ajánlás ily módon történő megfogalmazását, mivel az azt sugalmazza, hogy kizárólag a nők sérelmére követhetők el ezek a cselekmények.

ezért is nem került sor törvénybe iktatására. A rendőrhatalóság által történő elrendelés esetében ugyanis a jogalkotó abból az elképzelésből indul ki, hogy a távollátás elrendelése körében a helyszínen intézkedő rendőr képes a leggyorsabban eldönteni, a bántalmazó cselekménye eléri-e azt a súlyossági fokot, amely miatt őt a családi környezetéből azonnal ki kell emelni és attól huzamosabb ideig távol kell tartani. Ez azonban számos ponton támadható feltételezés, mivel ezen kérdések eldöntése olyan mélységű és olyan szerteágazó mérlegelést igényel, illetve olyan információk helyszíni beszerzését igényli, amely adott esetben őrizetbe vételhez, vagy közbiztonsági őrizetbe vételhez elegendő lehet, de a több napos távollátás elrendelésére a helyszínen intézkedő rendőr részéről aligha.

Mínt hogy a távollátás a személyi szabadságot súlyosan korlátozó intézkedés, ezért elrendeléséhez megfelelő többletgaranciák szükségesek, amelyek a fenti módon történő elrendelés esetében megítélésem szerint nem biztosíthatók. Szükséges azt is figyelembe venni, hogy a *„gyakorlat által felvetett aggályok szerint a távollátási idő elteltét követően az újabb konfliktusok kialakulásának veszélye még inkább megnőhet”*⁸⁴⁸, amely különösen igaz lehet abban az esetben, ha már az elrendelés is vitatható módon történik.

Ugyanakkor szintén tény, hogy a Be. által kényszerintézkedésként szabályozott távollátás csak részben tartozik a családon belüli erőszak elleni fellépés eszközeihez (többek között erre tekintettel foglalkoztam vele az előző fejezetben), ezért bevezetését követően továbbra is napirenden maradt a távollátás igazgatási jellegű rendőri intézkedésként történő bevezetésének szükségessége. Az Alkotmánybíróság az 53/2009. (V. 6.) AB határozatban akként foglalt állást, hogy a magánszférában a személyes, családi kapcsolatokban megjelenő erőszak alkotmányosan indokolhatja az államnak e területen történő beavatkozását, a személyes szabadság korlátozását, ha a törvény pontosan és egyértelműen meghatározza az erőszaknak, illetve az azzal való fenyegetésnek

azt a fokát, amely a célhoz képest a beavatkozást szükségesnek és arányosnak minősítheti. Erre tekintettel az Alkotmánybíróságnak az az álláspontja, hogy „a távoltartás jogintézményének - ahogy ezt a külföldi jogi megoldások is alátámasztják - helye lehet a jogrendszerben a büntetőjog körén kívül is. A családon belüli erőszak elleni fellépés indokolt lehet olyan magatartások esetén, amelyek nem minősülnek bűncselekménynek, illetve szabálysértésnek.”⁸⁴⁹

Az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakra tekintettel került sor a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény elfogadására. A törvény a távoltartás büntető eljárásjogi formája mellé két további esetét vezeti be: a rendőrség által közigazgatási eljárásban elrendelhető "ideiglenes megelőző távoltartást", amelyre bizonyos kivételekkel a Ket. szabályai irányadók, és a polgári eljárásban a bíróság által elrendelhető "megelőző távoltartást", amelyre értelemszerűen a Pp. szabályai vonatkoznak.

A törvény 6. § (2) bekezdése szerinti ideiglenes megelőző távoltartást a rendőrség a helyszíni intézkedés során feltárt körülmények alapján rendelheti el hivatalból vagy a bántalmazott, illetve a bántalmazott törvény szerinti hozzátartozója bejelentése alapján. A rendőrség az ideiglenes megelőző távoltartást 72 órára rendeli el, és az erről szóló határozatot haladéktalanul, a helyszínen köteles meghozni. Ezzel egyidejűleg köteles kezdeményezni az illetékes helyi bíróságnál a megelőző távoltartás elrendelését. Az elrendelő határozat bírósági felülvizsgálatát a kézbesítésétől számított három napon belül lehet kérni az illetékes helyi bíróságtól, amely a kérelem beérkezésétől számított három napon belül dönt.

A megelőző távoltartás kérdésében a bíróság nemperes eljárásban dönt, melynek során a felek személyes meghallgatását legalább egyszer köteles megkísérelni. Amennyiben a bántalmazott kérelmező nem jelenik meg a meghallgatáson és a távolmaradását alapos okkal nem menti ki, a bíróság az

---

⁸⁴⁸ Az 53/2009. (V. 6.) AB határozat 2.3. pontja

⁸⁴⁹ Az 53/2009. (V. 6.) AB határozat 4.1. pontja

eljárást megszünteti. Kérdéses, hogy a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében a tanút érő megfélemlítések látenciáját figyelembe véve ez a rendelkezés nem inkább erősíti-e a tanút érő és megjelenését megakadályozni kívánó fenyegetések veszélyét. A bíróság a megelőző távoltartást legfeljebb 30 napra rendelheti el.

A törvény értelmében, ha az ideiglenes megelőző és megelőző távoltartás alkalmazásra kerül sor, a bántalmazó a közös használatú lakást, a lakókörnyezetét köteles elhagyni.

Jelenleg még csak érdeklődéssel - továbbá a magam részéről némi aggodalommal - várhatjuk a kialakuló jogalkalmazási gyakorlat kedvező vagy kedvezőtlen tapasztalatait.

3.3. A gyermekvédelmi intézményrendszerrel kapcsolatos rendelkezések

Már az Ajánlás előkészítésével megbízott bizottság elsősorban a családon belüli erőszakkal kapcsolatos ügyeket szem előtt tartva, de *„nem feledkezve meg arról, hogy más bűncselekmények kapcsán is szerepelhetnek tanúként gyermekek [...] úgy döntött, részletesebben is megvizsgálja a különösen sebezhető tanúk (pl. gyermekek) érdekeinek gyámság előírása útján történő védelmét, s számukra esetleg pszichológiai és szociális támogatás, sőt ha kell, gondozás nyújtását.”*⁸⁵⁰

Hazánkban a kezelő intézményrendszer hiányos működése miatt a gyermekek veszélyeztetése esetén jelenleg egyetlen intézkedést alkalmaznak: a gyermeket emelik ki a családból. Ez a gyakorlat különösen a gyermek sérelmére a családi környezetben történt szexuális erőszak, zaklatás körében terjedt el. A gyermekbántalmazás megelőzése emiatt nem hatékony, továbbá a legsúlyosabb következményekkel járó eseteket kivéve a gyermekjóléti szolgálatok jelzőrendszere nem működik.

---

⁸⁵⁰ BÓCZ, *A tanúvédelem és [...]*, 10.

Éppen ezért alapvető jelentőségű a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozat mellékletének 7.3. pontjába foglalt azon rendelkezés, melynek értelmében kiemelkedően fontos a családon belüli erőszak által érintett kiskorú áldozatok számára annak biztosítása, hogy a még megfelelően működő szülői támaszt ne veszítsék el.

Amennyiben ez mégsem érhető el, úgy a gyermekvédelmi gondoskodásban lévők számára célszerű az erőszakmentes konfliktusfeloldó technikák integrálása az erkölcsi nevelésbe és az alkohol- és drogmentes környezet és szabadidős programok biztosítása.

4. Nemzetközi kitekintés

4.1. A francia szabályozás

Az áldozatok és azon belül is a családon belüli erőszak áldozatai, az őket segítő, védő hatékony jogintézmények hosszú időn keresztül hiányoztak a francia büntető eljárásjog eszköztárából. 1977-ben teremtette meg a jogalkotó a bűncselekmények áldozatainak állam általi kárenyhítésének rendszerét, majd ezt követően számos lépés történt a megfelelő áldozatvédelmi szabályozás kialakításának érdekében.⁸⁵¹ A statisztikai adatok is azt igazolták, hogy a családon belüli erőszak komoly problémát jelent. A Henrion-jelentés alapján például 1990 és 1999 évek között Párizsban 652 nő vált emberölés áldozatává, amely esetek mintegy felében házastársa vagy élettársa volt az elkövető.⁸⁵² Más vizsgálatok szerint a megkérdezett 7000 nő 10 %-a sérelmére követtek már el korábban családon belül erőszakos cselekményt.

Franciaországban a Marie Noëlle LIENEMANN nevéhez köthető 1999-es jelentés⁸⁵³ szorgalmazta, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak legyen lehetőségük sürgősségi ellátás keretében történő elhelyezésre, továbbá arra, hogy a látelleletet csak később csatolják a feljelentéshez. Kiemeli a jelentés a különösen sérülékeny áldozatok megnyugtató módon és megfelelő hangnemben történő kihallgatásának szükségességét. Szorgalmazza a jelenleg a CPP 706-57. cikkében található és korábban ismertetett tanúvédelmi eszköz szélesebb körű alkalmazását, amikor a tanú saját lakcíme helyett az őt kihallgató rendőrség címét jelöli meg.

---

⁸⁵¹ Erről részletesen: KÍGYÓSSY Katinka, *Az áldozatvédelem Franciaországban* In: *Áldozatsegítés Európában 2004* [szerk. RÓZSAHEGYI Zsuzsa], Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága, Bp., 2005, 168-171.

⁸⁵² Roger HENRION nevéhez köthető 2001. februári jelentés az Egészségügyi Minisztérium részére.

Forrás: <http://www.sante.gouv.fr/htm/actu/violence/sommaire.htm> (2009. július 25-i letöltés)

⁸⁵³ Marie Noëlle LIENEMANN és munkacsoportjának *"Egy új áldozatvédelmi politika megteremtéséről"* címet viselő jelentése, amelyet 1999. március 26-án terjesztettek a miniszterelnök elé. Erről részletesen: KÍGYÓSSY, *i.m.*, 171-180.

Az 1999. szeptember 29-ei kormányhatározat előírja, hogy speciális képzésben kell részesíteni az eljáró hatóságok olyan tagjait, akik a családon belüli erőszakkal és a különösen sebezhető áldozatok sérelmére elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben járnak el. A rendőr-kapitányságokon szociális munkások jelenlétét tartja kívánatosnak a határozat.

A CPP 2000. június 15-ei módosítása nyomán a büntetőeljárások során valamennyi eljáró hatóságnak kötelessége tájékoztatni az áldozatokat az őket megillető jogokról, továbbá a segítségüket és védelmüket szolgáló jogi és nem jogi lehetőségekről.

2001 októbere óta vehető igénybe az Országos Áldozatsegítő és Mediációs Intézet által működtetett ingyenes országos zöldszám, amelyet a bűncselekmények áldozatai hívhatnak.

4.2. A német szabályozás

Németországban az 1975-ös "*Nemzetközi Női Év*" óta fordít figyelmet a politika a nők elleni erőszakra, addig az tabutémának számított.⁸⁵⁴ 1976-ban jött létre az első nőotthon Berlinben, ahová a bántalmazott nők és gyermekek menekülhettek. Jelenleg több, mint 400 ilyen intézmény működik, amelyekben évente mintegy 40000 nő keres és talál a gyermekével menedéket.⁸⁵⁵ A gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények tekintetében az 1989-es német rendőrségi bűnügyi statisztika azt mutatta, hogy a szexuális visszaélés miatti feljelentések esetében a gyanúsítottaknak csupán 4%-a állt rokonságban az érintett gyermekkel, viszont a tetteles bántalmazásoknál ez az arány 80,6% volt.⁸⁵⁶

A büntető eljárásjogi eszközökkel kapcsolatban kiemelendő, hogy a német jogban a még nem felnőttkorú tanúkat csak a tanács elnöke kérdezi ki, és a

---

⁸⁵⁴ ÁY Mónika, *A családon belüli erőszak ellen készült német törvényről*, *Ügyészek Lapja*, 2005, 3. szám, 59.

⁸⁵⁵ ÁY, *i.m.*, 59.

⁸⁵⁶ MEIER, *i.m.*, 106.

kihallgatás időtartamára a vádlottat eltávolíttatják a tárgyalóteremből, vagy pedig az nem nyilvánosan történik.⁸⁵⁷ Mint azt már korábban említettük, az StPO. 247. § alapján a vádlott eltávolítható a tárgyalóteremből többek között abban az esetben, ha az feltételezhető, hogy a 16. évesnél fiatalabb tanúra rossz hatással lesz a jelenlétében lefolytatott kihallgatás. Ezt a veszélyeztetést különösen akkor kell vélelmezni, amennyiben „*valamilyen függőségi viszony van közte és a vádlott közt vagy más okból fél a bosszútól.*”⁸⁵⁸ Ezen túlmenően a német Igazságügyi Minisztérium és az adatvédelmi biztos az StPO. 247a. §-a alapján a nyilvánosság teljes kizárását tartja különösen fontosnak a gyermek- vagy fiatalkorú sértettek kihallgatásánál.⁸⁵⁹ Mégis a gyermekkorú tanúk esetében a kiküldött vagy megkeresett bírósági útján történő bizonyítás-felvétel tűnik a legcélszerűbb és legkíméletesebb módszernek.

Az StPO 241a. § kifejezetten a gyermek- és fiatalkorú tanúk védelme érdekében írja elő, hogy a tárgyaláson történő kihallgatásukat a bíróságot vezeti, a felek csupán indítványozhatják a kérdések feltételét. Megjegyzést érdemel, hogy Németországban a sértett-tanú indítványozhatja, hogy a kihallgatásánál egy nem ügyvéd bizalmi személy is jelen legyen (természetesen a jogi segítő igénybevétele is megengedett), aki serdülők esetében lehet például egy barát vagy barátnő, kisgyermeknél pedig a család egyik jó ismerőse vagy egy lelkes, minthogy pszichológiai vizsgálatok alapján a kiskorúak mintegy 90 %-át fenyegeti a szüleik vagy más nevelőjük jelenlétében történő kihallgatás.⁸⁶⁰

Az StPO. 255a. § alapján lehetőség van arra, hogy a 16. életévet be nem töltött tanú kihallgatásáról készült audiovizuális felvétel fő tárgyaláson történő lejátszásával pótolható a tanú ismételt kihallgatása, amennyiben a vádlottnak és a védőnek lehetősége volt részt venni a felvétel elkészítésén.⁸⁶¹ Ezt a lehetőséget a törvény szexuális jellegű, élet elleni és bántalmazásos jellegű bűncselekmények

---

⁸⁵⁷ BÓCZ, *Ismét* [...], 10.

⁸⁵⁸ KERTÉSZ, *A tanú* [...], 195.

⁸⁵⁹ Erről részletesebben: KERTÉSZ, *A büntetőeljárásban* [...], 68-69.

⁸⁶⁰ Erről részletesen: MEIER, *i.m.*, 109.

esetében biztosítja. A rendelkezések indoka, hogy a „*német jogterületen is megfogalmazásra került az az elv, hogy a gyermek közvetlen kihallgatása a tárgyaláson nem feltétlenül eredményez jobb bizonyítékot, mint a korábban rögzített vallomás.*”⁸⁶² A tapasztalatok szerint ugyanis éppen a gyermekkorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények esetében jelentős a tanú első vallomása, hiszen a későbbi kihallgatások alkalmával már reális a kontamináció (összekeveredés) veszélye.

Ezzel összefüggésben hangsúlyozandó, hogy a gyermek és fiatalkorúak vallomásának bizonyító erejéről már a XX. század kezdetétől számos pszichológiai vizsgálatot végeztek Németországban, ezért az ilyen vallomások hitelt érdemlőségének elbírálására viszonylag biztos empirikus tudásanyag áll rendelkezésre.⁸⁶³

Kiemelést érdemel, hogy a német szövetségi államok mindegyikében eltávolíthatja a rendőrség az erőszakos családtagot azonnali beavatkozás keretében is.⁸⁶⁴ A büntető eljárásjogi jogintézmény mellett 2001. december 11-én került elfogadásra az erőszakos cselekmények és a zaklatás megakadályozására nyújtható polgári jogi védelem javításáról, illetve válás esetén a családi lakás átengedésének megkönnyítéséről szóló törvény, amelynek keretében polgári jogi természetű ügyekben is konkrét védőintézkedéseket alkalmazhatnak a bíróságok (például megközelítési tilalom, kapcsolat-felvételi tilalom). A törvényi felsorolás ebben a körben nem taxatív jellegű, egyedi esetekben más intézkedések is foganatosíthatók.⁸⁶⁵

---

⁸⁶¹ LIZICZAY, *A tanúvallomás* [...], 323.

⁸⁶² *Uo.*, 322.

⁸⁶³ MEIER, *i.m.*, 105.

⁸⁶⁴ ÁY, *i.m.*, 64.

⁸⁶⁵ Erről részletesen: ÁY, *i.m.*, 61. és 64-66.

IV. Fejezet:

A tanúvédelem társadalmi kérdései

Egyetértve KERTÉSZ Imrével úgy vélem, hogy a tanúvédelem büntető eljárásjogi és bizonyításelméleti megközelítése mellett mindenképp „szükséges empirikus kutatásokat is folytatni elsősorban a tanúk megfélemlítését megelőző stratégia kidolgozására.”⁸⁶⁶ Minthogy pedig erre vonatkozóan a hazai szakirodalomban nem igazán lehet példát találni, ezért rendelkezésre álló - szerény - eszközeimmel kérdőíves felmérés formájában megpróbáltam adatokat szerezni a kérdéskörrel kapcsolatban. Meglátásom szerint ennek révén hasznos következtetések vonhatók le a jelenleg hatályos szabályok alkalmazásának gyakorlatával és azok hatékonyságával kapcsolatban.

Kiemelést érdemel, hogy nemcsak hazánkban hiányoznak az effajta empirikus vizsgálati eredmények, de a tanúvédelmi programok széleskörű alkalmazása ellenére nemzetközi viszonylatban is feltűnően kevés kutatás folyt vagy folyik a tanúvédelmi eszközök költségigényének és hatékonyságának összevetése körében.⁸⁶⁷ A különböző tanúvédelmi eszközök és a védelmi programok a megfélemlítés különböző formáira adott reakciónak tekinthetők, ugyanakkor nem foglalkoznak annak okaival.

Nélkülözhetetlen annak vizsgálata, hogy miből adódik a tanú félelemérzete a büntetőeljárás során, illetve mennyiben befolyásolja ez őt a vallomástételben. VARGA Zoltán foglalkozik a tanúvédelem azon elvi jelentőségű kérdésével, mely szerint önmagában a tanú szubjektív félelemérzete indokolhatja-e a tanúvédelmi eszközök alkalmazását, vagy ebben a kérdésben csak a hatóság objektív tényeken nyugvó álláspontja lehet mértékadó.⁸⁶⁸ Azért is indokolt a kérdés alapos vizsgálata, mert nem vitatható, hogy a tanú „bizonytalan helyzetbe hozására sor

---

⁸⁶⁶ KERTÉSZ, *A még különösebben* [...], 38.

⁸⁶⁷ FYFE - SHEPTYCKI, *i.m.*, 27.

⁸⁶⁸ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 268-269.

*kerülhet a hatóságok részéről is*⁸⁶⁹, amely csökkenti az igazságszolgáltatás iránti bizalmat és egyúttal a tanúzási kedvet is. Előfordulhat az is, hogy tanú annak ellenére ténylegesen fél, hogy semmilyen tény, adat vagy körülmény nem merül fel az ő megfenyegetésére vagy megfélemlítésére, kizárólag „*absztrakt félelemérzete az, amely meggátolja a vallomás megtételében, illetve befolyásolja a vallomásában.*”⁸⁷⁰

Megtörténhet, hogy a tanút ténylegesen fenyegetés érte, megfélemlítették, vagy akár nincs is tudomása arról, hogy egyébként ténylegesen veszélyben van. Ez utóbbi esetben az eljáró hatóságok akkor is el kell, hogy rendeljék a tanú védelmét, ha ő ez ellen kifejezetten tiltakozik⁸⁷¹, bár megítélésem szerint kérdéses, hogy az ilyen tanú milyen mértékben fog együttműködni a vallomástétel során.

A tanúvédelmi eszközök alkalmazásakor mindig szem előtt kell tartani azt a kívánalmat, hogy a védelem garanciális jogai, különös tekintettel a kontradiktórius tárgyalásra és a közvetlenség elvére csak a legszükségesebb mértékben sérüljenek, és bizonyos tanúvédelmi eszközök alkalmazására ne pusztán az eljáró hatóságok bizonyításbeli helyzetének megkönnyítése céljából kerüljön sor. TÓTH Mihály fogalmazza meg azt az alapvető kérdést, miszerint „*képesek vagyunk-e a valóban indokolt tanúvédelmet mindig megkülönböztetni attól, amikor a kontradikció elkerülésével inkább a bizonyítás megkönnyítése a cél?*”⁸⁷²

Az Ajánlásból az előzőekben vázolt kérdéskörrel kapcsolatban az az álláspont vezethető le, miszerint lehetőséget kell biztosítani arra, hogy bizonyos esetekben a tanúvédelem enyhébb formái akkor is biztosíthatók legyenek az azt igénylő tanúnak, ha azok alkalmazását kizárólag a tanú szubjektív félelemérzete indokolja, és ennek objektív okai egyébként hiányoznak (például a személyi

---

⁸⁶⁹ FARKAS - RÓTH, *A tanúvédelem* [...], 586.

⁸⁷⁰ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 268.

⁸⁷¹ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 269.

⁸⁷² TÓTH, *Adalékok* [...], 424.

adatok zárt kezelése esetében). A magyar tanúvédelmi eszköztár erre egyébként lehetőséget biztosít, hiszen - mint azt láthattuk - a tanú védelmének különböző formái és fokozatai ismeretesek.

A Be. Magyarázat azonban a fentiekkel szemben a következőket tartalmazza: „*A védelem indokoltságának megállapítása, valamint az alkalmazott intézkedés kiválasztása [...] a büntető ügyekben eljáró hatóságok feladata és nem a tanú szubjektív megítélésétől függő körülmény.*”⁸⁷³ Ez a megállapítás ugyanakkor teljesen ellentétes az EJEB által a már hivatkozott Doorson-ügyben⁸⁷⁴ kifejtettekkel, amelynek értelmében a tanúnak nem kell tényleges fenyegetést vagy megfélemlítést elszenvednie névtelenségének engedélyezéséhez, ehhez elegendő, hogy a körülmények alapján veszélyben érezze magát.⁸⁷⁵

Azonban maga az EJEB a Krasniki kontra Csehország ügyben⁸⁷⁶ már ezzel ellentétes megállapítást tett, amikor elmarasztalta a bepanaszolt tagállamot azon az alapon, hogy az eljáró cseh hatóságok pusztán a tanúk szubjektív félelemérzete alapján engedélyezték két tanú anonimitását (a tanúk a kábítószer-kereskedő jugoszláv származású vádlottól azért tartottak, mert a délszlávok túlságosan temperamentumos emberek, és megtorolják, ha ellenük tanúskodnak). Ebben az esetben az EJEB kimondta, hogy bár nem feltétlenül jelenti a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét, ha a tanúk nem jelennek meg a tárgyaláson, és a kábítószer-kereskedelemmel összefüggésben az esetleges megtorlás is valós veszélyt jelent, de jelen ügyben a névtelenség indokoltságának megfelelő vizsgálata hiányában az eljáró hatóságok a védelem jogait az Egyezménybe ütköző módon korlátozták.⁸⁷⁷

Az egyes idézett véleményekben, állásfoglalásokban megjelenő jelentős különbségek feloldásával összefüggésben a magam részéről VARGA Zoltán álláspontját tartom elfogadhatónak, aki szerint „*feltétlenül úgy kell eljárni, hogy a*

---

⁸⁷³ HOLÉ - KADLÓT [szerk.], *A büntetőeljárásról* [...], II. kötet, 336.

⁸⁷⁴ *Doorson kontra Hollandia*, 1996. március 26-i ítélet (ügyszám: 20524/92) 71. pontja

⁸⁷⁵ VERMEULEN [szerk.], *i.m.*, 38.

⁸⁷⁶ *Krasniki kontra Csehország*, 2006. február 28-i ítélet (ügyszám: 51277/99)

*hatóság intézkedése és a tanú személyes szubjektív érzete valamilyen ponton közös nevezőre jusszon.*⁸⁷⁸ Megítélésem szerint ugyanis amennyiben a büntetőeljárás sikerét tartjuk szem előtt, úgy az Ajánlásban és a Doorson-ügyben megjelenő álláspontnak megfelelően a tanú szubjektív félelemérzete nem hagyható figyelmen kívül, hiszen a tanú saját megítélése alapján fog vallomást tenni, és esetleg bizonyos tényeket elhallgat, ha veszélyben érzi magát, még akkor is, ha erre egyébként nincs oka. Továbbá annak ellenére, hogy a tanúvallomás megtagadása fenyegetésre vagy megfélemlítésre történő hivatkozással nem lehetséges, a tanú könnyen kibújhat a releváns tények közlése elől, amennyiben például a vallomástételkor már "nem emlékszik" ezekre.

Természetesen nem tehetjük parttalanná a tanúvédelem eszközeinek igénybevételét, így az indokoltság szempontjából prioritást szükséges biztosítani az objektív tényekből levont következtetéseknek.

Az előzőekben kifejtettek alapján úgy gondolom, lehetőséget kell biztosítani a jogalkalmazó számára, hogy bizonyos esetekben a tanúvédelem enyhébb formáit (elsősorban a külön nem nevesített büntető eljárásjogi eszközöket és a személyi adatok zárt kezelését) diszkrecionális jogkörben akkor is biztosíthassa az azt igénylő tanúnak, ha azok alkalmazását kizárólag a tanú szubjektív félelemérzete indokolja, és ennek objektív okai hiányoznak. Ebből a szempontból a teljes körű, megfélemlítés nélkül megtett tanúvallomáshoz fűződő érdek jelentősebbnek tekintendő a bűnüldözés eredményessége miatt. Előfordul ugyanis, hogy *„a tanút semmilyen külső hatás nem éri, mégis tart a terhelttől, vagy annak rokonságától, baráti körétől, és már pusztán ez a tény befolyásolja abban, hogy ismereteit a valóságnak megfelelően elmondja.*⁸⁷⁹ Nem vitatható, hogy a bűnüldözés és a tanúként meghallgatandó sértett érdekei általában egybeesnek, csak kivételesen fordul elő ellentét közöttük. Viszont *„az egyik ilyen eset az, ha a sértett az elkövetőtől fenyegetve érezve magát nem akar tanúskodni,*

---

⁸⁷⁷ Az ítélet 75., 82. és 86. pontjai

⁸⁷⁸ VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 269.

*a vádló azonban számít a tanúvallomására.*⁸⁸⁰ Ennek a problémának az orvoslására szolgál a tanúvédelem, és az előbbi megoldás. Különösen fontos ez azért, mert még ma is az a legelterjedtebb vélekedés (sajnos nem is minden alap nélkül), hogy *„kifizetődőbb nem látni, nem hallani és főleg nem beszélni.”*⁸⁸¹ A szervezett bűnözés napjainkban sem ismer kegyelmet, *„valóban az életét kockáztatja, aki segíti ellene az igazságszolgáltatást.”*⁸⁸²

A tanúvédelem szigorúbb formáit, a komolyabb védelmi eszközöket viszont a magam részéről is csak objektív alapokon tartom alkalmazhatónak, különös tekintettel arra, hogy ezekben az esetekben a védelem garanciális jogai, a közvetlenség elve és a kontradiktórium jelentősen csorbulnak. Márpedig az objektív alapokat nélkülöző tanúvédelem megítélésem szerint nem konkurálhat a védelem tisztességes tárgyaláshoz való jogával, és annak elemeivel. Ebből a szempontból viszont erősen elgondolkodtató az EJEB Doorson-ügyben kifejtett álláspontja, amely az anonimitás engedélyezéséhez alapvetően elegendőnek tartja a tanú szubjektív félelemérzetét.

A tanúvédelem szubjektív és objektív alapjainak elhatárolásához nélkülözhetetlennek tűnik a tanúvallomást befolyásoló tényezők rövid áttekintése a következőkben ebből a szempontból.

---

⁸⁷⁹ ELEK, *A tanúvallomások* [...], 58.

⁸⁸⁰ KIRÁLY Tibor, *Büntetőeljárás* [...], 178.

⁸⁸¹ FARKAS - RÓTH, *Tanúvédelem* [...], 583.

⁸⁸² KERTÉSZ, *A tanú* [...], 193.

1. A tanú vallomását befolyásoló tényezők

Mielőtt a tanú félelemérzetével kapcsolatos kérdéskört alaposabban megvizsgáljuk, érdemes röviden áttekinteni, hogy összességében milyen tényezők befolyásolják a tanú vallomását. A tanú tudatában a tudomásszerzéstől a vallomástételig ugyanis egy igen hosszú pszichikai folyamat megy végbe, amelyet számtalan olyan tényező befolyásol, amelyet a bíróság nem hagyhat figyelmen kívül a vallomások értékelésénél. NAGY Lajos alapvető jelentőségű idézett monográfiájában a tényezőket fiziológiai és pszichikai jellegük szerint csoportosítja.⁸⁸³ Fiziológiai tényező ez alapján az életkor, a nemi hovatartozás és az érzékszervi fogyatékoság, míg pszichikai tényező az értelem, a figyelem, az érzelem, a befolyásolás és a patológikus jellegű körülmények.

Más felosztások alapján - például a KIRÁLY Tibor⁸⁸⁴ illetve a TREMMEL Flórián nevével fémjelzett⁸⁸⁵ egyetemi tankönyvek vonatkozó részei és ELEK Balázs tárgykörben írott monográfiája⁸⁸⁶ szerint - a tanúvallomást befolyásoló tényezők lehetnek a tanú személyétől független (objektív) körülmények, vagy a személyétől függőek (szubjektívek). Az objektív tényezők a tanúsítandó tény természetétől is függően befolyásolják a tudomásszerzést, míg a szubjektív tényezők a vallomást tevő személyéhez közvetlenül kapcsolódnak. Ezek alapján objektív tényezők a cselekvés, a tér és idő észlelése, a személyek felismerése, a látás-hallás, a beszéd észlelése, az idő múlása és az utólagos hatások. Szubjektív tényezőnek tekinthetők az életkor, a nem, az érzékszervi fogyatékoság, az értelem, a figyelem, az érzelem és a szakismeret.

Dolgozatomban csak a tanúvédelemmel összefüggésben álló tényezőkkel foglalkozom röviden, melyek az életkor, a nem, a figyelem, az érzelem -

---

⁸⁸³ Erről részletesen: NAGY, *i.m.*, 126-214.

⁸⁸⁴ KIRÁLY Tibor, *Büntetőeljárás* [...], 240-241.

⁸⁸⁵ FENYVESI - HERKE - TREMMEL, *Új magyar* [...], 238-239.

⁸⁸⁶ ELEK, *A vallomás* [...], 42-44.

különösen a félelemérzet -, a cselekvés, a személyek felismerése, a beszéd felismerése és az utólagos hatások.

Az *életkor*, mint az értékelés szempontjából korántsem elhanyagolható fiziológiai tényező a tanú értelmi képességeit helyezi inkább a vizsgálódás középpontjába, és nem kizárólag azt a tény, hogy a tanú hány éves. Mint láttuk, a gyermekkorú tanú kihallgatását a Be. alapján csak akkor lehet fogantatosítani, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. Ez egyben a „szellemi képességeknek a korról adekvát fejletlenségét”⁸⁸⁷ is jelenti. A tapasztalatok szerint a 7 évesnél fiatalabb jó észlelési képességét a képzelődés veszélyeztetheti, a 7-10 évesek megfigyelőképessége fokozódik, az értelmi korlátok azonban itt is figyelembeveendőek. A 10 év feletti gyermekek széles körű érdeklődésüknél fogva potenciálisan jó tanúk lehetnek, de figyelembe kell venni esetükben is az esetleges ábrándozó, befelé forduló hajlamot is.⁸⁸⁸ Mindezen adatok azt támasztják alá, hogy a gyermekkorú tanúk kihallgatásának pozitívuma az éles megfigyelőképességük, ugyanakkor a gyermekek magatartására, életfelfogására jelentős hatást gyakorol társadalmi környezetük, családjuk, így jobban befolyásolhatók abban a tekintetben, hogy "mit kell mondaniuk" azzal szemben, hogy mit is érzékeltek valójában. Az időskorú tanú vallomásánál elsősorban azt kell figyelembe venni, hogy a pszichés állapot, az értelmi képesség fokozatosan romolhat, az érzékszervek gyengülhetnek, ezzel összefüggésben pedig az észlelési képesség csökken.

Bár a tanú *neme* szerint modern eljárásjogi törvények nem tesznek különbséget férfi és női tanúk között, de a történelem során ez nem volt mindig így. A rabszolgatartó, illetve a feudális társadalmakban a nők egyáltalán nem, vagy csak kivételesen lehettek tanúk. Napjainkban a női és a férfi tanúvallomások egyenértékűek, inkább azt kell figyelembe vennünk, hogy a nemekhez kapcsolódó alkati, pszichológiai és élettani sajátosságok eltérőek, viszont hatást

---

⁸⁸⁷ KIRÁLY Tibor, *Büntetőeljárás* [...], 240.

⁸⁸⁸ KIRÁLY Réka Zsuzsa, *i.m.*, 105.

gyakorolnak a vallomásokra. Az empirikus kutatásaim során erre tekintettel külön is vizsgáltam az egyes kérdések tekintetében a férfi és a női válaszadók közötti eltéréseket.

A *figyelem* az értelmi aktivitás egyfajta állapota, ami számos tényező függvénye. Befolyásolja az életkor, az egészségi állapot, az egyén tapasztaltsága. Az ember szándékosan figyel meg jelenségeket, de gyakran akaratán kívül, nem tudatosan maradnak meg emlékezetében a részletek. Ez függ attól, hogy mennyire éri váratlanul az adott esemény, milyen lelkiállapotban van az észlelés időpontjában. Az emberi figyelem lehet osztott, több dologra kiterjedő, vagy egy eseményre koncentrált, s ez leginkább az egyént ért külső hatások függvénye.

Az ember érző lény, az őt ért hatásokra *érzelmeivel* reagál, s így a tanúvallomására is jelentős hatást gyakorolnak az emóciók. A harag, a zaklatottság, a félelem, a meglepettség gyakran érződik a tanú mozdulatain, arckifejezésén, reakcióin. Mindez megkönnyítheti a bíró számára a vallomás értékelését, ezekből a külső képekből többnyire megítélhető, hogy mennyire objektív és valós a vallomás.

A tanú által észlelt *cselekvés* olyan magatartásokról szerzett tudomás, amely az adott ügy szempontjából relevánsnak tekinthető. A tanú arról nyilatkozik, hogy az eseményeket hogyan, hol, mikor észlelte. A tényezők értékelése nagyfokú körültekintést igényel, ugyanis a tanú az észlelteken kívül gyakran hozzátesz körülményeket, illetve saját következtetéseit is közölheti. Különösen igaz lehet ez a gyermekkorú tanúkra, mint ahogy azt korábban láthattuk. Célszerű ezért az észlelt cselekvésekre vonatkozó kijelentéseket más bizonyítékokkal összevetve értékelni.

A bűncselekményekkel kapcsolatba hozható *személyek felismerése* a külső testi jellegzetességek (testalkat, hajszín, arcvonás) alapján történő azonosítást jelenti. "Szerencsés" esetben a tanú látja a terheltet az elkövetés közben, ezért vallomása kiemelkedő jelentőségű ezekben a helyzetekben. Természetesen az ezzel kapcsolatos nyilatkozatait nagymértékben befolyásolja a tanú félelemérzete,

elég csak a szembesítéssel vagy a felismerésre bemutatással összefüggésben írtakra gondolni.

Sokat segíthet a bűncselekmények elkövetőinek felderítésénél a *beszéd felismerése*. Megfelelő körülmények között az észlelt személy nemét, korát is meg lehet állapítani. A hanghordozásából, akcentusából igen fontos következtetések vonhatók le, de jelentősek lehetnek a társadalmi hovatartozásra utaló kifejezések is. Ugyanakkor ez problémákat okozhat például az együttműködő személyek esetében, hiszen őket a terhelt könnyen felismerheti a beszéd alapján még akkor is, ha arcukat nem látja és személyüket egyebekben nem ismeri.

Utólagos hatások alatt azt értjük, hogy a tanú gyakran a cselekmények hatása alá kerül és a szerzett élmények feldolgozása hosszú időt igényel. Ez a többszöri kihallgatás során egyre nehezebbé válik, és gyakran ez is közrejátszik abban, hogy a tanú megváltoztatja vallomását. Bár jelentős *„kriminalisztikai irodalma van a félelem hatásának az események észlelésére és a vallomás kialakulására [...] nem ismeretes az utóbb átélt fenyegetettség és a tanúvédelmi intézkedések befolyása a vallomás hitelességére.”*⁸⁸⁹ Márpedig napjainkban a tanúk megfélemlítésével összefüggésben ennek a kérdésnek a vizsgálata elengedhetetlennek tűnik.

ELEK Balázs arra hívja fel a figyelmet, hogy a szerzett tudomásról tett közlés szándékos megváltoztatására irányuló befolyásolás kiküszöbölése az egyik legnehezebb gyakorlati kérdése a tanúbizonyításnak. A befolyásolás formáját tekintve lehet bűncselekményt megvalósító magatartás, vagy ezt a szintet el nem érő, de mégis jelentős mértékű ráhatás. *„Példákkal igazolható, hogy a befolyásolás, a megfélemlítés akár a felek, akár a hatóságok részéről történt, igen jelentős gyakorlati kérdés. A befolyásolás leggyakoribb formája a fenyegetés és a kényszer, illetőleg a fenyegetéssel kiváltott félelem [...]”*⁸⁹⁰

---

⁸⁸⁹ KERTÉSZ, *A még különösebben [...]*, 40.

⁸⁹⁰ ELEK, *A vallomás [...]*, 56-57.

Az objektív és a szubjektív tényezők előzőek szerinti felsorolása alapján megállapítható, hogy a tanúvédelmi eszközök egyrészt éppen a tanúvallomások megbízhatóságát szolgálják, amikor szándékos befolyásolás megakadályozására törekszenek, másrészt a félelem és a megfélemlítés kiküszöbölése is elérhető általuk. Azt pedig, hogy a tanúvédelem szempontjából a bemutatott tényezőknél írtak mennyiben tekinthetők a gyakorlatban is valós és reális problémának, empirikus kutatási adatokkal alátámasztottan igyekeztem vizsgálni.

2. Empirikus kutatási adatok

A tanúvédelemmel kapcsolatban viszonylag kevés empirikus kutatást végeztek, éppen ezért nem igazán állnak rendelkezésre olyan adatok, amelyekre a jogintézmény indokoltságával és hatékonyságával kapcsolatban támaszkodni lehetne. Minthogy azonban enélkül véleményem szerint nem kaphatunk teljes és minden tekintetben valós képet a tanúvédelem hazai helyzetéről, ezért a Debreceni Egyetem karainak hallgatói között 748 fő részvételével kérdőíves felmérés keretében végeztem ezirányú kutatásokat. A mintavétel a megkérdezettekre nézve reprezentatívnak tekinthető, ugyanakkor a Debreceni Egyetem karainak hallgatói eloszlását nem tükrözi, de nem is ez volt a célom. Vizsgálati módszerem valószínűségi mintavételi eljárás, azon belül egyszerű véletlen mintavétel.

A kutatás elemszáma tehát a fent említett 748 fő, akik közül 472 jogász (63 %) és 276 nem jogász (37 %). A nemi arányok szerint 565 nő (75%) és 183 férfi (25 %) válaszolt, tehát a nők felülreprezentáltak a mintában, ugyanúgy, ahogy az egyes karokon is. A jogászok közötti nemi arányok: 342 nő (72 %) és 130 férfi (28 %). A nemi arányok vizsgálatát azért tartottam szükségesnek, mert ezáltal alátámasztható vagy cáfolható, hogy ennek a tényezőnek napjainkban van-e még jelentősége, mint tanúvállomást befolyásoló tényezőnek. A jogász és nem jogász csoportra történő felosztást pedig azért tartottam elengedhetetlennek, mert feltételeztem, hogy bizonyos kérdések (például a tanúvédelmi eszközökre vonatkozó ismeretek) vonatkozásában jelentősége van (lehet) ennek a körülménynek is.

Releváns ténynek tekintendő, hogy a 748 válaszadóból hányan rendelkeznek tanúzási tapasztalattal büntető- és egyéb eljárásokban. Büntetőeljárás kivételével különböző egyéb eljárásokban (polgári, munkajogi, szabálysértési, egyéb) összesen 157 fő volt már tanú, amelyből jogász 103 fő, nem jogász 54 fő. Büntetőeljárásban az összes megkérdezett közül 142 fő (19 %) szerepelt már

tanúként, amelyből 84 fő nő és 58 fő férfi. A 142 főből jogász 94 fő, nem jogász 48 fő. A jogászokon belül 55 fő nő és 39 fő férfi, míg a nem jogászoknál 29 fő nő és 19 fő férfi volt már tanú. Megállapítható tehát, hogy a jogászok 20 %-a és a nem jogászok 17 %-a tanúskodott korábban büntetőügyben, vagyis ebből a szempontból nincs szignifikáns különbség a két csoport között. Kizárólag nyomozási szakban tett tanúvallomást összesen 80 fő (47 fő jogász és 33 fő nem jogász), kizárólag bírósági szakban 18 fő (16 fő jogász és 2 fő nem jogász), mindkét szakban pedig 44 fő (31 fő jogász és 13 fő nem jogász). Látható, hogy a tanúként már szerepelt megkérdezettek több mint fele kizárólag a nyomozási szakban tett tanúvallomásokkal kapcsolatban rendelkezett tapasztalatokkal, tehát elsősorban a nyomozó hatóságok magatartásáról alkotott véleményt, és mintegy egyharmadának volt lehetősége a nyomozási szakban és a bírósági szakban szerzett benyomásainak összehasonlítására. Hangsúlyozandó, hogy a megkérdezettek közül néhányan már több alkalommal is voltak tanúk büntetőeljárásban.

Jellege szerint a legtöbb alkalommal vagyon elleni bűncselekmények kapcsán került sor a megkérdezettek tanúkénti kihallgatására mind a jogászok, mind a nem jogászok esetében (jogászoknál 44 alkalommal, nem jogászoknál 17 alkalommal). A jogászok esetében ezt a személy elleni bűncselekmények (24 alkalommal) és a közlekedési bűncselekmények (18 alkalommal) követték a sorban. A nem jogászok esetében ez éppen fordítva alakult, hiszen a közlekedési bűncselekményeket (11 alkalommal) követték a személy elleni bűncselekmények (10 alkalommal).

A büntetőeljárásban tanúként meghallgatott 142 személyből összesen 80 fő (56 %) nyilatkozott úgy, hogy a vallomástételt megelőzően érzett szorongást vagy félelmet. Ez alátámasztja, hogy a tanúk egy jelentős hányadában szorongást, félelmet kelt a vallomás megtétele, vagyis mindez valós és reális, a gyakorlatban megoldandó problémának tekinthető. A 80 főből 50 fő nő, és 30 fő férfi. Figyelembe véve, miszerint a büntetőeljárásban tanúként szerepelt 142

válaszadóból 84 fő nő és 58 fő férfi volt, megállapíthatjuk, hogy a női tanúk 59 %-a és a férfi tanúk 52 %-a szorongott vagy félt a vallomástételt megelőzően, vagyis a nemek szerint nem fedezhető fel jelentős eltérés ebben a vonatkozásban.

A 80 főből, aki szorongást vagy félelmet érzett a tanúkihallgatást megelőzően 54 fő volt jogász és 26 fő nem jogász. Figyelembe véve, miszerint a büntetőeljárásban tanúként szerepelt 142 válaszadóból jogász 94 fő, nem jogász 48 fő volt, megállapíthatjuk, hogy a jogász tanúk 57 %-a és a nem jogász tanúk 54 %-a szorongott vagy félt a vallomástételt megelőzően, vagyis ebben a tekintetben sem fedezhető fel lényeges különbség. Összegezve megállapíthatjuk, hogy azon válaszadók között, akik nem csak elméleti szinten szerepeltek már tanúként büntetőeljárásban, hanem valós problémaként szembesültek ezzel az élethelyzettel, sem nemi hovatartozásuk, sem képzettségük szempontjából nem tehetünk különbséget a félelemérzet kialakulásával kapcsolatosan.

Arra kérdésre, hogy ez a szorongás vagy félelemérzet miből adódott, a leggyakoribb válasz az volt, hogy önmagában az eljárásban való részvétel miatt alakult ki ilyen érzése a válaszadó tanúknak, konkrét fenyegetés vagy bántalmazás nem történt az esetükben. Ilyen választ a 80 főből 71 fő adott, vagyis az esetek majdnem 89 %-ban kizárólag a tanú szubjektív félelemérzete húzódott meg a háttérben. Mindez azért fontos körülmény meglátásom szerint, mivel az enyhébb tanúvédelmi eszközök alkalmazását ennek tükrében immár nem kizárólag elméleti alapon, hanem empirikus adatok alapján is alkalmazhatónak tartom azokban az esetekben, amikor hiányoznak az azt alátámasztó objektív körülmények. Ellenkező esetben ugyanis valós veszély, hogy a tanúk ennek hiányában nem tesznek teljes körű, a valóság minden általuk ismert részletére kiterjedő vallomást.

8 fő (10 %) számolt be arról, hogy a vallomástételt megelőzően a kihallgatást végző hatóság eljáró tagja tanúsított olyan magatartást, amely miatt félelemérzete kialakult. Ez a körülmény arra hívja fel a figyelmet, hogy valóban reális és megoldásra váró probléma az esetek egy nem elhanyagolható részében

az eljáró hatóságok részéről a megfelelő magatartás tanúsítása a tanúkkal szemben. Kijelenthető, hogy - immár empirikus adatokkal is igazoltan - nem szűkíthető a tanúvédelem kizárólag a terhelt és a köreiből származó fenyegetésekkel szembeni fellépés eseteire. Annál is inkább, mert szemben a 8 fővel, csupán 1 fő számolt be arról, hogy a vallomástételt megelőzően a gyanúsított vagy annak hozzátartozói a vallomástétellel összefüggésben megfenyegették.

A büntetőeljárásban tanúként meghallgatott 142 személyből arra a kérdésre, hogy a tanúkihallgatást követően érte-e bármilyen hátrány 141 fő válaszolt. 132 személy adott a kérdésre nemleges választ, vagyis mindösszesen 9 tanút (az összes tanú mintegy 7 %-át) ért valamilyen hátrányos következmény a vallomástételt követően. A 9 tanú közül 1 fő jelölte meg ennek formáját abban, hogy a vallomástételt követően a gyanúsított vagy hozzátartozói bántalmazták, 1 főt pedig az előző körön kívüli személyek bántalmaztak. 1 fő nyilatkozott akként, hogy a gyanúsított vagy hozzátartozói megfenyegették a vallomástétellel összefüggésben. 1 fő számolt be arról, hogy a gyanúsított és hozzátartozó megfenyegették és később bántalmazták is. A további 5 tanú az őket ért hátrányt abban jelölte meg, hogy a vallomástételt követően a kihallgatást végző hatóság eljáró tagja tanúsított olyan magatartást, amely miatt a félelemérzete kialakult.

A magam részéről elgondolkodtatónak és szomorúnak tartom, hogy még egy egyetemi hallgatók körében végzett kutatás során is találni 3 olyan tanút, akit fizikailag bántalmaztak, mert eleget tett állampolgári kötelezettségének és vallomást tett. Ugyanakkor az is látható, hogy ennél többen (5 személy) jelölték meg a hatóságok nem megfelelő, félelmet keltő magatartását okként, ami arra hívja fel a figyelmet, miszerint valóban nem elhanyagolható ez a probléma sem, ráadásul talán ez lenne egyben a legkönnyebben kezelhető az eljáró hatóság tagjainak megfelelő felkészítésével.

A fentiekből látható, hogy összesen 142 megkérdezett rendelkezett tapasztalatokkal a büntetőügyekben tett tanúvallomásokkal kapcsolatban,

amelyből 80 fő (56 %) válaszolta azt, miszerint érzett szorongást vagy félelmet a vallomástétellel összefüggésben. A teljes mintát figyelembe véve (tehát a tanúként még nem szerepelt válaszadókat is ideértve) a 748 megkérdezettből 359 fő (48 %) nyilatkozott úgy, hogy félne tanúvallomást tenni büntetőügyben. Ez az adat szintén megerősíti, hogy a tanúk félelemérzete valós és reális problémája a büntető eljárásjognak, és a tanú szubjektív érzései alapján is szükségesnek mutatkozik bizonyos tanúvédelmi intézkedések megtétele. Kiemelést érdemel, miszerint azok között, akik már ténylegesen szerepeltek tanúként büntetőügyben magasabb volt azok aránya, akik félelemérzetről számoltak be (56 % szemben az összes megkérdezett 48 %-ával), ami azt jelzi, hogy valószínűleg a konkrét esemény bekövetkezése (például már az idézés átvétele és ezáltal a tanúzási kötelezettségről való tudomásszerzés ténye) módosíthatja az arányokat.

A nemi arányokat figyelembe véve a 359 főből 291 nő (az összes női megkérdezett 51,5 %-a) és 68 férfi (az összes férfi megkérdezett 37 %-a) számolt be félelmérzetről, vagyis ebben a vonatkozásban jelentős eltérés mutatkozik a két csoport között, miszerint a nők inkább félnek vallomást tenni büntetőügyekben. Mint korábban láttuk, ilyen mértékű eltérés nem jelentkezett azoknál, akik már korábban voltak tanúk büntetőügyben (ott a nők 59 %-a és a férfiak 52 %-a nyilatkozott szorongásról vagy félelemről), tehát azt megállapíthatjuk, hogy elsősorban az ilyen tapasztalatokkal nem rendelkező férfiak válaszai határozták meg a nemi hovatartozás szerinti szignifikáns különbséget. A 359 főből 210 fő jogász (az összes jogász 44 %-a) és 149 fő nem jogász (az összes nem jogász 54 %-a), vagyis ebben a vonatkozásban is megállapítható, hogy a mélyebb jogi ismeretekkel nem rendelkezők körében magasabb azok aránya, akik félnének tanúvallomást tenni büntetőeljárásban, amely korábban szintén nem jelentkezett a ténylegesen tanúvallomást tevő válaszadók esetében. Mindezen körülmények figyelembe vételével itt is csupán megerősíthetjük az előző kérdéssel kapcsolatban írtakat, miszerint a tanúzási kötelezettség konkrétá válása módosít(hat)ja ezeket az arányokat.

A 359 válaszadóból, akik félnének tanúvallomást tenni büntetőeljárásban 314 fő nyilatkozott akként, hogy a félelme függ a konkrét büntetőügy jellegétől, míg 45 fő esetében nincs relevanciája ennek a körülménynek. A 314 fő több bűncselekmény-kategória közül választhatott (akár többet is), melyek közül a leginkább személy elleni (250 szavazat), szabadság és az emberi méltóság elleni (152 szavazat), továbbá házasság, család, ifjúság és nem erkölcs elleni (109 szavazat) bűncselekménnyel kapcsolatban félnének tanúvallomást tenni. Ezek - mint ahogy azt korábban láthattuk - elsősorban a szervezett bűnözéssel és a családon belüli erőszakkal kapcsolatba hozható bűncselekményeket jelentik, vagyis valóban ezekkel kapcsolatban tűnik kiemelkedőnek a tanúvédelem jelentősége.

Fontos kérdésnek tekinthető, hogy milyen ismeretekkel rendelkeznek az állampolgárok büntető eljárásjogi kötelezettségeikről és jogaikról, ezen belül is a tanúvédelem lehetőségéről és annak eszközeiről. A 748 válaszadóból 141 fő (19 %) nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem rendelkezik ismeretekkel a tanúvédelem hazai eszközeiről. Ebből a 141 főből 45 fő jogász (32 %) és 96 fő nem jogász (68 %), vagyis elsősorban a nem jogászok tekintetében merül fel a megfelelő információk hiánya, mint probléma. 217 fő nyilatkozott úgy, hogy pontos ismeretekkel nem rendelkezik ebben a témakörben, de legalább hallomásból ismeri a tanúvédelem jogintézményét. Ezen 217 főből 124 fő jogász (57 %) és 93 fő nem jogász (43 %). A nevesített tanúvédelmi eszközöket a 748 válaszadó a következők szerint ismeri:

- a tanú személyi adatainak zártan kezelése 312 fő (42 %), ebből 276 fő jogász (az összes jogász 58 %-a) és nem jogász 36 fő (az összes nem jogász 13 %-a);
- a tanú nevének zártan kezelése 357 fő (48 %), ebből 280 fő jogász (az összes jogász 59 %-a) és nem jogász 77 fő (az összes nem jogász 28 %-a);
- különösen védett tanúvá nyilvánítás 328 fő (44 %), ebből 261 fő jogász (az összes jogász 55 %-a) és nem jogász 67 fő (az összes nem jogász 24 %-a);

- fizikai tanúvédelem 284 fő (38 %), ebből 229 fő jogász (az összes jogász 48,5 %-a) és nem jogász 55 fő (az összes nem jogász 20 %-a);
- tanúvédelmi program 234 fő (31 %), ebből 199 fő jogász (az összes jogász 27 %-a) és nem jogász 35 fő (az összes nem jogász 13 %-a).

Az adatokból megállapítható, hogy a jogászok természetesen több ismerettel rendelkeznek a tanúvédelmi lehetőségeket illetően, mint a nem jogászok. Számomra némi meglepetésként szolgált, hogy a név zártan kezelésének lehetőségét több válaszadó ismerte, mint az annál enyhébb személyi adatok zártan kezelését, amely elsősorban a nem jogász válaszadóknál jelentkező szignifikáns eltérésnek tudható be.

Az utolsó kérdés a kérdőíven arra vonatkozott, hogy a válaszadó megítélése és esetleges tapasztalatai alapján a tanúvédelmi eszközök elegendő védelmet nyújtanak-e hazánkban a félelem és megfélemlítés nélküli vallomástételhez. A 748 válaszadó a következők szerint válaszolt:

- 291 fő (39 %) szerint hazánkban nem elégségesek a jogi lehetőségek és a hatóságok sem megfelelően járnak el ebben a körben;
- 197 fő (26,3 %) szerint megfelelően hatékonyak lennének a jogi lehetőségek, de a hatóságok nem járnak el megfelelően;
- 167 fő (22,3 %) szerint nincsenek hatékony jogi lehetőségek az eljáró hatóságok kezében;
- 93 fő (12,4 %) szerint megfelelően hatékonyak a jogi lehetőségek és a hatóságok is megfelelően járnak el ebben a tekintetben.

Látható, hogy a bevezetőben és az alkotmányos alapoknál is említett általános állampolgári biztonságérzet jelentősen javítandó, hiszen csupán a válaszadók mintegy 12 %-a gondolja úgy, hogy minden tekintetben megfelelő a jelenlegi helyzet. A válaszadók több mint 65 %-a gondolta úgy, miszerint a hatóságok nem járnak el megfelelően (a felsorolás első és második pontja), amely szintén arra hívja fel a figyelmet, hogy gyakran nem is a terhelt vagy annak

köréből származó fenyegetés hatására alakul ki a tanú félelemérzete, hanem a hatóságok eljárás során tanúsított magatartása indukálja azt.

Megítélésem szerint összességében az empirikus kutatás eredményei alátámasztották a dolgozat korábbi részeiben elméleti síkon megfogalmazott állításokat, javaslatokat, észrevételeket. Látható, hogy a tanúk félelemérzete valós és igenis megoldandó problémája a büntető eljárásjognak, indokolt a tanúvédelem enyhébb formáinak kizárólag a tanú szubjektív félelemérzete alapján történő alkalmazása, és igazoltnak tekinthetjük a hatóságok kihallgatás során tanúsított nem megfelelő magatartásának káros következményeit. Leszögezhetjük továbbá, hogy a vizsgálat alátámasztotta azt a korábban megfogalmazott tételt is, miszerint az állampolgárok büntető igazságszolgáltatásba és a tanúk biztonságának állam általi szavatolásába vetett hite megingott, amelynek helyreállítása sürgető feladat.

Záró gondolatok

Noha ma már majdnem minden állam biztosít valamiféle védelemet a tanúvallomást tévők számára, lényeges különbségek léteznek az egyes nemzeti szabályozások tekintetében. Egységes és átfogó európai szabályozásról sem beszélhetünk a számos vonatkozó egyezmény, ajánlás és más dokumentum ellenére. A tanúvédelem területén tapasztalható növekvő nemzetközi együttműködés és az EJEB de facto kötelező érvényű esetjoga azonban mégis jelzi a kérdéskör fontosságát.⁸⁹¹ A hazai szakirodalom egységes álláspontot képvisel abban a kérdésben, miszerint a tanúvédelem jogi feltételei hazánkban is többé-kevésbé adottak, a tanúvédelem eszköztárának viszonylag széles választéka áll az eljáró hatóságok rendelkezésére.⁸⁹² „A Be. igen körültekintő és korszerű megoldást kínál a szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés és általában a tanúk megfélemlítésének kiküszöbölése érdekében a tanúvédelem terén.”⁸⁹³ Ugyanakkor azt is elmondhatjuk, hogy a „tanúvédelem [...] gyakorlata nálunk még meglehetősen kiforratlan”⁸⁹⁴, de azokat az álláspontokat, amelyek szerint tanúvédelmi intézményrendszerünk szegényes volna⁸⁹⁵ eltúlzottnak érzem. Egyetértek TÓTH Mihállyal, aki szerint nem a tanúvédelmi eszközök „bővítésén kellene gondolkodnunk [...], hanem megfelelő, tudatos, és egy-egy helyzetnek leginkább megfelelő, adekvát, de mértéktartó alkalmazásán.”⁸⁹⁶

A hangsúly jelen esetben az eszközrendszer megfelelő alkalmazásán van, ugyanis tény, hogy az eszközrendszer hatékonyságával kapcsolatban valós kétségek fogalmazhatók meg, és az empirikus kutatás adataiból kitűnően ezt az állampolgárok, a válaszadók meg is fogalmazták. Nagyon fontos, hogy ezen a

---

⁸⁹¹ Erről részletesen: GLUSCIC – KLEMENCIC – LJUBIN – NOVOSÉL – TRIPALO, *i.m.*, 37-38.

⁸⁹² VARGA, *A tanúvédelem* (Magyar Jog), 269.

⁸⁹³ TREMMEL, *Magyar* [...], 235.

⁸⁹⁴ TÓTH, *A magyar büntetőeljárás* [...], 190.

⁸⁹⁵ „A fokozatosan bővülő lehetőségek ellenére a tanúvédelem kérdéskörével azért indokolt [...] foglalkozni, mert különböző - jórészt elméleti szakemberek közreműködésével zajló - tanácskozásokon még mindig fel-felvetődik tanúvédelmi intézményeink állítólagos szegénysége [...]” TÓTH, *Adalékok* [...], 422.

téren is előre lépjen a jogalkalmazási gyakorlat, és az egyes tanúvédelmi eszközöket körültekintően és hatásosan alkalmazzák az eljáró hatóságok. Nem elegendő ugyanis az európai normáknak megfelelő szabályozás, ha egy jogintézmény a gyakorlatban nem működik hatékonyan. Utalnunk kell arra a tényre is továbbá, hogy azon intézkedések, amelyek a szervezett bűnözéssel szemben hatékonynak bizonyulnak, nem biztosítanak elegendő védelmet a tanú számára a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében. Ráadásul teljes mértékben egyet kell értenünk BÓCZ Endrével, aki hangsúlyozza: *„nem az esetek elenyésző számában esetleg szerephez jutó extrém megoldások, a plasztikai sebészi beavatkozás, személyiségcsere és anonimitás a lényegesek, hanem az, hogy a mindennapos esetek, a tömegesen előforduló ügyek ismert tanúinak életét kellene könnyebbé tenni.”*⁸⁹⁷

Kijelenthetjük, hogy ezen cél eléréséhez nem elegendő pusztán jogszabályok módosítása, új jogszabályok alkotása, hanem a megfelelő joggyakorlat kialakítása, vagy ahogy azt a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében láttuk, az áldozatbarát büntetőeljárás megvalósítása a legnehezebb feladat. Mindezt az empirikus kutatásom eredményei is egyértelműen alátámasztották, hiszen több válaszadó jelölte meg félelme okaként az eljáró hatóságok nem megfelelő magatartását, mint a terhelt köreiből származó fenyegetést. Ez a körülmény mindenképp elgondolkodtató és orvosolandó. Meglátásom és tapasztalataim szerint azonban a hazai jogalkalmazás túlságosan is mereven ragaszkodik a rögzült gyakorlathoz, és érdemi változtatásokat csak nagyon nehezen lehet elérni. Itt gondolok elsősorban a Be. kodifikáció során megvalósítani kívánt ügyféli-moddellel szembeni ellenállásra, amelynek eredményeként a tárgyalási szak jelentőségét nem sikerült növelni a korábbiakhoz képest.

---

⁸⁹⁶ TÓTH, *Adalékok* [...], 426.

⁸⁹⁷ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 112.

A sűrűn előforduló és gyakran talán nem kellően átgondolt törvénymódosításokkal kapcsolatban úgy vélem, nagyon találó a következő gondolat: „*Valószínű, hogy bármely reformjavaslat mérsékelt hatással bír csupán, amennyiben a büntető igazságszolgáltatási rendszer más szempontjai alig változnak, és a büntető igazságszolgáltatási rendszer bármely változása is mérsékelt hatással bír csupán, amennyiben a különféle társadalmi struktúrák és politikai irányelvek kevésbé változnak.*”⁸⁹⁸ Különösen igaz ez a megfelelő tanúvédelmi gyakorlat kialakítására, hiszen a mindennapokban nem a költség, ugyanakkor kétségtelenül hatékony személyi védelem vagy a védelmi program jelenti a legfőbb gondot, hanem az "egyszerű" tanúk biztonságérzetét növelő és tanúzási hajlandóságát előmozdító intézkedések megtétele, amelynek hatékonyságával kapcsolatban már reális kétségek merül(het)nek fel.

Hazánkban ugyanis az utóbbi években általában véve megrendült az igazságszolgáltatásba vetett bizalom, továbbá ennek következtében az azzal való együttműködésre való hajlandóság is, amelyet feltétlenül orvosolni szükséges. Látható, hogy a tanúvédelem lehetősége immár valamennyi jelentős eljárás törvényünkben adott, bár alapvetően csak a legenyhébb tanúvédelmi forma alkalmazása indokolt a jogalkotó szerint a büntető eljárásjogon kívül.

Alapvetően helyesnek tartom a tanúvédelem szabályainak kiterjesztését a büntető eljárásjogon kívüli jogterületekre is, azonban szükséges lenne a szabályozás következetessége és az átláthatóság kedvéért, ha az egyes eljárási törvényekben megjelenő azonos elnevezésű tanúvédelmi formák - ti. a tanú személyi adatainak zártan kezelése - szabályai is azonosak volnának, hiszen láthattuk, hogy azonos elnevezés alatt eltérő szabályok vonatkoznak a tanúra a Be., az Sztv., a Ket. és a Pp. hatálya alatt. A legfontosabb kérdésnek a magam részéről ezzel kapcsolatban mindazonáltal azt tartom, hogy a zártan és elkülönítve

---

⁸⁹⁸ „Any [...] reform proposals [...] are likely to have a modest effect if other aspects of the criminal justice system remain little changed, and any changes in the criminal justice system may have a modest effect if various social structures and policies remain little changed.” ASHWORTH, Andrew - REDMAYNE, Mike, *The criminal process*, Third edition, Oxford, 2005, 382.

történő kezelés valóban megvalósuljon, figyelemmel a Be. ezzel kapcsolatos rendelkezéseinél kifejtett problémákra. Ebben a körben az lenne a legcélszerűbb megoldás, ha a tanú adatait tartalmazó iratokat nem az ügyiratok között helyeznék el, hanem azoktól valóban külön kezelnék.

Továbbá érdemes elgondolkodni azon a tényen is, hogy amennyiben a büntetőügy zárt adatkezeléssel védett sértett-tanújának, mint magánfélnek az esetleges polgári jogi igényét egyéb törvényes útra utasítja a büntetőbíróság, úgy ő a polgári peres eljárásban felperesként fellépve már nem részesülhet ebben a védelmi formában, hiszen a Pp. is csak a tanúnak és nem a félnek biztosítja ezt a lehetőséget. Könnyen elképzelhető olyan eset, amikor pontosan a személyi adatok hozzáférhetővé válása akadályozza majd meg, hogy a polgári jogi igényt a sértett egyéb törvényes úton érvényesítse a bűncselekmény elkövetőjével szemben. VARGA Zoltán ezzel kapcsolatban a következő megállapítást teszi: *„a kérdés jelentőségénél fogva feltétlenül szükséges a tanúvédelem alkalmazását megelőzően a sértett tanút kioktatni a tekintetben, hogy a hatályos törvényi rendelkezések szerint a tanúvédelem és a polgári jogi igény érvényesítése egymást kizárják.”*⁸⁹⁹

Áttérve a különösen védett tanúval kapcsolatos szabályozásra, a fogalmi meghatározással kapcsolatban vázolt problémák kiküszöbölése érdekében a következő pontosításokat, kiegészítéseket tartanám szükségesnek a törvénytörvény vonatkozásában: különösen védetté nyilvánítható a tanú, ha

- vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik,
- a vallomásától várható bizonyíték *előreláthatóan* mással nem pótolható,
- a személye, a tartózkodási helye, vagy az, hogy az *eljáró hatóság* tanúként kívánja kihallgatni, az *ellenérdekű* terhelt és a védő előtt nem ismert,
- személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.

---

⁸⁹⁹ VARGA, *A tanú* [...], 173.

Ezek szükségességét a dolgozat vonatkozó részében [II. fejezet 2.3. A) pont] részletesen indokoltam, ehelyütt ezen gondolatokat megismételni nem kívánom. Tény, hogy a fentiek szerint kiegészített, illetve módosított fogalom alkalmazása révén a valóban indokolt esetekben szélesebb körben, kevesebb jogértelmezési anomália mellett nyílna lehetőség a jogintézmény alkalmazására. Indokolt volna törvénybe iktatni annak lehetőségét, hogy a védelem is indítványozhassa a tanú különösen védetté nyilvánítását.

Szükséges továbbá, hogy az EJEB esetjoga által kialakított elvek maradéktalanul érvényesüljenek a hazai jogalkalmazási gyakorlatban, hiszen ezek de facto kötelező erővel bírnak. Ezek röviden felsorolva:

- az anonimitás biztosítása valóban kivételes eszköz legyen;
- az anonim tanú vallomásból származó bizonyítéknak lényegesnek kell lennie;
- a tanúnak szavahihetőnek, a vallomásnak hitelt-érdemlőnek kell lennie;
- az államnak legalább a nyomozás befejezését követően biztosítania kell egy elkülönült bírósági eljárást, amely alkalmas egyfelől az anonimitás feltételei fennállásának igazolására, másfelől a jogintézmény alkalmazásából szükségszerűen eredő hátrányok kompenzálására;
- az anonimitásról döntő bíróságnak ismernie kell a tanú személyazonosságát;
- az Ajánlásban meghatározott igazoló eljárást alkalmazni kell;
- a fedett nyomozók és az informátorok esetében nem elegendő pusztán operatív szempontokra hivatkozni az anonimitás engedélyezéséhez, hanem ekkor is szükséges a tanú ellen irányuló megfélemlítés vagy fenyegetés.⁹⁰⁰

Ezeknek a feltételeknek alapvetően megfelel a hazai jogalkalmazási gyakorlat, noha a tanú szavahihetőségének és a vallomása hitelt-érdemlőségének vizsgálata nem az angolszász alapossággal történik. Nem felel meg a hazai szabályozás azonban az EJEB esetjogának abban a vonatkozásban, hogy a védelem a

---

⁹⁰⁰ Erről részletesen: GLUSCIC – KLEMENCIC – LJUBIN – NOVOSEL – TRIPALO, *i.m.*,47-48.

tanúkhöz azonos feltételekkel intézhessen kérdéseket, mint a vád (hiszen az ügyész jelen lehet a különösen védett tanú kihallgatásán, míg a védő és a vádlott nem), és nincs olyan rendelkezés sem, miszerint az elítélés nem alapulhat kizárólag vagy döntő mértékben anonim tanúk vallomásán. Ebben a vonatkozásban a megfelelő szabályozás kialakítása még várat magára, ehelyütt én ezt csak szorgalmazhatom.

Mivel a különösen védett tanú kivételével a védelemben részesülő személynek a vallomástételkor meg kell jelennie a bíróság előtt, indokoltnak tartom a tanú video- vagy telefonkonferencia útján történő meghallgatásának lehetőségét minél szélesebb körben biztosítani. Amint azt láthattuk, a Be. 244/A-244/D §-ai lehetővé teszik a tanúnak és a vádlottnak zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását - noha ennek nem kizárólag tanúvédelmi indokai vannak -, megkockáztatom azonban, hogy önmagában nem elegendő a jogalkotási szándék, itt elsősorban a technikai, pénzügyi feltételek megteremtésére kellene helyezni a hangsúlyt, hiszen egyre inkább úgy tűnik, hogy olyan helyzet kezd előállni, mint a házi őrizet szabályainál, ahol egy modern jogintézmény (a terhelt mozgását követő technikai eszköz igénybevétele) a gyakorlati - elsősorban a pénzügyi - feltételek hiányában nem igazán tud érvényesülni.

A technikai eszközök alkalmazásával kapcsolatban szót kell ejtenünk arról is, hogy például Angliában a Criminal Justice Act 1988. évi hatályba lépését követően, vagy Németországban az StPO. 58. § alapján⁹⁰¹ lehetőség van arra, hogy a bíróság előtti tanúvallomás helyett videofelvételen rögzített tanúvallomást használjanak fel a bizonyítási eljárás során.⁹⁰² Az Ajánlás 9. pontja a védelem számára a bizonyítékok megkérdőjelezésének joga körében szintén lehetőséget lát az előzetes kihallgatásokról történő audiovizuális felvétel készítésére és felhasználására. Ezen lehetőség biztosítása hazai jogunkban az írásbeli

---

⁹⁰¹ Erről részletesen: ÁBRAHÁM, *A német* [...], 323-324.

tanúvallomásra vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásával szintén biztosítható lenne, s bár sem az írásbeli tanúvallomás, sem a videofelvétel nem nyújt elegendő biztosítékot a védelem garanciális jogainak érvényesülése szempontjából, a videofelvételen legalább a tanú reakciói vizsgálhatóak lennének az egyes kérdésekkel kapcsolatban.

Vannak olyan területei a tanúvédelemnek, amelyek a jogtudomány területén kívül esnek, mégis megfelelő intézkedésekkel sokat javíthatnak a tanú biztonságérzetén. Az egyik legalapvetőbb ilyen probléma az, hogy néhány európai állam bírósági épületeinek kialakításától eltérően hazánkban nem adott annak feltétele, hogy a tanú ne egy bírósági folyosón várakozzon a terhelttel, vagy annak hozzátartozóival. A magyar bírósági épületek túlnyomó része ugyanis még egy *„békésebb világban épült, amikor az igazságszolgáltatásnak a tekintélye még nagy volt; amikor szinte senkinek nem jutott eszébe a bíróságon botrányokat okozni, a bírósággal szembeszögülni, stb.”*⁹⁰³ A bíróságok biztonságáért felelős személyzet sem igazán képes megfelelő biztonságérzetet nyújtani a tanú számára. KERTÉSZ Imre éppen ezért szükségesnek tartja egy bírósági rendészeti szervezet kialakítását⁹⁰⁴, amelynek létrehozatalát a magam részéről is szükségesnek és indokoltnak tartom.

A tanú befolyástól mentes vallomástétele, a megfélemlítés kizárásának egyik lehetősége abban is állhat, hogy a bíróság épületében elkülönített helyiségben várakozhasson, elkerülve a találkozást a terhelttel, illetve annak hozzátartozóival, ismerőseivel. Arról már nem is szólva, hogy a legjobb megoldás az lenne, ha külön bejáratot is használhatnának a különböző pozícióban lévő eljárás szereplők. *„Angliában új bírósági épületeket már csak úgy építenek, s a*

---

⁹⁰² Erről részletesebben: KELEMEN Ágnes, *A bizonyítás egyes kérdései a büntető eljárásban Angliában*, Magyar Jog, 1991, 8. szám, 485.

⁹⁰³ BÓCZ, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési [...]*, 65.

⁹⁰⁴ V.ö.: KERTÉSZ, *A büntetőeljárásban [...]*, 70.

*régieket is úgy alakítják át, hogy a vád és a védelem tanúi külön helyiségekben várakozhatnak kihallgatásukra, s ezeket külön útvonalakon közelíthetik meg.*⁹⁰⁵

Tanúvédelmi szabályaink, és különösen a Tvd. egyik legnagyobb hiányosságát abban látom, hogy nem tesznek különbséget az egyszerű tanú és az együttműködő elkövető között. *„A vétlen embereket az életük megbolygatásával járó megpróbáltatások inkább visszatartják a tanúskodástól, ám azok, akiknek vaj van a fejükön, akár érdekeltek is lehetnek a védettségben.*”⁹⁰⁶ Megítélésem szerint a valóban "vétlen" tanút fenyegető személyekkel szemben szigorúbb és határozottabb büntetőjogi fellépésre lenne szükség a jelenleginél. Ezt elsősorban nem újabb bűncselekmények törvénybe iktatásában látom, hanem a tanúkat fenyegető vagy bántalmazó személyekkel szembeni szigorúbb büntetési tételek alkalmazásában.

Hazánkban különös tekintettel kell lennünk arra a tényre is, hogy a rendészeti jellegű tanúvédelem, a programozott óvintézkedések jelentős költségtényezőnek minősülnek. Éppen erre tekintettel nagyon elgondolkodtatónak és helytállónak tekinthető TREMMEL Flórián megállapítása: *„Magyarország tartósan nehéz költségvetési helyzete nem teszi lehetővé a legtisztább, leghatékonyabb megoldást [...], hogy egyfelől az összes alapelv érvényesülése mellett kerüljön sor a védett tanú kihallgatására, a személyi adatok bármilyen titkosítása nélkül - és ezzel az ún. titkos bizonyítékok nem csonka, hanem teljes körű processzuális kontrollja teljesülhet -, másfelől viszont a későbbi retorzió vagy zaklatás elkerülése végett teljes személyazonosság-változásra és elköltöztetésre kerüljön sor. Ehhez sajnos nagy ország és gazdag költségvetés szükségeseltetik!*”⁹⁰⁷ Öröndetes ugyanakkor az a tény, hogy a rendelkezésre álló megismerhető adatok alapján ezen tanúvédelmi eszközök hatékonysága egyenlőre nem hagy maga után kívánnivalót.

---

⁹⁰⁵ BÓCZ, *A tanúvédelemről*, 109.

⁹⁰⁶ SÜMEGI, *i.m.*

⁹⁰⁷ TREMMEL, *A tanúvédelem hazai [...]*, 148.

Más a helyzet a családon belül elkövetett bűncselekmények tekintetében, mivel itt lényegesen nagyobb az elmaradásunk az Ajánlásban foglaltakhoz, illetve a kialakult európai vagy az Egyesült Államokbeli gyakorlathoz képest. Hiányoznak a komplex segítő programok, a kihallgatások többnyire nem az Ajánlásban meghatározottak szerint történnek, és nincsenek közös nyomozócsoportok sem, bár a rendőrség és a különböző jogvédő szervek, hatóságok között kezd kialakulni az együttműködés. Az Ajánlás indokolása is leszögezi, hogy a megfélemlítés típusát és más körülményeket figyelembe véve a lehetséges intézkedések között a büntető igazságszolgáltatásnak a legvégső eszköznek kell lennie, amelyet egyéb, a családon belül elkövetett bűncselekmények tanúit valóban védeni képes más védelmi és segítő eszközökkel - közigazgatási és szociális intézkedésekkel - szükséges kombinálni.⁹⁰⁸ A családon belüli erőszakos cselekmények áldozatainak gyors jogi, pénzügyi, szociális vagy biztonságukat érintő segítségnyújtásra van szükségük, ehhez pedig elengedhetetlen a büntügyi hatóságok más szakmai szervezetekkel történő széleskörű és összehangolt együttműködése.

Megfontolásra érdemes példákat találni Hollandiában és az Egyesült Királyságban, ahol a terheltek részére hoztak létre olyan speciális programokat (pl. gyermekükkel rosszul bánó apák számára), amelyek célja a terhelt viselkedésformájának megváltoztatása. Skóciában a rendőrség és a szociális szervek együttműködésének megszervezése, a közös nyomozások lefolytatása érdekében létrehoztak egy együttműködési kódexet. A rendelkezések egyaránt alkalmazhatók a fizikai és a szexuális abúzus gyanúja esetén. A közös munka eredményeként az eljárások gyermek-központúbbá váltak, a szervek közötti kommunikáció javult, a tervezés szakmailag előkészítettebb lett. A rendőrök mélyebb ismereteket szereztek a gyermekek kihallgatására vonatkozóan a szociális munkásoktól, azok pedig jobban megismerhették a büntető

---

⁹⁰⁸ Az Ajánlás indokolásának 95. pontja

igazságszolgáltatás működését.⁹⁰⁹ Ennek a gyakorlatnak az átvétele nálunk is szükséges és indokolt lenne, ezzel szemben hazánkban hiányoznak a valóban hatékony programok, ezért ezen a területen komoly teendőink vannak ahhoz, hogy az Ajánlásban foglaltaknak megfeleljünk.

A családon belüli erőszakkal kapcsolatos ismeretek kapcsán VIRÁG György szavaival élve elmondhatjuk azt is, hogy *„az empirikus kutatások száma nemcsak igen kevés, ma még csupán a szociológiai és a kriminológiai felmérések vizsgáltnak meg egy-egy részletet.”*⁹¹⁰ Az áldozatbarát büntetőeljárás szemlélet kialakítása terén is van még tennivaló, hiszen empirikus vizsgálatot végzők találtak *„olyan ügyeket, amelyekben a sértett kímélete nem érvényesült, sőt emberi méltóságában durván megalázták.”*⁹¹¹ Ezt a saját empirikus kutatási eredményeim is egyértelműen alátámasztják.

Nem hallgatható el, hogy a kihallgatás megfelelő módjának kialakítására vonatkozóan történtek kezdeményezések a magyar rendőri szervek körében (pl. külön kihallgató szoba a családon belüli erőszakot elszenvedett sértett-tanúk részére), de - csakúgy, mint a hatékony segítő programok esetében - megállapíthatjuk, hogy sok teendő akad még ezen a területen. A közös nyomozócsoportok létrehozása skót mintára például további jogi szabályozást nem igénylő-, hatékony megoldásnak mutatkozna ezen a területen.

Egyetértek KEMÉNY Gáborral, aki szerint *„a magyar jogrend tartalmaz ugyan olyan megoldásokat, eszközöket, amelyek a családon belüli erőszak áldozatainak védelmet tudnak nyújtani, azonban az ezen eszközök, intézmények igénybevételéhez szükséges eljárás meglehetősen lassú, emiatt az akut helyzetekre nem alkalmazható.”*⁹¹² Nem kétséges, hogy ilyen esetekben a sértettnek minél előbb gyors és hatásos segítségre és védelemre van szüksége, ugyanakkor az is tény, igen körültekintően kell eljárniuk a hatóságoknak. Nem lehet vitás, hogy

---

⁹⁰⁹ Erről részletesen: LLOYD, Siobhan - BURMAN, Michele, *A gyermek elleni erőszak nyomozása Skóciában*, Belügyi Szemle, 2000/4-5. szám, 147-157.

⁹¹⁰ VIRÁG, *A családon [...]*, 22.

⁹¹¹ CSEREI, *i.m.*, 133.

visszaélésre is lehetőséget teremt(het), ha nem a megfelelő módon, a tények nem kellő alapossággal történő feltárása mellett kerül sor például a távoltartás elrendelésére rendőri intézkedésként. A megfelelő döntés meghozatalához ugyanis szükséges lehet az előzmények feltárása, esetlegesen adatszerzés végzése a lakókörnyezetben, hatósági nyilvántartásokba történő betekintés. A releváns információk hiányában aligha kerülhet sor megalapozottan az intézkedés elrendelésére. Megítélésem szerint a családon belüli erőszak esetében a garanciális elemekből minél kevesebbet lehet feláldozni a minél gyorsabb beavatkozás érdekében. Szükségesnek tartom megjegyezni, miszerint a kérdéskörrel kapcsolatban meglehetősen ambivalens érzéseim vannak, hiszen a másik oldalról az is tény, hogy megfelelő, gyors és hatékony beavatkozás adott esetben életeket, sorsokat menthet meg.

Az előzőekben kifejtetteket pontokba szedve a hazai tanúvédelemmel kapcsolatban az alábbi észrevételeket teszem:

- a meglévő tanúvédelmi eszközök megfelelően hatékony, egységes és körültekintő alkalmazási gyakorlatának kialakítása szükséges, nem további jogszabályalkotási tevékenység;
- a tanú személyi adatainak és nevének zárt kezelése esetében megvalósítandó a valóban elkülönített adatkezelés, vagyis az adatokat tartalmazó lezárt borítéknak az ügyiratoktól külön tárolása;
- a különféle eljárási törvényeink azonos elnevezésű tanúvédelmi eszközeire vonatkozó szabályok egységesítése a jogbiztonság szempontjából különösen indokolt lenne;
- a különösen védett tanú esetében a törvényi meghatározás korrekciója, és a de facto kötelező erővel bíró EJEB esetjogának maximális figyelembevétele elenegedhetetlen;

---

⁹¹² KEMÉNY, *A családon* [...], 47.

- a különösen védett tanú videokonferenciás meghallgatásának engedélyezése praktikus megoldás, ezért törvénybe iktatása szükséges;
- a bírósági épületek megfelelő kialakítása, a tanú biztonságérzetének biztosítása a folyosón és a tárgyalóteremben időszerű kötelezettsége az államnak;
- szükséges a hagyományos tanú fogalmába tartozó személyek és az igazságszolgáltatással együttműködők eltérő igényeinek figyelembevétele a Tvd-t. alkalmazása során;
- a családon belüli erőszakos cselekmények esetében hatékony, gyors, de valóban indokolt jogi és szociális segítségnyújtást biztosító rendszer kialakítása sürgető feladatot jelent.

Nyugodt szívvel kijelentem, hogy a hazai jogalkotás egyáltalán nincs elmaradva az európai államok többségéhez képest a tanúvédelem területén, sőt például Franciaországhoz képest számos vonatkozásban előbbre is tart. A hatékony jogalkalmazás területén azonban már akadnak problémák, amelyek nem kifejezetten büntető eljárásjogi (de még csak nem is jogi) eszközökkel orvosolhatók és orvosolandók. A hatékony fellépés megvalósításához megfelelő eszköz lehet egyes külföldön bevált megoldások átvétele, amelyhez elsősorban nem további jogalkotási tevékenység szükséges, hanem a különböző szervezetek hatékony együttműködése. Több vonatkozásban a pénzügyi tényezők problematikája merül fel, például a videokonferenciás meghallgatások szélesebb körben történő alkalmazása vagy a bírósági épületek megfelelő kialakítása körében. Ezek azonban nem terelhetik el arról a figyelmet, hogy szűk egy évtized alatt megtörtént a tanúvédelem teljes körű szabályozása a magyar jogrendben, amely minden kritikai észrevétel ellenére figyelemreméltó és megbecsülendő tényként értékelendő.

Idegen nyelvű összefoglaló

(Summary)

Although nowadays witness protection no longer enjoys a privileged role in criminal procedure law, as in the mid-1990s, we cannot say that the issue would be rendered obsolete. Nothing demonstrates the importance of witness protection today than that Hungary recently adopted witness protection provisions in the Civil Procedure Act, which shows that the topic is beyond the scope of the criminal procedure law. I believe that the importance of witness protection remains unquestioned as testimony plays an essential role in proving a case. Therefore the research aims to examine what witness protection devices are available in our country, presenting their operation, efficiency, practical problems, as well as its relation with international conventions and practices of the European Court of Human Rights.

The paper advances from the general aspects of witness protection to the special ones as follows. In the first chapter I examine the general issues of witness protection, within which my primary goal is to present and analyze the constitutional foundations, the history and basic concepts of this institution. I also found it necessary in a systematic approach to position witness protection in the legal system. The second and third chapter will be the presentation of each witness protection tool, following the enumeration used by the Council of Europe Recommendation No. R (97) 13 of the Committee of Ministers to Member States concerning intimidation of witnesses and the rights of the defence, dissect in separate sections the witness protection tools available for organized crime and for offenses committed within the family. All the more justified is the examination of these instruments in a separate chapter, because - although the question is inherently common (ie the welfare and protection of witnesses in question) - the tools available for achieving the goal is necessarily different. While some of the concepts can be very effective in connection with organized

crime, they can be completely ineffective and meaningless for crimes committed within the family. Given that our national legislation must meet our international obligations, therefore I believe that it is essential to present the documents of the Council of Europe and the European Union and the jurisprudence of the European Court of Human Rights, and compare these solutions to the domestic solutions.

In the fourth chapter of the thesis I examine the social aspects of witness protection, which allows for certain conclusions beyond the scope of jurisprudence. Relatively little empirical research has been done for witness protection, therefore, reliable data for its justification and effectiveness is not really available. Since, without empirical results I believe that we cannot get in all aspects a full and fair picture of the domestic situation of witness protection, therefore I conducted a research among the students of the University of Debrecen. 748 participants performed this questionnaire survey. This sample can be considered representative.

The legal conditions of witness protection are ensured. In the field of witness protection the law of criminal procedure offers a very discreet and modern solution to the fight against organized crime and to the elimination of intimidating witnesses. However, we can say that our witness protection practice is still rather immature, but the standpoint that the institutional system of our witness protection is poor, I feel, is an overstatement.

In this case, the emphasis is on the proper application of the instruments. The fact is that the doubts about the effectiveness of the instruments are real, and the empirical research confirms the doubts that the respondents have. It is very important for the enforcement practices to move forward, and that each witness protection instrument should be applied prudently and effectively by the authorities. It is not enough to have European standard regulation, if a legal institution in practice does not work effectively.

Irodalomjegyzék

- A Bizottság munkadokumentuma a tanúk, valamint az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelmének területére vonatkozó uniós jogszabály megvalósíthatóságáról*, Brüsszel, 2007. november 13. [COM(2007)693]
- ÁBRAHÁM Márta, *A német tanúvédelmi törvény, különös tekintettel a videokonferencia alkalmazására a büntetőeljárásban*, Jogtudományi Közlöny, 2001, 7-8. szám, 321-324.
- ADLER, Freda - MUELLER, Gerhard O. W. - LAUFER, William S., *Kriminológia*, Osiris Kiadó, Bp., 2000
- Akár teljes személyazonosság-cserére is lehetőséget ad az új tanúvédelmi törvénytervezet*, MTI, 2001. július 27. Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/1644> (2009. június 26-i letöltés)
- ANTAL Ferenc, *Tanúvédelem? Fegyelmi eljárás ügyvédi jelenléttel*, Börtönügyi Szemle, 1997, 1. szám, 50-51.
- ARDAY Adrienn, *A tanúvédelem egyes kérdései - avagy hogyan védjük "különösen" a tanút?*, Collega, 2001, 1. szám, 17-20.
- ARDAY Adrienn, *A tanú szerepe a jelen büntetőjogában, avagy hogyan védi az 1998. évi XIX. törvény a tanút* In: *A szervezett bűnözés arcai* [szerk. GELLÉR Balázs - HOLLÁN Miklós], Rejtjel Kiadó, Bp., 2004, 121-163.
- ASHWORTH, Andrew - REDMAYNE, Mike, *The criminal process*, Third edition, Oxford, 2005
- ÁY Mónika, *A családon belüli erőszak ellen készült német törvényről*, Ügyészek Lapja, 2005, 3. szám, 59-73.
- Az Ötödik Magyar Jogászggyűlés ajánlásai*, Magyar Jog, 2000, 6. szám, 321-324.
- BALOGH Jenő - EDVI Illés Károly - VARGHA Ferencz, *A bűnvádi perrendtartás magyarázata*, I. kötet, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Bp., 1898
- BÁNÁTI János, *A tanúvédelem néhány kérdése* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a*

- büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bíbor Kiadó, Bp., 2001, 121-127.
- BÁNÁTI János - KÁDÁR András Kristóf - BENCZE Mátyás, *Az előzetes letartóztatás és a kirendelt védő intézménye*, Fundamentum, 2005, 2. szám, 49-64.
- BÁRD Károly, *Emberi Jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2007
- BERGER, Vincent, *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata*, Bp., 1999
- BERGER, Vincent - KONDOROSI Ferenc, *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata, különös tekintettel a fair eljárás követelményeire*, Bp., 2006
- BERKES György, *Kodifikációs elgondolások a bíró szemszögéből* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bp., 2001, 35-38.
- BÍRÓ Gyula, *Kriminalisztika*, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 2001
- BLOM, Tom, *Tanúvédelem Hollandiában* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 23-28.
- BLUTMAN László, *Az igazságos tárgyalás elve az Európai Emberi Jogi Egyezményben*, Magyar Jog, 1992, 8. szám, 455-462.
- BÓCZ Endre, *A büntető eljárási törvény novellájához*, Magyar Jog, 1990, 1. szám, 42-46.
- BÓCZ Endre, *A tanúvédelem és az Európa Tanács*, Rendészeti Szemle, 1994, 8. szám, 3-10.
- BÓCZ Endre, *Ismét a tanúvédelemről*, Belügyi Szemle, 1995, 6. szám, 3-12.

- BÓCZ Endre, *Emberi jogok - „titkos tanúk”*, Belügyi Szemle, 1996, 9. szám, 3-12.
- BÓCZ Endre, *A tanúvédelemről*, Kriminológiai Közlemények, 1996, 54. szám, 105-112.
- BÓCZ Endre, *Egy államügyész vallomása - A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon*, Belügyi Szemle, 1997, 7-8. szám, 11-22.
- BÓCZ Endre, *Módosítási javaslatok az új Be.-hez*, Magyar Jog, 2000, 8. szám, 468-473.
- BÓCZ Endre, *A maffiaellenes szabályozás tervezetének néhány problémája* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bp., 2001, 89-94.
- BÓCZ Endre, *A szervezett bűnözés néhány problémájáról*, Belügyi Szemle, 2001, 11. szám, 3-16.
- BÓCZ Endre, *A tanúvédelem egyes jogértelmezési és egyéb gyakorlati kérdései a magyar büntető igazságszolgáltatásban* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 61-65.
- BÓCZ Endre, *A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról* In: *Györgyi Kálmán ünnepi kötet* [szerk. GELLÉR Balázs], KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2004, 79-101.
- BÓCZ Endre, *Büntetőeljárás jogunk kalandjai*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2006
- BOGÁR Péter - MARGITÁN Éva - VASKUTI András, *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*, KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2005
- BORAI Ákos, *A szervezett bűnözés büntetőjogi kérdései*, Rendészeti Szemle, 1992, 5. szám, 12-20.
- BORAI Ákos, *A tanúvédelem I. rész*, Rendészeti Szemle, 1994, 10. szám, 30-38.

- BORAI Ákos, *A tanúvédelem II. rész*, Rendészeti Szemle, 1994, 11. szám, 16-28.
- CARRER, Francesco, *A terrorizmus és a szervezett bűnözés Olaszországban*, Magyar Jog, 1991, 8. szám, 495-501.
- Convention established by the Council in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union, on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 197, 12/07/2000, P. 0003-0023
- CZINE Ágnes - SZABÓ Sándor - VILLÁNYI József, *Strasbourggi ítéletek a magyar büntetőeljárásban*, HVG-ORAC Kiadó, Bp., 2008.
- CSÁK Zsolt, *A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében*, Magyar Jog, 2000, 2. szám, 75-81.
- CSÁNYI Csaba, *Gondolatok a tanúvédelemről* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 20-51.
- CSÉKA Ervin, *Bevezető*, Jogtudományi Közlöny, 1998, 4. szám, 113-115.
- CSEREI Gyula, *A sértetti jogok érvényesülése*, Belügyi Szemle, 2003, 2-3. szám, 126-160.
- CSERES Judit, *Erőszak a családban*, Rendészeti Szemle, 1994, 6. szám, 11-20.
- CSERHÁTI Anita, *A tanúvédelem eljárásjogi eszközei. A Védelmi Program*, Ügyészek Lapja, 2006, 4. szám, 5-22.
- CSONKA Péter, *A gazdasági és szervezett bűnözés elleni harc perspektívája az Európa Tanácsban*, Belügyi Szemle, 1998, 11. szám, 31-56.
- DÉNES Veronika, *A bírósági eljárás sajátosságai a családon belül elkövetett szexuális bűncselekmények tárgyalása során*, Belügyi Szemle, 2000, 4-5. szám, 127-146.
- DÉRI Pál, *A bűnözési statisztika és a valóság*, BM Kiadó, Bp., 2000
- DOMOKOS Andrea, *Az erőszakos bűnözés*, Hinnova Kiadó, Bp., 2000
- ELEK Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen, 2008

- ELEK Balázs, *A tanúvallomások befolyásolásának megakadályozása a gazdasági büntetőperekben* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 52-61.
- ERDEI Árpád, *Kodifikációs megfontolások a büntető eljárás elvei ürügyén*, Magyar Jog, 1990, 3. szám, 215-225.
- ERDEI Árpád, *Tilalmak a bizonyításban* In: *Tények és kilátások - Tanulmányok Király Tibor tiszteletére* [szerk. ERDEI Árpád], Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1995, 47-61.
- ERDEI Árpád, *Az 1896. évi Bp. bizonyítási rendszerének néhány sajátossága*, Magyar Jog, 1996, 11. szám, 655-658.
- ERDEI Árpád, *Kommunikáció és újdonság a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1998, 12. szám, 715-723.
- ERDEI Árpád, *Nem a koncepció és nem is a mása - Etűd az 1998. évi XIX. törvény kialakulásának vizsgálatához* In: *De iuris peritorum meritis, Studia in honorem Endre Bócz*, [szerk. DOMOKOS Andrea - DERES Petronella], Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, Bp., 2007, 33-46.
- ERDEI Árpád, *Dogmatika nélküli büntető eljárásjog - képtelenség vagy valóság*, Magyar Jog, 2008, 8. szám, 516-522.
- Explanatory report on the Convention of 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 379, 29/12/2000, P. 0007-0029
- FARKAS Ákos - RÓTH Erika, *Tanúvédelem a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1992, 10. szám
- FARKAS Ákos, *Fejlődési tendenciák a büntetőjogban Európában*, Magyar Jog, 1994, 3. szám, 185-189.
- FARKAS Ákos - RÓTH Erika, *Előadások a büntetőeljárás jog köréből*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2000

- FARKAS Ákos, *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*, Osiris Kiadó, Bp., 2001
- FARKAS Ákos, *Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után*, Európai Jog, 2001, 2. szám, 12-17.
- FARKAS Ákos, *A tanúvédelem Magyarországon a 90-es években* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 55-59.
- FARKAS Ákos - RÓTH Erika, *A büntetőeljárás*, KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2004
- FENYVESI Csaba, *Védői jelenlét a nyomozásban*, Magyar Jog, 2001, 5. szám, 293-297.
- FENYVESI Csaba, *A tanúvédelem és a védőügyvéd* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 81-93.
- FENYVESI Csaba, *A tanú ügyvédje mint segítő*, Ügyvédek Lapja, 2004, 2. szám, 32-35.
- FENYVESI Csaba - HERKE Csongor - TREMMEL Flórián, *Új magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2005.
- FENYVESI Csaba, *Gondolatok a szembesítésről a tanúvédelem kapcsán* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 75-83.
- FIJNAUT, Cyrille, *Szervezett bűnözés: az Amerikai Egyesült Államok és Nyugat-Európa összehasonlítása*, Magyar Jog, 1991, 2. szám, 119-124.
- Final report on the first evaluation exercise - mutual legal assistance in criminal matters*, Official Journal C 216, 01/08/2001, P. 0014-0026
- FOMBONNE, Jacques, *Protection des témoins*, Éditions Du Juris-Classeur, 2004, 1-5.
- FYFE, Nicholas - SHEPTYCKI, James, *Facilitating witness co-operation in organised crime cases: an international review*, Home Office Online Report 27/05 Forrás: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs05/rdsolr2705.pdf> (2009. június 15-i letöltés)

- GAÁL Zoltán, *Új nevet, új adatokat és új lakhelyet is kaphatnak a védett koronatanúk*, Magyar Hírlap Online, 2006. november 20. Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/15096> (2009. június 26-i letöltés)
- GAMBETTA, Diego, *A maffia: a bizalomhiány ára*, Belügyi Szemle - Külföldi Figyelő, 2002, 97-115.
- GÁSPÁRDY Gergely, *A tanúvédelem eszközei, modelljei (I. rész)*, Collega, 1999-2000, 12-1. szám, 16-25.
- GÁSPÁRDY Gergely, *A tanúvédelem eszközei, modelljei (II. rész)*, Collega, 2000, 3. szám, 15-22.
- GLUSCIC, Stjepan – KLEMENCIC, Goran – LJUBIN, Tajana – NOVOSEL, Dragan – TRIPALO, Drazen, *Procedural Protective Measures for Witnesses: Training Manual for Law-enforcement Agencies and the Judiciary*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2006.
- Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime*, United Nations, New York, 2008
- GORZA Edina, *A tanúvédelem szerepe, jelentősége és lehetséges megoldásai az új büntető eljárási törvényben*, Ügyészek Lapja, 1997, 3. szám, 31-48.
- GORZA Edina, *Tanúvédelem és szervezett bűnözés*, Belügyi Szemle, 1997, 7-8. szám, 23-37.
- GYÖRE István, *A tanú személyes adatai zárt kezelésének egyes problémái a magyar büntetőeljárásban*, Belügyi Szemle, 1995, 12. szám, 25-32.
- GYÖRE István, *Áldozatvédelem - sértettvédelem*, Magyar Jog, 2001, 1. szám, 24-31.
- GYÖRGYI Dóra, *A Büntetőjogi Kerekasztal krónikája*, Magyar Jog, 1997, 5. szám, 312-314.
- GYÖRGYI Kálmán, *A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus előkészítő kollokviumai*, Magyar Jog, 1999, 4. szám, 250-255.
- HAJDÚ Magdolna, *A bűncselekmények áldozatainak védelme*, Belügyi Szemle, 2003, 2-3. szám, 161-189.

- HAUTZINGER Zoltán, *A katona tanú védelme* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 84-90.
- HERKE Csongor, *A tanúvédelem külföldi modelljei* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 91-96.
- HESZ Tibor - KÖHALMI László, *A tanúvédelem a terhelt védőjének aspektusából* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 97-107.
- HILGER, Johan Peter Wilhelm, *Organized Crime and Witness Protection in Germany* In: *Resorce Material Series No. 58*, Tokyo, 2001, 99-105.
- HOLÉ Katalin - KADLÓT Erzsébet [szerk.], *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata*, I-VII. kötet, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2007
- HOLÉ Katalin, *A "szervezett bűnözés" elleni harc és a biztonság ára* In: *De iuris peritorum meritis, Studia in honorem Endre Bócz*, [szerk. DOMOKOS Andrea - DERES Petronella], Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, Bp., 2007, 63-73.
- HOLLÁN Miklós, *A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai*, Magyar Jog, 2000, 2. szám, 115-123.
- HORVÁTH András, *A szervezett bűnözés néhány gyakorlati tapasztalata*, Rendészeti Szemle, 1994, 10. szám, 3-7.
- HORVÁTH Tibor - KERESZTY Béla - MARÁZ Vilmosné - NAGY Ferenc - VIDA Mihály, *A magyar büntetőjog különös része*, Korona Kiadó, Bp., 1999
- IRK Ferenc, *Szervezett bűnözés - veszély a régió fiatal demokráciáira*, Collega, 1998, 2. szám, 13-16.
- JACSÓ István, *A vallomások befolyásoló tényezők*, Magyar Jog, 1975, 8. szám, 460-464.

- JUNGI Eszter, *A családon belüli erőszak az ítélkezési gyakorlatban*, *Bírák Lapja*, 2003, 2. szám, 61-69.
- KADLÓT Erzsébet, *Kételyek és kérdőjelek az új büntetőeljárási törvény kapcsán*, *Magyar Jog*, 2003, 3. szám, 147-156.
- KATONA Géza, *A bűnözés helyzete és az igazságszolgáltatás reformja*, *Magyar Jog*, 1997, 11. szám, 641-649.
- KELEMEN Ágnes, *A bizonyítás egyes kérdései a büntető eljárásban Angliában*, *Magyar Jog*, 1991, 8. szám, 485-493.
- KEMÉNY Gábor, *Büntető eljárásjogunk tanúvédelemmel kapcsolatos módosításai, a bennük rejlő lehetőségek tükrében*, *Belügyi Szemle*, 2000, 10. szám, 85-99.
- KEMÉNY Gábor, *A családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépésről de lege ferenda*, *Belügyi Szemle*, 2005, 9. szám, 40-59.
- KEREZSI Klára, *A gyermekek jogait és érdekeit sértő bűncselekmények* In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXVIII.* [szerk. GÖDÖNY József], BM Kiadó, Bp., 1991, 197-215.
- KERTÉSZ Imre - PUSZTAI László, *Quo vadis büntetőeljárás?*, *Jogtudományi Közlöny*, 1992, 3-4. szám, 172-181.
- KERTÉSZ Imre, *A tanú védelemre szorul*, *Magyar Jog*, 1993, 4.szám, 193-199.
- KERTÉSZ Imre, *A még különösebben védett tanú*, *Belügyi Szemle*, 2001, 11. szám, 29-45.
- KERTÉSZ Imre, *A szervezett bűnözés terjedelme* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], *Kriminológiai Közlemények Különkiadás*, Bp., 2001, 69-82.
- KERTÉSZ Imre, *A büntetőeljárásban résztvevők, az igazságszolgáltatást segítőik védelmi programjáról szóló törvény tervezete* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 67-79.

- KÍGYÓSSY Katinka, *Az áldozatvédelem Franciaországban* In: *Áldozatsegítés Európában 2004* [szerk. RÓZSAHEGYI Zsuzsa], Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága, Bp., 2005, 167-207.
- KINCSES Ildikó - KÁNTÁS Péter, *A szabálysértési jog*, I. kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1999
- KIRÁLY Réka Zsuzsa, *Gyermek a tárgyalóteremben*, *Belügyi Szemle*, 2002, 1. szám, 96-112.
- KIRÁLY Tibor, *A büntető eljárás jogi útjai*, *Magyar Jog*, 1985, 3-4. szám, 252-258.
- KIRÁLY Tibor, *A büntető eljárási kódex tervezetének helye a magyar büntető eljárásjog fejlődésében*, *Jogtudományi Közlöny*, 1998, 4. szám, 117-120.
- KIRÁLY Tibor, *Büntetőeljárás jog*, Osiris Kiadó, Bp., 2001
- KISS Anna, *A büntetőeljárás reformja*, *Belügyi Szemle*, 1999, 3. szám, 32-44.
- KOPASZ Zsolt, *A különösen védett tanú vallomásának felhasználásával kapcsolatos kérdések*, Forrás: http://www.nagy.hu/2001_1_15.htm (2004. május 14-i letöltés)
- KORINEK László, *Rejtett bűnözés*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1988
- KORINEK László, *A bűnözés visszatükröződése. Látens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől* In: GÖNCZÖL Katalin - KORINEK László - LÉVAI Miklós, *Kriminológiai ismeretek - Bűnözés - Bűnözéskontroll* [szerk. LÉVAI Miklós], Corvina Kiadó Vállalat, Bp., 1999, 75-92.
- KOVÁCS Judit - NAGY Zsolt, *A büntető eljárásról szóló 1973. évi I. törvény és módosításai a rendszerváltástól napjainkig*, *Jogtudományi Közlöny*, 2001, 12. szám, 484-497.
- KRECSIK Eldoróda, *Tanúvédelem a különösen védett tanúvá nyilvánítási eljárás szemszögéből* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.*

- [szerk. RÓTH Erika], *Kriminológiai Közlemények Különkiadás*, Bp., 2001, 145-151.
- KÜHNE, Hans-Heiner, *Tanúvédelem Európában* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 16-21.
- LE CALVEZ, Jacques, *Les dangers du „X” en procédure pénale: opinion contre le témoin anonyme*, Recueil Dalloz, 2002/40., 3024-3027.
- LIZICZAY Sándor, *A tanú fogalma*, Collega, 1999, 10. szám, 17-20.
- LIZICZAY Sándor, *A tanúvallomás mint okirati bizonyíték a magyar büntetőeljárás jogban*, Magyar Jog, 2001, 6. szám, 321-331.
- LIZICZAY Sándor, *"Jogtörténeti kuriózum" avagy a tanú védelmének büntetőeljárásjogi eszközei*, Collega, 2003, 2. szám, 26-32.
- LLOYD, Siobhan - BURMAN, Michele, *A gyermek elleni erőszak nyomozása Skóciában*, Belügyi Szemle, 2000, 4-5. szám, 147-157.
- MAKAI Lajos, *A gyermekkorú tanú kihallgatása a büntetőeljárásban*, Bírak Lapja, 2008, 1. szám, 72-81.
- MÁRIÁN Zoltán, *Rövid komparatív jogi megközelítés a hazai tanúvédelemre vonatkozó szabályozáshoz* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 95-97.
- MÁRKI Zoltán, *A maffiaellenes szabályozás harmadik szakasza: a hazai kodifikáció jelenlegi állása* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], *Kriminológiai Közlemények Különkiadás*, Bp., 2001, 13-33.
- MÁRKI Zoltán, *Az új büntetőeljárás törvény és újdonságai*, Belügyi Szemle, 2003, 7-8. szám, 5-18.
- MEDVIGY Ferenc, *A tanú eljárásbeli helyzete a nyomozásban, különös tekintettel kötelességeire és jogaira*, Belügyi Szemle, 1978, 2. szám, 75-81.

- MEIER, Bernd-Dieter, *A gyermektanúk jogállása a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 1992, 2. szám, 104-110.
- NAGY Lajos, *Tanúbizonyítás a büntetőperben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1966
- NÁNÁSI László, *A szervezett bűnözés kérdései a magyar anyagi és eljárási büntetőjogban (Egy precedensügy tapasztalatai)*, Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2006, 3. szám, 45-55.
- NÉGYESI László, *Szükséges-e tanúként kihallgatni a szexuális bűncselekmény hatéves sértettjét?*, Belügyi Szemle, 2001, 9. szám, 72-78.
- NÉMETH Imre, *A tanú nevének és személyes adatainak zárt kezelése a gyakorlatban és az ezzel kapcsolatos kérdések* In: *A szervezett bűnözés arcai* [szerk. GELLÉR Balázs - HOLLÁN Miklós], Rejtjel Kiadó, Bp., 2004, 106-120.
- NÉMETH Zsolt, *A gyermekek sérelmére megvalósuló szexuális bűnözés kriminológiai vizsgálata* In: *Kriminológiai tanulmányok* [szerk. IRK Ferenc], Országos Kriminológiai Intézet, Bp., 2001
- NYÍRI Sándor, *A bizonyítási eszközökre vonatkozó tilalmak az új Büntetőeljárási törvényben*, Magyar Jog, 2001, 4. szám, 204-212.
- M. NYITRAI Péter, *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp., 2002
- ORELL Ferenc János, *Megjegyzések a családon belüli erőszak megelőzésére irányuló Országgyűlési határozathoz*, Ügyészek lapja, 2005, 4. szám, 15-19.
- Összefoglaló jelentés a bűncselekmények, különösen a családon belüli erőszak áldozatainak védelme érdekében alkalmazott intézkedések hatékonyságának növeléséhez szükséges feladatok tárgyában kiadott 34/2002. (BK. 24.) BM utasítás végrehajtásáról*, Bp., 2003
- PAPP András, *A tanúvédelem és a személyi védelem szabályozásának összefüggései*, Kard és Toll, 2006, 2. szám, 130-140.

- PATAKY Csaba, *Ügyvéd a büntetőeljáráásban* In: *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak* [szerk. HOLÉ Katalin, KABÓDI Csaba, MOHÁCSI Barbara], Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK, Bp., 2009, 369-391.
- RÓTH Erika, *Hogyan és kitől védjük a tanút?* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bp., 2001, 113-119.
- RÓTH Erika, *A sértett helyzete a büntetőeljáráásban* In: *Áldozatsegítés Európában 2004* [szerk. RÓZSAHEGYI Zsuzsa], Igazságügyi Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága, Bp., 2005, 71-95.
- SCHNEIDER, Hans Joachim, *Újabb kriminológiai kutatások a szervezett bűnözésről*, Rendészeti Szemle - Külföldi Figyelő, 1994, 3-12.
- SCHOREIT, Armin, *A szervezett bűnözés - Dogmatikai és gyakorlati problémák*, Magyar jog, 1993, 8. szám, 499-502.
- SCREVENS, Raymond, *Le statut du témoin et sa protection avant, pendant et apres le proces penal*, Revue de Droit Pénal et de Criminologie, Bruxelles, 1989, N. 1., 3-15.
- SINKU Pál, *Tanúvédelem és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkelye*, Ügyészek Lapja, 1998, 6. szám, 45-48.
- SÜMEGI Noémi, *Bűnbánó maffiózók és üldözőik*, (beszélgetés Varga Zoltánnal), Heti Válasz, 2001, 12. szám
- Forrás: <http://www.hetivalasz.hu/cikk/0106/5278> (2004. június 11-i letöltés)
- SZABADFI Árpád, *A Btk. kodifikáció és a szervezett bűnözés elleni törvénycsomag hatása a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság bűnüldöző tevékenységére, különös tekintettel a felderítésre* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai*

- Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika],
Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bp., 2001, 51-67.
- SZATHMÁRY Zoltán, *A zaklatásról*, *Collega*, 2009, 1-2. szám, 38-41.
- SZÉLES Nóra, *A szervezett bűnözés fogalmának megjelenése a büntetőjogban*,
Bírák Lapja, 2001, 2. szám, 67-75.
- SZEMÁN László, *Szupertitkos tanúvédelmi szolgálat*, *baon.hu*, 2005. január 14.
Forrás:<http://www.baon.hu/orszag-vilag/a-nap-temaja/szupertitkos-tanuvedelmi-szolgalat-6025> (2009. július 13-i letöltés)
- SZENVEDI Zoltán, *Vallok, ha védett tanú lehetek...*, *Magyar Nemzet*, 2004.
december 10. Forrás:
<http://www.mno.hu/portal/printable?contentID=255631&sourceType=MN>
(2009. június 26-i letöltés)
- TILK Ferenc, *A tanúvédelem mint új jogintézmény Magyarországon*, *Belügyi Szemle*, 2000, 12. szám, 49-59.
- TILK Ferenc, *A szervezett bűnözés leküzdésére irányuló német törvénycsomag (OrgKG) bemutatása* In: *A szervezett bűnözés arcai* [szerk. GELLÉR Balázs - HOLLÁN Miklós], *Rejtjel Kiadó, Bp.*, 2004, 164-173.
- Titkos feladatok, titkos szereplők, titkos helyszínek: Tanúvédelmi Szolgálat*
Forrás: http://www.police.hu/sajto/sajtoszoba/rti080617_1.html (2009. június 26-i letöltés)
- TÓTH Márton Zoltán, *Tanúvédelem módja, a védelmi program*, *Rendészeti Szemle*, 2008, 2. szám, 60-79.
- TÓTH Mihály, *A szervezett bűnözés néhány történeti és gyakorlati kérdése*,
Collega, 1998, 3. szám, 9-12.
- TÓTH Mihály, *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*, *KJK-KERSZÖV Kiadó, Bp.*, 2001
- TÓTH Mihály, *Adalékok új büntetőeljárásai törvényünk mozgalmas gyermekéveihez (Tanúvédelem és iratismertetési jog a modifikációk sodrában)* In: *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak* [szerk. HOLÉ Katalin,

- KABÓDI Csaba, MOHÁCSI Barbara], Eötvös Loránd Tudományegyetem ÁJK, Bp., 2009, 418-433.
- TÓTH Tihamér, *A sértett hatékonyabb jogvédelméről*, Rendészeti Szemle, 1991, 3. szám, 8-14.
- TÖRŐCSIK István, *A "megvert gyermek" tünetcsoport igazságügyi vonatkozásai*
In: *Alkotmányos büntetőpolitika, bűnmegelőzés a család évében (Az I. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga, Szolnok, 1994. szeptember 29. - október 1.)* [szerk. LÉVAI Miklós], Magyar Kriminológiai Társaság, Bp.-Szolnok, 1995, 269-273.
- TREMMEL Flórián, *Magyar Büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2001.
- TREMMEL Flórián, *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2006.
- TREMMEL Flórián, *A tanúvédelem hazai körképe*, Jura, 2008, 1. szám, 144-150.
- TREMMEL Flórián, *A tanúvédelem rendszerszemléletű megközelítése* In: *A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései* [szerk. MÉSZÁROS Bence], Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2009, 108-116.
- VARGA Zoltán, *A tanúvédelem*, Magyar Jog, 2001, 5. szám, 268-283.
- VARGA Zoltán, *A tanúvédelem* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], Kriminológiai Közlemények Különkiadás, Bp., 2001, 129-144.
- VARGA Zoltán, *A tanú a büntetőeljárásban*, Complex Kiadó, Bp., 2009.
- VAVRÓ István, *A tanúvédelem eljárásjogi eszközeiről*, Rendészeti Szemle, 1993, 9. szám, 23-27.
- VERMEULEN, Gert [szerk.], *EU standarsd in witness protection and collaboration with justice*, Maklu Publishers, Antwerp, 2005.

- Vezetői összefoglaló a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról*, Bp., 2005
- VIDÉKINÉ Farkas Anikó, *A német rendőrség szervezett bűnözés elleni fellépése*, *Ügyészek Lapja*, 1996, 4. szám, 66-71.
- VIDÉKINÉ Farkas Anikó, *A francia rendőrség szervezett bűnözés elleni fellépése*, *Ügyészek Lapja*, 1996, 6. szám, 104-108.
- VIRÁG György, *A családon belüli erőszakról*, *Ügyészek Lapja*, 2004, 1. szám, 5-22.
- VIRÁG György, *Családon belüli erőszak*, *Belügyi Szemle*, 2005, 9. szám, 4-22.
- VÓKÓ György, *A büntetés-végrehajtás szerepe a szervezett bűnözés elleni küzdelemben* In: *Kriminálpolitikai válaszok a bűnözés kihívásaira, különös tekintettel a szervezett bűnözésre és a büntetőjogi szankciórendszerre: A IV. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Győr, 2000. október 13-14.* [szerk. RÓTH Erika], *Kriminológiai Közlemények Különkiadás*, Bp., 2001, 39-49.
- WALTOS, Stanislaw, *A koronatanú - a büntetőjogi felelősség határvidéke*, *Magyar Jog*, 1993, 9. szám, 556-560.
- WINDT Szandra, *A családon belüli erőszak aktuális kérdéseiről*, *Ügyészek Lapja*, 2004, 1. szám, 37-40.
- ZEDER, Fritz, *A büntetőjogi együttműködés jogi aktusai az Európai Unióban és azok államon belüli átültetése*, *Magyar Jog*, 1999, 11. szám, 682-688.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletei

Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság, 2009. január 20-i ítélet
(ügyszám: 26766/05)

Asch kontra Ausztria, 1991. április 26-i ítélet (ügyszám: 12398/86)

Bevacqua és S. kontra Bulgária, 2008. december 12-i ítélet (ügyszám: 71127/01)

Colozza kontra Olaszország, 1985. február 12-i ítélet (ügyszám: 9024/80)

Delta kontra Franciaország, 1990. december 19-i ítélet (ügyszám: 11444/85)

Doorson kontra Hollandia, 1996. március 26-i ítélet (ügyszám: 20524/92)

Isgro kontra Olaszország, 1991. február 19-i ítélet (ügyszám: 11339/85)

Jespers kontra Belgium, 1980. október 15-i ítélet (ügyszám: 8403/78)

Kamasinski kontra Ausztria, 1989. december 19-i ítélet (ügyszám: 9783/82)

Kostovski kontra Hollandia, 1989. november 26-i ítélet (ügyszám: 11454/85)

Krasniki kontra Csehország, 2006. február 28-i ítélet (ügyszám: 51277/99)

Lüdi kontra Svájc, 1992. június 15-i ítélet (ügyszám: 12433/86)

Monell és Morris kontra Egyesült Királyság, 1987. március 2-i ítélet (ügyszám:
9562/81 és 9818/82)

P:S. kontra Németország, 2001. december 20-i ítélet (ügyszám: 33900/96)

Saidi kontra Franciaország, 1993. szeptember 20-i ítélet (ügyszám: 14647/89)

Sandra Jankovic kontra Horvátország, 2009. március 5-i ítélet (ügyszám:
38478/05)

S.N. kontra Svédország, 2002. július 2-i ítélet (ügyszám: 34209/96)

Solakov kontra Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság, 2001. október 31-i ítélet
(ügyszám: 47023/99)

Unterpertinger kontra Ausztria, 1986. november 24-i ítélet (ügyszám: 9120/80)

Van Mechelen és társai kontra Hollandia, 1997. április 23-i ítélet (ügyszám:
21363/93, 21364/93, 21427/93 és 22056/93)

Visser kontra Hollandia, 2002. február 14-i ítélet (ügyszám: 26668/95)

Windisch kontra Ausztria, 1990. szeptember 27-i ítélet (ügyszám: 12489/86)

Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények

1. *General problems of witness protection* In: *Doktoranduszok Fóruma Miskolc 2003. november 6.* [szerk. STIPTA István], Miskolc, 2004, 344-349.
2. *Az Európai Unió eljárási jogsegélyegyezménye* In: *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium 4/2.* [szerk. STIPTA István], Miskolc, 2004, 139-167.
3. *Magyar tanúvédelem az R (97) 13. számú Európa Tanácsi Ajánlás tükrében* In: *Tanulmányok Dr. Kováts Andor professzor születésének 120. évfordulójára* [szerk. SZABÓ Krisztián], Debrecen, 2004, 117-139.
4. *A tanúvédelem eszközei a magyar büntetőeljárásban* In: *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis IV.* [szerk. SZABÓ Béla], Debrecen, 2005, 223-246.
5. *Some issues of witness testimony* In: *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium 6/2.* [szerk. STIPTA István], Miskolc, 2005, 153-174.
6. *Az új büntetőeljárási törvény tanúvédelmi rendszere* In: *Az új büntetőeljárási törvény első éve (Debrecen, 2004. október 16.)* [szerk. SZABÓ Krisztián], Debrecen, 2005, 91-99.
7. *Az anonim tanúkra vonatkozó szabályok a francia és a magyar büntető eljárásjogban*, Magyar Jog, 2009, 8. szám, 487-493. [társszerző: PÁPAI-TARR Ágnes]
8. *A tanú zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatása, mint a tanúvédelem külön nem nevesített eszköze*, Debreceni Jogi Műhely, 2009, 4. szám
9. *A tanú személyi adatainak zártan kezelése* In: *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis VIII.* [szerk. SZABÓ Béla], Debrecen, 2010 (megjelenés alatt)

Szerzőségi nyilatkozat

Alulírott, Dr. Szabó Krisztián kijelentem, hogy büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a *Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban* című PhD értekezés saját, önálló munkám.

Debrecen, 2010. március 1.

Dr. Szabó Krisztián